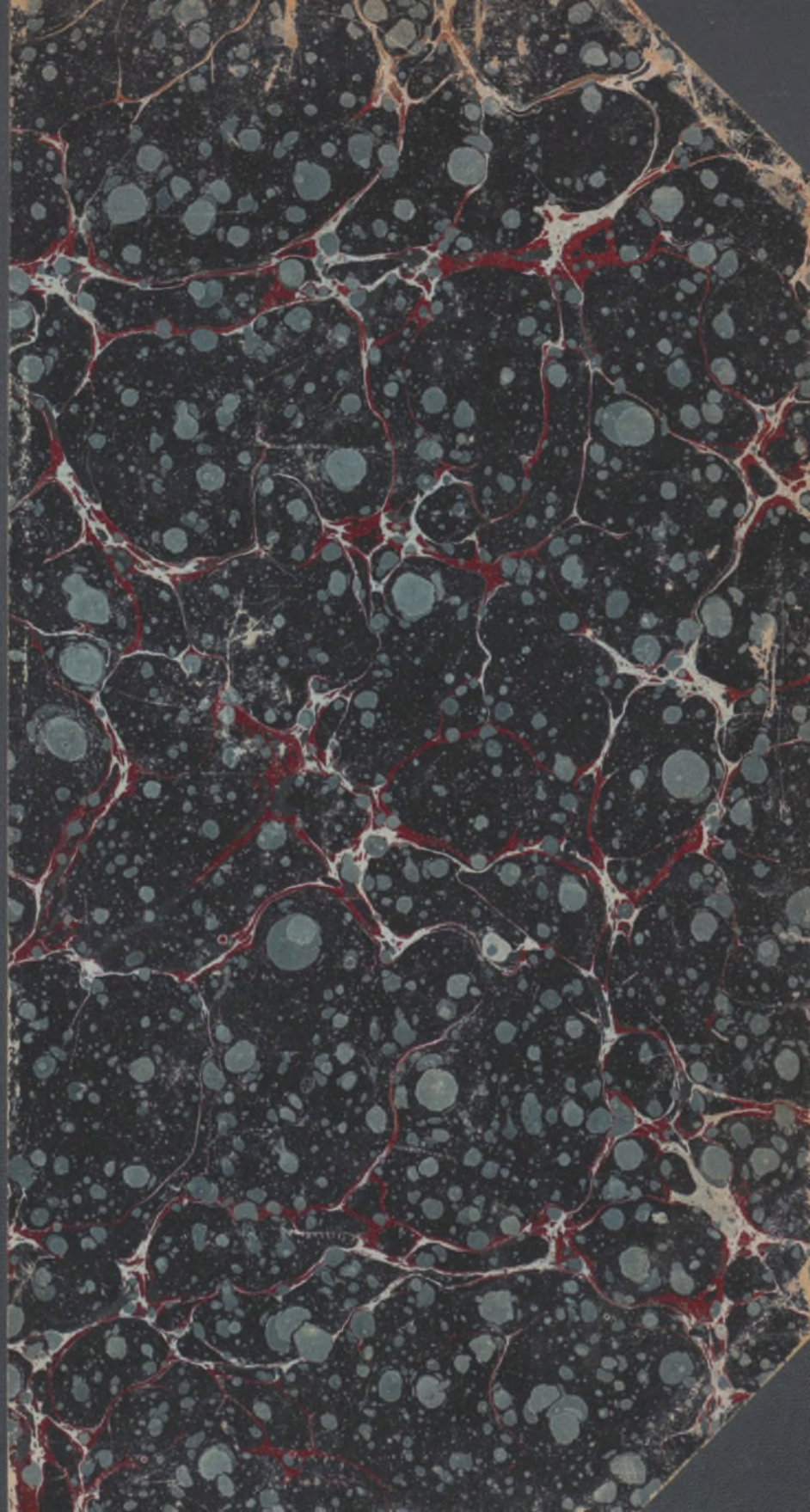

170-41

Twée weken Bedelaar.

TWEE WEKEN BEDELAAR

DOOR

BERNARD CANTER.

Redacteur van het Dagblad „De Telegraaf”.

UITGAVE VAN HET
DAGBLAD „DE TELEGRAAF”.

INLEIDING.

In afwachting van de ideale tijden, waarin andere maatschappelijke inrichting groote armoede wellicht onmogelijk maakt, beijveren practische menschenvrienden zich, om reeds nu, door een goed toegepaste liefdadigheid, zooveel mogelijk de ellende te verzachten.

„Geeft, geeft zooveel gij kunt,” zeggen zij, „want er is veel noodig. Doch geeft niet zonder onderzoek, geeft met verstand, bevordert een goed georganiseerde liefdadigheid, eene die in staat is, na te gaan, of de verstrekte giften zoo nuttig mogelijk worden verdeeld.

Geeft vooral niet op straat aan bedelaars. De bedelaar is de dief van den arme, beweren zij. „De bedelaar, speculeerend op de goedgeefschheid der groote menigte, haalt een dagloon op, waarnaar menig werkman en zelfs menig kantoorbediende snakt. Na eenige uren bedelens des daags trekt de beroepsbedelaar zich terug in zijn woning, in de herberg, in de slaapstede en vergast zich daar met zijn familie op lekkerbeetjes en sterken drank.

De beroeps-bedelaar, aldus veler meening, is een luiaard, een dagdief, een eerlooze, een schelm, iemand, die werk kan vinden, om op eerlijke wijze zijn brood te verdienen, maar aan 't gemakkelijke, luie en voordeelige bedelen de voorkeur geeft. De kwalen, waarmede hij bij 't publiek medelijden opwekt, zijn gewoonlijk geheel of ten deele voorgewend. De vrouwen, die met kinderen van zeer jongen leeftijd op straathoeven staan en zoo, door de tentoonstelling van de jammerlijkheid van haar gezin, medelijden trachten op te wekken, zijn gewoonlijk de moeders dezer kinderen niet, doch zij huren de kleinen, wier geestelijke, moreele en lichamelijke gezondheid wordt opgeofferd ter wille van 't gewin van beroeps-bedelaars.”

* * *

Het sociale geweten is wakker geworden. Ik wil niet nagaan of het ontwaakt is door het rumoer van de ellende-lijdens zelve. Als in latere tijden veel kwaads zal gezegd worden over het egoïsme van

II.

den gezeten burgerstand, die zoolang tevreden bleef met een maatschappelijke inrichting, waarbij drie vierde deel der bevolking meer of minder armoede leed, zal ter weerzijde toch altijd moeten geboekt worden, dat uit het midden dezer burgerij de mannen en vrouwen zijn opgestaan, die ten koste van veel arbeid en dikwerf veel miskenning verbetering hebben trachten aan te brengen. De vierde stand dankt zijn meest uitstekende leiders aan de bourgeoisie en hoe langer hoe minder behooren sociaal-voelende lieden van deftige afkomst tot de uitzonderingen.

* * *

Langzaam maar onweerhoudbaar schrijdt de sociale wetgeving voort. De vrees, dat zij door 't geweld der lijdende klasse zou worden ingehaald, is vrijwel verdwenen. De bourgeoisie met haar politie en haar leger, haar pers, haar parlement en haar kerk bleek uitstekend georganiseerd. Zij verdroeg de eerste stooten van 't geweld van onderen zonder veel schade, wist zich van een aanvankelijke zenuwachtigheid te herstellen. Zij toonde zich bereid, langzaam en bezaaid, na veel studie en degelijk onderzoek, het goede te willen aanvaarden uit den schat van hervormingen, door de denkers voor de lijdende massa aangeboden. De revolutie bleef uit; de evolutie werd aanvaard. En geen socialist ter wereld, die niet erkent, dat er vooruitgang is te bespeuren in de wetgeving der beschaafde landen, vooruitgang die aan zal blijven houden en de nieuwe eeuw tot eene volrijke beloften op 't gebied der sociale wetgeving maakt.

* * *

Doch het gaat langzaam. En onderwijl blijven honderdduizenden gebrek lijden. Men tracht ze te helpen door giften. Het kortelings verschenen werk „Armenzorg in Nederland” toont wel-is-waar aan, dat er aan de organisatie en de centralisatie der armenzorg veel ontbreekt, maar ook, dat er een sterk besef leeft van verantwoordelijkheid voor den arme.

Doch cijfers en statistieken, berekeningen en opgaven hebben waarde voor den man van studie; het groote publiek, wil het steeds dieper doordrongen worden van de noodzakelijkheid van betere sociale wetgeving, wil zijn onweerstaanbare kracht gewonnen worden in 't belang van onmiddellijke hulp voor degenen, die geen tijd hebben om af te wachten, vraagt aanschouwelijker beeld, meer onmiddellijk werkenden prikkel.

Dichters en romanschrijvers beproeven hun krachten en hun talent, om het gevoel van sociale verantwoordelijkheid aan te wakkeren. Zij hebben eenig succès, zoo ook hun Muze niet steeds zoo willig is als hun hart. En ten slotte blijft hun schildering van sociale toestanden altijd een verhaal, een fantasie, een combinatie. Niet de schildering, de photographie der ellende is noodig. Kleedt het leven niet aan met het gewaad uwer eigen ziel; elke versiering der ellende is een bespottung. Geeft de waarheid, niets dan de waarheid. en terwijl hij het verwijt ontgaat, uw Muze te verlagen of anderer ellende tot

III.

een middel voor eigen roem of eigen kunstenaars-vaardigheid te maken, dient gij de zaak der armen zoo oprecht mogelijk.

Men eischt feiten ; men eischt duidelijkheid. Geeft dan geen ontboezeming, geen schets, geen schilderij, maar fotografeert.

* * *

Het waren deze overdenkingen, die mij er toe deden besluiten, een voorstel aan te nemen van het dagblad *De Telegraaf* om een tijdje als armste onder de armen mede te leven. En hieronder volgen in een dagboek de ervaringen, die ik in dien tijd opdeed en de gedachten en gevoelens, die zij bij mij wekten. Aan 't slot zal ik bescheidenlijk de middelen ter voorloopige verbetering geven, zooals ik meen, dat de ondervinding ze mij aan de hand deed. Het zijn voorloopige, het zijn lap-middelen. Maar voor menige wonde geeft ook een lap reeds eenige verzachting.

I.

Einde September 1899. Het volgende plan de campagne wordt opgemaakt. Ik zal mij eenige weken buitenslands begeven, ten einde haar en baard zoodanig te laten groeien, dat een vermomming gemakkelijk valt. De hoofdredactie van *De Telegraaf* zal onderwijl stappen doen bij de autoriteiten om mij voor mogelijke ernstige gevolgen te vrijwaren.

Zij had slechts een gedeeltelijk succès. Z. Exc. de Minister van Justitie, noch de referendaris van Justitie gevoelden veel voor het plan en het gelukte niet hun protectie te verwerven. Wellicht zal, na de lezing mijner avonturen, een andere onderneming op grooter steun mogen rekenen. Welwillend was de heer Franken, hoofdcommissaris van politie te Amsterdam, die het plan toejuichte en mij alle hulp binnen de grenzen zijner bevoegdheid toezeide.

's-Gravenhage, Dinsdag 14 November. Mijn baard en mijn hoofdhaar zijn voldoende gegroeid. Den Haag is als operatie-terrein gekozen, omdat ik in deze stad weinig bekenden heb en dus 't gevaar, om herkend te worden, gering is. Wij, de hoofdredacteur en ik, vinden een vertrouwde, bevriende familie, die bereid is mij bij de volvoering van het plan behulpzaam te zijn. Zij bewoont een winkelhuis in een hoofdstraat. 's Avonds tusschen licht en donker zal ik er mij kunnen vervoegen, in schijn om 't overgeschoten eten te komen verorberen. Inderdaad zal ik er mij naar behoefte kunnen versterken en eenige uren daags mij kunnen wijden aan mijn journaal en mijzelf.

Het is avond, een zachte, weeke herfstavond; ik heb geen koude te vreezen voor heden, den eersten nacht, dien ik bij de armen denk door te brengen.

Mijn doel is, zóó mij te vermommen, zoo deerniswaard een voorkomen mij te geven, dat zelfs de hardvochtigen een oogenblik medelijden met mij, toonbeeld van ellende, zullen hebben.

Ik trok een oude, kaalgesleten, pilow-pantalon aan, afleggettje van een knecht. De broek is mij iets te lang, doch zoo afgetrapt op den voet, dat de pijpanden als franje neerhangen. Ik trek een oude grijze wollen trui aan, aan den hals uitgescheurd. Daarover gaat een vest, voor een veel dikker persoon dan ik ben, gemaakt. Het

vest zit vol vetvlekken, die door 't lang in de kast hangen uitgeslagen zijn. Alle knopen ontbreken. Daarom worden er drie knopen van verschillende soort aangezet.

Bij den uitdrager worden gekocht: een paar oude, scheefgelopen soldaten-schoenen (turftrappers), waarvan de eene met een bandje, de andere met een geknoopten veter wordt vastgemaakt; een paar wollen soldatensokken met evenveel mazen en stoppen als weefsel; een lange bruine overjas, eens (lang geleden!) gemaakt voor een persoon, twee voet langer dan ik — wij scheuren er twee handbreed lengte van af en laten den gerafelden rand ongezoomd; een bruin gedeukt fantasie-hoedje met smallen vettigen rand.

Ik krijg nog een ouden rood-wollen vrouwen-omslagdoek en een goren rood-katoenen zakdoek. Ik heb een ouderwetschen blauw stalen boerenbril gekocht en omwind het staal met vettig garen.

De geheele uitrusting is er op berekend een man schamel, maar inderdaad niet onvoldoende te kleeden. Zij kost f 5.—, een prijs, die nog veel te hoog is, doch de uitdrager weet zijn voordeel te doen.

En thans de vermomming.

Ik steek moedig de hand in een bak met asch en wrijf er gelaat, nek, ooren en polsen mede in, zoodat deze vaalbruin zijn. Daarna knip ik mijn nagels hoekerig af en woel met mijn handen in een bak met cokes. Ik knoop eerst het roode doekje, dan den halsdoek om mijn hals, trek de jas aan, zet het hoedje op met het lange haar verward er onder uit en bezie mij in den spiegel.

Ik ben onherkenbaar. Maar toch ontbreekt mij nog één ding. Waarmede zal ik het medelijden der menschen opwekken? Mannen in schamele kleedij, met vuile gezichten, zijn er vele. Ik moet een lichaamsgebrek hebben.

De water- en vuurbaas uit de steeg dichtbij is mank. Voor één gulden verkoopt hij een van zijn krukken. Het is een zware, oude armkruk van dit model en waar de hand haar in 't midden vat, is zij geheel uitgesleten, iets als de heilige steen te Mekka, uitgehold door de lippen der kussende geloovigen.

Ik besluit de kruk onder den oksel van den rechterarm te plaatsen en het linkerbeen stijf te houden, het telkens achter het rechterbeen latende naslepen.

Het is tien uur geworden. Ik vang mijn reis naar 't land der armen aan, hink den winkel uit en begeef mij naar een straatje, waar een slaapstede is. De hoofdredacteur volgt mij. Hij zal dezen eersten avond den liefdadigen heer voorstellen, die een armen zwerver aan een nachtverblijf helpt. Mijn ondervinding van veertien dagen heeft mij geleerd, dat dit type zeer zeldzaam is!

Het is een lange weg en ik ben spoedig door het ongewone lopen vermoeid. De menschen kijken mij na. Sommigen spotten. „Wat zullen wij daar hebben?” roept een als werkmán gekleed persoon, die mij voorbijgaat.

De meeste voorbijgangers hebben zichtbaar medelijden.

Bij een brug vraag ik een brugwachter naar den weg. De man is vriendelijk; op zijn goedgebaard gelaat lees ik meewaren. Hij wijst mij een nauw gangetje aan de overzijde aan. Ik strompel er

heen. Alles is er donker. Achter is een hofje en in één der huisjes brandt licht. Men geeft geen antwoord op mijn kloppen, noch op dat van mijn begeleider.

Maar uit een trapholte komt in den schemer de vale gedaante van een vrouw en in 't licht, dat valt door de reten van de luiken van 't binnen-in helle huisje, zie ik haar gezicht. Zij is mager, heeft rood-omrande oogen. Het smalle gelaat schemert gelig tusschen de zwarte lijst van den als kaper geknoopten zwart-wollen omslagdoek.

„Kunt u ook zeggen, waar hier een slaapsteê is?”

„U meent bij meneertje? Daar wordt gesloten om acht uur. Vóór acht moet alles binnen zijn. Is 't voor die stumper, mijnheer? Zoo is het mijnheer, de een is gelukkig als-ie maar een onderdak heeft en een ander, die zijn huis en vrouw heeft, bezondigt zich. (Zij begint huilerig te spreken). 'k Ben zoo ongerust, mijnheer. Mijn man is van avond niet thuis gekomen. En o Jezus, als-ie zich nou maar niet in 't water verdaan heeft. Hij heeft zich al 'ris opgehangen, maar toen hebben mijn zoontje en ik hem afgesnejen. En o, als-ie dood is, blijf ik met vijf kinderen zonder brood zitten. (Weenend) O God, dan ga ik mij ook verdoen. Hij verdient zes gulden in de week in een vast „possie” en nou gaat-ie zich verdoen.....

Ik sukkel voort, 't gangetje weer uit. De vrouw blijft schreiend aan den **ingang** staan. „O God, mijn kinderen mijnheer, mijn kinderen.”

Zij laat zich troosten, wijst ons een straatje aan, waar verscheidene slaapsteden naast elkaar zijn. Ik strompel er heen, gevolgd door mijn begeleider. In een verlicht kroegje hoor ik 't bonsen van zwaardansende voeten en het knarserig dreinen van een orchestrion.

Mijn begeleider klopt aan. De deur rammelt met een ruk open. Een dikke, taaie lucht van koffie en jenever slaat ons tegen. In den wazigen goudschemer van een hoog gehangen petroleumlamp deinen vaag de lijnen van bonkerige ruggen. Een vloek ratelt op ons toe. Half in de deurspleet staat een dikke vrouw met den hals nauw bedekt door het glibberig paars van 't jak.

„Kan deze man hier slapen, juffrouw?”

Haar blik glijdt snel langs mijn gelaat, mijn jas, mijn broek, mijn schoenen.

„Alles vol vanavond,” zegt ze.

En meteen rinkelt ze de deur dicht, dat de tocht koel langs mij heen waait.

Wij stonden even verlegen in 't half-donkere straatje. Maar mijn begeleider liep verder, klopte aan de deur van een ander onderhuis, dat binnen donker was en alleen boven de deur lichter door een petroleumlampje half in het tuimelraam, zoodat naar buiten en naar binnen wat traag licht straalde.

De deur werd naar binnen kalm opengetrokken. Een zwaargebouwd man, grooter nog lijkend in de nauwe beklemming van 't schemerlichte gangetje achter de deur, keek op ons neer. Een wasem van benauwde binnenhuis-lucht, vettig-warm, zwoel-broeierig huifde over ons heen. Ik rook de armoede.

„Kan deze man hier slapen, vriend?”

„Welzeker, mijnheer. Laat-ie maar binnengaan.”

„En hoeveel kost dat?”

„Een kwartje, mijnheer.”

Ik strompelde onderwijl het gangetje in, dicht langs den grooten man heen, kwam in een ruimte, die mij leeg en kil scheen, omdat er niemand binnen was en een eenzame petroleumlamp iel hing te branden en grauwe houten tafeltjes met pootige stoelen nauw er tegen aan geschoven verlaten stonden in een starre stilte.

Ik bleef binnen staan, keek naar den rug van den baas in 't gang-portaaltje, hoorde het brommerig spreken der twee en het tikken van geldstukken in een beurs.

„Me, me, menier,” stotterde ik, me weer wat dichter in 't gangetje sleepend en het hoofd schuin en het gelaat onderworpen-schuchter, „geef mij n, nog f, f, fünf centen v, voor...”

Mijn begeleider keek snel op. Hij begreep mij dadelijk.

„Nog vijf centen. Je bent duur vanavond...”

„'t Is für morgen f, früh,” smeekte ik heesch.

„Ga maar zitten, man. 'k Zal ze je wel geven, als mijnheer 't wil...” zegt de baas.

Ik ga aan een tafeltje zitten, strek het linkerbeen rechtuit en steun den linkerarm op de kruk.

De baas komt terug. „Hier man, is je stuiver.”

Ik houd mijn hand op, laat de vijf centen van mijn hand in het spoorzakje van mijn lange overjas glijden. De baas laat mij zitten, gaat terzij van 't gangetje door de gelagkamer heen in een klein kamertje, waar het achter een vitrage gordijn flauw-geel licht is.

Zoo wacht ik een poosje, rust uit en zie rond in de gelagkamer. Het is een vaal lokaal met grauw-gele wanden, laag van verdieping. De kamer is te klein voor 't aantal tafeltjes, dat er staat en op de stoelen tusschen de tafeltjes moet men gedrongen zitten.

Uit het kamertje voor komt een groote, dikke vrouw, wibbelig als dril in de zwaarte van haar vet. Uit haar gelig, papperig gelaat bobbelt de neus als een knoop vooruit, de knot van een vetzak.

„Wil je al gaan slapen man? Of mot je eerst nog een bakkie koffie?”

„Schl, schlafen,” zeg ik kort.

„Kom dan maar mee. Hier 't gangetje door en die trap op. Ken je er wel op komen? Loop maar door, ik kom wel achter je.”

Voetje voor voetje klim ik een bochtig, nauw trapje op. Een vadsige slaaplucht stinkt mij tegen. Aan een leuning hijsch ik mij op en kom aan een portaaltje, waar 't wat lichter is door lampschijn, die uit een op een kier staande kamerdeur strijkt.

„Neen, niet de deur. Nog een trap,” boldert haar grove stem, hol in 't leege portaaltje, van achter naar mij op. Ik grijp een touw en klim, voetje voor voetje, een nog nauwere trap op. De treden kraken en ik voel het oude droge hout onder mijn voeten kreunend in de retsen knarsen. Boven is een vierkant luikgat en daarboven een kleine glazen daklantaarn, zooals men die op schepen heeft, waar

men ze koekoek noemt. En onder het glas hangt een petroleum-lamp in een raam van ijzerdraad, zonder kap. Het is een roodachtig walmend pitje. De lamp stoomt en zoodra ik boven ben, snoert de walmlucht in mijn keel.

„Daar in den hoek man is je bed. Goeien nacht.”

„Gut' nacht,” mompelde ik.

Haar zware lichaam doet de treden kraken als een houtvuur. Ik hoor haar tot heel beneden, waar zij een deur knarsend opentrekt. Het logement is een oud huisje, dat als gekneusd is tusschen twee andere huizen, een huis dat als een oud mensch met veel kwalen, kreunerig voortleeft, nooit geheel rustig, klagend bij elke beweging. Er zijn oude huizen, die iets medekrijgen van de levens, die er in zijn doorleefd. Zij hebben een eigen reuk, een eigen gamma van geluiden, zij zijn geen doode dingen meer. Zoo was dit huis.

Ik stond op een zolder. In 't midden liep het dak spits op en terzijde was de binnenkant der pannen, hangend tegen de magere spinten, gewit. Langs de muren, dicht tegen elkaar, met een kippen-gangetje er tusschen, stonden smalle ijzeren ledikanten en daarop, dicht bij den rossen lampschijn van onder het koepeltje rozig grijs, maar verder naar achteren en verder naar voren in een murwe doezeling van smeltend grijs, lagen menschen, doodstil als lijken op doodsbaren. Heel van achter uit het donker rochelde een snurker en dicht daarbij keerde een lichaam zich met plotseling geweld om en hoorde ik een groven vloek, half onverstaaenbaar, van een man, die even ontwaakt was of in een droom sprak.

Ik ging naar den hoek, waar mijn bed stond. Eerst liep ik langs het voeteneind van een bed, vanwaar onder de dekens uit de twee groote, naakte, afzichtelijk verwaarloosde voeten opstaken van een man, die op zijn rug lag. Daarnaast stond, met het voeteneinde naar het loopgangetje gekeerd, een bed met een man, die de akelig misvormde vleeschstomp van een verschrompelden arm zonder hand op 't dek had gelegd. Daarachter stond mijn bed overlangs, met het voeteneinde naar de trapholte.

Voor mijn bed hing terzijde een wit gordijn, dat langs een touwtje door een zoom openschoof.

Ik bezag mijn bed, sloeg de twee katoenen dekens op. De lakens waren helder, frisch, nog in de plooiën van den mangel. Er waren veel mazen in en wat zwarte plekje, die gaatjes bleken te zijn. Het bed onder het laken was vrij zacht, opgevuld met opproppende veeren. Het hoofdkussen was klein, stijf gestopt met zeegras, maar de sloop ervan was frisch gewasschen. Vóór 't bed, links in den hoek stond een stoel en ik ging mij ontkleeden.

Achter een wit katoenen gordijn tegenover mijn bed hoorde ik zuchten en toen begon een vrouwestem zacht-klagerig in zich zelve te spreken: „Wat is dat? Wie komt daar boven? D'r waren nog drie bedden leeg. Wat kraakt die vloer weer. Het stinkt naar de lamp.”

„Hou toch je sm...l,” riep van achter uit de donkerte een grove stem.

„Ja, snauw maar,” kreunde de vrouwestem zachter. „Snauw maar. Een arm mensch wordt altijd afgesnauwd. Ach God, ach God...”

Zij fluisterde nu klagend zachtjes in zich zelve.

Ik had mijn jas uitgedaan en de vijf centen, die ik gekregen had, rammelden in het zakje. Toen ik mij ontkleed had, ging ik te bed. Het bed rook naar bleekpoeder. Ik kon niet slapen. Het was benauwd op het zoldertje, waar een tiental menschen sliepen. De vrouw in het bed naast mij bleef zuchten en kreunen en dicht bij mij droomt een man hardop. In zijn droom zucht hij de meest weerzinwekkende vloeken uit.

Later op den avond wordt het wat stiller. 'k Hoor nu alleen het zware ademen der slapers en het gesnurk van den man achter. Zoo lig ik te dommelen. Het rosse licht van de lamp onder de koekeoek dicht bij mij verhindert mij den slaap te vatten.

Plotseling hoor ik de trappen weer kraken. Er komen twee jonge mannen boven. Zij kleeden zich uit, spreken op gedempten toon.

„Hoe laat is het Nelis?”

„Half drie.”

„Nou, dan nog net een maffie. En om half vijf weg. 'k Mot nog een ènd weg zijn voor morgenmiddag...”

Ze fluisteren nu zoo zacht, dat ik maar enkele woorden versta.

„Hou je sm...l toch midden in den nacht. 't Is een schandaal,”*) roept een der mede ontwaakte slapers.

De twee zwijgen, stappen in bed. Het wordt weer stil. Ik val in een lichten sluimer, maar ontwaak door het kraken van de vloerplanken. Daar ik mijn bril heb opgehouden, kan ik de oogleden op een kier openen. Ik zie een man voorzichtig op mijn bed toekomen. Ik beweeg mij niet, adem rustig en zwaar als een slapende. Hij schuift het gordijntje voor mijn bed wat terzijde, blijft een oogenblik naar mij schouwen. Daarna gaat hij zachtjes terug, gaat met de hand langs mijn jas, die over den stoel naast mijn bed hangt, voelt in de zakken, kijkt daarna nog eens schuw naar mij, sluipt weg naar achter in den schemer.

Mijn hart bonst, ik blijf wakker liggen, onrustig en warm, hoorend naar 't snurken, het ronken, en het kreunen van de in zich zelve klagende vrouw, links van mijn bed.

Heel laat moet ik ingeslapen zijn.

*) Alleen daar waar 't strikt noodig is, zullen vloeken hier herhaald worden. In de veertien dagen, die ik in slaapsteden enz. doorbracht, hoorde ik schier geen gesprek, geen vermaning, geen bewering, zonder toevoeging van de meest hinderlijke vloeken.

II.

't Was nog altijd donker, toen ik weer ontwaakte. De olie uit de lamp onder de koekoek was opgebrand en ik zag 't kleine vlammetje knetterend kransen om den roodgloeienden ring van de kous.

Een der jonge mannen, die 's avonds laat gekomen waren, zat op in 't bed.

„Zouden ze beneden al uit d'r nest zijn?” vroeg hij aan den ander, die nog op bed onder de dekens was blijven liggen.

„Ga kèken met je luie pens.”

De ander stond met een vloek op, schoot zijn broek aan, zittende op den rand van 't ledikant, ging op zijn teenen de trap af, kwam na een oogenblik weer boven.

„Ze maffen nog allemaal. 'k Mòt wachten. Als 'k nou den trein nog maar haal. Heb je daar water?”

„Nee, leg niet te kletsen,” gemelijkte de ander.

„'k Stik van den dorst. Wat is er in die flesch?”

„Klare.”

„'k Lust geen klare op mijn nuchtere maag. Dat brandt je vet weg van je consistentie...”

Hij bleef op den rand van 't bed zitten.

„'k Kan 't niet langer uithouden. 'k Stik van de droogte in mijn strot. Geef dan maar op je flesch.”

„Haal 'm maar zelf.”

Hij boog zich. 'k Hoorde het klokken van vocht in een flesch.

„Zuip 'm niet lens. Ben je heelemaal bed...d?”

„Hè, 't brandt op mijn darm. 't Is de pest als je nuchteren bent. Zeg, 'k had 'm toch gauw in de smiezen, die stille. Als ik niet gefloten had, was 'r niks van terecht gekomme...”

„Hou je sm...l. D'r is te veel dak op 't huis.”

„Voor wie zou 'k mijn sm...l houwe... Zeg, geef mij de flesch nog is...”

„Dan mirakel je straks nog al de trappen af. Als je niet je sm...l houdt en gaat liggen, sla 'k 'm op je harsens tot gruijzels.”

„Jij doet wat...”

„Hou je nou je sm...l of hou je 'm niet...?”

Ze waren beiden stil. Na een half uur stonden ze op; ze waren schier gekleed te bed gaan liggen, doken weg in het trapgat.

Beneden hoorde ik rumoer van schoffellende voeten en stemmen. De vrouwestem in het bed begon weer met klaaggeluidjes te spreken.

„Zijn ze weg? Ja, ze zijn weg. Zulke schooiers. Jenever op de nuchtere maag. Ze moeten weg. Zeker hebben ze weer wat gedaan. Ja, de wereld is wel slecht.”

„Hoe laat is het Willem?” klonk het achter mij.

„k Denk half zes. Mot je op?”

„Nou wat anders. Hoe kan je dat nou vragen?”

Ik keek om. Aan den kant van 't hoofdeinde van mijn bed was een klein deurtje, dat toegang gaf tot een ander gedeelte van 't zoldertje. Daar spraken de twee, een man en een vrouw.

„Je boteram ligt op den schoorsteen, Willem.”

„Dank je. Nou, dag Truus.”

„Gedag.”

De man liep dicht langs mijn bed, daalde af in 't trapgat.

Vóór op den slaapzolder hoorde ik twee kinderstemmen.

„Waar mot ik vandaag naar toe?”

„Naar Scheveningen.”

„En hoeveel krijg ik mee?”

„Nou, als gewoon.”

„Twintig voor vijf?”

„Ja, en ik lekker maar zestien, omdat ik vanmiddag mag helpen op 't plaassie.”

„Ik kan d'r geen twintig verkoopen. 't Wordt al zoo koud; de menschen zeggen dat ze geen last meer van de vliegen hebben...”

„Nou en ik zeker wel. De meiden maken je niet eens open. Gisteren kwam ik bij een wijf, dat riep mij binnen en dat zee:

„Meissie, wil je een happie eten?” „Ja juffrouw,” zeg ik tegen d'r. En toen kwam ik in een keuken met een voetplank en wel honderd koperen bussies op een plank boven den schoorsteen, en toen komt dat wijf met een schaal met kouwe aardappels en zoo zwart als ik weet zelf niet. Stik wijf, dacht ik, als je denkt dat ik thuis niet te eten heb. En toen zee ze: „Nou meissie, eet nou maar is goed,” zee ze en toen zee ik, mag ik het voor me broertje meenemen, die het zoo'n honger en me vader is zonder werk, zee ik en me moeder is ziek, dat zee ik maar om van dat wijf d'r kouwe aardappels af te komme...”

„Nou en ik ben gister bij een wijf geweest en die gaf me een stuk vleesch zoo groot as, as, as twee groote vuisten.”

„Wat kè jij liegen, want gisteren ben jij niet eens uit geweest...”

„Zoo, nou hoor, 't is toch waar...”

De kinderen waren opgestaan en kleedden zich aan. Het was een jongetje van tien jaar en een meisje van dertien, die vóór op 't zoldertje in één bed sliepen.

Ik zag nu ook de andere gasten opstaan, meest mannen op leef-tijd. Zij kwamen als donkere schimmen in 't smeulende lichtje van de lamp boven het trapgat en schenen dan weg te zinken, terwijl de traptreden knersten onder den druk van hun doffe langzame stappen.

In het bed van de klagende vrouwestem kwam nu ook beweging. „Ach, alweer een dag van beroerdigheid. Daar gaat de schooister weer. Dat is nou leven. Waarvoor leeft een mensch! Is de nieuwe man al op. Nee, hij leit nog in z'n bed. Mot-ie niet geroepen worden? Dat mot-ie zelf maar weten.”

Ik zag nu dat een mager, smalruggig vrouwtje, met een dor, rimpelig nekje en grijs haar in een knotje opgebonden met een zwart bandje, voor haar bed stond en 't opschudde. Zij kreunde bij elke beweging. Toen ze klaar was en naar 't trapgat schreed, zag ik even haar gezicht, rimpelig als een oude appel.

'k Dacht nu, dat ik alleen was en wilde opstaan. Maar ver vóór op 't zoldertje hoorde ik plotseling vloeken en tegen de barsche stem van een man gilte het angstig krijten van een vrouw.

„'t Is jouw kind niet. Blijf van 'm af. En als jij niet van 'm af blijft, dan zal ik je...”

De mannestem grofde vloeken. Ik hoorde dof stompen, dan opeens een kreet van een vrouw. Toen kwam een man naar voren. Hij was half gekleed en dicht bij 't trapgat keerde hij zich plots met zijn hoofd naar de voorzijde van den zolder.

„Doeràk, kom niet beneden of ik zal je de beenen breken!”

Toen met een vloek binnensmonds zonk hij in het trapgat.

'k Stond nu op, kleepte mij haastig aan, ging de trap af. Op de eerste verdieping was een nauw portaaltje, waarop rechts en links twee deuren uitkwamen, die half open stonden. Er waren twee kamers met bedden juist als op den zolder, dicht bij elkaar. In den valen schemer van den aanbreekenden morgen kon ik zien, dat de bedden zoeven verlaten moesten zijn.

Plotseling herinnerde ik mij, dat ik niet aan mijn kruk gedacht had. Ik ging snel naar boven, keek schuw rond. Niemand had mij gezien. Mijn kruk stond in den hoek bij 't bed, waar 'k haar 's avonds had neergezet. Ik nam haar op en ging nu weder naar beneden.

In de gelagkamer was het vol menschen. In 't midden stond een groot kachelfornuis te branden en daarop een groote koperen waterketel, in den vorm van een doofpot met een kraan van onderen.

De kamer had grauwe muren en een paar lithographieën met Zwitsersche landschappen in oude vergulde lijsten hingen slordig schuin er tegen. Het grauwe morgenlicht kwijnde binnen door een hoog smal raam zonder gordijn en daarachter was een klein binnenplaatsje, waar twee mannen stonden, die zich boven een emmer water 't gezicht wuschen.

Vóór 't raam stonden binnen drie tafeltjes. Eén klein bijna geheel in den hoek, met een naaimachine er op. In 't midden voor 't raam een tweede tafeltje. Daarop lag een half brood, stonden twee witte koffiekommetjes en een blauw geëmailleerd koffiepotje.

Tegenover elkaar aan de tafel zaten een man en een vrouw. De man zat krom en vergroeid in elkaar. De magere hals ging stijf naar voren en het gelaat stond tegen het achterhoofd aangedrukt als ware het een masker. Dat gezicht was aschgrauw en de tranerige, groene oogen stonden lusteloos en norsch.

De vrouw tegenover hem had al grijzend haar, een mager, hoekig gezicht met de jukbeenderen opstekend in het gore, rimpelige vel. Haar ingevallen mond was als in een voortdurenden verbeter lach en in de donkere oogen, donkerder door 't grijze haar, dat van 't lage voorhoofd maar een driehoek bloot liet, gloeide een bruingouden lichttinkel.

Zij schonk uit het keteltje de twee kopjes vol.

„Veel melk man?” vroeg ze.

„Nou, dan kan d'r geen koffie in.”

Hij nam het gevulde kopje op, nam slurpend een slok.

„Is d'r geen suiker?”

„Nee, 'k heb de suiker op de boteram van Hein gedaan.”

„Altijd Hein. De kinderen zijn tegenwoordig zoo astrant, dat ze d'r eigen ouwers zouden opvreten as 't most.”

„Nou, je hebt gisterenavond ook al suiker gehad.”

„En wat zou dat? Wie mot het betalen? Ik mot het betalen. Of mot ik het niet betalen?”

„Maak nou toch geen ruzie zoo vroeg in de morgen.”

„Maak ik ruzie? Jij maakt ruzie. Geef mijn suiker niet weg. Blijf van mijn suiker af. Nou mot ik koffie zonder suiker zuipen. En meneer mijn zoon vreet zijn vader's suiker op.”

Hij begon, zijn sluiken kop dicht naar het kommetje buigend, dat hij in zijn omgekromde skelethanden hield, met lange slurpen de koffie in te zuigen.

Aan 't derde tafeltje, dat vlak stond bij de deur, die naar 't keukentje leidde, dat toegang tot het plaatsje gaf, zat een breede, zware vrouw. Zij had een knokig gezicht met een onderkaak, krachtig gewrongen onder 't oor als een houtknoest. Zij tuurde met het hoofd voorover dicht op de dansende breinaalden van een paars sajetten kous-opzet en was naarstig aan 't breien.

Over haar zat, de beentjes ver hangend van den grond, dicht bij elkaar, een dikke flinke jongen, met witblond haar, een rond, bol gezicht met roode wangen. Hij droeg een heldere matrozenblouse van blauw- en wit gestreept katoen, een blauw tricot broekje en zwarte kousjes.

„Krijg ik nou mijn schoenen?” vroeg het kind.

„Hou toch je moel met je vervelend gezeur,” zei de vrouw, altijd doorgaande met breien.

„'k Zit al de heele morgen hier. Mot ik nou de heele dag hier zitten?...”

Wankelend op zijn spillebeenen in een wijdpijpige broek, die er los om heen plooiden, kwam, de handen in de zakken op den buik en het magere bovenlijf naar achter, zoodat de borstgleuf van 't katoenen hemd openspleet, een magere man naar 't tafeltje. Zijn gezicht was verweerd, had de buitenlucht-tint van een man, die veel in weer en wind was geweest.

„'k Zou goeie morgen zeggen,” zei hij tot de breiende vrouw met een vloek.

„'k Zei goeie morgen.”

„Dat lieg je. Dat zei je niet. Anders zou ik het wel gehoord hebben. En mot dat kind daar nou de heele ochtend zoo zitten?”

„Nou, poets dan zijn schoenen.”

De man bukte zich, beurde een schoen op, die onder de tafel stond.

„Kijk die schoen nou eens (vloek) vol (vloek) modder zitten (vloek). Heb jij die (vloek) jongen gisteren nou toch (vloek) uit laten gaan (vloek).”

„Dan mot jij maar op 'm letten. Ik heb niks meer over 'm te zeggen. Hij regeert compleet een mensch. 'k Kan 'm toch niet de heele dag thuis houden.”

„Ken je dat niet (vloek)? Dan ken je zelf zijn schoenen ook wel poetsen (vloek). Mot ik de schoenen poetsen, als jij ze smerig laat maken?”

„Nou, 't is toch jouw kind.”

„Ja, dat hoeft je me niet te zeggen..... Om jouw kinderen maai je niet. Jij hebt 'm zijn schoenen smerig laten lopen. Nou ken je ze ook zelf poetsen.”

Het kind zat tijdens het gekibbel stil op zijn stoel en speelde met een leeg lucifersdoosje. De man gooide het kinderschoentje weg en nam een mansschoen op, dien hij met een borsteltje begon in te smeren.

„'t Is weer dreinerig in de lucht,” zei hij, opkijkend. „'t Is verfloekt dreinerig. Als het regent, krijgen ze me vandaag niet an 't draaien. 't Regent al. Ik draai niet.”

„Je hebt er, die draaien of 't regent of niet,” mummelde een oude man, die voor de kachel een zakdoek droogde, dien hij in 't keukentje had uitgewasschen.

„Wat wordt er dan van je goed? Dan wordt er derrie van. En je heb meer kosten, dan je ophaalt. Ze zijn toch al zoo scheutig. Alles gaat an de kerk. Daar hebben we ook orgels, denken ze. (vloek) Heb je ze gisteren weer naar de kerk zien tippelen? 't Was zeker weer zoo'n stuk feestdag. 'k Zou ze allemaal wel de nek willen breken met d'r orgels in de kerk. Ze worden er zoó verlekkerd, dat ze naar je mooiste orgel op straat niet meer hooren.”

„Je mot piano-orgels hebben tegenwoordig,” zei snugger en vlug een man, die met zijn hoekigen kop, baardeloos gelaat, met lijnen als in hout gekerfd, tegen den binnenkant van de trap zat.

„Man, waar wou jij nou je kop in steken,” zei de orgeldraaier, den schoenborstel hoog voor zich uit houdend, zich half omdraaiend naar den man met de houten stroeve gezichtslijnen. „Ben jij muzikant?”

„Nee, dat ben ik niet.”

„Nou, spreek dan niet mee, als je d'r geen verstand van hebt. Ik zeg je, dat 'r aan de orgels geen droog brood meer te verdienen is. Daar heb je nou Dries de Haan. Die hêt een orgel in Amsterdam rondgekrooien, een pracht als je 't zag. Trompetters d'r van buiten op en poppen met verguldsel en een trommel en een triangel en nog een heele rommel meer. En d'r zat een stukkie muziek in, fijn hoor. Maar dacht jij nou, dat ie 'r wat van had. Geen bliksem...”

Hij gooide den borstel met een vloek op de tafel en met den ingesmeerden schoen in de hand stond hij nu te betoogen.

„Als-ie zijn huur had betaald aan Louwer en zijn kosthuis voor hem en zijn vrouw...

„Is dat niet die schele?” vroeg de vrouw aan 't raam.

„Ja, dat is dat loeder. Die hèt d'r man laten zitten met vier kinderen en is er toen met 'n ander van doorgedaan.”

„Nou, maar dat wijf van hem was d'r dan ook een. Mevrouw most pantoffels van zeven-en-twintig stuivers dragen en een hoed van vier gulden. En als ze geen vleesch had, dan most d'r mannetje wat hooren. Want Dries mag d'r al is te veel an de flesch likken, een ordentelijke vrouw kan 'm om d'r vinger winden. En als-ie uitgaat brengt-ie centen thuis...” zei de dikke waardin, die uit 't keukentje was aangewaggeld en nu uit den ketel op 't fornuis warm water liet geulen in een blauw koffieketeltje.

„Hier man, daar is je koffie,” zei ze, 't keteltje op een tafeltje zettend, dicht bij de kachel.

„Hoeveel kost dat?” vroeg ik, alsof ik vreesde voor een te groote uitgave.

„Dat kost niks. Dat hoort bij 't slapen. En daar heb je nog een kommetje 'r bij.”

Ze veegde met haar boezelaar een wit kommetje schoon en zette het voor mij.

Een zwaargebouwde man, in een boezeroen met een versleten pilow-broek aan, kwam uit 't keukentje. Hij had zich pas op 't plaatsje gewasschen en zijn haar was nog nat. Hij bracht een geur van cocoszeep mede.

„Dirk, leen mij even je schoensmeer,” zei hij vleiend tot den orgeldraaier.

„Leenen, alweer? Jij leeft (vloek) op de pof (vloek). Denk jij, dat 't me op mijn rug groeit? Dat is van de week al driemaal, dat je me om schoensmeer vraagt.”

„Nou, 'k mot op een baantje uit.”

„Wat kan mijn dat verd...n!”

„Dan zal ik jouw schoenen uitwrijven.”

„Vooruit dan maar. Nee, eerst uitwrijven, hier aan mijn pooten.”

De orgeldraaier trok zijn schoenen aan, zette zijn voet op een stoelzitting. De ander nam den borstel en ging gedwee aan 't poetsen. Maar de waardin logde uit de keuken:

„Wil jij je pooten wel eens van mijn stoel afzetten. Betaal jij ze, als ze gemat motte worden? En net op die stoel, die ik de vorige week heb laten matten...”

De orgeldraaier trok zijn voet al terug. Maar zij met een ruk sleepte den stoel aan de leuning een eind weg.

„As jij de fijne meneer wilt spelen, ga dan maar op de plaats. 't Is een schandaal, om mijn meubels te renoveeren. Je bent zeker niks gewoon. Dat heb ik al lang aan je manieren gemerkt.”

„Wie het 't hier al niet over manieren. Waar heb jij van manieren gehoord? Bij je rooie vaâr, die zes jaar achter de schuif...”

Zij rukte den stoel weer plots vlak voor den orgeldraaier.

„En zet jij nou eens je poot op mijn stoel...”

„Gut mensch, krijg maar geen rolberoerte. 'k Heb ze er toch al van afgenomen.”

„Is 't nou uit, of is 't niet uit! Je hebt zeker je kop weer!” lawaaide opeens uit een kamertje vóór aan de straat, met een deur toegang gevende tot de gelagkamer, de bevel-stem van den baas.

Het was opeens stil. De orgeldraaier zette zijn voet op den grond en de groote man, die op een baantje uitmoest, knielde op zijn rechterknie voor den voet van den orgeldraaier en begon diens ingesmeerden schoen opnieuw uit te poetsen.

Ik had de koffie uit 't keteltje in de kan geschonken, zette even de kan aan mijn mond, proefde de zilte cichorei, nam mijn kruk op, strompelde de gelagkamer door, stond buiten in 't straatje, heerlijk opademend in de frissche lucht na de beklemming van het bedompte, ruzie-achtige binnenhuis.

III.

Het was een heerlijke herfstdag met een even bedekte lucht. De wind was zoel, het straatje was wazig aan 't eind, waar een groot plein was.

Daarheen strompelde ik. Telkens hoorde ik de bons van den krukstok op de straatsteen. De menschen in 't straatje keken mij maar even aan; zij waren 't gewend typen van mijn soort te zien.

Ik had besloten dezen dag met passief bedelen door te brengen. Ik wilde onderzoeken hoeveel een gebrekkig, uiterst schamel gekleed verwaarloosd man op één dag ontvangt, indien hij niets doet dan zijn ellende ten toon spreiden. Wie zou mij de eerste gift geven?

De scholen gingen aan. Een viertal jongens van een armenschool zagen mij.

„Hoejoe, hoejoe, hoejoe!” jouwden zij lachend. Eén beet een stuk van een appel, gooide 't mij naar 't hoofd. 't Raakte mij met een klisse pats vlak achter 't oor.

„Laat 'm gaan,” zei een oudere jongen. „'t Is een ongelukkige man.”

„Hoejoe, hoejoe!” jouwde de appeleter en wilde opnieuw mij iets nawerpen.

Ik maakte een schuw gebaar, half dreigend, half meêlijwekkend.

De oudere jongen trok nu mijn partij.

„Als je 'm nog eens gooit, zal ik jou eens gooien. Mot je zoo'n stumper gooien? Wie weet, waar je zelf nog eens toe komt...”

Ik strompelde door. Een klein, blond jongetje, ik denk een zeven jaar oud, zindelijkjes armoedig gekleed, keek mij meêwarig aan. Toen ging hij met zijn hand in zijn zak, kwam naar mij toe...

„Daar arme man,” zeide hij.

En het kind gaf mij één cent, ik vermoed den snoepcent, dien hij van moeder medegekregen had, om zoet naar school te gaan.

Ik nam den cent aan, stopte hem in 't kleine zakje van mijn jas.

„Dankie jongeheer, dankie!” mompelde ik, tegelijk aanslaande met mijn vinger tegen mijn hoedrand.

„Wat zegt-ie?” vroegen twee kleine jongetjes, die op een afstand wat angstig waren blijven staan.

„Hij zegt jongeheer tegen me,” zei 't goedhartige knaapje, gelukkig en trotsch.

Lief, goed klein jongetje, dat mij uw snoepcent gaf, teerhartig zacht knaapje, er moet heel veel stevige theorie en veel bittere onder-vinding zijn om mij te overtuigen, dat uw eenvoudig weggeven ver-keerd was.

Want zoo ook de bedelaar uw cent niet verdient, noch er een goed gebruik van maakt, gij maaktet een goed gebruik van uw kleinen schat. Lief knaapje, ik druk u aan mijn hart en kus u in gedachten...

Ik strompelde voort, de drukkere straten in. De menschen keken mij meêwarig aan. Op een brug stonden wat sjouwerlui. Een van hen, een opgeschoten jongen, lachte en riep mij een scheldwoord toe. Maar de anderen wezen hem terecht.

„Geef (vloek) die (vloek) kerel liever wat. Waar ben je zelf aan toe?” grofstemde een der sjouwerlui. En meteen een paarsch zakje openschuivend, haalde hij er een boterham uit en reikte mij die toe.

„Daar, vr...t, als je honger hebt!”

„Dank u wel, dank u wel, mijnheer,” zei ik, weder onbeholpen aanslaand.

„k Ben geen mijnheer, 'k ben ook maar een arme verd...ling!”

En hij schoof 't zakje met een ruk dicht. Ik strompelde verder, de boterham in mijn zak stekend. Om hem genoeg te doen deed ik een grooten hap in de boterham. 't Was een dikke snee wittebrood met boter en Leidsche kaas. De boter smaakte als gestold kaarsvet, margarine van de minste qualiteit.

'k Hinkte voort, mijn linkervoet telkens naschurend over de keien.

De heeren, die naar hun kantoren gingen, de winkeljuffrouwen, de huisnaaisters keken mij allen met medelijden aan, maar geen gaf iets. Ik sleepte mij voort. Doch na een half uur was ik doodmoe. De kruk deed mij onder den arm schrijnende pijn. Mijn voeten in de lompe, harde soldatenschoenen begonnen ook zeer te doen. Ik moest rusten. 'k Ging daarom rechtsaf naar het Haagsche bosch en zette mij daar tegenover het hertenkamp op een bank.

Zoo was 't uit te houden; de zoele herfstdag, het wuivende streel-windje, het landschap in herfsttinten en de zilverige lucht, waar de zon nu even kwam doorsluimeren...

De kruk naast mij, bleef ik een half uur rusten. Enkele wandelaars kwamen voorbij. Oude gepensionneerden, die hun morgenwandeling maakten, jonge dames met een romannetje in de hand of een taschje of een lawn-tennis-bat.

Telkens sloeg ik aan. Allen gaven mijn groet terug, sommigen zelfs heel vriendelijk. Er waren jonge dames, die dadelijk het hoofd afkeerden. Het deed haar zichtbaar pijn mij zoo ellendig te zien.

Doch geen enkele, wier medelijden zich in een onmiddellijke daad omzette. Ik ontving niets.

Een artillerie-officier wandelde voorbij. Ik stond op, maakte een militair saluut.

Hij beantwoordde het even en ging door.

Een jonge vrouw, met zeer zwierige kleeding, zag mij aan. Ik sloeg aan. Zij liep door, bleef ietwat verder met den rug naar mij toe staan, opende haar taschje.

„Hier,” zei ze, het gehandschoende handje achter zich houdend en 't gelaat naar mij keerend.

Ik greep mijn kruk, strompelde op haar toe, doch liet den cent, dien zij mij gaf, vallen.

„Stommerd,” zei ze, voortgaande.

Ik beurde den cent op, ging weer naar de bank, volgde haar slank figuurtje. Verder, bij de kromming van den weg, wachtte de officier haar op...

En weer zat ik geruimen tijd, zonder iets anders te ontvangen dan medelijdende blikken.

Toen stond ik op en strompelde het bosch verder in. Aan den weg stond een bedelaar met een houten been, een ècht gebrek. Hij had een vaalbleek gelaat, een zwarten baard, norsche oogen. Zijn kleeding was schamel, maar goed onderhouden.

Hij zag mij aanstrompelen; toen wij dicht bij elkaar waren, ontmoetten onze oogen elkaar. Zijn oogen waren norsch, maar niet meedoogenloos.

Ik sloeg aan met den wijsvinger.

Hij gaf zwijgend een korten knik en liep een paar passen in de richting tegenovergesteld aan de mijne.

Voort sleepte ik mij. Bij een kruislaan zat een oude man op een bank met een anderen man. De oude man had een langen grijzen baard.

„Dat is weer een concurrent,” zei hij tot den anderen man. „'t Is hard hoor, als je zoo je eindje moet halen.”

'k Liep door tot aan een vijver. De vijver was stil en onbewogen. Wat dorre bruine bladeren dreven niet weg, zoo windstil was het. En aan de overzijde dreven een achttal blanke zwanen, de slanke nekken een enkele maal opgolvend. En verder aan de overzijde, bij een dikken boom, zat een jonge schilder voor een doek, dat op een ezeltje was geplaatst en achter hem stonden twee andere jongelieden en keken naar zijn werk.

Artisten, daarheen!

'k Strompelde 't bruggetje op, sleepte er af, hinkte met korte doffe stampen van de kruk op den zachten grond naar de drie jongelui.

'k Was van plan niets te zeggen. Zoodra een der jongelieden mij zag, begon hij te lachen.

„Daar zal je 'm hebben! Ha, ha, ha. Is dat mijn hoedje niet, baron.....”

De tweede jongeling lachte nu ook. Ik kromp ineem, maakte mij klein, staarde wezenloos uit de oogen, terwijl de twee mij bespotten.

Doch de derde, het jongemensch, dat schilderde een stillen vijver met zwanen, omkranst door dicht geboomte in goudbruine herfsttinten, verwazend in 't verschiets, zeide driftig-verwijtend tot de twee spotters:

„Waarom doe je dat nou (vloek)? Die arme donder heeft misschien niet gegeten. Is dat al jullie geest?”

De twee anderen zwegen beschaamd. De een wilde niet beschaamd zijn, lachte weer bespottend.

„Schei toch uit! Wat heb je er aan!” zei de jonge schilder nogmaals geërgerd.

Ik keek hem met stom-wezenloozen blik aan, strompelde voort, ging iets verder op een bank zitten. 'k Was weder moede door 't ongewone lopen. Uit mijn zak haalde ik het postpapier en de enveloppen, die ik in een krant had gepakt. De schilder keek niet meer naar mij; de twee anderen werden afgeleid door een anderen bedelaar, bekend Haagsch type, strompelend op twee stokken en telkens schuddend met het oude mannetjes-hoofd. Zij riepen 't mannetje wat na, die doorliep.

't Kwam in mij op om even terug te gaan en den twee spotters plotseling een uitbrander te geven. Doch dat zou mijn heele plan in duigen werpen en daarvoor had ik reeds te veel opgeofferd. Buitendien, het waren wellicht twee brooddronken jongelui, blij met een onderwerp voor een pretje. 'k Besloot een appèl te doen op hun goed hart.

'k Nam mijn kruk en mijn postpapier, strompelde weer naar hen terug.

„Mijn... mijn... h... h... heer, w, w, wilt u ook p, p, p, post p, pap papier ku, ku, koopen... Vijf f, f, f, fel voor een st, st...uiver met v, vijf è è è vlops...”

Ik zeide dit op klagenden, onderworpen toon, opzettelijk een stotteraar imiteerend.

„'k Heb geen papier nodig,” zei de schilder, die mij beschermd had. „Maar hij... (hij wees op den ergste der spotters) hij is verloofd met een lieve meid en hij heeft te schrijven.....” schertste de schilder.

De spotter keek verlegen.

„Neen hoor. Ik h, h, heb mijn p, p, p, porte-m monnaie niet be, be be bij mij,” antwoordde de spotter, mijn stotteren imiteerend. Maar 't weigeren, ik las 't op zijn gelaat, viel hem moeilijk.

„Heb jij dan misschien een paar losse centen,” zei de schilder tot den anderen vriend.

Deze ging machinaal met zijn wijsvinger en duim in zijn jaszakje.

„Neen, 'k heb geen cent bij mij.”

„'t Is f, foor een m, m, middag m m maal,” stotterde ik.

„Ja, dat snap ik wel,” zei de schilder goedgehartig. Hij voelde in 't spoorzakje van zijn armelijk jasje, haalde er een dubbeltje en wat centen uit, gaf mij 't dubbeltje.

„Dank u!” zeide ik aanslaand. „Nu k, krijgt u twin, twin...”

„Neen, 'k wil niks van je hebben. Ga maar gauw wat eten...”

En terwijl ik weer aanslaande wegging, zei hij wat tot zijn twee vrienden en keek mij meewarig na.

Mijn goede vriend in de kunst, 'k heb mij uw gelaat in gedachten geprent en hoop u later nog eens te ontmoeten...

Maar mocht het niet zijn en leest gij wellicht deze regels en herinnert gij u onze ontmoeting, welnu, laat ik u dan zeggen, dat gij in uw kunst zult slagen.

Want gij bezit de groote voorwaarde voor elk kunstenaar — gevoel. En het mondain cynisme heeft u nog niet bedorven.

't Bruggetje weer over, de zijlaan in. 'k Zie een kinderjuffrouw met een kindje van vijf jaar wandelen. Zij is heel eenvoudig, maar met smaak gekleed. 't Kindje deftig, warm in een rood wollen manteltje en met wit wollen slobkousjes aan.

Ik zie haar blauwe oogen vol eindeloos medelijden. Die twee oogen waren een gedicht. Ik zal dien blik mijn leven lang niet vergeten. Zoovéél medelijden kan alleen uit de oogen van een vrouw neerzegenen. Een man, die medelijden gevoelt, is er meteen bitter bij. Het medelijden van de vrouw is zacht. Mannen-medelijden brandt; vrouwen-medelijden straalt.

Zij keerde zich geheel van mij af om mij niet te zien. Opende een kleine portemonnaie, gaf het kind wat in 't handje. 't Kindje kwam lachend op mij toe, met verheugde oogjes en gaf mij drie centen.

„Dank je, kindje,” zei ik, 't kind onnoozeltjes toelachend. De juffrouw keek mij nog even medelijdend aan. Deze blik was zachter dan een kus. En om haar toch iets terug te geven, nam ik mijn hoed ver af en boog het hoofd diep en met eenige gratie voorover. Daarna strompelde ik weer voort.

Een uur lang ontving ik niets. 'k Liep nu terzij van het rijpad en sloeg aan voor elken fietser en elke fietster. Eenigen groetten mij met een knik terug. Doch geen vond tijd mij iets toe te werpen uit 't zakje, waar de tol-centen in bewaard worden.

'k Ging een zijlaan in. Een heer al op jaren stond in een zakboekje boomen te noteeren, waarschijnlijk met 't oog op 't snoeien. Hij zag mij aan.

„Wacht een oogenblik. Hier...”

Ik kreeg drie centen. 'k Zag dat het den gever pijn deed mij, armen stumper, te zien. Hij gaf mij zijn aalmoes als een kleinen plicht, dien hij vervulde. De ontvanger van aalmoezen kan een schobbejak zijn... hij is het niet altijd. Maar de gever voldoet aan een der beste gevoelens in den mensch, het medelijden.

Ik bedankte, hinkte weer voort. Terzijde van 't bosch is een laantje, dat bij een boerenhoeve doorloopt. Dat laantje strompelde ik af. Uit een bleekerij kwamen twee mannen.

„Pas op de kippen vanavond. Daar heb je den dief,” zei een van de mannen.

Ik liep door. Twee arme boerenkinderen kwamen mij tegemoet. De kinderen groetten mij met een vriendelijken knik.

Na een poosje keerde ik terug, zocht een afgelegen bank op in 't bosch en rustte een uur. Daarna gebruikte ik mijn lunch en ging

weer op weg. Thans strompelde ik eerst door de nieuw aangelegde wijken. Metselaars van een in aanbouw zijnd huis riepen mij na.

„Dat is de dief, die uit Amsterdam gevlucht is. Daar heb je hem nou,” riep er een.

„Hou je sm...l. Al was 't zoo, wat gaat het jou dan aan. Laat dien armen man met rust. Weet jij wat jou te wachten staat!” vermaande luid een opperman van een steiger hooger.

Ik liep ongehinderd verder.

Een heer, die een huis wilde binnengaan, keek mij aan. 'k Zag in zijn oogen meêwaren. Hij gaf mij één cent uit zijn spoorzakje. 'k Bedankte hem. Hij wendde 't hoofd aangedaan af en schelde aan.

'k Slepte mij voort. 'k Was werkelijk doodmoe. En toch was ik gedwongen om den weg naar het huis, waar 'k mijn diner zou kunnen gebruiken en mijn journaal schrijven, af te leggen hinkend met mijn kruk. Mij dunkt, ik maakte een zeer droevige vertooning. Op een der deftige grachten voelde ik mij te moede en ging op een stoep voor een huis zitten, de kruk naast mij. Het was schemerdonker en de gasgloeilichtlantarens werden opgestoken. Equipages reden mij voorbij, fietsers, een automobiel. Deftige lieden, die naar huis gingen, zagen mij, arme, ingedoken op de stoep zitten. Niemand, die zich mijner aantrok. Dames, die te dicht langs mij gingen, weken, mij bemerkend, schichtig een stapje terzijde.

Een troep jongens kwam van school. Het waren kinderen van negen tot elf jaar, kinderen uit den deftigen stand.

Zoodra zij mij zagen zitten, begonnen zij mij uit te jouwen en te sarren. Eén, een dikke blozende knaap, schreeuwde: „Hé, hé, van de stoep af! Van de stoep af!” met het doel, den bewoner van 't huis op mij opmerkzaam te maken.

Toen zij merkten, dat hun gesar mij niet uit mijn geveinsde apathie opwekte, gingen zij heen. Doch eenige oogenblikken later kwam plotseling een der jongens weer terug, schreeuwde mij dicht bij 't oor een scheldwoord toe, zoodat ik plots opschrikte. De jongen was al weder weggelooopen vóór 'k mij kon oprichten en liep gillend en lachend met zijn kornuiten weg.

Er moet iets in de opvoeding dezer kinderen ontbreken, dat zij tot zoo iets in staat zijn. De kinderen der armenscholen hadden medelijden. De weldoorvoede jongens van den deftigen stand meenden met den armen zwerver een pretje te kunnen maken. Hun ontbreekt het b e s e f van 't ongeluk arm te zijn. Weelde verfiijnt, maar verkilt tevens.

Ik bleef zitten en nu gebeurde er in mij iets heel vreemds. Ik voelde mij een oogenblik werkelijk als een verschopte, moede bedelaar, neergezonken op de stoep van een rijk huis. En ik voelde de wereld die langs mij ging als iets ontzettend wreeds en gemeens.

En ook voelde ik, dat deze toestand het begin moet zijn van indolentie, idiotisme, of misdaad.

'k Stond op, strompelde verder. Nu 't donker was geworden, merkte ik, dat de menschen banger voor mij waren dan op den dag. Ze weken voor mij uit. Doch niemand, die mij iets gaf. Ik plaatste mij nu op 't Binnenhof naast een der geopende poorten, waarlangs de ambtenaren, die de kantoren verlieten, moesten gaan.

Een veertigtal passeerden mij. Niet één die zich iets aantrok van den armen gebrekkige, die daar ineengedoken in den avond, stom en apathisch zat.

Daarna stond ik op en strompelde naar mijn kamer. En hier bij een goed maal herstelde ik mij van de droevige ondervinding van dezen eersten dag. Nadat ik dit in mijn journaal had geschreven, vertrok ik weder, ging langs stille donkere grachtjes naar mijn logement.

„Kan ik ook een Zimmer krijgen voor een dubbeltje?” vroeg ik.

„Nee, de prijs is een kwartje.”

„Hier is main kwartje,” zeide ik, een kwartje aan den baas gevend.

„Je weet den weg. Hier de trap op, man.”

En 'k strompelde weer naar boven, het zoldertje op, kroop in 't bed onder de dakpannen.

Doodmoe viel ik in slaap. Maar niet voor ik berekend had, dat deze heele dag mij niet meer dan 18 cent had opgebracht.

IV.

Woensdag 22 November. Midden in den nacht ontwaakte ik. Het vrouwtje in het bed tegenover mij was weder aan 't kreunen en in zich zelve spreken. Ik hoorde haar centen tellen. „Dat is vijf-en-twintig. Hier nog een halffie. Wat is dat? Is dat een halve gulden? Hoe kom ik aan een halve gulden? Nee, 't is een vierduitstuk. Dat wist ik ook wel, dat ik geen halve gulden had gekregen. Ze geven geen halve guldens. 't Zou ze wat hinderen, als ze ze wel gaven. Maar de rijksten zijn de gierigsten. Ze zitten gebakken aan d'r centen. Waarom? Ze kunnen toch niks meenemen in d'r graf. Och, och, lag ik er maar in. Waarom leef ik? Wat heb ik aan mijn leven? 'k Wou dat ze me morgen dood op mijn bed vonden. O God, waarom laat je mij niet sterven? Wat doe ik hier? Schooien langs de huizen. Overal gooien ze de deur dicht. „Nee vrouwtje.” „Nee vrouwtjelief.” „Wij geven niet aan de deur, vrouwtje.” 'k Wou dat ze stikten met d'r vrouwtje en vrouwtjelief. Wat heb je aan die stroopsmeerderij? Daar heb je toch niks aan. Kan je daar je logement van betalen? En je aardappels?...”

Zij bleef zuchtend en woelend liggen en sprak nu onverstaanbaar. Ik keerde mij om in 't bed.

„De nieuwe man is ook wakker. Die slaapt weinig. Ook een stumper. Net zoo'n stumper als ik ben. Er zijn wat stumpers op de wereld. Hij is er nog gebrekkig bij. Zou-ie nog een vader hebben en een moeder? 't Is een schande van ouders om zoo d'r kinderen te verlaten. Ach God, ach God...”

De kreun-zinnnetjes kwijnden krakerig weg op 't hol-stille zoldertje, waar de zware ronken van de slapers regelmatig rochelden. Mijn oogen deden pijn door 't staren in de lampvlam van 't licht onder de koekoek. Ik sloot ze, sluimerde weer in.

Ik werd door 't rumoer der opstaande menschen gewekt.

„Hoe laat is het?” vroeg een lange grofgebouwde man aan een anderen langen man met een zwarten baard.

„'t Is nog donker aan de lucht. 't Zal bij vijven wezen.”

„Heb je geen horloge meer, Piet?”

„Nee, dat heb ik verkocht voor zes guldens.”

„Dat mooie horloge?”

„Ja, 't mòst. 'k Wou het eerst achter de schuine deur brengen,

maar daar geven ze je tegenwoordig niks meer voor 'n horloge. Horloges zijn niks meer waard. 't Mijne had mijn vader drie-en-twintig vijf gekost."

"Drie-en-twintig vijf?"

"Ja, 't was een prachtstuk."

"Dat was het zeker."

"Als je dat zag. Een dubbele zilveren kast erom en loopen as het deed. Je kon de Dom er naar regelen. Nooit een mankement. Zóó maken ze ze tegenwoordig niet meer. Maar zie je, 't was ouwerwetsch. Ze willen geen zilveren cylinders meer. De rijkste lui drag n ze nou van metaal."

"Motte jelui niet op! 't Is al half acht. 't Is een schandaal om zoolang in je nest te lurken," riep van beneden een vrouwe-stem.

"Allemachtig, half acht. Dat is nou met 't korten van de dagen. Dat bedriegt je. 't Is nog donker."

De ander keek omhoog, door het koekoekraampje, waar een vaal daglicht begon te schemeren.

"'t Is weer dreinerig in de lucht. God geef, dat het niet gaat regenen. Ik kan waarachtig geen dag verdienste missen. En 'k mot mijn vrouw van de week nog twee kwartjes sturen voor de huur."

"Dat is een ding om op te brengen."

"Daar sla je 'm op den kop. Wat zal je 'r aan doen? Je ken toch niet altijd in Amsterdam blijven hangen. Je mot er toch eens uit om je klantjes op te gaan zoeken."

"Gaaf het hier nogal?"

"Geen cent. 'k Heb gisteren acht uur an één stuk gewerkt. Ik kon niet meer. En 'k had net acht stuivers ontvangst. Als daar je slapen en je eten af is, wat hou je dan over?"

"Daar mot bij, Verbrugge."

"Of er bij mot; maar ik vraag je waarvan? 'k Beef van angst, als ik aan den winter denk. Zooas nou heb ik er nog nooit voorgestaan. 't Is niet meer te doen. En als je dan d'r maar gezond bij bleef. Maar je wor ouder. Ik wil het wel weten, ik ken somtijds niet meer voort. Altijd dat water in mijn heup. Hier zie je, daar zit het 'm. Jij weet nou nogal is wat van de geneeskunst Piet, wat mot ik daar nou an doen?"

"Ja, daar mot ik eerst eens over prakkiseeren. Zie je, je hebt water op je heup, dat niks anders is dan tocht en je hebt water op je heup, dat komt van te veel vet eten."

"Nou, dan mot het mijne wel van de tocht zijn. Want vet krijg ik er niet te veel in, Piet."

"'t Mot je niet zeggen. De één is de ander niet. Jij zal het krijgen van een ons vet en een ander krijgt het niet, al slaat-ie een heel varken er in. Maar ga nou heen en neem een wollen lap en haal die door je water en laat het drogen op een kachel en die 's avonds er warm op en draag die een week..."

De twee mannen, zoo sprekende, kleedden zich onderwijl aan en gingen toen, altijd nog sprekend, naar beneden.

Ik hoorde nu de twee kinderen in 't bed vóór weer spreken.

„Hoeveel mot ik vandaag opbrengen?”

„Nou, als gewoon.”

„Hè, 'k wou maar dat 't regende. 'k Heb zoo'n pijn an me voet. D'r zat een blaar en die is open gegaan en nou brandt dat aldoor.”

„Nou, wat heb ik dan? Mijn heele been zweert. Dàt heb jij niet. 'k Wou ook wel thuis zitten. Maar 'k mot er toch ook uit. Of mot ik soms niet?”

„Ja, jij mot maar klagen. Jij bent maar een lekker ding om altijd te klagen. De meiden laten jou binnen, omdat je een meissie bent en ze praten met jou. 'k Wou dat ik ook maar een meissie was en garen en band mocht venten. Want às je dan wàt verkoopt, heb je meteen wat.”

„Dat zeg jij. 't Is wàt moeielijk. De meiden koopen alles in de winkels en ze dingen je je hart uit je lijf. 't Zijn lekkertjes, die meiden.”

„Mot ik nou vandaag weer een gulden opbrengen?”

„Nou, wat wou je dan anders, snotneus?”

„Ik kan geen gulden krijgen met die roossies. De menschen geven je een prakkie of een stuk brood, maar ze koopen niks.”

De twee kinderen, de jongen en het meisje, gingen dicht onder de lamp door naar beneden. En 'k zag het smalle, ziekelijke gezichtje van 't magere jongske duidelijk.

Ik stond op, trok mijn plunje aan, vergat ditmaal mijn kruk niet, strompelde naar beneden.

In de gelagkamer stond de kachel gloeiend. Het was er dompig-warm en alle tafeltjes waren bezet. 't Was buiten grauw weer, de morgen van een herfstdag met motregen.

Aan 't tafeltje midden voor het raam zat hetzelfde echtpaar van den vorigen dag. De man was bezig sterren van rood en paars vloeipapier te knippen. De vrouw wond ze om ijzerdraadjes en plooid er papieren rozen van, zooals ze wel onder aan petroleum-lampen worden gehangen.

„As 't maar niet door blijft regenen!” zei de vrouw, even opkijkend in de hoogte naar buiten.

„Nou, 't is mijn te dreinerig; 't zal wel aanhouden,” zei de man met den zwarten baard, de kacheldeur openend, zoodat zijn oud, groeverig gezicht opeens door rood- en goudgloed overschemerd was.

„Blijf met je pooten van de kachel,” riep de baas van uit 't kamertje vóór.

„Ik kijk alleenig maar is.”

„Je hebt niet te kijken. Als er gekeken mot worden, zal ik wel kijken. Heb je hier soms al van de kou te lijn gehad?”

„Neen, 't is hier best hoor. 'k Mot het overal tot je eer nageven en 'k vertel het ook bij alle menschen waar ik kom. 't Is hier best van stoken.”

„Blijf er maar met je pooten af, met je flikflooierij.”

De groote man deed voorzichtig de kacheldeur dicht, ging met den rug naar 't vuur staan. De dikke waardin kwam uit het keukentje, wilde in een blauw keteltje water laten loopen uit den koperen ketel

op de kachel. De lange, oude man met den zwarten baard stond haar in den weg.

„Als je niet opbl...semt, sla ik je met de ketel om je harsens. Mot je er nog dichter opkruipen? Jij staat een mensch nou altijd in de weg.”

„Wel moeder, zeg het dan, zeg het dan,” zei de lange man, nederig terzij gaande. Hij liep naar den stoel naast mij en ging daar zitten:

Ik keek hem aan, herkende hem. Hij is een bekend straattipe. Een journalist wijdde aan hem eens een schets. Dat was een humoristische schets. Dat was een schets, waarom de menschen lachen. Noemde hij hem niet den gepolijsten man? Den man met de eeuwige jeugd? Ja, terwijl ik hem aanzag, herinnerde ik mij zijn beschrijving. Hij is een bekend Utrechtsch straattipe. Hij draagt onveranderlijk een hoogen hoed, een zwarte jas, een zwarte broek, altijd glimmend gepoetste schoenen. In een klein, met koperbeslag versierd kistje bewaart hij zijn koopwaar, haarolie, schoensmeer en haarverf. Ik meen dat die journalist indertijd het vraagstuk heeft opgeworpen, of zijn zwarte hoed, zijn zwart boord en zijn zwarte schoenen niet gepolijst werden met dezelfde stof.

Er is een humor, een grappig-zijn, die niet anders is dan wreedheid te goeder trouw. De humoristische schets van een journalist heeft dezen man tot een type gemaakt, waarom het publiek gelachen heeft. En lachend heeft het den schrijnenden ernst vergeten, die achter dien humor school. Er is een lach, die verteedert, en er is ook een, die verruwt.

„Mot je geen brood hebben bij je koffie, man?” vroeg mij de oude vrouw aan 't raam.

„Nein, mijn m, m, magen niet...”

Ik wees op mijn maag en zette een pijnlijk gezicht.

„Stumperd,” zei de vrouw, voortgaande met het winden van de papieren sterren om de ijzerdraadjes.

Het werd wat lichter in de gelagkamer. Het weer helderde op. En langzamerhand zag ik de gasten weggaan.

't Eerst ging de orgeldraaier met zijn vrouw en het kind. Toen volgden een harmonica-speler en zijn vrouw. Daarna een oude man, maar nog stder in de grove, bultige schouders, die naar voren omkromden, als het lichaam van een sterken man, die een last draagt. Hij zakte even in op de knieën, met den rug staande naar een tafeltje en sloeg een breeden riem om den rechterschouder, stond dan weer recht. Op zijn rug hing een donkere kist. Wat het was, kon ik niet zien.

„Nou Jan, hier zijn ze. Twintig stuivers hoor. Doe nou je best.”

„Ze willen niet,” zei het bleke knaapje, bezorgd kijkend in een groote bruine doos van bordpapier, waarin de roode en paarse lamprozen waren gelegd. Hij nam de doos aan een band traag om den arm en ging sluik de deur uit.

Het spichtig opgeschoten meisje, met fletse wangen en vale oogen,

zwabberig den te grooten, fladderigen regenmantel om de magere schouders, nam zwijsend een zwart kistje op.

„D'r zijn nou ook weer knoopies in, Antje,” zei de oude vrouw.

„'t Zal wat geven,” mokte 't meisje onverschillig.

„Zal 't wat geven, nest? Zeker, zal 't wat geven. Wil je dan de boel opeten zonder er wat voor te doen?”

't Kind zei niets. Ze nam stug het kistje op en met een slependen tred ging ze naar buiten, de straat op.

„Stompie, mot jij er nog niet uit?” schertste de baas tot een gedrocht, dat op een stoel gekromd, zijn hoofd dicht bij de tafel hield.

Hij had één arm. Op een langen, vergroeiden hals stond ver vooruit een pokdalige kop met polka-haar. Zijn rechteroog schrijnde tranerig in een bloederig verzakt ooglid, dat een geul van tranen-nat langs zijn wang deed sieperen. Met een vuile dot bette hij telkens zijn zeer oog en hield in dezelfde hand een dikke sneê brood, die hij afhapte, den hap opproppend achter zijn kiezen, dat zijn wang opbolde.

„'t Zal wel motte. Of geef jij me de kost om mijn mooie sm...l?”

Er ging een grof gelach op voor in 't kamertje van den baas.

Stompie zette met zijn linkerhand zijn pet met een ruk schuin op zijn gedrochtelijk hoofd. 'k Zag dat zijn rechterarm ontbrak. De mouw van zijn paars boezeroen was dichtgenaaid, tot een stomp. Hij liep opeens weg, snel de deur uit, alsof hij haast had.

De lange man met den zwarten baard was naar de keuken gegaan, kwam met iets dat wittig schemerde in zijn handen terug. Hij kwam dicht bij de kachel staan. In zijn twee handen hield hij een klein lapje linnen, een miniatuur frontje, dat hij zooeven uitgewasschen had en nu voor de kachel droogde.

„Piet,” zei een jongeling van vijftien jaar, met een wit, mager gezicht, maar den slanken neus schrande vooruit en de oogen diep onder 't voorhoofd sluw knippend: „Piet, mot je je heele Engelsche hemd antrekke?”

„Mot jij tegen 'n oud man brutaal wezen, snotneus!”

„Snaauw 'm niet zoo af. Hij doet je toch niks.”

„Laat-ie zijn mond houwe. 't Is zijn hemd toch niet.”

„Hemd, hemd! Mijnheer draagt 'n hemd,” spotte de jongen.

De lange man hield het dampende vod dicht bij de kachel. Opeens viel een hooge zijden hoed midden in de kamer. De lange man bukte zich pijnlijk, beurde den hoed op, hield angstig-bezorgd de vingers om den hoedrand.

En weer schorde een grinniken in de gelagkamer. Piet, de lange man, ging naar 't raam, bekeek den hoed met angst in de oude, rood-omkringde druiperige oogen. Hij streek met zijn mouw over de ros-zwart glimmende zijronning.

„Als ik 'm vanmiddag zie, zal ik 'm vinden,” zei hij even toornig. Maar dadelijk ging hij weer naar de kachel om 't frontje te drogen.

Het werd tijd, dat ik moest uitgaan. Ik had besloten heden actief

op te treden. Hoeveel haalt een venter op, die met potlood en postpapier en enveloppen een ganschen dag langs de huizen bedelt? Wij kennen dit soort bedelaars. Het zijn meest verloopen lieden, menschen, die, eens in goeden doen geweest, door drank, degeneratie of zwakken wil naar onderen zijn gestooten. Zij hebben vaak nog iets in hun voorkomen, dat den vroegeren heer kenmerkt, ze spreken 't Hollandsch zuiver, weten wel hun woord te doen. Als zij aan ons huis aanschellen, op 't oogenblik dat wij de deur uitgaan of binnenkomen, gebeurt het wel, dat wij hun wat geven. Maar meestal geven wij hun niets, vertrouwend op den buurman, die 't wel zal doen of ons zelf sussend met de overtuiging, dat er zeker wel wat aan zal mankeeren, dat zoo'n man tot bedelen is gekomen.

Ik ging op mijn beurt de warme, bedompte gelagkamer uit, liep door het straatje, strompelde naar een wijk, waar de huizen mij deftig voorkwamen.

Ik schelde aan aan 't eerste huis, wachtte een oogenblik.

Boven ging een raam open.

„Niet noodig,” riep een dienstmeisje kort en riggelde meteen het raam weer knersend neer.

Ik schelde bij de tweede woning aan.

Men deed mij niet eens open, liet mij staan.

De derde woning.

Een kort tikken aan de ruit en een nijdig gezicht van een juffrouw, die 't hoofd schudt.

De vierde woning.

Het dienstmeisje doet het tochtraampje op een kier open. „Wij geven niet aan de deur.”

't Tochtdeurtje gaat weer dicht.

Zoo ben ik dien dag aan honderd woningen geweest. Ik had toen, het was tegen drie uur 's namiddags, na een onverdroten aanschellen van 's morgens tien uur, vijf enveloppen en vijf vellen papier verkocht voor vijf cent, waarop een winst van twee cent zat.

Men wees mij overal af. De weigering was gewoonlijk hard, norsch, bits, nijdig.

De menschen, die voor de ramen aan de benedenhuizen zaten, keerden zich af, traden van 't raam terug om mij niet langer te zien.

Tweemaal gebeurde het, dat ik zag hoe bejaarde vrouwen angstig zich verborgen achter een linnenkast of buffet, om niet van buiten door mij gezien te worden.

Er was in die honderd huizen van gegoede families niet één mensch, die mij vroeg of ik een ouden hoed wilde hebben, een betere jas, een paar afgelegde schoenen.

Toen het twaalf-uurtje aanbrak, zag ik, naar binnen kijkende, de families om den disch, met de glimpering van witte bordjes en 't prikkelend prisma-glanzen van kristallen kaasstolpen en het theeblad

met de trekpotlichtjes-gezellige gemoedelijkheid. Maar geen, die in een oogenblik van spontaan meelijden mij een boterham liet brengen.

„Er wordt zooveel gebedeld aan de deur. Ons dienstmeisje loopt tienmaal daags voor bedelaars en venters alleen om open te doen. En ik geef aan „Armenzorg”; ik geef niet zonder onderzoek...”

Al uw principes ten deze zijn juist. Als gij u soms ontevreden gevoelt, omdat er toch iets in u zegt, dat het onaangenaam is, een bedelaar van uw deur te laten jagen, kunt gij in Paullian's boek troost vinden, die u verteld heeft van zijn bedelaarsondervinding te Parijs. Hoe het bedelen er een industrie is, die haar beoefenaars rijk maakt of ten minste welvarend.

En toch deed het mij grievend pijn, te ondervinden, dat men zich aan zijn principes hield. Het kon toch immers waar zijn, dat daar een arme verschoppeling bij u aanschelde, een man die werkelijk gebrek had.

Honderd welvarende Haagsche families, die niet aan de deur geven, ik vrage u nu hier :

„Waren de overvullige oude kleederen, oude schoenen, oud ondergoed uit uw huizen gezonden naar die inrichtingen, waar gegeven wordt na onderzoek? Lagen daar niet nog bruikbare schoenen te beschimmelen, nog bruikbare kleederen te vergaan, ten prooi aan de mot en de vochtigheid?”

Gij liet mij, den beroeps-bedelaar, van de deur wijzen. Steunde uw recht daartoe werkelijk op uw weldadigheid na onderzoek?

Er was er ééne, die op dien treurigen dag mij vijf enveloppen en vijf vellen papier afkocht. 't Was een jong dienstmeisje, ik denk van hoogstens achttien jaar.

„Koopman, ik heb geen papier noodig,” zei ze zacht en meelijdend.

„Juffrouw, 't is zulke beste qualiteit.”

„Ja, maar 'k heb al zooveel.”

„Maar niet zulk goed. Ziet u eens.”

Zij haalde een dubbeltje uit haar knipje.

„Geef mij dan voor een stuiver.”

„'k Heb niet terug van een dubbeltje, juffrouw.”

„Wacht, hier heb je drie centen en hier is een twee-en-halve centstuk.”

„Dank u wel. Dag juffrouw.”

„Dag mannetje.”

Langzaam en zacht deed zij de deur dicht.

Het kon wel zijn, dat de vijf centen, die zij aan den schooier gaf in ruil voor zijn geringe koopwaar, aan een onwaardige waren gegeven, een die er geen nut van trok.

Ik stel hier 't ergste geval.

Maar zij zelve, gevend naar de eenvoudige, natuurlijke opwelling van haar goed hart, zou zij waarlijk gewonnen hebben, indien zij mij als de anderen de deur gewezen had?

Het geven na onderzoek, het gereglementeerde geven is practisch, is doeltreffend, veroorzaakt minder last aan de deur.

Maar moeten wij niet een kleine speelruimte laten voor de aalmoes zonder onderzoek?

Het is niet practisch, maar er ligt daarin toch iets schoons.

„Een aalmoes dwaalt niet,” zegt het volk, dat verstand heeft van armoede.

Gij noemt den man, die huis aan huis aanschelt, wacht, afwacht, een luiaard.

Gij zegt recht te hebben te mogen vreezen, dat zijn kwalen voor-gewend zijn.

Dat hij voor 't opgehaalde geld jenever drinkt en brast.

Dat er inrichtingen zijn, waar hij, zoo hij 't ernstig wil, werk en verpleging kan vinden.

Hebt gij u van die inrichtingen overtuigd?

Is hij oorzaak van zijn jammerlijken toestand of is deze een gevolg van maatschappelijke omstandigheden?

De beroeps-bedelaar doet onbewust twee goede dingen.

Hij herinnert u door zijn verschijning er steeds weer aan, dat er echte armen zijn, dat er echte ellende is, die gij niet ziet, verstopt als zij is in buurten, die gij nooit bezoekt, verschanst als gij zijt achter de omheining van uw welverzorgd bestaan. Hij staat als toonbare afschrik voor uw kinderen, die, verwend door hun weelderig leven, een voorbeeld noodig hebben, dat hen tot denken en werken aanspoort.

En voor dien onbewusten paedagoog moet gij iets over hebben, iets — den cent, dien gij toch aan géén anderen arme weggeeft.

Gij behoeft het niet te overdrijven; het is niet noodig, dat gij het geld onder hen uitstrooit en zoo een ras van beroeps-bedelaars aankweekt. Doch niet allen, die u vragen en vooral niet allen, die door hun zwijgende ellende op straat uw medelijden opwekken, behoeft gij zonder aalmoes te laten voorbijgaan.

Want zoo verhardt gij u zelf.

Zoolang de armoede niet volkomen administratief geregeld kan worden en zoolang onze wetten en inrichtingen niet zóó zijn, dat gij zeker weet, dat ten minste elk medemensch heeft voedsel, verwarming, kleeding en onderdak, voldoende om niet weg te kwijnen, zoolang moogt gij uw principes ontrouw zijn. Geef eens wat op straat aan den arme, die uw aandacht trekt. Help een schooier op straat eens aan wat afgedragen goed, persoonlijk en onmiddellijk en laat het voor u geen verontschuldiging zijn, dat ge dan niet geeft volgens den gereglementeerden weg.

Laat er wat kans, wat „geluk” ook voor de allerarmsten blijven bestaan.

Ik houd geen pleidooi voor beroeps-bedelaars. Ik meen alleen, dat zooveel niet doordrongen zijn van de noodzakelijkheid van het helpen „zooveel mogelijk.”

Ik had dezen dag een ontmoeting, die mij tegen de beroeps-bedelarij innam.

Ik zag een bekend Haagsch straattypet, een arm gekleede, nog jonge vrouw, die een wagentje, getimmerd van een oud zeepkistje, voortduwde.

Twee kleine kinderen zaten in 't wagentje; een drietal kinderen liepen om haar heen. De oudste was een meisje van tien jaar.

Ik volgde de groep een kwartier. De vrouw liep door de drukkeren straten en hield bij voorkeur met het wagentje stil voor bakkers- en slagerswinkels. Dan liepen een paar kinderen die winkels binnen.

In vier ervan kregen ze wat. Stukjes worst, een stukje spek, vleesch-afsnijdsel. En voortbedelend aten de kinderen en de vrouw dat onderwijl op.

Ik sprak haar aan. Klaagde over den slechten tijd en de duurte van 't logement. Vroeg haar of zij een goedkoopster wist.

„Nee, dat weet ik niet.”

„Heb jij dan ook huisvesting voor mij? Ik kan drie stuivers daags uitleggen.”

„Nee, 'k heb zelf geen ruimte voor mijn man en mijn kinderen.”

Er kwam een troepje menschen om ons heen.

„'k Zal wat verder oploopen, naar de gracht. Daar is 't stil.”

Zij duwde 't wagentje weer voort. Ik volgde strompelend op een afstand. Doch over de brug zette zij het met haar kinderen op een loopen, was bij een dwarsstraat spoedig verdwenen. Ik zag haar niet meer.

Deze jonge vrouw, neem ik aan, was lui, was eerloos, was het slechtste type van de beroeps-bedelares.

Doch deze vijf kinderen?

Waar zijn onze wetten, onze instellingen, die voorkomen, dat een beroeps-bedelares vijf kinderen kan opleiden in de schande?

Gij zegt, dat het moeilijk is, in te grijpen in de heiligheid van 't gezin, in de persoonlijke vrijheid.

Zullen deze vijf kinderen, indien zij eens bewust worden van hun toestand, dit met u eens zijn?

Als straks de meisjes geofferd zijn aan 't monster, dat ik u niet behoef te noemen en de jongens uw tuchthuis zullen bevolken of uw armhuis, uw asiel, uw Ommerschans, zult gij dan nog spreken van de heiligheid van 't gezin, het recht der ouders en de persoonlijke vrijheid?

En als straks het kind, dat de bedelares op een brug, op een straathoek in haar arm draagt, of 't kind, dat zij u met lucifers doet naloopen, in een gasthuiskrib wegwijnt aan longtering of uitputting, staat gij dan nog onwrikbaar in uw principe?

Ik wil niet theoretiseerend gaan berekenen, met hoeveel paupers, met hoeveel ongelukkige menschen twee geslachten van aldus opgevoede kinderen uw land zullen bevolken. Uw statistici kunnen dat beter.

V.

Was wellicht de aard van de koopwaar, die ik had aangeboden, oorzaak van mijn geringe ontvangst? De colporteur met postpapier is een te bekend type. Het medelijden voor hem is afgesloten. Men weet, dat zijn waar slechts een aanleiding is om te bedelen, zonder in handen der politie te geraken. Daarom besloot ik handelswaar aan te bieden, die werkelijk het koopen waard was en waarbij dadelijk bleek, dat men een venter voor zich had, wien 't niet om een aalmoes te doen was.

Het begon koud te worden. Het was de tijd waarop men kachels ging zetten. Een uithangbordje, waarop een nieuw soort kachelpotlood was aangekondigd, bracht mij op een denkbeeld. Ik kocht een half dozijn doosjes kachelpotlood, tegen vier-en-een halven cent het stuk en met mijn koopwaar ging ik, daar de schemering begon te vallen, naar zijn logement.

In de gelagkamer waren nog niet veel gasten. Aan de tafel bij 't raam zat de man met den gekromden rug en de vale gelaatskleur, de vader van de drie bedelkinderen, die er met lamprozen en garen en band op uit werden gezonden, met zijn vergroeide rechterhand langzaam te schrijven. Hij deed zijn uiterste best, teekende lettertje na lettertje op 't papier.

Zijn glazerige oogen waren rood-omrand, branderig. Naast hem lag een oud adresboek.

De logementhoudster waggelde op mij toe.

„Hier man, daar is je koffie hoor. En heb je vandaag wat gedaan?”

„'t Is geen ne, ne, negotie. 't Is slecht.”

„Ja man, allemaal klagen ze hier. Den een na den ander gaat het slecht. Wij zien hier wat ongeluk.”

„En nou nog wat je niet ziet!” zei de schrijver aan het raam, met zijn klein, vergroeid schrompelhandje voorzichtige haaltjes met zijn pen neerkrabbend.

Wat schreef die man? Ik scheen reeds te veel zichtbaar mijn aandacht aan hem gewijd te hebben, want met zijn fletse, glibberige, groene oogen in de ontstoken randjes, keek hij mij een poos wantrouwend aan.

Een meisje van twaalf jaar in een nieuwe rood-serge jurk met een geplooid fantasie-boezelaartje voor, het bruin-blonde haar los uitge-

kamd op den rug en met een rood lintje, kwam uit het voorkamertje, liep de gelagkamer door, boog zich achter den schrijvenden man over de tafel.

„Je moet schrijven: „Antwoord zal beleefdelijk gehaald worden,” zei ze, moeilijk sprekend door een neusgebrek.

„Zoo is 't ook goed,” zei de schrijver norsch, steeds voortpennend. „Beleefdelijk ook nog.”

„Ik kan m, m, mooi sch, sch, schrijve, baas. Mag ik je h, h, helpe?” vroeg ik.

De schrijver keek mij weer wantrouwend aan.

„Dank je. 'k Heb niet veel meer te schrijven.”

„'t Hoeft je k, k, kein cent z, z, zu kosten.”

„Dank je. 'k Kan 't alleen wel af.”

„Hier heb je een pen,” zei 't meisje, mij een penhouder gevend.

Ik strompelde naar mijn tafeltje terug, nam een blaadje papier uit 't krantenomslag, waarin ik mijn postpapier bewaarde en schreef een naamdicht op mijn eigen gefingeerden naam.

Toen liet ik dit proefstuk van mijn schrijf- en dichttalent door den briefschrijver bewonderen.

„Dat 's mooi,” zei de man.

„Wat heeft-ie geschreven?” vroeg de baas.

„Lees 't zelf.”

„Jongen, dat 's mooi. 'k Zeg toch maar, ieder in z'n vak.”

„Jawel, maar zie je 't fijne er nou wel van?”

„Waarachtig wel. Zijn naam staat vooraan.”

„Zoo is 't net. 't Is kunstig.”

Zij keken mij beiden aan met bewondering.

De vrouw van den orgeldraaier, die steeds aan een hoekje van het tafeltje bij de keukendeur aan 't breien was, 't hoofd dicht bij de wibbelende vingers, vroeg of ze 't ook eens mocht zien. De baas bracht haar 't papier. Ze keek er in.

„O, is het dat?”

„Nou, wat is het dan?” vroeg de briefschrijver.

„Nou, ik zeg dat ik het zie.”

„Wat zie je?”

„Kerel, hou je moel toch. Jij zoekt het altijd met mij.”

„'k Zoek niks met je. Maar lieg niet. 'k Wed om een gulden, dat je niet ziet, wat er op staat.”

„Waar zou jij een gulden vandaan halen? Mijnheer wedt om 'u gulden. Heb je wel een vlooi in je hempie?”

Er volgde een ruzie met grove woorden. Maar ten laatste begreep ik, wat de oorzaak van 't ruzie-zoeken der vrouw was.

„Je bent een stommerd en omdat je dat bent, mot je niet zeggen, dat je 't ziet.”

„Zoo!”

„Nee, je ken niet lezen.”

„Nou en wat zou dat? Daarom kan ik nog wel zien, dat 'r wat op staat.”

Onderwijl kwamen de andere venters langzamerhand thuis. Het

was nu donker geworden in de gelagkamer en alleen de roode gloed van de groote kachel gaf wat ros schijnsel. Het was bedompt-warm in de gelagkamer. En nu kwam uit de keuken een dikke, vette walm aanstinken. Ik hoorde het sissen van vet in een pan.

„Vraag 'r is of de man ook eten mot hebben,” riep de waardin van achter.

„Man, mot je ook meeëten?” vroeg 't meisje.

„Hoeveel kost het?” vroeg ik.

„Vijftien centen.”

Ik stemde toe.

In den grauwen schemer zag ik Piet binnenkomen, den gepolijsten man.

„Middag saam,” zei hij, zijn hoogen hoed dadelijk afnemend en hem voor de kachel houdend.

„Dat is nou de pest voor je goed,” zei hij, den hoed warmend. „Al de vochtigheid slaat in de zij en als je niet d'r voor zorgde, zou je meer verlies hebben aan je goed dan verdienste.”

Hij streek nu met zijn mouw den hoogen zijden hoed voorzichtig glad, hing dien daarna hoog op aan een spijker tegen de binnenzijde van de trap, die naar de slaapruimten boven voerde.

Het werd nu stikkend benauwd in de kamer. De gasten bleven aanloopen. Alle tafeltjes waren bezet. De menschen kwamen als vale, donkere schaduwen binnen, gingen zwijgend zitten. En alleen tegenover mijn tafel aan den anderen wand zag ik het ros-verlichte gelaat van „de Stomp” met het zeere oog en den wanstaltigen nek op den ineengeschrumpelden romp. Tegenover hem aan het tafeltje zat een man, die een pet met een koperen plaat op had. Een besteller.

't Werd zoo benauwd en rookerig in de kamer, dat mijn oogen en mijn keel pijn gingen doen. Het was stil in de gelagkamer. De menschen, moe van 't dagwerk, waren in afwachting van 't eten.

„k Zal 'r maar eens licht in brengen,” zei een van de gestalten. En hij stak de petroleum-lamp op.

De gelagkamer was wazig van den rook, die uit de keuken kwam. Die de lamp had aangestoken, was een jonge man, breed van schouders, met een helder blauw- en wit gestreept boezeroen aan en onder den kraag een zijden dasje, dat onder de kin met een wat zwierige plooï was gestrikt.

„Wat eten we van middag?” vroeg Piet, de gepolijste man, die vlak achter mij zat aan een afzonderlijk tafeltje.

„Als 't steenen waren, zou je ze er nog instoppen.”

„Ja, 'k wou, dat ik Piet zijn maag had,” zei een man met ouwelijke trekken, een geel, gladgeschoren gelaat en grijzend haar aan de slapen.

„Zoo, heb jij dan over je maag te klagen?” vroeg Piet.

„Ja, 't is mij soms net of die heele boel van binnen samentrekt. Ik heb in alles trek en ken niks eten.”

„Dat 's voordeel,” zei de besteller. Hij sprak diep in de keel.

„k Gun jou 't voordeel.”

„Piet,” zei de Stomp, zijn lichaam keerend naar de zijde, waar Piet en ik zaten, „ken ik je dienen?”

„Nou, asjeblieft.”

De Stomp reikte hem twee dikke boterhammen over van 'bruin brood.

„Die zijn niet mager geboterd ook,” zei Piet, de twee boterhammen als een boek openslaand, den wijsvinger langs de botervlakte strijkend, en daarna de opgespitte boter likkend van den vinger.

„Fijne boter,” zei Piet. „D'r mot vleesch op geweest zijn, Hein!”

„Je mot een gegeven paard niet in z'n bek zien,” zei Hein vinnig.

„Nou, daarom zeg ik het niet. Ik zeg het maar, omdat ik het proef. Ik ben je d'r dankbaar voor.”

„Dat zal wel magge,” zei de bedelaar, die het brood, dat hem gegeven was, aan een ongelukkiger kameraad had geschonken.

Piet begon dadelijk een snee op te eten. Hij plukte het brood van het midden uit naar de korst, etend met het grage genoeg van een man, die trek heeft.

De jonge man, die de lamp had opgestoken, ging de tafels langs en legde voor elken gast een vork neer.

„Dat Jantje nog niet thuis is,” zei de moeder van de drie bedelkinderen.

„'k Heb hem in de Passage gezien met andere jongens. Hij liep te knikkeren,” rapporteerde de besteller met de kookende keelstem.

„'k Zal 'm vinden als-ie thuis komt.”

„Nou, 't is ook een jongen,” vergoelijkte Piet, de korstjes in zijn mond stekend.

„Ja, jij hebt makkelijk kletsen. Jij hebt geen kind of kraai in de wereld. Als jij zelf maar vreet, trek jij je van de wereldsche zorgen niks an.”

„Ik zeg dat-ie een jongen is en dat-ie niet altijd werken kan. Heb ik daar nou zooveel in miszeid. We binne allemaal jong geweest...”

De waardin kwam breed uit het keukendeurtje opzetten, liep zwaar door de gelagkamer en ging naar 't voorkamertje, de particuliere woning van den logementhouder, zijn vrouw en de twee kinderen, den flinken, breedgeschouderden jongen man, die de lamp had opgestoken en het meisje met het loshangende haar, dat ik 's middags gezien had.

De oude moeder van de drie bedelkinderen bediende. Zij zette voor elk der gasten een grooten diepen schotel krotten en aardappelen onder elkaar met vet gestoofd, en dadelijk begonnen allen, de hoofden boven de dampende schotels, te eten.

Zij hadden allen trek, maar geen honger. Ik liet den schotel staan, veinsde weder maagpijn.

„Smaakt de keuken je niet, man?” vroeg de vijftienjarige zoon van de vrouw die bediend had.

„Maagpijn...” zeide ik, op mijn maag wijzende.

„Tobber,” zei zijn broeder.

„Ja, zoo'n man moet dat er ook nog bij hebben. Hij ziet er anders niet slecht uit. Je zou het niet an 'm zeggen,” zei de moeder.

Piet had het bord dicht tegen zijn borst geschoven; zijn linkerhand lag rond den schotel, met de rechterhand pikte bij stukjes aardappels op zijn vork en stopte deze in den mond.

„Smaakt het Piet?” vroeg de besteller.

„Als ik het den heelen winter zoo heb, zal je mij niet hooren klagen,” zei Piet met den mond vol.

„Dat zou waarachtig wat moois zijn, als jij nou nog klaagde.”

„Nou, 'k beklaag mij toch niet. Ik zal mij niet bezondigen, hoor.”

In den hoek bij de keuken zaten de orgeldraaier, zijn vrouw en het vijfjarige zoontje.

„Vader, krijg ik nog een stukkie vleesch.”

„Is d'r nog vrouw?”

„Hier is nog een stuk.”

„Zie eens wat ze me geeft. Een bot...”

„Leelijke vuilik, mot jij 't kind een bot geven?”

„Hij hèt zijn bord toch vol vet.”

„Nou, hij vreet toch niet van jou centen. Van wie vreet-ie? Van jou of van mijn?”

„Nou, ik geef 'm geen vleesch meer.”

„Hier je vleesch (vloek).”

De orgeldraaier rukte een stuk vleesch uit de handen van de moeder, die met het hoofd voorover op dierlijke wijze aan een vet been knaagde.

De vrouw trok haar hoofd terug, verdedigde het been. De man nam een bord op en sloeg er de vrouw mee in 't gelaat.

„Hier je vleesch, zeg ik. Zoo. En nou hier hoor. Eet jij maar, jongen.”

Het kind nam het been aan, begon het af te kluiven. De anderen letten niet op de ruzie. De orgelspelers-familie was de eenige, die hier vleesch at, behalve de familie in 't voorkamertje, die apart at.

„Dat Jan d'r nog niet is,” zei de moeder. „'k Wor ongerust.”

„Misschien durft-ie niet terug te komen,” opperde Piet.

„Dat weet-ie wel. 'k Mag 'm al is een uitbrander geven, maar slaag krijgt-ie toch niet.”

Met een gang de deur open en 't bleke Jantje kwam binnen. Hij liep, het hoofd afgewend, sluik door de kamer, ging naar de trektafel, waar zijn moeder zat.

Ze fluisterden. Ik hoorde het metaal-geschuifel van centen.

„Niet meer?”

„Nee, ze wouen ze niet.”

„Dat lieg je. Je hebt in de Passage geknikkerd.”

„'t Is nietes.”

„Doris heeft je gezien. Is 't niet Doris?”

„Ja, ik heb hem gezien.”

„Hoe laat was het dan?”

„Nou, tegen vieren.”

„Nou, dan lieg je lekker. Om vier uur was ik nog in 't bosch. Want daar heb ik Arie Smits gesproken en die zei, dat-ie vanavond ankomt.”

„Dat 's waar. 'k Heb Arie ook in stad gezien,” zei de stomp.

„Nou,” sprak de besteller, „dan heb ik je gisteren gezien, maar gezien heb ik je.”

„Hier is je eten Jantje,” zei de moeder, een grooten schotel met krotten en aardappels voor 't kind neerzettend.

„Moeder, krijg ik geen vet?”

„D'r is vet in. 't Glijdt van 't vet.”

Het kind begon te eten. Er werd nu weinig gesproken. Met verbazing zag ik hoe de groote bak gelegeerd werd.

„Als 'r nog iemand lust. D'r is nog zat in de pot,” zei de waardin.

„Nou, ik nog een kwakkie, als 't niet te veel geveerd is,” zei Piet, die zijn schotel al leeg had en de tweede boterham uitpluizend opat.

De oude vrouw, die voor de waardin als dienstbode optrad, ging naar de keuken, kwam met een grooten bak eten naar binnen. En de tafels rondgaande, vulde zij de schotels opnieuw.

„Maar man, je hebt het niet aangeroerd.”

„M, m, maagziekte,” zei ik.

„Mot ik het dan maar wegnemen?”

„Alsteblijft.”

„Lust iemand het ook? Hij is er nog niet an geweest.”

„Nou, als het toch over is, dan zou ik er nog wel een plaassie voor over hebben,” zei Piet, van zijn nog half vollen tweeden schotel begeerig naar mijn portie oogend.

„Hier is 't.”

„Nou, jij hebt met paarden omgegaan, maar je vreet ook als een paard, Piet,” zei de man, die 's morgens met een harmonica was vertrokken.

„D'r zit een lek in zijn maag,” schertste de orgeldraaier. „Lus je nog een stukkie vleesch, Piet?”

„Ik wel!”

De orgeldraaier kwam naar Piet toe. Tusschen zijn vingers hield hij een stuk vettig vleesch.

„Dankie hoor. Jongen, wat 's dat een goed vleesch, dat is nou een echt, goed stuk vleesch.”

„'t Is fijn. 't Is van een jarig paard. Eergisteren hebben zij een ongeluk er mee gehad.”

„Ik hou wel van paardevleesch.”

„'t Is beter dan ossevleesch. D'r is geen zindelijker beest as een paard. Maar heb je nou wel eens hondevleesch gegeten?”

„Ik niet,” zei Piet.

„Nou, dat is een smul. Ik doe het niet meer, omdat je d'r zoo'n spul mee hebt. Maar 'k heb al menig hondje in de pan gehad. Als je een jonge hond hebt en die braai je met een paar uien, dan kan de fijnste haas d'r niet tegen op. As je mij de hond maar brengt, zal ik 'm je wel klaar maken,” zei de orgeldraaier.

„'t Is toch griezellig,” meende een man.

„Dat 's gekheid. Dan mot je ook vies zijn van een varken. Wat is er nou viezer dan een varken. Nou, en griesel jij nou van een ham?”

„God zal me bewaren. 'k Zal me niet bezondigen.”

„Nou, en als je mij nou laat begaan, dan zal ik je toch een hond braaien, dat je zweert 't is konijn. Je kent die ouwe Siewers toch wel. Toen het verleje winter in Amsterdam zoo was, dat wij met mekaar van den honger verr...kten, mepte ik 's middags een hond. En ik 'm gestroopt en schoongemaakt en 'm te braaien gezet. Nou, wij hebben er met z'n drieën een maal aan gehad, een fijn maal. En de achterpoot en een stuk van de rug bewaarde ik. Toen komt 's avonds die ouwe Siewers thuis, en zie je, wij waren gesjochte, maar die wasse heelemaal gesjochte. Hij had met zijn longen te sukkelen en in geen vier maanden werk. En zijn dochter, die van d'r man af was, of d'r man was 't nog niet eens, lag met een paar zakken boven op d'r in de kraam. Siewers komt bij mij oploopen en zegt: „Buur, geef me hulp of ik ga me verdoen.” En hij keek mij net an alsof-ie de dood van Rolla was. Nou, toen zeg ik tegen 'm: „Hier heb je nou voor jou en voor je dochter een braaitje. Maar praat er niet over.”

Of-ie in zijn sas was. Hij ging 'r mee naar boven en ie kwam 's avonds nog terug om te vragen of 'r nog wat was, omdat z'n dochter 't zoo lekker vond. Nou, d'r was niet meer. 't Was schoon op. Ik zeg tegen 'm: „Weet je nou wel, wat je gevreten hebt?” „Waarachtig,” zegt-ie, „zou ik dat nou niet weten?” „Nou zeg, wat dan?” „Wel,” zegt-ie, „konijn.” „Stik met je konijn,” zeg ik, „roep jij maar Fikkie, dan komt-ie misschien terug.” Nou, eerst zet-ie 'n beroerd gezicht. Maar toen, zegt-ie: „Nou en ik zeg je, dat het lekker was. We hadden in twee maand geen vleesch gegeten. Maar ik zeg je, dat het lekker was.”

„Nou, toen was-ie 'r ook overheen en toen hebben we die winter wat vleesch in de pot gehad. Honden en katten. Heb je wel eens een kat gebraaen?”

„Nee, wie braait er nou een kat?”

„Wie 'r een kat braait? Dat zalle ze jou nou net an je kokkerd hangen. Maar daar is nou een hond niks bij. Ik wil 't wel weten, ik vind een kat lekkerder dan een konijn. Een konijn is net als een rot. Als-ie 'n wond heit, geneest-ie niet. Een konijn is een vies dier, als je van vies spreekt. Maar 'n kat is een echt fijn beessie. Als de juffrouw mijn der pot is wil leenen...”

„Een pot op je harsens, vuile armoedzaaier. Denk je, dat ik mijn potten voor jou smurrie geef? 'k Heb al moeite genoeg om jelui met je vuiligheid uit me keuken te houwe.”

De schotels waren leeg. Piet schraapte met den onderkant van zijn vork zijn schotels leeg en likte dan de vork af.

„Lust er nog iemand?” vroeg de oude vrouw met den grooten bak rondgaande. Jij nog Jantje. Niet? 't Is lekker vet. Niet? Jij Stompie Jij Dirk? Vrouw Gesel nog? Antje...?”

Zij ging de tafels alle langs. Niemand lustte meer.

„Ik nog een klein happie...” zei Piet.

De oude vrouw ging reeds met den lepel in den pot. Maar uit 't voorkamertje ratelde de stem van de waardin.

„Geef dat individu toch nie tmeer. Die kerel heeft geen maag, dat 's een vullisvat...”

„Een mesthoop!” riep de baas.

„Een ouwe hoeiedoos!” grijnsde een man in de gelagkamer.

„Die kerel het een sloot in zijn lijf!” riep de baas weer. „Als ik meer zulke vreters als jij had, most 'r geld bij.”

Piet zei niets terug. Hij was rood en warm van 't eten en zat nu lui op zijn stoel, zijn hoofd leunend tegen den muur.

„'k Wou maar dat jelui me liever een blaadje gaven. Aan al die koue praatjes heb ik niks.”

Ik haalde uit mijn zijzak een sigaar en gaf hem aan Piet.

„Dank je wel.”

„Wat gebeurt er?” riep de baas.

„De man geeft Piet een sigaar.”

„Die neemt-ie toch niet an?”

„Wel wis-en-waarachtig, neem ik die an. Als de man 'm geeft!”

„Die arme bliksem het zelf niks.”

Ik maakte een gebaar met mijn hand, dat het gesprek over mijn gave mij onaangenaam was.

„R, Rauch!” zeide ik kort.

„Oui, monsieur. Merci beaucoup. A votre santé,” zei Piet tot mij.

„Vous parlez français?”

„Oui, je parle français, allemand en een little english.”

„Ja, je mot bij Piet maar komme. Die spreekt van alles. Is 't niet Piet,” zei een venter in een hoek.

„'k Heb wel voor de groote Fransche mesjeus mijn beren ver-toond. Dat was 'n tijd, goeie hemel, dat was 'n tijd. 'k Had twee beren, prachtige groote dieren, die op d'r achterbeenen dansten. En ik had een heel rood pak met een bonten kraag en bont afzetsel en een groene spanbroek met gouwe lussen en kaplaarzen tot aan mijn dijen. Dat was 'n tijd. 'k Verdiende mijn geld bij rijksdaalders. En 'k heb in die tijd menigeen geholpen hoor. Als ze bij mij kwamen en vroegen: Piet, heb je een kwartje, of Piet, heb je twee kwartjes, dan hadden ze 't ook. En van terugvragen hoorde je mij nooit. Ik kon wat missen.”

„Nou, daar heb je nou je belooning voor. Je hebt 'r is goed gedaan en je krijgt nouwes goed terug,” zei de venter.

„O zoo,” riep de baas naar achter. „'k Zou me maar niet beklagen. Als ieder 't zoo had als jij Piet, dan was 't nog wel uit te houden.”

„Hoor je mij dan klagen? Niemand hoort mij klagen. 'k Heb het best van eten hier en ik vertel het overal.”

De schotels en borden waren van tafel genomen. Eenige gasten waren al weer weggegaan. Een viertal gingen om de kachel staan.

„Goed sigaartje, best sigaartje,” zei Piet, met zachte knikjes naar 't vuur van de sigaar starend. 'k Ben vandaag gelukkig. Nou een sigaar en vanmiddag ging ik met mijn schoen naar den lapper hier in de straat om 'm te laten aansteken. „Hoeveel kost het,” zeg ik. „Nou, ga maar door. Als de winter om is,” zegt-ie tegen mij. Als ik nou morgen nog wat verkoop, heb ik Zondag centen voor mijn waschgoed.”

„Ja, die schoenmaker is een goeie kerel. 't Is anders een onder-

houd, dat je aan je schoenen te betalen hebt onder ons menschen,' zei de venter met 't grijzend haar, die 's morgens over 't water in zijn heup had geklaagd. „Hier heb ik nou een paar schoenen an, die zal ik met Kerstmis net een jaar hebben. En die heb ik nou net vijfmaal laten halve-zolen. Van hakken heb ik minder last zie je, omdat ik daar zoolbeslag op laat slaan. Maar onder je zolen kan je dat niet velen, omdat je zoo gauw uitglijdt.”

Hij trok een schoen uit, toonde hem aan den besteller.

„Dat zijn beste trappertjes geweest, hoor. Ze hebben mij drie zeventien gekost. Maar geen naadje nog in 't leer en ik doe 'r wat mee.”

„Ja, je kan het er mee treffen. Schoenen is een zaak van geluk. Want kijk nou deze schoenen is van mij. Dat zijn eigenlijk geen schoenen, dat zijn petientjes. Die heb ik gekregen van mijnheer Vorstema. Nou, als die ze weggeeft, zijn ze nog zoo goed als nieuw. Daar heeft-ie bepaald tien gulden voor betaald, want hij heeft ze hoor, van dat.” Hij maakte met zijn vingers de beweging van geld tellen.

„Maar 'k had ze nog geen maand an of het bovenleer was al aan 't barsten. 'k Heb ze onder de traan gezet, maar 't geeft niks.”

„Dat zal wel uitkomme. Jij hebt zukke zweetpoote.”

„Dat lieg je, smerig wijf.”

„En ik zeg je, dat je ze hebt. Als-ie 's avonds op de kamer ligt, verpest-ie de heele kamer.”

„Hou toch je mond, dweil. Zorg voor je eigen vieze... ..

Ik kan niet herhalen, wat ze tot elkaar zeiden. Doch zij verweten elkaar de meest intieme bijzonderheden. Onderwijl trokken ook een paar andere gasten de schoenen uit en begonnen daarover te spreken, ze aanprijzend of er zich over beklagden.

„Toon, zullen wij eens een pandoertje maken?” vroeg een der mannen aan een venter, die zijn zwart kistje met manufacturen vóór zich geopend had en de knoopjes, die als monster voor aan de doosjes waren bevestigd, er afhaalde en ze op een afzonderlijk kaartje naaide, zoo één kaartje van twaalf winnend op het dozijn doosjes.

„'k Heb geen lust, Dirk. 'k Heb geen lust.”

„Kom, je mot het hoofd niet laten hangen. Altijd moed houwen.”

„Dat kan jij wel makkelijk zeggen. Ik heb geen wijf, dat mee kan verdienen. Mijn wijf leit ziek te Amsterdam en ik kan d'r niet tegenop werken. Ik kan 't niet meer hoor. 'k Heb om naar den Haag te komme gisteren een deken van mijn eigen bed verkocht. Strakkies als 't koud wordt, zal 'k wel verrekken van de kou. Maar 'k dacht, 't gaat niet in Amsterdam, laat 'k 't nog eens in den Haag probeeren. 't Loopt tegen Sinterklaas, de menschen zijn wat gulgeefscher, allo nog maar is gewaagd. Maar man, 't is niet te doen. Ze trappen je tegenwoordig van d'r deuren af. En waar je komt, dat beroerde bordje van Armenzorg. 'k Wou, dat ze de stuipen kregen met d'r Armenzorg. „Mannetje, we geefe niet an de deur.” Stik, denk ik, met je mannetje. Kan ik vreten van je mannetje? 'k Ben geen

schooier, 'k hou mijn hand niet op. 'k Kom fesoendelijk met negotie an de deur. Koop dan God zal je v.....n wat van me. Maar ze motten het allemaal uit den grooten winkel met de spiegelruiten hebben. Alstublieft mevrouw en is er nog wat van mevrouws dienst en as mevrouw me met d'r klandizie wil verfaforiseeren... Dat motte ze hebben. Elk sch...thuis is tegenwoordig mevrouw. Ze hebben soms zelf niet te vreten en schandaliseeren een fesoendelijk burgerkoopman, die op geregelde wijze wat wil verdienen. Waar mot ik toe komme? Bedele mag je niet; stelen mag je niet. En als je fesoendelijk an de deur komt, hebben ze d'r plaatjes tegenan gespijkerd. „Nee mannetje.” Val dood met je nee mannetje...”

Hij sloeg zijn vuist op 't tafeltje.

„'k Kan God zal me doodl... niet meer. 't Is uit. As ik morgen niks verkoop en ik heb de huur niet voor me vrouw, steek ik de eerste de beste, die mij nog eens „Nee mannetje” zegt, een mes door d'r verd.....s. Laten ze me dan maar achter de schuif brengen. D'r zitten d'r meer onschuldig. Ik d'r dan maar bij...”

Ik nam mijn kruk, strompelde naar den man toe, bood hem op idioot-vriendelijke manier, zonder een woord te zeggen, een sigaar aan.

„Nee man, hou je sigaar. Je bent zelf een arme verd...meling. Jij behoeft mij niks te geven...”

„Neem,” zei ik, de sigaar voor hem houdend.

„Neem 'm van den man. Je hoeft 'm toch niet te beleedigen.”

„Nou, geef op dan. En hier heb je dan van mijn een naald en een klossie en naai dan die scheur achter in je jas.”

Ik maakte een afwerend gebaar met mijn hand.

„Die scheur. D'r mot 'r nog een bij. D, D, Denk je, z, ze g... g... geven ohne scheur...!”

Er klonk opeens een grof luid gelach.

„Nee maar, die is met zijn sloome smoel nog goochemer, dan je denkt.”

„Goochem! Hou je stil van zijn goochem. Hij het Piet ook al een sigaar gegeven. Zulk soort hêt het geluk. Laat 'm maar loopen.”

Ik was teruggestrompeld, zat weer met de kruk in mijn arm achter de kachel aan 't tafeltje. Ze spraken over mij, alsof ik er niet bij was.

„As je maar je hand weet op te houden, ben je d'r.”

„An me rug. Dàt mot je ook kenne. De een hêt de slag en de ander leert het nooit. Daar heb-ie Mietje. Dat is nou thuis zoo'n astrant nest, zou je zeggen. Maar denk je nou, dat ze bij de menschen wat los weet te krijgen? D'r was een wijf in de Laan van Meerdervoort, die nog wel is wat losliet. Maar je mot griffemeerd zijn. En als je dan maar een beetje kletste van de Heere, Heere, ging je altijd met wat naar huis. Nou, dàt wist ik van de Schele. Die bela...erde dat wijf toch zoo lekker. Die ging d'r met een bijbel in zijn zak naar toe. En dan ging die met d'r redeneeren. Je lachte je een miskraam, as je 'm 'r over hoorde. Dan zat-ie in de keuken op een stoel en menheer kreeg een segaar van boven uit het kisse en dan hij an 't zegge: „Siet u, volgens mijn mòs nou van de over-

heid gebooie worde, dat iedere morgge de mense een uur in de kerk moste zijn, alle mense, Protestanten naar de Griffiermeerde kerk en Roomsche naar de Roomsche en de Jooden naar d'r Joodse kerk..." Nou en dan dat wijf tegen hem: „Dat 's braaf van u — ze zee (vloek) u tegen 'm, tegen die Schele, — dat mag ik hooren van een werksman..."

Er werd weer gelachen. „Werkman!" zei er een ironisch.

„Ja, ze hield 'm voor 'n schoenmaker. Hij had d'r gezegd, dat-ie schoenmaker was en dat-ie getrouwd was en vier kinderen had. En dan kwam-ie thuis met kleertjes voor z'n kinderen — Arie, zijn meid, draagt 'r nog een jurk van, want de Schele gaf ze soms maar zoo weg, een jurk met strookies mensch, en een baan van echt satijn d'r in, die het-ie 'r afgetornd en aan die meid verkocht, die ze toen nog op die Zaterdagavond naar 't Pesthuis hebben gebrocht..."

„Dat was een kanjer," vervolgde een ander. „Die most in een rijtuig, maar ze was zoo bezopen als 'n dolle kat. En ze sloeg de glazen van 't rijtuig in en ze riep maar aldoor: „'k Mot mijn oudje mee hebben. 'k Mot mijn oudje mee hebben." Dat was die lamme, ze noemen 'm de Schar, die nou zoo bòn af is an 't fabriek..."

„Ja, hij hèt nou een groote bek, nou die als baas over je staat. Ze mosten is weten, dat-ie van een meid heit geleefd..."

„Bè je bed..." Dat hindert 'm niks. Hij hèt het baantje nog door haar. Ze had 'n kind van de heer..."

„Nou, maar ik zee dan van die Schele, om maar is te zeggen. Die had 't goed door dat wèf. De heele winter brocht-ie van alles mee naar huis. Kolen, kruieniers-waren, kleeren. Hij had 'n jas an as 'n mijnheer. En dan zat-ie 's avonds bij ons een bijbel te lezen en as we dat zaggen, dan mosten we allemaal van 't lachen in onze broeken p..... Want dan wou die ook tegen ons beginnen. „Bel...zer jij nou je ouwe m...r, maar mèn niet," zee ik. Want zie je, hij was een sociaolder en hij was d'r Roomsche bij..."

Weer schaterden de toehoorders het uit.

„Nee, as je dät hoort... Je hebt 'r toch schuinkluivers!" zei Stomp, schuddend in kleine giertjes, dat zijn mismaakt rompje wibbelde en zijn armstompje meewibbelde.

„Je most 'm hoore preeke," ging de vrouw verhalend voort, blij met haar succes. „'t Was percies een blikke dominee. En as-ie dan naar d' toeging, hield-ie z'n hande voor zich uit, zóó, en dan zee die tegen me, „Jonche dochter, ik en chaan weder naar mijn dochter in de cheloove. Ik en chaan d'r weer lekker be....." en dan hield-ie z'n smoel in de plooi zoo stijf als een trommelvel. En as-ie 's avonds laat terugkwam, dan wachtten we allemaal en dan kwam die, nee 't was de groote markt in huis mensch. En rejaal as die Schele dan was. D'r lag boven een vrouw met een kind, doodarm. Ze leefde op water en brood en wat wij gesjochte mensche d'r nog is brachte, een prakkie of een bokking of zoo. Maar toen-ie dat wist, toen had ze geen nooie meer. Ze kreeg eieren en kippesoep, ja mensch kippesoep hoor, 'k heb zelve dikkels een kluiffie meegesnoept, en klontjes, witte suikerklontjes, beste kristalsuiker mensch van zeven

stuiver en toen ze beter was, toen kreeg ze een wolle kaper en een rooie wolle doek met franje en een paar petoffels met hakke. En toen ging die Schele, wij zakten in mekaar van de lol, toen we 't zagge, met die meid an z'n arm naar dat wêf en toen zee die daar 't was ze vrouw en die was katholiek van d'r geloof en die wou nou griffemeerd worden. Nou, dat was een lekkertje om griffemeerd te zijn. Ze had d'r eigen zoo angewend om te vloeken, dat ze tegen d'r wurm ook zei „lekker klein bliksempie,” „lekker verd...melingetje,” zoo maar uit vrindelijkheid. En nou, die madam bracht-ie daar nou over de vloer...”

„Zoo'n stommerd,” zei er een.

„'t Was stom. Maar de Schele wou 'r, vat je?”

„Ja, as je je oog op een wêf laat valle, bin je d'r an,” filosofeerde de venter, die zich zoo beklaagd had, maar die nu door 't verhaal der vrouw wat opvroolijkte.

„Hou toch je bek. Laat ze toch doorvertelle. Ga nou door, vrouw Valaar.”

„Nou dan, waar was ik nou.”

„Dat-ie met d'r naar dat wêf toegaat.”

„O ja, en dan bracht-ie suiker mee en thee van zes stuivers... Van Eigen Hulp...”

„Nee, daar was je niet. Je zee as dat-ie nou met die meid naar dat wêf ging.”

„Nou en dat zeg ik.”

„Nee, dat zeg je niet. Je kletst over de thee.”

„En as je zoo'n groote smoel hebt, zeg ik heelemaal niks meer. Ik zee maar — o ja — nou dan en toen ging-ie met die meid naar d'r toe en toe ging dat wijf d'r om prate om griffemeerd te worden en toen zat die sloome Schele maar aldoor te zegge, met zijn stijve smoel: „Juist ende zoo is het maar, net as de juffrouw zeit, ende chij zult niet inchaan in het Huis der schande” en zie je, toen begon dat wêf van de overspelige vrouw te spreken en nog 'n heele boel meer en die Schele gaf d'r maar gelijk, dat 's nogal wiedus en daar begint opeens die meid spektakel te maken en zeit tot dat wijf: „As je mèn wat te zegge heb, kom dan maar in me kamer, maar denk-ie dat ik me hier door zoo'nthuis als die schele verd...ling laat bel.....n. God mensch, as je wist, hoe die kerel met z'n fijne smoel je zit te bed...ren, dan zou je in mekaar zakken...”

Nou, toen wou die Schele nog wat zeggen en 'm eerst goed houwe en ie zei: „Jonche dochter, uwe lippen zijn van onreinheid bezoeeld...”, maar dat wijf had 'm in de smieze en zeit tot die meid: „Vrouwtje, is deze man dan uw echchenoot niet?” En daar valt die meid uit en zegt: „As je mij nou met je vrome schijnheilige sm...l heelemaal bel.....d,” en daar begint ze tegen dat wijf op te spelen en ze vliegt de Schele an, zoo waar 't wijf bijstaat, ze dorst 'm an. Ze stond, zoo mager as ze was, drie kerels ook, as ze most, en die mekaar an 't uitmaken en dat wêf stond maar: „Chroote choedheid, wat een boosheid in deze serpent van een vrouw. Chroote choedheid, welk eene ontzuivering...” En toe wou ze haar van 'm aftrek-

ken, want-ie lag geregeld op de grond en zij sloeg 'm met een ring van 't petroleumstel zoo op zijn harsens, dat 't bloed 'r bij liep en hij riep maar aldoor: „Hou toch op. Ik bel...zer de kluit. Hou toch op stom varken...” Maar toen dat wijf haar aanraakte, vloog-ie op en toen zij met z'n beie tegen dat wijf an tot ze pelissie riep en toen zij met z'n tweeën d'r uit, nou, en dat begrijp-ie, nooit meer d'r in en 't was uit. Toen mos zij voor hem de kost verdienen, maar toen hadden ze alle dag ruzie en we waren blij, dat ze verhuize gingen, want als je zukke burenen heb, gaat je eigen naam van fatsoen ook weg en dan ben je heelemaal an 't end van de wereld...”

„Ja, je naam is alles,” zei Piet.

„Hou jij nou je stil over een naam, Piet. Jij kent gemakkelijk je naam bewaren. Jij met je hoed op en je boord houwe ze voor 'n meheer.”

„Gut mensch, wat zeg ik nou? Ik zeg niks geen kwaad...”

„Je zeit dat me naam weg is en dat laat ik me niet zeggen, versta je dat...”

„Ja en zelf poft-ie iemand z'n hemd van z'n rug...”

„En hoe ging het met dat wèf?”

„O ja, nou ik zeg maar van je hand ophouwe. Nou, stuur ik Mietje d'r heen met een gestreke jurk en ik zeg d'r, dat ze mot vragen of mevrouw ook voor een gezin van fesoendelijke griffemeerde menschen wat heeft af te staan, en nou komt die meid huilend terug en zeit, d'r was een groote manskerel in huis en die zei, dat as ze niet maakte, dat ze weg kwam, zou-ie haar d'r nek breke...”

„Ja, zoo bederft de een het voor den ander...”

„Dat 's nou net waar ik op neer kom. Die 't niet verdienen, krijgen het, omdat ze goochem zijn, en een fesoendelijk mensch kan crepeere...”

„Nou, ik mot zeggen, we hebben het die winter d'r allemaal goed door gehad hoor. Je mag van de Schele zeggen wat je wil, maar d'r is van ons allemaal wat te zegge...”

„O zoo,” gromde de Stomp.

„Nou en as-ie wat had, dan had jij 't ook. As-ie kindergoed kreeg, dan gaf-ie het weg an de kindere en às 't groote stukken waren, had je 't van 'm voor een appel en een ei. Vrouw Verstuur het nog een prachtige wolle deken van 'm gekocht voor zes stuiver, waar je anders niet beneden een paar gulden an zou komme hoor. Een rijkelui's-deken met fijne blauwe streepies. 't Wèf had gezegd, dat d'r een vlek in zat, maar d'r zat geen vlek in. Die Schele had 'r in 't voorbijgaan in de donker een kwak pruimesap op gespoge...”

„'t Is een mirakel,” lachte de orgeldraaier. „Hè, as we d'r zoo nog is een konne te pakke krijge, wèf!”

Hij sloeg zijn vrouw met een forschen slag op den rug. De vrouw begon te hoesten...

„Waarom sla je me nou? Mot je me nou altijd misdoen...?”

„God, raak ik d'r an?”

„Zeker raak je me an.”

„Maak nou geen fiezelefratsen. Hij doet je niks”, zei de vrouw,

die 't verhaal had gedaan. „Enne,” ging ze voort, terwijl de vrouw van den orgeldraaier aan een tafeltje in een hoek ging zitten, dicht voorover met de hand aan 't voorhoofd, „enne we hadde allemaal suiker in de koffie hoor en 's middags as de Schele 't eten weggehaald had bij 't wèf, kwam-ie 't in de straat brengen en wie gesjochte was kreeg het voor niks; mensch, stukke vleesch as me vuist d'r in en 's Woensdags had ik een klapstuk van een half pond, uit d'r soep zie je, want ze vrat 's Woensdags soep en gaf 't vleesch er uit an de Schele en dan zee die Schele: Moeder de vrouw cheef mijn nu maar 'n lekker happie, want ik wor opgeleid voor de blauw-knoop... En dan dronk-ie een glas klare bij me — 'k had altijd een flessie voor 'm staan van zeven stuivers en daar schonk ik 'm een maand van en dan dronk me man soms nog mee, maar die dronk niet veel, want na die beroerte heit de dokter 't 'm verbooi en de meester zei ook, as je nog meer drinkt, is 't je dood. Nou, me man vrat liever 't vleesch en ik kookte 'r nog eerst met een paar beentjes een lekker soepje uit...”

Ik weet niet Mevrouw, of gij dit lezen zult. Ik hoop, dat gij deze, schier stenografisch weergegeven woorden onder de oogen zult krijgen en ze zelve zult herkennen. Want 't zal u aansporen dóór te gaan met uw goedgevoelen, ondanks het schijnbaar bedrog. Want kwamen uw gaven niet toch ten slotte bij hen, die gebrek hadden? De weg van het goede is een kronkelweg. Dikwerf gebruikt het goede het kwade als instrument. Laat u nooit ontmoedigen in 't weldoen. Doe wel en zie niet om. Neen, doe wel en zie toe! Uw aalmoes dwaalt niet.

Het werd later. De vier mannen zetten zich om een tafeltje en begonnen te kaarten. De orgeldraaier ging met zijn zesjarig zoontje domino spelen. Het kind hield de hand voor de steenen, zijn vader wantrouwend, deed zetten, bracht zijn vader in 't nauw. Opeens wierp het kind zijn vader de steenen in 't gezicht.

„Nee, dat doe 'k niet. Je vern...kt me. Dat 's gemeen.”

„Hoor je die,” zei de orgeldraaier, niet in 't minst boos, trotsch op zijn vlug kind.

„'t Is om er eng van te worden. 't Is compleet een groot mensch, die jongen,” zei een der venters.

„Hij 's wijzer as 'n groot mensch,” roemde de vader.

„Nou, mot je dan valsch spelen? 'k Sla je net zoo lief om je bob-bekop,” zei 't jongske tegen zijn vader.

„Hoor je 'm,” roemde de vader lachend.

„'t Is me d'r eentje,” zei een der vrouwen, goedkeurend met 't hoofd knikkend.

„En as-ie 't me nog is lapt, neem ik een mes en steek 'm dood door zijn lenden,” zei 't knaapje, aangemoedigd, steeds brutaler.

„Nou (vloek) naar je bed. Mot jij tegen je eigen vader opstaan!”

De man greep 't kind opeens aan, sloeg het met de vuist op de schouderjes, op den rug. De moeder nam het kind over, sleurde het door de gelagkamer, ging naar boven met 't jongske.

'k Hoorde het huilen. Boven mishandelde de vrouw het arme kind.

„Waarom knijp je me nou? 'k Doe je toch niks,” hoorde ik het kind jammeren.

„Hij slaat d'r geregeld terug!” roemde de vader lachend.

't Kind bleef huilen.

„Laat die jongen toch z'n sm...l houwe. We kenne niet pandozen; kijk ik (vloek) er is een kaart door trekken,” bulderde een der spelers.

De baas kwam naar voren. Ging naar de trap.

„As 't nou nog niet uit is met die beulderij, kom 'k ook is meedoen,” riep hij met zware stem, die opbolderde in de holle trap naar boven.

't Was plotseling stil.

De vrouw kwam korten tijd later beneden.

„Mensch, je bloeit in je sm...l,” zei een der vrouwen.

„Die smeerlap slaat je ordinair as 'n manskerel terug. Hij heit een aertje naar z'n vaertje.”

„En wat zou dat dan nog?” vroeg de orgeldraaier nà-toornend. „As je weer an 'm komt, zal ik is an jou komme, leelijk vergroeid misbaksel. Dat is mijn kind, dat is mijn jongen, daar blijf je af.”

„Je slaat 'm toch zelf ook.”

„Wat ik doen an me eigen kind, daar heb jij niks mee te doen. En ik zeg je, as je 'm nog is anraakt, trap ik je uit mekaar.”

Het was even stil. Men hoorde het kind kreunen.

„Mie, hier heb je 'n cent, ga 'm die brengen,” zei de vader, een meisje een cent gevend. 't Meisje ging naar boven, kwam weer beneden.

„Hij is nou stil. Hij zeit, as ze 'm nog is anraakt, zal ie 'r worgen. Ze is me moeder toch niet,” zei die.”

„Zoo'n kleine smeerlap. Waar haalt-ie de goochemheid vandaan?” zei de vader bewonderend en met vaders trots.

Ik nam mijn kruk op. 't Werd tijd om mijn diner te gaan gebruiken bij de familie, waar ik 's avonds eenige uren mij kon herstellen.

„Ga je d'r nog is op uit, mannetje?” vroeg de waardin.

„Ja joef, joef... vrouw. 'k Mot sl, sl, slaapgeld hebben.”

'k Stropelde de kamer uit, 't gangetje door. Buiten in 't straatje herademde ik. 't Was frisch, heerlijk. O, welk een genot uit die bedompte, vunze kamer buiten te kunnen zijn, de lucht op te halen met breede teugen.

't Begon zachtjes te regenen. Langs een stille gracht, langs een omweg voorbij 't station, liep ik naar 't huis mijner bestemming. 'k Hield daar, waar 'k geen menschen zag en 't wat duister was, mijn kruk maar wat terzijde. Opeens voelde ik een harden slag op mijn schouder.

„Zoo, gemeene schooier, zoo ventje, dat zie 'k is. Dáár loop je nog met een kruk, hier heb je 'm niet noodig. Zoo bedrieg je de

menschen. Maar 'k zal je bekend maken, schooier, bedrieger, 'k zal je bij de politie bekend maken hoor..."

Met zijn vinger dicht voor mijn gezicht, zijn hoofd vlak bij mij, stond een slagersknecht dreigend voor mij. 'k Wist niet wat te doen. De man had gelijk en zoo er meer menschen kwamen, was ik niet zeker, dat ik een flinke afstraffing ontgaan zou.

„Mijn been is bevroren geweest,” mompelde ik meewarig.

„Dat lieg je schooier. Je vreet 'r misschien beter van dan ik. Maar laat ik je niet weer ontmoeten, want dan draai ik je je hals om...”

Hij liep schimpend door. Twee menschen, die op 't standje al kwamen aanloopen, zagen mij aan. Ik hinkte opzettelijk zéér over-dreven. Een haalde zijn portemonnaie uit den zak, gaf mij een cent.

„Wat dee die man je?” vroeg de schenker, een kantoorheer of klein ambtenaartje, naar 't uiterlijk te oordeelen.

Maar vóór ik nog iets kon zeggen, kwam de slagersknecht weer terug.

„Geef die vent niks. 't Is een bedrieger. Nou is-ie kreupel en strakkies liep-ie as 'n haas...”

De mijnheer wilde niets met den slagersknecht te doen hebben. Maar deze, steeds op mij scheldend, stond den twee heeren in den weg.

„Ga toch door man. Wat raakt het jou. Jelui hebben altijd een groot oog, als jelui zien, dat een arm mensch wat krijgt...”

De slagersknecht begon, nu overkropt van drift door 't onrecht, hakkend te vertellen, wat hij gezien had, daarbij de twee heeren ook voor „kale jakhalzen” uitscheldend.

Ik nam de gelegenheid waar om weg te strompelen. Toen ik een eind weegs was en mij tusschen de boomen loopend in de duisternis weg trachtte te houden, schenen de twee toch overtuigd. Want ik hoorde, dat zij mij nariepen en 't allerduidelijkst de slagersknecht, die scheldwoorden uitbulderde.

Een agent kwam in 't zicht; hij scheen opeens opgerezen bij een lantaarn, die tusschen de boomen een lichtpleintje bewademde. Ik liep op den agent toe en stotterend, idioot zei ik:

„Die Wagen... Wagen... strasse...”

„'k Versta je niet, man.”

„Wagenstraas...” zei ik luider.

„O, Wagenstraat. Spreek dan duidelijk. Dan ga je rechtdoor en dan rechts af en dan weer recht door langs de tram. Anders vraag je daar nog maar eens.”

„Dank u,” zei ik, voortstrompelend en blij, dat 't mij gelukt was, door mijn vragen zijn aandacht af te leiden van de flauwe kreten, die nog nakwonden.

't Was ruim elf uur. 'k Strompelde weer naar 't logementje. 't Was gaan motregen. 'k Ging dicht langs de huizen. Een paar keer trokken menschen spoedig de voordeur dicht, die ze even open hadden laten staan om te luchten, zoodra zij mij zagen aanstrompelen.

Voor een deur namen er menschen afscheid van een gezellig avondje of een familie-feestje.

Ik liep op hen toe, hield mijn postpapier voor mij uit.

„Koop u mij asjeblieft wat af. 'k Heb nog geen geld voor mijn nachtverblijf...”

— — — — —
Een ruwe, groote man, met een gelaat nog rood van de binnen-huis-pret, was geestig.

„Ga maar naar de Twee Steden en zeg, dat je van mij komt.”

De twee meisjes, die bij hem waren, jonge dames van achttien of twintig jaar, lachten. Men heeft soms weinig geest noodig voor 'n lachsucces.

„Dat 's nou de mijne, Dries,” gilte de een met een aanstellerig hoog stemmetje, diep komend uit de keel.

„Ach mijnheer, koop u toch voor één stuivertje,” smeekte ik deemoedig, hoewel de kruk in mijn hand beefde van toorn.

„As je niet opmarcheert,” dreigde de groote man, flink-dapperlijk doend tegen de twee nuffen, die angstig wat achter hem op de stoep traden.

Ik strompelde voort. De man was zeker nogmaals geestig geweest. Want de avond-partijtjes nuffen lachten weer.

— — — — —
Voor ik aan 't logementje kwam, had ik aan nog zeven menschen mijn postpapier te koop aangeboden. Nat geregend, verwaarloosd, ineengezakt op mijn kruk moet ik er deerniswaardig hebben uitgezien.

Maar niemand gaf mij iets.

— — — — —
Ik ken uwe verdediging — want er zullen véél theoretici zijn, die dit achttal verdedigen — en weet, dat gij zult zeggen, dat men zoo vaak bedrogen wordt, dat het geld in jenever wordt omgezet, dat er toevluchten zijn, waar de arme onder dak kan komen, dat men door lukraak te geven paupers kweekt...

— — — — —
En indien gij negenmaal 's avonds een stuiver hadt weggeschonken en de schooiers hadden deze som verbrast,

Zoudt gij dan zelf werkelijk armer zijn geworden?

Wie is armer, de man, die niet geeft en zoo zijn principe benevens vijf-en-veertig cent bewaart...

...Of de man, die negenmaal geeft en negenmaal zelf ter ruste kan gaan met de gedachte:

„Wellicht heb ik een armen ongelukkige voor dezen nacht ten minste aan een onderdak geholpen...”

Misschien zit die bedelaar nu in de kroeg en lacht om mijn goedgeefsheid...”

„Maar ik lach toch ook. Ik kan den rechten man geholpen hebben. Die stuiver verarmt mij niet en 'k zou 'm toch niet aan een inrichting hebben gegeven...”

„In elk geval, 'k heb nu niet 't vernederende gevoel van mij zelf

in mijn bed rustig en veilig te weten, terwijl die schooier ginds ergens op een stoep ligt..."

Man van principes, weiger een bedelaar niet altijd.

Ga eens buiten uw theorie-boekje.

Het is niet noodig, dat gij daarom den inrichtingen van weldadigheid uw steun onthoudt. Gij kunt het eene doen en behoeft het andere niet te laten.

Want de twee zullen niet altijd, maar ze kunnen toch vaak elkaar aanvullen.

En geloof mij, ik spreek uit een beetje ondervinding: „Wie met bedelen meer verdient, dan wat hij dringend noodig heeft, is een virtuoos in zijn vak. En hij werkt voor zijn kost, al is zijn werk verachtelijk en niet-productief.

En de man, die u 's avonds laat in de straat wat vraagt, verdient hij niet een kleine belooning, omdat hij u, al is 't onbewust, er aan herinnert, dat er armoede is, dat er gebrek is, dat er ellende is...

dat er wetten noodig zijn tot regeling, onderzoek en uitroeiing der armoede;

dat gij eerst dan den bedelaar in de straat moogt weigeren, als gij overtuigd er van zijt, het recht tot weigeren te hebben,

„omdat er waarachtig, goed, en doeltreffend voor hem gezorgd wordt door de gemeenschap, waarvan ook hij lid is.”

Want de armenzorg is nog steeds gebrekkig. Ik zelf heb dat op 't eigen lichaam ondervonden. De tehuizen van den arme, ook van den man, die een kwartje per nacht betaalt, zijn niet alleen onvolgende, ze zijn naar verhouding duurder dan de groote hotels.

Toen ik in 't logementje aankwam, was 't leeg in de kamer. Allen waren naar bed.

„Wil je een koppie koffie, voor je slapen gaat, mannetje?” vroeg de waardin, toen ik den waard een kwartje had gegeven — één dubbeltje en vijftien losse centen — om het te doen voorkomen, alsof 't geld bijeenbedeld was.

„Tanke schön,” mompelde ik.

„Goeien nacht dan, stumper,” zei ze meewarig mij naziend, toen ik de trap op klauterde.

Boven op 't zoldertje was 't stil. Alleen 't oude vrouwtje lag wakker in bed en sprak als naar gewoonte hardop in zich zelve:

„O, daar is de man weer. Die is ook laat. Ja, wat zal-ie doen? Hij mot wel. Nou trekt-ie zijn schoenen uit. Hij bekijkt ze. Hij is van onder nog knap gekleed ook. Dat hèt-ie ook van de krijg. Hij schooit toch nog wat bij mekaar. Je zou 't niet zeggen, as je 'm zoo ziet. Ach God, ach God, verlos mij uit m'n lijn. Laten ze me morgen toch dood op mijn bed vinden. Ach God, ach God...”

Ze zweeg een oogenblik. 'k Hoorde alleen kreuntjes en het zware ronken en snorken der slapers. Maar toen ik een oogenblik lag, begon ze weer :

„Ach God, laten ze me dood vinden. Als ik dood ben, wor ik er uitgedragen. Ze zouen niks geen kwaad van me kunne zeggen. Ik heb nooit iemand een strooi in den weg gelegd. Heb ik wel? 'k Ben altijd een fatsoendelijke vrouw geweest. 'k Heb nooit gedronken. 'k Ben nooit getrouwd geweest. 'k Heb, toen ik een jonge meid was, gewerkt. 'k Heb één dienst gehad, 'k heb twee diensten gehad. 'k Heb nooit gestolen. 'k Ben nou òp. 'k Kan niet meer. Waar mot ik heen? Ach God, waar mot ik heen? Laten ze me toch dood vinden op mijn bed...”

Ze sprak nu fluisterend in zich zelve. Ik keek in de schrijnvlam van 't lampje onder de koekoek. Het was alsof rondom die vlam goudtranen opbiggelden. Soms spetterde een goud spikkeltje met een knetter-geluidje op.

Ik dacht even er aan, hoe 't zijn zou, indien 't lot mij niet geplaatst had als den sterkere in den levensstrijd, die ik hier was...

Indien ik dezen avond eens werkelijk mijn geld voor de slaapstee had moeten bedelen...

Indien dit spel voor mij eens zou zijn, wat het was voor die anderen, de echte, harde, kern-diep grievende waarheid...

Toen kwam Hij, de Al-Rijke, de Al-Trooster, Hij Tweelingbroeder van den Dood... de Slaap.

VI.

Donderdag 23 November. Hoe behandelt men over 't algemeen den kleinen, eerlijken venter, die huis aan huis iets te koop aanbiedt, dat werkelijk in de huishouding te gebruiken is, stoffers, bezems, lampenwisschers, walmschermpjes?

Dit was de vraag, die ik mij heden morgen stelde en ik besloot mijn geluk te beproeven met den verkoop van kachelpotlood langs de huizen. Ik had den vorigen dag een dozijn doosjes gekocht van een potlood in doosjes, waarvoor veel reclame werd gemaakt. Deze doosjes nu ging ik verkoopen met een halven cent winst per doosje. Doch nu moest mijn voorkomen wat netter en vooral zindelijker zijn en zoo verbaasde ik dien morgen de gasten doordat ik water, zeep en een handdoek vroeg om mij te wasschen.

De waardin gaf mij op 't plaatsje een teiltje met water, een lik groene zeep en een kleinen, groven, maar zindelijken handdoek, die gevouwen uit de kast kwam en naar bleekpoeder rook. Doch voor een kwartje per nacht met 's avonds en 's morgens koffie, een zindelijk veeren bed, een welverwarmde gelagkamer kan men geen waschtafel met marmeren blad verlangen en ik volgde welgemoed het voorbeeld van den Stomp, die met zijn hoofd en zijn gezicht wit-ingezeept te proesten stond boven een andere teil met water.

Ik waschte mij dus. En toen ik mij afgedroogd had en binnen kwam, frisch, blozend en ondanks mijn eigen tegenstand opgewekt, keken mij de gasten allen aan.

„Wel man, je bent opeens een ander mensch geworden,” zei Dirk de harmonica-speler.

„'t Is een mesjeu, as je 'm zoo ziet,” schertste Piet.

„Die man het 't misschien, toen-ie jonk was, beter gehad dan jij, Piet!”

„Nou, dat mot ik me nog met bewijzen aangehaald zien. Toen ik dertig jaar was en je zag mij, toen was ik een bamboucheur, hoor je. Ik droeg een zwart pak van laken met een zijen overslag en een wijd boord, tweemaal in de week schoon en zoo helder als sneeuw op 't dak... En ik had een gouwe ketting op mijn vest, een vest met rooie bloemetjes er in geborduurd...”

„Hoor Piet is. Die het 't altijd over zijn vroegere grootheid. 'k Wou, dat je 't nou nog had...”

„Dat mag je me wenschen, man. En dat zou voor jelui goed zijn ook. Want 'k heb menigmaal een ander wat geleend, hoor. 't Kon mij niet schelen of ze me een kwartje of tien stuivers vroegen. Hier is 't, zei ik dan maar. En as ze 't niet terug brachten, dan liet ik 't maar zitten...”

„Nou, leen me dan nou maar een zoof, Piet...”

„Dat 's gekheid. Nou is 't uit. 'k Ben te oud...”

Hij ging voor de kachel staan en zweeg in gepeinzen.

„Juffrouw,” zei 'k tot de waardin: „Hier ha... ha...ben Sie een doo, doo... doosje...”

„Nee man, 't is mij te duur.”

„Nein, Geschenk...”

„Nou, dank je hoor. D'r is niks goeiekooper, dan wat je krijgt... En heb-ie nou een nieuwen handel?”

„Ja joeffrouw.”

„Nou, geluk 'r mee hoor. Maar nou mag je 't mij niet voor niks geven. Hier heb je vijf centen voor je handgift...”

Ik weigerde.

„Nein joeffrouw, aber ha, ha, haben Sie ein Stückchen Eisen? Dan bind ik er een doosje auf en, en, en ik potlood die Hälfte en dat an, an, andere lasse ik roestig. Om 't ze te laten zien...”

„Hij 's nog goochem. Nelis, kijk is op zolder. Daar leit een oud schoorsteenplaatje. We zullen je inspannen hoor, stakkerd.”

Er was wat vriendelijks in haar toon. Deze menschen waren allen ruw, hard. Maar toch had het wreede leven niet alles in hen bedorven en de meesten, dat merkte ik, waren mij welgezind. Behalve de orgeldraaier, die zijn vrouw mishandelde, waren er in dit hotel niet bepaald gemeene individuen. En deze orgeldraaier zelf was evenmin een slecht mensch.

Want terwijl ik wachtte op het ijzeren plaatje en de venters en bedelaars hun koffie dronken en brood aten, spraken zij over den orgeldraaier. Zij kenden zijn meest intieme bijzonderheden, die hier niet weergegeven behoeven te worden.

En toeluisterend wist ik, dat deze man, hier veracht en alleen geluld, omdat hij prompt betaalde en wel eens een pruim tabak of een stukje vleesch weggaf, een moreel-zieke was, een die hoorde in het gesticht, het midden houdende tusschen werkhuis en krankzinnigen-gesticht, dat de negentiende eeuw niet gebouwd heeft voor de ongelukkige on-begrepenen, zooals vroegere eeuwen hysterischen als heksen hadden verbrand en krankzinnigen geketend hadden in vochtige kelderhokken of ze met stokken hebben doen mishandelen, om er den kwaden geest uit te drijven.

„Nou mannetje, wat zeg je nou daarvan?”

De zoon van den waard bracht mij een rond ijzeren plaatje. De helft werd gepotlood, de andere helft roestig gelaten. En met koperdraad hechtte de zoon er toen een doosje van mijn voorraad op.

„Nou, geluk met je nieuwe negotie!” zei Dirk, toen ik de deur uitstroomde.

Ik ging naar de Koninginnegracht en begon daar mijn experiment.

Huis aan huis schelde ik aan en bood mijn potloodglans te koop aan.

Na vijf uur werkens had ik... drie doosjes verkocht. Ik spaar u 't verhaal van de zeer ontmoedigende ervaringen. Vaak deed men de deur niet eens open. Velen keken een oogenblik nieuwsgierig naar mijn ijzeren plaatje, waarop het schitterend resultaat van mijn kachelglans zoo duidelijk was voorgesteld en zeiden dan: „Wij koopen het bij den kruidenier”; of: „Wij hebben geëmailleerde kachels,” of een dergelijke uitvlucht.

Bij één huis, toen een juffrouw mij zeide, dat ze 't bij den kruidenier kocht, zeide ik:

„Maar juffrouw, ik verkoop het goedkooper dan in den winkel. Daar kost het zes cent en ik geef 't u voor een stuiver...”

De juffrouw bleef even talmen, kierde de deur een beetje verder open...

„Een cent goedkooper,” zei 'k nogmaals zeer ernstig en nadrukkelijk.

Zij nam een doosje aan, haalde haar portemonnaie uit den zak en gaf mij vijf cent.

Zuinigheid der Hollandsche huisvrouw, ditmaal heb ik u bespot. Ik weet wel, dat zuinigheid en een dubbeltje in 't spreekwoord elkaar kennen. Maar wanneer men in een huis woont met vier groote ramen aan de straat, een bordes, een marmeren gang..... ai spaarzaamheid, nu vat ik de ironie van den man, die een varken als spaarpot uitvond!

Het tweede doosje sleet ik aan een dienstmeisje, dat het aannam met de korzelige drift van een veelgeplaagd mensch.

„Nou, geef maar op. Maar 'k gooi het je eigenlijk net zoo lief naar je kop, met dat gebel aan de deur...”

Vóórdat ze mij vijf cent gaf, opende zij het doosje, om te zien of er wel inzat, wat ik had gezegd.

Het derde doosje verkocht ik aan een dienstbode van gevorderden leeftijd met een kornet op en rood haar.

„'k Heb het niet noodig, mannetje,” zei ze zacht en medelijdend.

„'t Is zoo uitstekend, juffrouw. Kijkt u eens wat een glans!”

En ik liet haar 't ijzeren plaatje zien.

„Nou mannetje, noodig heb ik 't niet. Maar ik zal het koopen, omdat jij zoo graag vijf centen hebt hoor...”

Geachte theoretici en geëerde collega's in de pers, die in uw Haagsche Brieven zoo klaagt over den last van de venters en 't bevelvolk aan de deur, klachte aandoenelijk die opbrengt meer dan vijf cent per regel, ik erken, dat het gebel aan de deur een groote last is.

Maar zie, als de slager gebeld heeft voor 't vleesch, de kruidenier voor de koloniale waren, de bakker voor het brood, de confiseur voor de snoeperij voor 't avondfeestje, de fruitman, de melkboer, de vischhandelaar, de boterhandelaar, de eierenboer en de kippenboer, de man van de diaconie-collecte, de kar met vuurmakers, de scharen-

slijper, de zandman, de orgeldraaier, de schilleman, de bierhandelaar, de mineraalwater-leverancier, de colporteur met boekwerken of met een inteeikenlijst, de kleermaker die komt passen, de modemaakster, de huisonderwijzer, de schoenmaker, de klokopwinder, de kapper, de piano-juffrouw en zooveel meer.....

Laat dan niet al het wicht van de bel-boosheid neerkomen op 't arme koopmannetje, hij, die zich 't minst kan verdedigen en die het toch zoo bitter noodig kan hebben.

En als gij u wapent met dat hatelijke grauwe bordje „Armenzorg” en daaraan het recht meent te mogen ontleenen om den venter, een eerlijk koopmannetje, zooals wellicht uw grootvader of overgrootvader was, die den grond voor uw fortuin legde, onverbiddelijk van uw deur te wijzen, zeg ik u, dat uw bordje voor den weldenkende niet is het bewijs uwer welgeordende liefdadigheid, maar het uithangbord van uw harteloosheid.

Gij behoeft het niet te overdrijven. Het is niet noodzakelijk, dat gij van elken venter iets koopt. Het vak van venter zou dan voor honderden een beroep worden en gij zoudt door de menigte tot geen hulp meer in staat zijn.

Doch de geheime bond tegen den huisventer, dien gij nu gevormd hebt, is al te hard. Laat den arme van uw mooi huis met breede deur niet altijd den indruk krijgen, dat het voor hem ongenaakbaar is.

Koop eens wat van den venter. Denk niet steeds, dat uw buurman er wel voor zorgen zal. Hij denkt 'tzelfde van u.

De man, die aan uw deur komt met garen en band, met borstelwerk, met lampeschuiers, met lampekappen — hij is vaak een eerlijke arme, die verdient geholpen te worden. Want uwe liefdadigheids-vereeningen mogen voorbeeldig geadministreerd worden — de huisventer is de arme, die zich zelf tracht te helpen. Hij is h a n d e l a a r, geen bedelaar.

Waarom dan zijn aanbellen niet aanvaard, zooals gij 't immers ook verdraagt van de twintig anderen, die hoofdzakelijk komen voor uw genot.

Bestrijdt de bedelarij, vóóral de beroeps-bedelarij, maar bestrijdt haar van binnen naar buiten, niet van buiten naar binnen.

Zoolang uwe liefdadigheid lapwerk blijft... welnu, laat dan, zoolang er geen nieuw kleed is, die oude lap op dat kleed, welke het geven aan de deur heet.

VII.

Vrijdag 24 November. Het regende. Met metaalachtig geluid gorgelde het water in een goot, die buiten aan het dak moest grenzen. Zacht suizelden de droppels neer op 't kleine lichtraampje boven de koekoek.

„Da's een misse dag, cheffie!” zei er een nog in bed liggend tot een ander.

„Praat er niet van, praat er niet van. 'k Wou uit miserabeliteit wel de heele dag op m'n nest blijven liggen. Wàt heb je aan regen? Je voeten worden zoo nat as wier en as je niet oppas, is je kisse bedorven ook...

„Ik ga d'r niet op uit hoor, as 't niet ophoudt. Dan mot 'r maar komme wat komt...”

„Me rug is krom van de rimmetiek. Dat heb 'k altijd met nat weer...”

... Het regende. In de gelagkamer, waar het vale donker van een wintermorgen dik-somber neerhing, stonden ze om de kachel of zatten aan de tafeltjes, moedeloos, gedrukt of korzelig en twistziek.

„Is die bl...ksemsche jongen nu nog niet op?” vroeg de vader van 't bedelkind.

„Hij zal denken, 't is toch rusten vandaag.”

„Wat heb je an die opvreter? Gisteren had-ie net zeven stuivers verdiend en vandaag kost-ie ze me weer. Wat heb je op die manier an je kinderen? Niks. Ze vreten je op. En dan hèt een ander nog 'n groot oog op je.”

„Nou, hij kan toch niet helpen, dat 't regent,” zei de moeder.

„Wie zegt dat dan? Zeg ik dat? Daarmee pest je me nou altijd, om me woorde in me strot te leggen, die 'k niet heb gezeid.”

„Hou toch je Zóó, die het 'r beter slag van. Hoor je d'r...!”

Er klonk boven het gegil van een vrouw. Een kort oogenblik later kwam het zesjarig zoontje van den orgeldraaier naar beneden.

„Mijn vader geeft 'r een beetje boter op d'r brood,” lachte het kind.

„Jouw vader is een groote sm...rlap, dat ken-ie van mijn op een briefje krijgen. As die een kwaje zin heit, slaat-ie die ongelukkige moeder van jou op d'r ziel.”

„'t Is mijn moeder niet, dat wijf. Nou hoor, as die me moeder was, had ik me allang achterover in de gracht gegooïd.”

Jantje kwam beneden. Hij durfde niet op te zien, keek schuw, ging stil en kleumerig zitten in een hoekje onder de trap... Maar 'n poosje later kwam hij dicht bij zijn moeder staan.

„Moeder, heb-ie ook een stukkie brood voor me. 'k Heb zoo'n honger...”

„Zoo, heb-ie zoo'n honger,” antwoordde zij, zijn stem nabauwend. „Heb-ie zoo'n honger. 'k Sla je net zoo lief met 't brood om je kop, as je zoo bij mij komt schooien. Een vreemd mensch, die 'r bij was, zou denken, dat je niet genoeg te vreten kreeg. Krijg je soms niet genoeg?”

„Ja moeder, genoeg,” mompelde 't knaapje, nog altijd kruiperig.

„Wel nou dan, sta dan niet as Lijs met de lier. Hier, vreet maar op en stik 'r niet in; je kost je vader en je moeder vandaag weer een zak centen...”

„Ik kan toch niet helpen, dat het regent,” klaagde het jongetje, met de droge snee brood teruggaand naar zijn hoekje.

„Jij ken het niet helpen en ik ken het niet helpen en je vader ken het niet helpen en jelui motten toch maar jelui vreten op de tafel hebben. En as mijnheer je vader d'r geen vet genoeg op hèt, zou die je eigen moer er wel op wille uitbraaie. Maar ik zeg, dat een mensch, die kindere hèt, er tegenwoordig ook al niks meer an hèt. As ze tien stuivers verdienen, vreten ze voor acht stuivers op...”

Het bleek Jantje zat, alsof 't hem niet aanging, zijn snee brood op te eten.

Voor heden wilde ik eens beproeven, welk succes een bedelaar met eenige kennis zou hebben en tevens iets meer te weten te komen omtrent het bleke Jantje en zijn familie.

Ik nam daarom een stuk postpapier, vroeg de pen ter leen van den bedelbrief-schrijver en schreef met groote sierlijke letters 'op het papier mijn aangenomen naam en daaronder:

Vervaardigt gedichten voor bruiloften, feesten en
bij St. Nicolaasgeschenken.

Groote 10 cent.

Kleine 5 cent.

Discretie verzekerd.

Dit papier plakte ik op het zwarte ijzeren plaatje, dat den vorigen dag met zulk droevig resultaat de uitstekende werking van mijn kachelpotlood had te aanschouwen gegeven en toen richtte ik mij tot de moeder van Jantje:

„Joeffrouw, k, k, ken Jan de g, g, goeie menschen in Skevening?”

„Nou man, of die ze ken. Maar die zalle met mekaar jou geen buitentje bouwe, hoor.”

„Mag Jantje dan mit m... m, mai m... mit? Ich will bezahlen daarvoor.”

„En hoeveel wou je dan geven?”

„Drie stuivers.”

„Voor 'n heelen dag? En dan mot-ie je de adressen nog wijzen? Nee man, dan mot je anders uit je hoek komen.”

„Een kwartje?”

„Allo, neem 'm dan maar mee. 't Is omdat-ie anders toch maar in huis hangt met die p...stregen.”

Ik betaalde het kwartje, nam mijn plaatje met mijn calligraphie, stak postpapier en potlood bij mij, nam mijn kruk en strompelde met Jantje, die gedwee naast mij liep, het straatje in.

De straat was vettig-nat. Ik gleed voort op 't glibberige slik en mijn calligraphie dreigde nat te worden.

„Zal ik uw papier dragen en 't onder mijn hessie houden?” vroeg Jantje dadelijk.

„Hier is het. Maar wees er voorzichtig mee. Wij zullen maar het busje naar Scheveningen nemen. Dan is 't weer misschien opgeklaard en dan ben ik niet zoo moe.”

Jantje keek mij met zijn fletse maar eerlijke oogen verwonderd aan.

„Weet u wel, dat dat een dubbeltje kost?”

„Nou jongen, dat zal ik betalen.”

„Ja, maar as u nou eens niet zooveel verdient. En ik kos u nou al een kwartje en nog een dubbeltje voor de bus, dat is zeven stuivers.”

„Ik kan 't eind niet loopen met mijn kruk.”

„Zal ik dan maar loopen? Dan kunt u mij wachten. Ik kan heel vlug loopen en in een half uur ben ik er...”

„Neen jongelief, ga maar met mij in de bus. En wij zullen eerst wat broodjes koopen voor den honger...”

Het kind keek mij weer verwonderd aan. Hij was niet gewoon vriendelijk toegesproken te worden. En toen ik hem bij een bakker op een paar krentenbroodjes had getraceerd, werd hij heel vertrouwelijk en terwijl wij op den omnibus in den motregen samen wachtten, een droevig groepje, zeide hij:

„Ik zal u maar mijnheer noemen, hè?”

„Waarom dat, Jantje?”

„Nou, uw bent net as een mijnheer.”

„Hoe dan, Jan?”

„Wel, dat weet ik zoo niet, ze zeien het gisteravond ook nog thuis. Mijn moeder zei, dat het jammer was, dat u geen boordje had en een betere hoed en dat u zoo smerig was en u nooit waschte, want dat de kleeren de man maken en dan zou u net een heer zijn...”

„Zoo, zei ze dat?”

Ik ontstelde. Want, indien mijn komediespel ontdekt werd, zou ik mij tusschen de gasten in een niet aangename positie geplaatst zien.

„Ja, en u vloekt nooit en u kan zoo mooi schrijven. Ik wou, dat ik het maar kon.”

„Ken je dan niet schrijven?”

„Nee, ik niet en mijn broer niet en mijn zussie niet.”

„Waarom hebben jullie dat dan niet geleerd? Je vader kan toch wel schrijven?”

„Wij reizen altijd en dan kan ik toch niet op school blijven en we motte toch óók wat mee verdienen. Mijn vader is vroeger schrijver

geweest bij een adverkaat en toen heeft-ie een beroerte gehad. Toen lei-ie voor pampus op de grond met schuim op zijn lippen en moeder riep: gooi 'm water over zijn lijf en toen stond 'r een ketel water op 't fornuis te koken en toen gooit de buurvrouw 't kokende water over zijn lijf en toen verbrandde-ie heelemaal, maar hij kwam toch bij. En toen kwam de meester en die zei, as ze 'm niet verbrand hadden, zou-ie dood zijn geweest, maar van de pijn was-ie in 't leven gebleven. En toen is mijn vader altijd ziek gebleven en hij most weg bij de adverkaat, want zijn heele arm en zijn hand was verbrand en hij beefde zoo en kon niet meer schrijven. Nou, en toen hebben wij alles verkocht en we zijn aan 't reizen gegaan..."

De omnibus kwam aanrijden. Ik maakte een beweging om den koetsier te doen stilhouden. Doch deze sloeg geen acht op mijn teeken en reed door.

„Hij wil ons niet meehebben,” zei ik tot Jantje.

„Nee, dat is tòch zoo'n kwaje. Maar die nou komt, is een goeie. Willen wij daarop wachten? Of zalle we maar loopen, dan houdt u uw geld in uw zak.”

„Neen Jantje, maar wij kunnen de bus tegemoet loopen. Ga maar mee. En reizen jelui nou al lang?”

„Ja, al erg lang. Mijn vader schrijft brieven an de rijke menschen en mijn moeder gaat om 't antwoord en ze werkt meteen in 't logement en mijn oudste broer is nou barbier. Die is in Indië geweest als kloniaal en toen is-ie afgekeurd, omdat-ie dikke beenen kreeg en hij is goed-af hoor, want nou zijn z'n beenen over en hij krijgt pensioen, honderd vijftig gulden in 't jaar. En dan mijn andere broer loopt ook met rozen en mijn zussie met garen en band en ik ook met rozen en zoo allemaal. En nou blijven we den winter in den Haag en dan gaan wij naar Amsterdam en naar Bussum en naar Hilversum, waar de rijke menschen op de buitens zijn.”

„Dan krijgt je moeder een heeleboel geld.”

„Nee hoor. Ze is blij, as wij er allemaal komme. Want je hebt zooveel nodig voor 't logement en eten en kleeren en as 't regent, verdienen je niks. En de menschen koopen niks meer, d'r is geen geld meer onder de menschen. 's Winters zeggen ze, dat ze geen last van vliegen hebben en 's zomers zeggen ze, as 't nou tegen de mugge hulp en zoo is 'r altijd wat.”

De tweede omnibus kwam. Deze hield stil. Wij stapten in en terwijl Jantje binnen ging zitten, bleef ik op 't achterbalkon staan. Twee dames, die binnen zaten, gevoelden zichtbaar angst, dat mijn vieze persoonkje ook van het democratische voertuig gebruik zou maken door binnen naast haar te gaan zitten. Een mijnheer op 't achterbalkon ging zoo ver mogelijk van mij af staan.

Ik bewonder de Hollandsche zindelijkheid. Maar deze zindelijkheid is zeer egoïstisch. Men meent, dat de arme niet noodzakelijk vuil behoeft te zijn. Doch men vergeet, dat door het nauw-behuisd zijn het den arme onmogelijk is behoorlijk voor de wasch te zorgen en dat een handdoek een weelde is voor den arme. In de huizen ont-

breekt ook de ruimte om zich behoorlijk te verschoonen en de droogstokken buiten het raam in de arme straatjes zijn eveneens onvolgende.

Gij hebt gelijk, wanneer gij vies zijt van een ongewasschen medemensch.

Maar uw vies-zijn moet u niet er toe leiden, u van hem af te keeren, maar u doen vragen naar de oorzaak er van, u er toe leiden, met kracht er naar te streven het zindelijk zijn bij den arme te bevorderen.

Er is gebrek aan stedelijke waschhuizen en bleekerijen voor den armé. Zoolang gij niet er van overtuigd zijt, dat elk mensch, hoe arm hij ook zij, gelegenheid kan vinden om zich te baden, te waschen, te verschoonen, zoolang is uw vies-zijn van arme menschen op straat een niet-zindelijk egoïsme.

Wij waren in Scheveningen aangekomen en stapten uit.

„We zullen maar eerst verderop gaan,” wees Jantje. „Daar woont een Franschman en die is zoo goed. Hij geeft altijd. En van de zomer kwam ik hier met rozen en toen zei een agent: „Daar mot je heengaan. Ze hebben mij gevraagd of ik ook rozen te koop wist.” Toen ben ik er naar toe gegaan en toen had ik er twintig bij mij en die kochten ze allemaal, voor een feest was het en ik kreeg toen twee gulden. Toen ben ik naar den agent gegaan en heb ’m een dubbeltje gegeven, want ’t was toch mooi van ’m om me aan te recommandeeren en later heb ik er nog wel is wat verkocht en mijn zussie ook. Hij roept je binnen en dan praat-ie zoo raar in ’t Fransch en dan geeft-ie je een dubbeltje of een kwartje.

Daar wonen ook goeie menschen,” zei Jantje, opeens stilstaande.

Ik schelde aan aan een bovenhuis. Het dienstmeisje kwam naar beneden. Ik gaf mijn calligraphie af en wachtte.

Wij hoorden boven gegiechel. Men keek eens uit ’t raam naar ons beiden. Nu, zooals ik en ’t bedeljongetje daar stonden, was er iets zoo humoristisch in ’t „Discretie verzekerd” van mijn poëtische invitatie, dat ik zeker verwachtte, al ware ’t maar om der curiositeits wille, aan ’t werk gezet te worden.

Doch ’t dienstmeisje kwam nog lachend beneden en zeide vriendelijk, dat er niets noodig was.

Jantje keek bedrukt.

„Daar krijg ik anders altijd wat. Laten wij nu maar naar de anderen gaan.”

Wij liepen dien dag al de villa's af, die nog bewoond waren in ’t late seizoen. Doch nergens was men benieuwd naar het talent van den straatdichter. De originaliteit van het denkbeeld, de humor van onze verschijning, had niemand getroffen. Daar was geen dametje, dwepend met Verlaine en met „die Parijsche bohémiens,” dat iets voelde voor de twee, die daar in ’t koude regenachtige weer rondzwierven.

Jantje was geheel mistroostig. Hij voelde zich schuldbewust.

„Wel, Jantje, moed gehouden. De eene dag zegt de andere niet...”

„U heeft uw geld er voor uitgegeven. Maar gaat u nu nog eens mee, ik weet ergens een dienstmeid en die is heel goed. Als die niets geeft, dan geeft niemand meer wat.”

Wij liepen naar een villa-park. De deur van een villa stond open en een dik, gezond blozend dienstmeisje was bezig aan 't dweilen van de stoep.

Ik bleef aan 't hek staan en Jantje ging met mijn reclame-plaat naar heur toe.

Zij las het, keek mij aan. En uit die goede, open oogen straalde medelijden. Zij haalde haar portemonnaie uit den zak, gaf Jantje wat.

„Moet u geen gedichies? Hij maakt ze zoo maar.”

„Nee hoor. Sinterklaas rijdt bij mij niet.”

En zij ging voort met schrobben.

Jantje gaf mij de drie centen, die hij ontvangen had. Hij keek opgewekter en toen ik voortstropelde, zeide hij:

„Nou, de morgen zegt de middag niet. Misschien komen wij nog wel met een gulden thuis.”

Ietwat verder stond een villa geheel eenzaam. Jantje liep 't hek binnen, klom een hooge stoep op, schelde aan. Hij gaf 't dienstmeisje de calligraphie. Zij las het opschrift, keek eens naar mij, ging naar boven. Na vijf minuten kwam zij terug.

„Niet noodig. Maar hier heb je wat.”

Jantje liep vlug naar mij toe.

„Al weer vijf cent. Nou, as 't nou eens zóó doorging hè? Wat zouden wij dan een goeien dag maken.”

Wij verlieten het villa-park, sloegen een zijweg in.

„O, daar wonen ook goeie menschen. Gaat u maar mee.”

Boven uit een villa wenkte een oude dame ons, dat wij om den hoek moesten aanschellen. De deur ging open. Een geur van bradend vleesch kwam ons tegemoet. Een Duitsch keukenmeisje kwam naar voren, keek verwonderd op mijn reclame-billet.

„Ich kann es nicht lesen,” zeide zij.

'k Antwoorde haar in 't Duitsch, zeide haar, dat de dame boven ons gewenkt had.

Zij nam mijn reclame, ging er mee naar boven. Wij bleven in de gang staan en konden schuin in de keuken zien.

„'t Ruikt hier lekker hè?” vroeg Jantje.

„Nou, òf het!”

„Zou u ook wel zoo'n groot stuk vleesch lusten? En ziet 'r is, daar leit een kip en een mand vol eieren. 't Zijn zeker schatrijke menschen hè? Heeft u wel is kip gegeten?”

„Tweemaal,” zei ik snoevend.

„Is het lekker? Hoe smaakt kip?”

„Nou, as heel malsch paardevleesch van een jong paard, maar nog lekkerder.”

„Hè, as ik nou hier is mocht meeëten en u ook en dan zoo'n kip en zoo'n biefstuk!” fantaseerde Jantje.

Het keukenmeisje kwam beneden. Wij moesten om den hoek maar naar 't kantoor gaan.

Wij gingen naar de veranda voor, schelden aan. Een dikke mijnheer zat achter een lessenaar en een gebrild jongmensch aan een tafeltje. Ik vertelde, dat ik hierheen gestuurd was door mevrouw en wilde mijn poëtisch aanbod laten lezen.

„Niet noodig. Nein, nein...!” zei het gebrilde jongmensch, dat weigerde het plakkaat te lezen en de voordeur opendoend, mij weer naar de veranda drong. Mijn protest, dat ik gestuurd was, hielp niet.

Het begon reeds donker te worden. Ik besloot daarom maar weer huiswaarts te gaan, temeer daar ik te moe was om, ook zoo ik een bestelling had gekregen, op staanden voet geschikte rijmpjes te maken. Doch voor ik wegging, wilde ik nog even de zee zien. Wij liepen samen door 't duin naar 't strand.

Zij lag er breed en open onder de zware grijze regenlucht, de zee, en daar er geen zeil aan den einder was en zelfs geen vogel boven de opkrullende golven zwenkte, was hare verlatenheid volkomen. Het deed mij goed, de vrije, wijde, open zee te zien, na zooveel uren van benauwde binnenhuis-ellende. De wind woei om mij heen en 't was alsof de gedruktheid, het kruipend-treurige, het klein-bekrompene van de armoede en hard klemmende nooden wegvaagde.

Indien, dacht ik, al deze gewaande armoede voor mij eens wreede waarheid ware, zooals ze het was voor dat kind naast mij, dat goedhartige en nog steeds onbedorven kind, zooals ze het was voor al die ongelukkigen ginds in dat bedompte herbergje? Zou dan zij, de groote eenzame voor mij, deze zee, die aanspoelde als een lokkende wereld, die den grooten troost voor alle lijden beloofde, niet mijn toevlucht zijn?

Zou ik den dood niet verkiezen boven die altijd nijpende ellende, dit zorgvolle leven zonder toekomst? Ik ging heel dicht naar de golven, tot ze even mijn schoenen bespoelden...

Waarom verdrinken ze zich niet, die armen? Hoe is het te verklaren, dat ze zich zoo vastklemmen aan het voortsleepen van een bestaan, dat ons erger toeschijnt dan den dood.

Als deze vraag in u opkomt, ga dan zelf naar 't strand. Ga zoo dicht bij de golven staan, dat zij lokkend uw voetzolen kussen. Denk dan aan al die binnenkamer-ellende, aan al dat gebrek aan zachtheid, vriendelijkheid, levensrust, stoffelijk en geestelijk genot; denk aan uw eigen leven en alles wat gij geniet. Uw ruime kamers, uw warme kleeding, uw goede voeding, uw vermaken. Vraag dan u zelf af — maar ge moet een stapje terug treden, want de golven komen nader — waaraan gij het te danken hebt, dat gij niet zijt als dezen. Wees eerlijk voor u zelf. Waarom biedt de wereld u alles, hun niets aan? Indien gij, zooals zij, geboren en opgevoed waart in nooddrift; indien vloeken en slagen, slecht of onvoldoend eten, gebrek aan liefde, opoffering, verzorging u van de wieg tot het graf begeleidden, meent gij dan, dat gij niet zoudt zijn als zij? Het toeval uwer geboorte beschikt over uw levensloop. Slechts schijnbaar draagt gij

er zelf iets toe bij, om uw leven gelukkiger te doorleven. En als gij meent door uw talenten en door uw arbeid u een grooter deel van den disch te hebben verworven, vraag dan u zelf eens af, of die talenten en die wil en kracht tot werken niet zelve gaven zijn, u toegeworpen zonder u w t o e d o e n.

Gij hebt het in uw leven vaak gezien, hoe spoedig gij zelf zoudt kunnen vallen van uw maatschappelijk standpunt. Gij zijt er niet zeker van, of uw kinderen, thans welverzorgd en hoopvol om u heen, of die kinderen niet eens zullen komen tot die hel op aarde, welke stoffelijke armoede heet, de bron van ziekte, hardvochtigheid, grofheid, verwaarloozing en misdaad. En zoudt gij dan het werk der sociale hervorming in den weg blijven staan door uw onverschilligheid, uw gebrek aan hulpvaardigheid, uw tegenwerking door lakschheid?

Neen, zij verdrinken zich niet. Het aantal zelfmoorden wegens gebrek is juist onder de in armoede grootgebrachte bevolking zeer gering. Maar zij verkwijnen langzaam, als een plant, die te weinig water krijgt. Zij verschrompelen, zij teren weg.

En indien gij er maar bewust van wilt worden, dat door de omstandigheden buiten uw toedoen alléén gij niet zijt als zij, indien gij maar eens tot dat hooge gevoel, dien echten en schoonen Trots kondt komen, dat gij ten slotte de gelijke zijt van den allerellendigste en allerarmste, dan zoudt gij niet langer dralen met mede te helpen aan het tot stand komen van wetten en reglementen, die aan de meeste misstanden een einde maakten.

Want in een klein land met ruim vier millioen inwoners en een maatschappelijk kapitaal van ruim 600 millioen gulden, behoeft de ellende geenszins zoo nijpend te zijn, als zij in Nederland is.

„k Zou graag is gaan baaie,” zei Jantje.

„Nu, ik zal wel wachten.”

„Nee, 't gaat toch niet. Mijn schoenen zijn stuk en als ik ze uit heb gedaan, kan ik ze niet meer aan krijgen.”

Ik keek naar de schoenen van 't kind. Zij waren terzijde opengescheurd en hij moest kletsnatte voeten hebben.

„Heb je geen natte voeten?”

„Ja, maar als ik thuis kom, zal ik ze wel drogen bij de kachel. Waar zou ik nou komen,” zei Jantje naar de zee starend, „als ik nou op de zee ging in een schuitje en dan maar altijd verder ging varen?”

„In Engeland.”

„En dan, nog maar altijd verder?”

„In Amerika.”

„En dan nog altijd, altijd verder? Zou ik dan nooit aan de zon komen?”

„Wel nee, Jantje. De aarde is rond en je zou, als je altijd maar verder ging, weer op dezelfde plaats terechtkomen, van waar je was weggegaan.”

„Is de aarde rond?”

„Ja, zoo rond als een knikker.”

Jantje begon te lachen.

„Dan zou je er ommers afvallen.”

„Neen, de aantrekkingskracht van de aarde houdt ons vast.”

„En waarom valt de aarde dan niet opeens naar de zon toe of de zon op de aarde?”

„Doordat er weer andere werelden in 't luchtruim zijn, die de zon of de aarde weer net zooveel aantrekken en zoo blijven ze allemaal net op hun plaats.”

Hij bleef een oogenblik stil, als dacht hij na over 'tgeen ik gezegd had.

„He,” zei hij met een zucht, „k zou zoo graag kennen lezen, om dat allemaal te weten te komme.”

„Wil ik je lezen leeren, Jantje?”

„Nou asjeblieft. As ik geld had, zou ik het u er wel voor willen geven. En nou wou ik nog wat aan u vragen.”

„Zeg het maar, Jan.”

„Nou, asse nou de wolke van regen zijn, zooals ze zegge en al de wolke vallen in de zee en op het land en in de Haag op de straten en in de grachten en overal en d'r zijn geen wolke meer, zou het dan nooit meer regenen?”

„Er zijn altijd weer nieuwe wolken, Jantje. Want 't water van de aarde gaat weer als damp omhoog, net als de stoom uit den waterketel en daar boven wordt dan al die damp weer een dichte wolk en als-ie te zwaar is, om te blijven hangen, valt-ie weer als regen neer.”

„Weet u dat nou allemaal uit de boeken?”

„Ja Jan.”

„As ik ook maar lezen kon. Leert u mij vanavond al lezen? En gaat u morgen weer met mij uit, as het regent. Misschien verdienen wij morgen wel een gulden. U mot nou maar niks er om geven, dat wij vandaag niks gemaakt hebben. 't Is de buurt niet. U mot naar de Javastraat gaan en daarheen. Daar zitten de centen. En zalle we nou vanavond maar terugloope naar den Haag? Of zal ik loope, dan kan u rijden?”

„En je voeten zijn zoo nat, Jantje.”

„O, dat 's niks. Ik kan er best op loopen. Als ze nooit erger stuk gaan...”

Wij liepen samen zwijgend in de schemering langs het strand.

Opeens zeide hij:

„Mijnheer, ik wou nog wat weten. Zouwen ze de zee niet kunnen dempen?”

„Neen jongen, waar zouden ze al het zand vandaan halen?”

„Nou, van de duinen.”

„Al gooide je alle duinen er in, dan zou je 't nog niet merken. Zoo diep en groot is de zee.”

„En als de zon nou in de zee valt, wordt-ie dan niet gloeiend?”

„k Heb je immers gezegd, dat de zon heel ver weg staat en dat 't maar gezichtsbedrog is, als je hem in 't water ziet ondergaan.”

„Nou ja, maar 't is zoo raar. Je ziet 'm 'r toch duidelijk in vallen...”

Wij klauterden tegen 't duin op, gingen weer door Scheveningen naar den bus.

Jantje ging er 't eerst in. Toen ik wilde opstappen, hield de conducteur mij terug.

„Nee baasje, je kunt zoo niet mee.”

„'k Zal buitenop blijven staan.”

„Nee hoor, 't gaat niet. Wacht maar op de andere, dan kan je meegaan.”

Ik reikte Jantje een dubbeltje toe en bleef zelf wachten op den volgende omnibus. Ik geloof, dat de conducteur volgens zijn instructies handelde. Maar ik dacht er aan, dat, wanneer ik werkelijk eens zoo ongelukkig geweest zou zijn als ik er uitzag en dan geweigerd was... Met mijn kruk alleen 's avonds, na een heelen dag gelooopen en gebedeld te hebben, zonder voldoende verdienste den weg af te moeten strompelen van Scheveningen naar den Haag!...

Het was al laat toen ik „thuis” kwam. In de gelagkamer brandde de kachel warm en de lamp scheen helder. Het was er vol menschen en een benauwde stank van bleekpoeder en eten hing er zwaar. Maar toch had het er voor mij iets gezelligs, iets veilig's na dien kouden, nattigen dag buiten.

Ik ging naar een plaats aan een tafeltje in een hoek.

De waardin kwam naar mij toe en zeide ongewoon vriendelijk:

„Wil je niet achter de kachel zitten? Je bent zoo nat. En je zit op de plaats van Antje. Die zit hier al vier jaar.”

Ik stond op en ging achter de kachel zitten, naast Piet de Baard.

„Niks gedaan vandaag?” vroeg hij mij.

Ik knikte mistroostig van neen.

„Ja, 't is slecht. De menschen klagen allemaal. D'r zit geen geld meer onder de dienstmeisies, dat heb ik allang gemerkt. Maar 'k heb er vandaag toch één gehad. Ja hoor, ik heb er één verkocht. En dat 's net goed voor mijn waschgoed van de week...”

In 't keukentje ontstond ruzie. De dochter van de waardin kreeg een standje.

... Mot jij je dat in je handen laten stoppen? Dat 's een schandaal. Is dat voor negen stuivers vleesch? Als ik die slager onder mijn knuisten krijg, sla ik 'm met zijn vleesch om zijn kop...

Er zaten vijftien menschen in de gelagkamer, wachtend op 't middagmaal.

„Ik kan toch niet helpen, dat-ie 't me gaf. 'k Zee nog, doen d'r nog een stukkie vet bij en toe zeit-ie, lekker ding, een stukkie vet op je zeer hoofd, dat zee die,” griende de hooge keelstem van 't meisje.

„Als ik die slager te pakken krijg, za 'k 'm worgen met z'n lekker ding. Laat-ie maar naar z'n eigen smoel kijken. 't Etter loopt er bij neer. En die zal dan nog praats over een ander hebben.”

In 't keukentje siste het vet in de pan en een reuk als van kaarsvet smeulde damperig in de gelagkamer.

Stomp, die zijn kop, als van gedeukt bordpapier, boven de tafel hield, snoof den stank op.

„'t Ruikt toch maar goed, as je honger hebt. En wat zeg jij, wèffie?”

En met zijn zeer oog knipperde hij naar Antje, die tegenover hem zat.

„As je dat lekker noemt, hè je geen reuk, man.”

„Geen reuk? Ik ruik an me bed, wie d'r op hèt gelegen. En vandaag het die vuile borstelmaker er zijn zuiproes weer op uitgeslape. Dàt doen ze altijd op mijn bed. Op 'n ander ze bed durve ze niet te gaan ligge, die luizebosse. Maar met 'n gebrekkig man durve ze alles. Die ken ze eige niet verdedige.”

Hij bleef ineengedoken mokkend zitten, zijn vermolden kop met kleine knikjes knikkend als teeken van zijn mopper-gepeinzen.

Pronk, de besteller, kwam binnen.

„Middag saam. Nattigies, nattigies buiten.”

„Middag Pronk,” murmelde het op.

Pronk gooide zijn fors lijf met een gewoonte-ruk op een stoel neer, die kraakte.

„Nou, ken 't niet zachter? De meubels hebben al genoeg te lijen,” zei de waardin, die in den keukeningang was komen staan.

„'t Kan me niet verdo...n, al rakkert de heele d...dersche boel in mekaar. 'k Sta vandaag de heele dag voor een dubbeltje. Eén booschap. En toen zei hij nog tegen mij: hoeveel? Drie stuivers as gewoon, zeg ik. Geeft-ie mij een dubbeltje en zei: Da's genoeg voor 'n booschap een straat verder. 't Kan me wat verd... al is 't zeve strate. Mijn schoenen waren toch nat. En as je een verre booschap doet, geeft-ie toch niet meer.”

„'k Had het niet aangenomen,” zei Dries, de marskramer.

„Dan heb je heelemaal niks. En 'n volgend maal neemt-ie 'n ander. De concurrensje is toch al groot genoeg. As ze tegenswoordig geen werk hebbe, worden ze besteller. Allemaal wille ze besteller zijn. 't Is alsof je d'r je een huis van kan late zette. As 't zoo door gaat, weet ik allang wat 'k ga doen. 'k Ga met de schoenbak staan. Twee borstels van zeven stuivers, een kisse en een potje smeer en je hebt je bullen bij mekaar...”

„Da's niks, 't schoenepoese in de Haag,” meende Dries. „Wie laat in de Haag z'n schoene op straat poese. Kom man, ze poese ze zelf 's morgens om een fooi uit te spare. 't Zijn ommers armoedzaaiers met 'n hoed op hier. En as besteller hè je nog is avontuur.”

„Dat 's waar,” keelde het diep op uit den mond van Pronk. „Dat 's waar, avontuur heb je. Toen ik, 't zal nou drie maand geleje weze, die heer an de hand had, waar 'k 'n briefie voor weg mos brengen naar mevrouw De Rijk, zat 't 'r an hoor. Deze nieuwe pet en deze onderbroeken — hij trok zijn bovenbroek op, om 't bruin wollen ondergoed te toonen — heb 'k 'r nog van gekocht.”

„Pronk, vertel d'r nog is van,” vroeg de moeder van Jantje.

„Mensch, 'k heb het al zoo dukkels verteld. Je neemt me d'r mee in de maling.”

„Waarachtig niet. Maar hier Dries heit 't nog niet gehoord en de Gooier is ook vanmiddag gekomme...”

„Is de Gooier d'r ook? Wel man, je zit zoo in 't donker, dat ik je niet gezien heb. Alles wel thuis?”

„Sukkele hoor, sukkele. Mijn dochter hèt kliertering. 'k Heb 'r thuis gekregen hoor, uit 'r dienst en 't is niks met d'r gedaan. De dokter zeit, dat ze 't wel houwe zal, maar dokters klesse zoo veuls. Ze het polsies man as 'n pijpesteel en ze hoest as een simpanzee. 't Is bewijle net een kucchie van d'r, alsof ze een slak in d'r strot hèt.”

„Wat zeg je, wat zeg je? En wat doet je vrouw nou?”

„Me vrouw? As je mij nou verneu...t...”

„Nou, je hoeft mèn d'r niet zoo om an te valle.”

„Z'n vrouw is ommers al twee maande dood...”

„Dood? Is dikke Bet dood?”

„Dat is ze,” zei de Gooier, zijn witten zakdoek uit zijn zak halend en beginnend te schreien.

„Nou, vereskuseer, dat ik 't gesprek er op gebrocht heb, maar 'k mag sterve, as ik wist dat ze 't afgelege had. Wie zou dat nou gezegd hebben? Heb je d'r gekend Dirrekie?”

„Ik,” zei een piepjong vrouwtje in den hoek bij 't raam, die zat te breien. „Of ik dikke Bet gekend heb. 'k Heb drie maanden in de Boomstraat bove d'r gewoond. Je verliest 'r wat an, de Gooier.”

„Verlieze? 't Is een ramp. Ik overkom 't niet, ik overkom 't niet.”

Hij bleef gebogen zitten, met betraande oogen. Zijn rug, kromgetrokken van 't voorovergebogen looplen, zeulend de mars op zijn lenden, bolde hoog op, in den bruinen schemer een bergje menschen-vleesch.

„Ze was een beste vrouw voor mijn en voor d'r kind. Al mos ik 's morgens om half vèf d'r uit, dan stond mijn koffie klaar hoor, en m'n boterham d'r bij. Daar zorgde ze altijd best voor. En as je dan 's avonds thuis kwam en je had niks verdiend en je was melankoliek, dan praatte ze zoo om je kop, dat je waarachtig nog schik in je leven kreeg. Een best wèf, een best wèf.”

„En hoe het ze het dan zoo opeens afgeleid?” vroeg Pronk.

„Die wèg wille, die blijve leven en die wille blijve leven, die gane weg,” zei de Gooier wat kalmer. „Ze was altijd vroolijk, mijn Bet, maar op een avond kom ik thuis van Haarlem en ze lèt op bed. Wat heb je? vraag ik d'r. Niks, zeit ze, en je koffie staat op 't stelletje. Nou, ik ga naar 't stelletje en daar staat de koffie niet, maar 't keteltje leit 'r naast omgegooid en de koffer over de grond, een smeerbeel. Nou, daaraan zag ik al, wat ik an de hand had. En meteen slaat de schrik me op mijn hart en ik zeg tegen d'r: „Bet, de koffie leit 'r naast. As je me maar niet weggenomen wordt.” 'k Wou dadelijk naar de dokter, 'k was in de bus, maar ze zei nee, al ben je in de bus, mot je niet voor alle wissewassies om de dokter sture. Maar 's nachts kreeg ze 't zoo benauwd, dat 'k niet in me bed kon blijve en ik gaan de dokter hale. Nou, je begrijpt, die was ook niet lekker, dat 'k 'm uit z'n nest haal, maar hij gaat toch met me mee. En zoodra ziet-ie 'r niet of hij zeit: „Waarom hèj-je mij niet eerder geroepen?” en toen zeg ik: „We zijn fatsoendelijke mensche en al zijn we in de bus, dan zulle we eerder nog is een lepel wonderolie inneme dan

dadelijk de dokter roepe, want die doet toch niks anders dan je lèf schoon laten lopen." „Nou," zegt-ie, „had 't maar gedaan, want 't was noodig."

En hij gaat d'r onderzoeken op d'r nakende lèf met, ik zal maar zegge, zoo'n doovehoorn en hij zegt: „Je vrouw mot morgen naar 't gasthuis," en toen zeg ik net zoo pardoes tegen 'm in: „Mijn vrouw gaat morgen niet naar 't gasthuis en wat ze noodig heit, zal ze hier hebben, al mot ik 'r alles voor achter de schuine deur brengen."

Nou, hij keek me an en zee: „'t Is voor je bestwil man," en ik zeg weer net zoo: „Dag-ie nou, dat ik me vrouw onder me ooge laat weghalen, om dan d'r niet meer te zien of op bezoek-uur. Dan mag-ie komme met een paar appels en je ziet d'r even en je vraagt hoe gaat het en je gaat weer weg. Dankie..."

Ze is drie dagen ziek geweest. En ze heit alles gehad hoor, tot druive en wijn toe. 'k Heb zelf nog een pintje wijn voor d'r gehaald, op de laatste middag. Maar 's namiddags hoor, tegen donker, daar begon ze te hijgen en ze riep om mij en om d'r dokter en tegen mijn zegt ze: „Je bent een beste man geweest en 't zal jou nooit kwaad kenne gaan in de wereld," en ze wil nog wat tegen d'r dochter zeggen en meteen valt ze naar achtere en d'r oogen gaan dicht, dat dee ze nog zelf en ze was weg."

„En wat heit ze gemankeerd?"

„Ja, dat weten de dokters zelf niet. Hij zei nog wel tegen me: „Je had me een maand eerder motte roepe," maar toen zag ik al dat ie 'r nou heelemaal geen kijk op had, want voor een maand was ze zoo kwiek as ze maar kon zijn. Of ze 't nou onder d'r leeje het gehad en mijn niet gezegd, dat kan ook zijn, want zoo'n karakter had ze wel over zich, maar an 't lijk zou je dat niet zeggen, want ze was net zoo blank als een duif en op d'r heele lijf geen spikkeltje ter grootte van dat en d'r gezicht zei ook niks van pijn of zoo. 't Was temet net of ze was weggewandeld van me zij... En nou heb ik mijn dochter thuis en ik ben benauwd, dat 'r 'tzelfde van zal komen. Dat is wàt, man, twee dooien in een half jaar tijds. Je bent alleenig, je krijg je verzorging niet op tijd en je bent te sikkeneurig om d'r op uit te gaan met je kist."

„Nou, je kist zit anders mooi vol."

„Dat zit-ie, ja, wat dat betreft, mag ik niet klagen. D'r binnen d'r weinig, die zoo'n kist hebben als ik. Maar de verdienste geeft niks, als je zieke thuis hebt... En je bent dan zelf nog de duurste, want met al die wisewassies buiten de deur, die je eet, omdat je binnenshuis je bekomst niet krijg, gooi je een mud centen uit 't raam."

't Eten was klaar. Ieder kreeg een grooten schotel aardappelen met uien en middenin in een kuiltje, dat in 't eten was gemaakt, dreef een scheut olie-achtig gesmolten paardevet.

„Man, eet je weer niet? Maar hoe hou je 't uit?"

„Maagziekte," zei 'k weer lakonisch.

„Dan mot je is naar de dokter gaan. Je zal nog is van de beenen slaan."

„Lust u 't Piet,” zei ik, 't bord aanreikend aan Piet, die over zijn bord gebogen zat.

„Als je 't toch niet opeet, dan ja. 't Is zonde om het te laten koud worden.”

„Jou maag en de huisbaas, die hebben allebei nooit genoeg!” schertste de baas.

„'t Is beter dan een drankie,” zei de Gooier, die dicht over zijn bord zat en snel het warme eten naar den mond voerde.

De moeder van Jantje kwam naar mij toe en bracht mij een stukje vettig paardevleesch.

„Mannetje, eet dan maar dit stukkie vleesch. Neen, je hoeft 't niet te betalen. Je eet ommers toch al zoo weinig.”

„Dank-oe joeffrouw. Ich kan niet...”

Ik kreeg een meêwarigen blik. Zoolang ze aten, werd er weinig gesproken. Na den eten was 't stil een poosje. Toen zei Jantje's moeder:

„Nou Pronk, vertel d'r nou nog is van die heer...”

„Nou,” zei Pronk, „as je dan met geweld wil. Nou de ouwe, zie je, zoo noemde ik 'm, de ouwe komt op een dag naar me toe en zegt: „Pronk, kè je zwijgen?” „As 't mot as een mof.” „Brenge dan dit briefie is naar mevrouw De Rijk. Maar je vraagt eerst: is meneer thuis? en as-ie thuis is, dan geef je 'm dit briefie. Wel verstaan hoor. Dit rooie geef je an mevrouw en dit witte an meneer, as-ie thuis is. Is-ie nou niet thuis, dan 't rooie alleen afgeven. Is-ie wèl thuis, dan alleen 't witte. En kom bij mij terug en dan zal ik je bedenken. Ik naar mevrouw De Rijk en zoodra as ik bel, komt ze in d'r eigen persoon voor. Ze zag d'r geregeld uit as 'n dame uit 'n kast...”

„Ja, de Gooier, je mot 's hooie, met een rooie matinée en kanten d'r an en d'r nek open, alsof ze een kind de borst had te geven, is 't niet Pronk,” tusschenzinde de naaister.

„Net as ze zeit. D'r borst open en in d'r rooie morgenmatinée. En ze neemt me de rooie brief uit me hand en stopt 'm meteen weg zoo in d'r borst man, zoo vlug, dat ik niet wist, waar-ie bleef en ze geeft me een kwartje en zegt: de compelemente. Ik terug naar de ouwe en ik zeg hoe 't gebeurd is, net zoo, van d'r borst ook, en daar begint die ouwe me te lache en ik mot 't nog is vertelle en hij geeft mij zoo uit zijn zak een gulde en neemt de witte brief terug. En twee dagen daarna komt-ie weer met twee brieve, een rooie en een witte, en 'k mot weer 'tzelfde doen en ze doet weer zelf open. Die rooie brief, die rook naar de muskus, bah wat 'n gemeene stank, en ik krijg weer een kwartje van haar en de ouwe geeft mij weer een gulden en twee sigaren uit z'n sigarenkoker, fijne hoor, hier de baas het 'r nog een van gerookt.”

„'t Was fijn spul,” zei de baas, nà-genietend van de herinnering.

„En dat gaat 'n maand zoo door, ik altijd met twee brieve en de rooie gaf ik haar af en de witte bracht ik weer mee. Ik mos 'r altijd om klokke vijf zijn. Nou, en ik telkens vijf kwartjes voor me loopie, dat rekende an. Maar toen kom ik op een keer en daar doet mijnheer mij open en ik was eerst beduusd, want 'k was gewoon, dat zij zelv

naar me toe kwam en ik zeg: „Is mevrouw d'r niet?” „Ja,” zegt-ie, „maar ken je 't niet met mij afdoen?” „Ja zeker,” zeg ik, „hier is een brief voor u” en ik geef 'm de witte. „Mot 'r antwoord zijn?” vraagt-ie. „'k Weet 't niet,” zeg ik. „Maar 'k zal wel wachten.” Hij maakt de brief in de gang open en leest 'm en zegt: „Zeg an mijnheer, dat ik vanavond thuis ben en as mijnheer mij mot spreken, dat-ie dan kan komme” en toen ik weg wil gaan, zegt-ie:

„Hoor eens, waarom moest je mevrouw spreken?”

„Wel,” zeg ik, „nou hoeft het niet meer.”

„Maar waarom vroeg je dan naar mijn vrouw?”

„Nou, omdat die anders voorkomt, meneer,” zeg ik.

„Kom je dan wel is meer hier man?”

Ik zag dat ik mij versproken had en begon te beven op mijn beenen, maar 'k hield mij toch goed en zei: „Ja, als besteller kom je overal.” „Zoo,” zegt-ie, „en wanneer ben je dan voor 't laatst hier geweest? Was dat niet eergisteravond, dat ik je gezien heb?” „Precies,” zeg ik, „zoo zal 't zijn.” „En toen had je zeker een boodschap voor mevrouw?” „Zoo zal het wel zijn,” zeg ik. Ik denk, nou ken je d'r alles uithalen en 't kan net zoo goed niet zijn. Maar hij was slim, want hij zegt: „Dan moes je voor vandaag mij ook de boodschap maar geven voor mijn vrouw.” Ik dacht, wat heb ik met al dat gedonderjaag te maken, ik doe niks als een brief brengen, en ik zeg: „Ik mos deze brief aan mevrouw geven, maar nu u er bent, hoeft het niet.” „Wacht maar even vriend,” zegt-ie tegen mij, „hier heb je een sigaartje onderwijl.” Nou, ik wacht en daar roept-ie zijn vrouw en zoodra ze mij ziet en hem, wordt ze zoo wit als een lijk en ze maakt een beweging tegen mij, maar ik begreep niet wat ze er mee bedoelde. Afijn, zij gaat in de voorkamer en hij, en hij roept mij en daar zegt hij: „Deze besteller heeft een brief voor jou, die zalle we samen lezen.” „Verekskuseer,” zeg ik beleefd en ik geef haar de brief. Daar vliegt d'r kerel op en neemt de brief en ruikt 'm eerst en trekt een vies gezicht. Nou, daar had-ie gelijk an, want 'k heb, als ik er an denk, nog die muskusstank in mijn neus, en hij scheurt 'm open zoo met z'n handen van zijn lijf af en leest 'm op een afstand en toen zegt-ie tegen mij: „Hier besteller, heb jij een kwartje...” en hij geeft mij een gulden, „en ga nou maar vertellen, wat je hier gezien hebt.”

„Verekskuseer mijnheer,” zeg ik, „ik heb geen geld terug.” 'k Had het wel zie je, maar 'k hield me leuk. Toen barst-ie opeens los en zegt: „Donder op, donder op, 't kan me niks donderen, d'r uit en hij zet me de deur uit en ik weg, 'k denk die gulden is mijns — ja nie waar, anders had-ie maar motte zeggen, breng mij drie kwartjes terug of ga de gulden wisselen. Maar dat zei-ie niet, hij was te driftig en dat wijf zal 'r wat op gehad hebben...”

„Net goed voor zoo'n serpent. Motte ze d'r manne bedriege? En dat heit van ons menschen nog altijd een groot woord.”

„De rijkdom is 't onzedelijkste,” filosofeerde de Gooier.

„En wat zei de ouwe toen?”

„Ik ging naar de ouwe en onderweg begreep ik eerst, dat 'k toch

met al mijn goochelheid nog stom was geweest. 'k Had niet van die andere brief motte zegge. Ik ging daarom naar de ouwe en ik zei: „Mijnheer heit mij vandaag opengemaakt en toen heb ik 'm de witte brief gegeven en hij zei, dat-ie vanavond thuis was en u dan kon afwachte.” Van die rooie brief hield ik mijn moel. En toen vraagt hij: „En waar is de andere brief?” 'k Zeg, „die heb ik aan mevrouw gegeven.” En hij zegt: „O God, dat heeft hij toch niet gezien?” 'k Zeg: „dat denk ik niet. Maar ik kan d'r geen eed op doen hoor,” en toen vloekt-ie me uit voor stommerd en de smerigste vloeken. Eerst hield ik mijn mond, omdat-ie altijd me royaal betaald had, maar hoe gaat het, 'k had een bom duiten bespaard en ik dacht, 'k heb jou allang niet meer noodig en 'k zette toen ook een bek op en zei: „jou mevrouw De Rijk is een flodder” en toen, zoo klein as-ie is, wou die op mij anvliege; maar hij liet het wel...”

„Nou, 'k had 'm even genomen, as mijn dat overkomme was...,” zei Dries.

„En dach je dan, dat ik mij wat zou laten doen? Maar hij dee mij niks. Hij zei alleen half huilerig: Dat heb je van je goeddoen. Je mot zulk arm tuig als jelui maar helpe. Beeste mot je goeddoen, maar geen mense...”

Toen zeg ik tegen 'm: „Loop jij naar de verd... met je goeddoen, leelijke aap. Heb ik 'r mijn werk niet voor gedaan? En 'k mot nog een gulden hebben ook voor vandaag...”

„Die krijg je niet,” zeit-ie, „omdat je zoo'n stommeling bent...”

Nou, 'k ging weg, maar 'k heb 'm wel gekregen. Want den volgenden dag ging ik 'm opwachten aan 't ministerie en vóór dat ik 'm vroeg, had ik 'm. Maar 'k ben 'm toch als klant kwijt...”

Jantje kwam naar mij toe.

„Krijg ik nou schrijfles?” vroeg hij mij.

Hij kreeg een potlood van mij en een vel papier en ik besloot hem ten minste zijn naam te leeren schrijven, daar ik van plan was spoedig in een ander logement te gaan wonen, om andere ondervindingen op te doen en andere menschen te leeren kennen.

„Hoe heet je?” vroeg ik.

„Jan Roovers,” zeide hij.

Ik schreef zijn naam op en begon hem te onderrichten. „De voor-naamste letter is de o, dat is een hoepeltje. Onthoud dat dus wel, o is de voornaamste letter. In Roovers heb je twee o's of twee hoepeltjes. Achter de o komt de v, dat is een hoepeltje, dat van boven open is. Dan krijg je de e, dat is een klein hoepeltje en onderaan een gebogen stokje. Daarachter de r, dat zijn twee stokjes en daartusschen hangt van boven de onderkant van 't hoepeltje. De s is moeilijk. Eerst een klein stokje, ophaal, dan een klein hoepeltje op de punt, dat is de lus en dan een halve hoepel tegen den stok aan, zoo: s...”

„Een booggie” verbeterde Jantje, die heel aandachtig toeluisterde.

„Maar nu staat er alleen oovers, en je naam is Roovers, met een R: R, dat is een hoofdletter omdat-ie vooraan je naam staat en zoo ziet

de R er uit. Hoe zou je hem maken...?"

Jantje ging aandachtig mijn potloodpunt na, die langzaam een R op 't papier trok.

„Nou eerst een smal hoepeltje en dan een booggie er tegen en dan een s er aan vast.”

„Knap zoo Jantje. Nou je voornaam. Eerst de groote letter voor-aan, de J.”

„O, die ken ik al, die ken ik al,” zei Jantje opgetogen. „Jezus begint 'r ook mee, dat weet ik van 't Lof, een booggie zonder touw, een stokkie en een lange hoepel er weer an net as boven de... boven die... hoe heet die nou ook weer?”

„Dat is s.”

„En dan hier de a, dat is...”

„Een hoepeltje en een krom stokkie er aan.”

„Flink zoo Jan, jij zal 't wel leeren. En dit is nu de n, twee kromme stokkies...”

De vader van den jongen was opgestaan. Met zijn pen in de hand kwam hij met zijn verdroogd lichaam, krom van de rheumatiek, naar ons tafeltje en keek toe.

„Hij zal 't gauw leeren,” zeide ik tot den vader.

„Net zoo gauw als jij Hollandsch leert. Want dat heb je dan toch wel vlug te pakken gekregen. Gister en van morgen spreek je nog Duitsch en stotter je en nou, dat je dat kind lezen leert, spreek je opeens goed!”

Hij keek mij met zijn droge uitgewaterde schrompeloogjes argwanend aan.

„Mijn vader was een Hollander en zie je, ik ben altijd niet zoo helder als van avond. Van avond is het helder in mijn hoofd. Dat komt van de zeelucht. D'r is niets beter voor mij dan de zeelucht. Die is gezond voor alles. Voor rheumatiek en voor beroertes mot je ook zeelucht hebben...”

„Zou het? Zou ik nou, as ik an de zee woonde, er van genezen?”

„Genezen, genezen? Dat is wat veel gezegd. Maar dat je een boel sterker zou worden, dat 's zonder quaestie. Waarom zouden de rijkelui maanden achtereen in Scheveningen zitten? Voor d'r kwalen. Of dacht je niet?”

„Daar ken jij wel eens gelijk in hebben...”

Terwijl ik aldus den argwaan van den vader deed verdwijnen, begon Jantje langzaam de letters na te schrijven, die ik hem voorgescreven had. Hij deed het bijzonder goed. Ook de moeder kwam er bij.

Beiden, vader en moeder, waren niet ingenomen met het onderwijs, dat ik 't kind gaf. Zij hadden hun kinderen, het bleek mij uit de houding en de gesprekken van dien avond, zoo niet opzettelijk schoolonderwijs onthouden, dan toch zoo goed als niets gedaan om hun zelf de eerste beginselen te leeren. De man, die den heelen dag zelf bedelbrieven schreef, had zijn kinderen zonder leesen schrijfonderricht gelaten. Dat was ten deele aan de omstandigheden, het voortdurend reizen, te wijten. Doch aan de andere zijde

stond, dat zodoende de kinderen langer afhankelijk van de ouders zouden blijven en gedwongen voor hen als bedelkinderen te blijven dienst doen. Want een betrekking zou voor deze analphabeten moeilijk te vinden zijn. Het was in 't oogenblikkelijk voordeel der ouders, de verstandelijke opvoeding van hun kinderen te verwaarloosen. En wat het sterkste was, de ouders wisten, dat ze aldus kwaad deden en de moeder voelde er zelfs eenige schaamte over.

„Kijk die jongen eens een mooie R maken,” riep de vader, toen Jantje, met verwonderlijken aanleg de letter zoo goed naschreef als zijn voorbeeld.

„Hij maakt een mooiere R dan zijn eigen vader. Nou, ik heb ook 't rimmetiek. Maar had ik die beroerte niet gehad, dan zou je zien, hoe ik kon schrijven. Maar dit is toch ook mooi, hoor. 't Is een wonder voor een jongen, die voor 't eerst de pen in de hand heeft.”

Het handschrift van Jantje werd aan Piet getoond.

„Nou,” zei Piet de Baard, „ik ken geen letter lezen zoo groot als een os. Dat hebben mijn ouders mij niet laten leeren. Toen ik dertien jaar was, kreeg ik een paar boterhammen en een paar zestd'halven en mijn vader zei Ajuus en mijn moeder zei Bonsjoer, zooals de Franschman zeit, en ik kon op mijn eigen hangen...”

„Jij kletst altijd over je eigen. Zeg nou is wat van dat schrift...” zei de vader ongeduldig.

„'t Is mooi. 't Is compleet alsof het uitgeteekend is,” zei Piet.

De moeder kwam bij mij en terwijl Jantje met langzame haaltjes, zijn bleek gezicht dicht boven 't papier, in geheele aandacht, de letters van 't voorbeeld naschreef, zei ze beschaamd en verontschuldigd: „Ja, met het reizen kan ik 'm niet zoo laten leeren. Hoe gaat het hè met de kinderen! Als je arm bent, mot je ze al gauw wat laten meeverdienen. Want ze kosten je wat. Eten mot er elken dag zijn. Je kent niet is zeggen, nou eten we van de week niet, want d'r is geen verdienste...”

Het werd mijn tijd om naar de familie te gaan, waar ik 's avonds dineerde.

„Nou Jantje, goed werken,” zeide ik opstaande. „k Zal morgen zien wat je gedaan hebt.”

Ik stond op.

„Ga je d'r nog is op uit man?” vroeg Piet.

„Ja Piet. Vandaag veel kosten gehad en weinig verdiend.”

„Nou, geluk hoor! Goê nâvend!”

Terwijl ik wegstrompelde, zag ik, dat allen mij gunstiger gezind waren geworden. Men had eerst medelijden voor mij gevoeld. Nu kreeg men genegenheid voor mij en ik werd als een der hunnen beschouwd.

Dien avond kwam ik laat thuis. En toen ik naar 't zoldertje ging, was men in de keuken nog bezig aan 't wasschen van ondergoed.

VIII.

Zaterdag 25 November. Toen ik om zeven uur in de gelagkamer kwam, was Jantje al weder bezig aan 't naschrijven van zijn voorbeeld. Hij kon reeds vrij goed zijn naam zetten. Dadelijk kwam hij naar mij toe.

„Mijnheer, 'k mot vandaag met rozen uit. 't Is mooi weer. Maar wil u mij nou nog even een lesje geven?”

Aan lange lijnen hing in de gelagkamer het ondergoed der gasten te drogen, dat den vorigen avond was uitgewasschen. Het rook sterk naar chloor.

Ik begon dadelijk Jantje een les te geven, weinig lettend op het nu al gewone gedoe der gasten. Ik had besloten hier te blijven tot na Zondag. Want ik was er nieuwsgierig naar te zien, hoe deze lieden den rustdag doorbrachten. De vermoeienissen van de afgelopen week en het gebrek aan slaap hadden mij echter zoo afgemat, dat ik besloot voor heden niet uit venten of bedelen te gaan, doch liever den gang van het leven in dit huis te bespieden en tegelijkertijd uit te rusten. Ik bleef dus, half druilend op mijn plaats bij 't gewone tafeltje zitten.

En weder zag ik ze allen uittrekken, den orgeldraaier met vrouw en kind, den harmonicaspeler, de bedelares, den man met de rarekiek. Alleen de vader van Jantje, die bedelbrieven schreef, bleef thuis, en begon reeds om acht uur aan zijn dagelijkschen arbeid. De moeder van Jantje hielp de logementhoudster bij het strijken van de vesch.

„Heb je de ijzers opgezet, Verbrugge?” vroeg de logementhoudster.

„Ja juffrouw, dat heb ik.”

„Wie is er dan nog in de keuken? Wie is er aan 't fornuis?”

„'k Weet 't niet.”

De waardin liep naar 't keukentje. Zij kwam vloekend terug.

„Daar zit die lange schlemiel met zijn pooten an me strijkbouten.”

„Wie, Piet?”

„Ja. As je nou toch raait mensch, wat-ie daar stond te doen. Zijn hoed stond-ie op te strijken met mijn strijkijzers.”

„Jc hebt 'm ze toch uit zijn handen genomen...”

„Nou, dat begrijp je. Dáár mot-ie net mijn voor hebben. Z'n sme-

rige hoed met mijn boutjes opstrijken! 'k Sla 'm net zoo lief met de bouten in zijn gezicht."

De waard kwam uit het voorkamertje op het rumoer van de stemmen der vrouwen aan.

„Wat was dat?" vroeg hij, gemelijk van 't morgendutje, dat hij gedaan had.

„Je lozéé was zijn fantasietje an 't opstrijken met mijn ijzers," zeide de waardin ironisch.

„As je 't mij nog is lastig maakt, gooi ik je de straat op. Wat wou jij? Poffen en dan nog drukte..."

„Wat doe ik nou? Man, wees niet opstaanderig," zei Piet, in den ingang van de keuken verschijnend met zijn ouden, vaalrooden, vet-tigen hoogen hoed in de hand en er als liefkoozend over strikend met zijn mouw.

„Opstaanderig? Jij bent opstaanderig. 'k Heb altijd gebliksem met die hoed van jou. Die leelijke modderkiep! Draag jij maar net een pet zooals wij hoor. Met je afgelegde dominee op je krabbekop. Mijnheer pof en mijnheer draagt een hooge zijje..."

„Ik kom niet an de bout. Ik hou 'm maar boven 't fornuis, omdat ie me wat rijkelijk wijd wort."

„Doe dan een pet op je boterhoofd. Je bent ommers toch nooit wat anders geweest dan een loontrekkende dienstknecht van je heer. Mot jij dan hier tusschen ons de heer zijn..."

„Ja Piet, as je nou weet, dat de baas 't land an je hoed heeft, waarom hou je 'm dan op..." zei Jantje's moeder verzachtend en vredeftichtend.

„'k Heb geen hekel an de hoed. 'k Heb alleen maar 't land, dat-ie de heer uithangt met z'n tafelronde om z'n l...zebos en mijn niet betaalt..."

„Klaag ik dan er over, dat je mij maant?" vroeg Piet deemoedig. „'k Zeg toch altijd, dat je best voor mij bent. Zoodra ik betalen kan, ben jij de eerste. Als het Hare Majesteit, onze geëerbiedigde Koningin, behagen mag, me op mijn rekest vijf-en-twintig gulden te verschaffen, dan betaal ik alles en ik ben meteen voor de winter gered. Dan ga ik naar mijn negorij terug en ik zeg: Me voilà, en ik kook mijn eigen potje en zet mijn eigen aardappels te vuur en laten ze mij dan maar met rust laten, want dan ben ik bon-âf. Ik heb de pampiertjes al naar de geëerbiedigde Majesteit van de Koningin loopen en dat is nou mijn hoop..."

Hij was sprekend voor de kachel gaan staan en hield zijn oude, grove, groote handen, waar de aderen dik op gezwollen lagen als blauwe wormen, roosterend er boven.

„Ja, jij eet uit de schatkist van 't majestatisch gouvernement. Dat doe je liever dan te gaan werken as een ander mensch."

„Ik kan niet meer mee. 'k Ben op. 'k Ben te oud!" verdedigde Piet. „Een man van in de zeventig kan niet meer mee."

„Dan zou ik ook maar niet meer zoo vr...ten. Maar jij bezondigt je. Je bent fiks en recht van lijf en leeje. Je mankeert niks..."

„'k Zal mij niet bezondige. Alleen mijn oogen gaan achteruit. Maar

anders voel ik mij nog gezond. Dat is waar. Maar de meissies aan de deuren hebben geen schik meer in me, zooals vroeger. En dáárvan most ik 't hebben..."

„Nou Piet, ik heb nog wel schik in je,” schertste de waardin, die al weer goed was geworden.

De twee vrouwen begonnen op de strijkplank het goed te strijken.

„Is dat nou 't nieuwe boezeroentje van de Stomp al?”

„Ja mensch.”

„Dat 's ook gauw op. Hij hèt het drie maanden geleden voor acht stuivers gekocht en nou is 't al an de mouw versleten.”

„Ja, 'k mot het verstellen. Nou, 'k heb nog de andere mouw, die 'r afgeknipt is. 't Is nog voordeel'g ook, as je maar een arm hebt.”

„Voor dat ja. Maar om, zal 'k maar zeggen, 't meelij van de rijkdom op te wekken, geeft het niks meer. De menschen kijken er niet meer naar, of je gebrekkig bent of niet. Eergisteren heb ik vrouw Schoove gesproke; die loopt nou met een blinde man. Maar as je die 'r over hoorde. Ze ken geen droog brood met 'm ophale. En die stumper is echt blind hoor. Je hebt 'r, die zich maar d'r voor uitgeve. Maar die stakkerd is 't. „Vrouw Verbrugge,” zegt ze tegen mij, „het menschedom is zoo slecht geworde, dat ze kepleet om een ongelukkig mensch lachen. 'k Loop met mijn stakkerd van de morgen tot de nacht op straat, maar ik haal niks op. Zóó erg as 't tegenwoordig is, is 't nooit geweest. Ze denke allemaal, dat je ze vern...t. 'k Loop nou de heele week al in de Haag. En ik heb nog niet genoeg om mijn reis naar Amsterdam te betalen. Maar als ik dat bij mekaar heb, gaan ik weer terug. Want Amsterdam mag je al 'r is voor een week afgeloopen zijn, zoo slecht is je dag niet of je hebt ten minste je hap warm eten. Maar ze kenne hier in de Haag met mekaar de stuipe krijge. Vergulde armoei...”

„Maar dat wèf van Schoove, vrouw Verbrugge, je mot me niet kwalijk neme, dat ik 't je zeg, is ook zoo'n rare. Ze hèt nog altijd d'r grootsch hart van toen ze bij de rijkdom diende. Toen had je d'r motte kenne. 'k Heb 't wel gezien mensch, dat ze, as ze Zondags d'r moeder kwam bezoeken bij ons in 't A B C straatje, dan had ze een bros an met echte diamanten en ze had twee koffers met linnen-goed. Toen ze met Schoove trouwde, waren d'r vier rijtuige met twee paarde achter de bruidskoets en d'r volk is allemaal op de bruiloft geweest en ze kreeg een magonie-linnenkast van Boesch, de groote meubelmaker...”

De twee vrouwen waren al pratend bezig aan 't strijken van 't linnengoed voor de gasten en de familie. Ik zat te luisteren, maar zoo stil en zoo schijnbaar-idioot, dat zij mij als niet aanwezig beschouwden. Twee uur duurde het strijken der vrouwen. En in deze twee uur vernam ik, zonder vragen, zonder eenig officieel vertoon, dat dit soort menschen leidt tot zich aanstellen, tot overdrijven en tot onwaarheid spreken, véél waarheid over de beroepsbedelaars, de kleine straatventers, de straatmuzikanten. En er was in haar wederzijdsche verhalen niet éénmaal sprake van welvaart, zij het ook geringe. De één na den ander ging over de tong. Maar de gore, drukkende ar-

moede, het rekken van 't ellendig leven dier onterfden, was grondtoon van alle verhalen.

„Nou Piet, ga je d'r niet op uit?” vroeg vrouw Verbrugge.

„Ja Piet, mot je nog niet een paar meissies an je hart sluite...”

„'k Ben net van plan te gaan,” zei Piet. „Maar nou moest je eens braaf zijn voor een oud, alleenstaand man. Lach nou is niet en strijk m'n hoed een beetje op.”

„Man, je kiep is ommers fijn.”

„'t Is een goeie hoed. Maar geef 'm nou is een streekkie. As Hare Majesteit, onze geëerbiedigde Koningin, zetelend in de vorstelijke residentie 's Gravenhage, aan haar gehoorzame onderdaan zijn eerbiedig verzoek om vijf-en-twintig Nederlandsche guldens wil toestaan, zal ik de zon van mij laten afschijnen en je zult geen cent aan mij te kort komme. Want ik ben eerlijk als goud. In Amsterdam liep ik en ik had nog een daalder in mijn zak en ik wou een broek koopen. 'k Had hem hard nodig. Maar 'k had het geld al in mijn hand, toen ik zei: Nee, laat ik het de man geven, die er recht op heeft en ik heb mijn schuld betaald en ik heb mijn ouwe broek zelf nog maar weer eens opgelapt en 'm strak getrokken boven de wasem van de waterketel...”

„Dat 's niks bijzonders. Wij betale allemaal onze schuld. Dat 's je plicht. D'r is hier niemand, die niet betaalt, als-ie ken...” riep de baas uit 't voorkamertje.

„Als-ie ken. Daar zeg je een groot woord, meester. Als-ie ken. Maar nou vraag ik, wie ken...”

Piet met zijn grove, oude, groote handen, zijn deftig gesproken woorden door wijde kring-gebaren in de lucht onderstrepend, keek met zijn korstige, zeere oogen naar den hoogen hoed, die door vrouw Verbrugge werd opgestreken met het strijkijzer.

„Zoo, wat zeg je er nou van?”

„God zal het je beloonen, vrouw Verbrugge, ik kan het niet. En nou ga 'k nog eens zien, of de meissies me wille.”

Hij zette zijn cylinderhoed voorzichtig op en ging het gangetje in naar buiten.

„De man schijnt niet veel trek te hebben vandaag.”

„'t Zal zijn Zondag zijn. Is 't niet mannetje, heb je vandaag geen Zondag?”

Ik hield mij doof, bleef voor mij uitstaren.

„Hij hoort je niet. Zijn harssens zijn telkens weg. 't Is zonde van 'm.”

„Wil je wel geloove, juffrouw, dat as je die stumper nou eens goed waschte en je gaf 'm een fatsoendelijke jas aan en een mooie zijje doek om zijn hals of een heeren-boordje, en je zou 'm is naar een barbier brenge, dat ie dan nog niet zoo kwaad 'r uit zou zien...”

„Ja mensch, dat doet de arremoei. Kijk nou vandaag de manne is as ze thuis komme en kijk ze morge is, as ze d'r schoone bulle an hebben. En as je nou van de rijkdom wat wil hebbe, mot je fatsoendelijk voor den dag komme. As je je goeie goed an doet en je ziet er netjes uit...”

„Praat er niet van, juffrouw. Daar weet ik je van te vertelle. Peterse z'n zoon is nogal knap van stuk, je zou niet zegge, dat-ie van 'm was. Nou, die had de mier an werke, net as meheer z'n pipa; maar die ging uit, gekleed als een Fransche mosjeu en dan schelde die an bij den rijkdom en zei, dat-ie een werkman was zonder werk en dan gave z'm soms bij kwartjes tegelijk. Kom nou is as 'n schooier gekleed. Dan laten ze je niet eens d'r deur in.”

„Zou de man niks te wassche hebben?”

„Jawel, z'n Engelsche hempies. Hij heit niet eens een tassie of een koffertje.”

Ik stond op, ging de straat op. Ditmaal ging ik bedelen op de gewone wijze van bedelaars. Ik kocht een paar doosjes lucifers, duwde één doosje wat open, zoodat de koppen te zien kwamen, liep naar de wijken, grenzende aan de Javastraat en bood ruim vier uur aan menschen op straat, aan huisdeuren mijn lucifers te koop aan.

Tweemaal kreeg ik één cent. Eénmaal verkocht ik een doosje en kreeg daarvoor een twee-en-halve-centstuk. Dit was na vier uur arbeids mijn geheele ontvangst. Ik spreek van „arbeid”. Welnu, het is een arbeid lucifers te koop aanbieden. Het aanschellen aan de deuren, het lange wachten, de telkens opnieuw herhaalde weigering, het altijd opnieuw weer moeten smeeken, het gedweë wachten, wanneer toevallig een ander aanschelt, groenteboer, melkboer, vischboer, bezoekers, die naar den heer des huizes vragen enz. Het is waar, dat de beroeps-bedelaar hier langzamerhand ervaring in heeft gekregen. Dat het hèm veel minder moeite kosten zal dan bij mij 't geval was. Doch de hardheid van de menschen, die afwijzen en weigeren, blijft dezelfde. En ook ditmaal ontving ik niets van goedgekleede menschen. Het is de kleine burgerstand, die nog iets geeft en die minzamer zich betoont voor den bedelaar, dan de lieden, die een stoffelijk meer gemakkelijk leven leiden.

Het was over drieën, toen ik weer naar mijn logement strompelde. Het was binnen vol en roezemoezig. De meeste gasten waren al thuis en zaten aan de tafeltjes met een kop koffie voor zich.

„O, daar is-ie,” zeide een der venters.

Ze keken allen naar mij. Men had blijkbaar over mij gesproken.

„Is 't gegaan met 't vuur?” vroeg een der mannen mij. „k Heb je gezien. Voor iemand, die hier vreemd in den Haag is, heb je een goeie kijk op de buurten. Want as je 't van één kant mot hebben, dan mot je het van die kant hebben. Daar zitten ze hoor, die van dat hebben.”

„Nou en voor mijn part kenne al die liplappen bij mekaar in Atjeh blijven. Ik verkoop 'r nooit voor 'n cent.”

„Dat komt, dat die menschen zó afgeloopen worden, datte ze niet meer kenne geven. Ieder gaat maar naar den Indiesman...”

„Nou, en wat hindert het ze dan? Hebben ze het geld er niet voor? Man, ze barsten van d'r duiten. Ze kennen zich in de gouwe tientjes rollen, zooas wij ons in onze l...zen. As ik 't zoo had as zij, zou 'k geen mensch van me deur afsture, of hij had ten minste wat.”

„Nou, dan zou je is zien man, hoeveel last ze kregen. 't Is nou al

zuur met de concurrentie, want elken dag zie je nieuwe gezichten met een handeltje. As ze niet meer weten wat ze doen zalle, koopen ze een kisse manufacture en dan allo hoor, ook maar de huize langs. En de mense, al heb je ze jare lang bediend en d'r komt een nieuw gezicht, dat ze bevalt of dat een mooi praatje heeft, vooruit maar, die krijgt wat jou toegedacht was en jij kan staan fluite naar de meermin. 't Mot juist moeielijk gemaakt worden. De mense motte zoo gauw niet geve. Ze motte zien of ze degelijke kooplui voor zich hebben zooals ik of jij of wij mense hier allemaal, of van die valsche Judasse, die maar d'r op in vallen, lukt het niet, dan drukt het niet."

Piet kwam binnen.

"Zoo Piet! Ben jij ook nog hier?"

Piet knikte even.

"Nou vrouw, wat zei ik je? 'k Heb er weer één verkocht. En waar is Jan? Jan, kom 'r eis hier. Wat heb ik bij mij voor je?"

"Een sigaret."

"Een sigaret! 'k Zal een jongen een sigaret geven. Je vader zou me vragen of ik het hier soms mankeerde. Kijk er eens hier, dat 's wat anders dan een sigaret... die mot je vanavond maar is slachten..."

Piet had uit zijn achterzak een appel gehaald en hield dien tusschen zijn twee vingers voor 't gelaat van 't knaapje.

"Nou, wat is het?"

"Een appel," zei 't kind verheerlijkt.

"Nou, netjes je zussie 'r ook wat van geven hoor."

"Een bakkie koffie Piet?" zei de moeder van Jan.

"Nou, 'k wil mijn smaak niet bederven. Want 'k ruik, dat wij vanmiddag boonesoep hebben. En voor mij is soep alles. As ik 't voor 't zeggen had, most ik 's morgens soep hebben en 's middags most ik soep hebben en 's avonds most ik soep hebben..."

"Ik zou maar blij zijn, as ik éénmaal in de week soep had, as ik most leven op de pof."

"'k Zeg 't ook niet om mij te beklagen. De soep hier is best. En as ik zeg, dat ze best is, dan is ze best."

Voor 't eerst zag ik een trek van tevredenheid op 't gelaat der waardin. Ze ging naar 't keukentje, kwam terug met een kom soep.

"Nou Piet, proef ze eens."

"'k Hoef ze niet te proeven. 'k Weet dat ze lekker is," zei hij, dadelijk daarna de soep opslurpend.

"Ik wou, dat ik jou sm...l had," zei de venter met zijn uit hout gesneden kop.

"Dan zou je nou ook dit soepie proeven?" schertste Piet.

"Neen, dan zou ik jou fluweelen tong hebben om een ander zijn voorrecht uit zijn bek te praten..."

"Wat doen ik je nou?" vroeg Piet. „Laat me met rust, zooals ik jou met rust laat."

"Ja, misgun die man zijn slok soep niet!"

"Jelui hebben goed praten. Maar toen ik vorige week Zaterdag hier zat op deze zelfde stoel, zei de vrouw tegen mij, as je volgende week weer hier ben, zal je van mij een lekker bakkie soep hebben

en nou ben ik 'r en nou komt hij met zijn Iskarioth verraaijerij en smeert je strop om je sm...l met z'n vrouw wat is je soepie lekker, en ik mag ze ruiken, maar hij zuipt ze. 'k Most 'm de kom uit z'n pooten slaan..."

„Dan ben ik 'r ook nog, gemeene Emmausganger. As je je vinger oplicht, zal ik jou heel geraamte oplichten, dat je plassen uit de straten leegvalt. Wou jij in mijn huis de wet stellen? 'k Ben d'r ook nog hoor..." vloekte de baas uit het voorkamertje; zijn stem rameide in 't rumoer van de bedompte, al duisterende gelagkamer.

„'t Spijt mij, dat er ruzie komt om een kommetje soep," zei Piet en nog één slok nemend, presenteerde hij de kom, waar nog een kliek in zat, aan den man, die naijverig er op was. Deze nam de kom met een ruk aan, dronk haastig een slok, maar spuwde de slok meteen uit.

„Dat doet die (vloek) exprès. Dat is nou de gemeenste (vloek) streek van die (niet weer te geven scheldwoord), die me ooit (vloek) geleverd is."

„Nou, wat dan?"

„Die soep is gloeiend heet. 'k Heb m'n heele sm...l van binnen verbrand." Hij spuwde opnieuw en stak zijn tong geulend uit zijn mond, hijgend er langs ademend.

„Je bent mij geen woord waard man," antwoordde Piet verachtelijk. „As ik t gedaan had om je je te laten branden, zou ik er dan zelf van drinken?"

„Jij hebt (vloek) een paardebek. As jij vijgen van de mesthoop vreet, dan zeg je nog, dat je bij de lekkere bakker in de kost leit..."

De waardin stapte van 't keukendeur-drempeltje met een zwaren grooten stap vlak voor den klager.

„As jij nou nog één woord zeit tegen die ouwe man, dan zal ik jou is wat zeggen, uitgedroogde, afgetrapte dolhuis-haal-'n-emmer-want-me-vader-heit-brand!"

„Brandstichter!" riep de waard versterkend.

„Hou je sm...l man, ik sta me zelf wel. As jij mèn soep uitspuugt, dan spuug ik jou uit en je vaâr d'r bij, die óók last van de warmte heit gehad..."

De klager was teruggedeinsd, bleek geworden. De waardin werd moediger.

„Nou, kom nou is op. Je hebt toch zoo'n praats over mijn soep. Mijn soep mag gegeten worden, hoor. Ik drink geen soep van de asserantsjie..."

„Nou, zoo'n pomp-Ezechiël mot wat van brand spreken..."

„Hou je sm...l toch man. Mot je mij helpen? Vraag ik om je hulp? As jij d'r met je grove sm...l tusschen komt, jaag je me klante de deur uit!"

„Waarachtig jaag jij mij de deur uit. Van 'n wèf wil 'k wat gezegd zijn, maar as een kerel me wat te zeggen heit, kom dan op..."

„Dat zeg ik mee. Hou jij je sm...l d'r buiten man. De soep is warm, daar heeft hij nou weer gelijk in..."

De waardin, bevreesd dat ze te ver was gegaan met den klant, bond

alweder in en trachtte de ruzie op haar man af te leiden. Maar deze zocht op zijn beurt een slachtoffer, dat Piet natuurlijk werd.

„Ja, wat lurkt die ouwe knol ook altijd met z'n soep vooruit. Kan-ie niet wachten, tot wij met mekaar vreten? Dat zal je altijd zien. Die 't minste hebben in d'r tas, maken str... om een wissewas.”

„Dat is d'r nog één van sergeant-majoor Dolder.”

„Hè jij die ook gekend, Gerrit?”

„Gekend baas, of ik Dolder gekend heb, sergeant-majoor Dolder? 'k Heb twee jaar bij 'm gestaan in Delft.”

„Nou, dat had ik motte weten. Dat was nou de beste sergeant-majoor, die ik in mijn leven heb gekend...”

De twee mannen, de klager met den houtsneekop en de baas, zoo-even nog elkaar verwenschend, waren opeens weer goede vrienden. De houtsneekop ging naar de deur van 't voorkamertje, waar de baas op een stoel zat, zóó dat hij alles zien en hooren kon, wat in de gelagkamer geschiedde. En ze begonnen over den sergeant-majoor te spreken. De anderen hielden zich stil, hoorden naar den baas en den venter, die elkaar luid-op verhalen deden.

„Eens heit-ie in de stal al de kerels achter elkaar uitgevloekt, maar as-ie dat deed, most je in mekaar zakken van de lol. Al de vloeken rijmden op mekaar. Hij begon bij de eerste krib en toen-ie de stal uit was, had-ie twee-en-twintig boerenkerels uitgevloekt en je kondt het onder mekaar zetten en je had d'r een gedicht van, dat je de stuipen kreeg van 't lachen.”

„Nou man,” zei de baas opeens tot mij, „dát lap je 'm toch niet na, zoo gaar as je daar in bent.”

„Dat zou ik niet zoo gauw zeggen baas,” antwoordde ik, in mijn dichters-eer getast.

„Nou, rijm dan eens op.....”

Er volgde een zeer vervaarlijke vloek, eindigend op „omme” en vaardig antwoordde ik:

„As je je mond wil branden, drink dan soep uit komme.”

De baas schoot in een lach. De Stomp begon van pret uit zijn keel te scharnieren. De orgeldraaier sprong op, sloeg mij op mijn schouder en zei: „Daar zal jij nou van mij een lekkere hap voor hebben. Baas, geef op twee klare!”

„Waarom lachen jelui zoo?” vroeg de waardin, uit de keuken komend, al half-meelachend om de pret van de anderen.

„De man dicht om een rolberoerte te krijgen en zoo zonder zich te bedenken. Ik zeg..... (volgt de vloek) en hij zeit d'r vlak bovenop: „As je je sm...l wil branden, drink dan soep uit komme...”

De waardin lachte niet. Haar soep was een te teer punt om mede te gekscheren. Want mij met groen vuur in de oogen aanzien, begon zij opeens tegen mij uit te varen.

„Mot jij nou ook al meedoen? Zoo zie je, de baaie broek komt 'r altijd weer uit. Nou zag ik je al voor 'n fatsoendelijk man aan, maar lang hou jij dat ook niet uit. Je mot maar mee gaan doen met die kerels. Ze zalle je ook wel gaar maken.”

„Beste joef-joeffrouw, ik heb niets gezegd...”

mijn knuisten krijg, sla ik 'm met zijn vleesch om zijn kop...

„Ja, of jij joef-joeffrouw zegt of jij zegt larie-laai-me-de-lellen-zien, daar doe ik een... op...”

„Is 't nou uit of is 't niet uit?” dreigde de baas. „De man doet niks. Ik zeg (vloek) en toen zei hij...”

En weer begon de baas te lachen, met een groven, breeden lach en de Stomp met kleine kraaklachjes schudde mee van de pret en de orgeldraaier kwam met twee glazen jenever aandragen.

„Nou, daar ga je,” zei hij, meteen het glas voor zijn mond omwippend en na één slok tot mij:

„Vooruit, sla 'm dood! Jij kent rijmen en dichten, zonder je hemd van je... te lichten.”

„k Drink niet,” zei ik.

„Van de blauwe knoop, as ik zoo eens vragen mag?”

„Slechte Ma-Ma-Magen.”

„Nou, ieder z'n meug, zei de boer en hij vrat... Ik zal 'm je niet opdringen hoor.”

En meteen zette hij het tweede glas aan zijn mond, maar de helft er in latend, ging hij er mee naar zijn vrouw, die bij de keukendeur te breien zat.

„Hier, laat je strot ook is ruiken.”

Ze nam het glas begeerig aan en keek er met welgevallen naar.

De kleine jongen, die stil en slaperig op zijn stoel zat, werd op eens wakker.

„k Mot ook een borrel hebben.”

„Jawel, 'k heb zelf maar een drop,” zei de vrouw.

„Nou en ik mot...”

„As je mot, zal 'k je d'r een geven...”

„Jij geeft wat. Vader, vader, ze wil mij slaan...”

„Wat heb je nou weer met dat kind?...”

„Die jongen is zoo bliksems brutaal tegen een groot mensch...”

„Jij gort altijd met dat kind. Wat wou je dan?”

„k Wou ook een borrel hebben.”

De orgeldraaier begon te lachen.

„Hoor je, wat die kornuit vraagt, Dirk? Nou, zeg het nog is.”

„k Mot een borrel hebben.”

De venter begon ook te lachen. Hij ging met zijn hand in zijn broekzak, haalde er een zware groote portemonnaie uit met een dikken, koperen beugel, deed deze open, grabbelde er in, haalde er een half centje uit.

„Hier heb je wat van oom. Ga daar maar een borrel voor koopen bij Miet.”

„n Borrel kost vijf cent. Wat heb ik an een halfie,” zei het kind.

De orgeldraaier keek rond en zocht vol vaders trots in 't rond naar bewonderende oogen.

„Wille jelui is een wonder hooren van dat kind? Die weet meer namen voor 'n borrel, dan wij met elkaar. Zeg 'r is op, Willem...”

„Voor een stuiver...”

„Eerst opzegge.”

„Eerst betale. Anders doe je 't toch niet.”

„Hij is nog goochem.”
 „’t Is een groot mensch.”
 „’n Groot mensch? D’r zijn zat groote mensen, die niet zoo bijdehand zijn als die bliksemsche jongen.”
 „Hier heb je vijf centen, vooruit nou...”
 „Je bedriegt mij. D’r is ’n knoop bij.”
 „Zoo’n gladdekker. ’t Is kolossaal.”
 „Nou vooruit dan, een borrel is...”
 „Een borrel is...” begon het kind op te dreunen, „een spaan, een oorlam, een neutje, een hap, een spat, een prop, een drop, een lik ènne, ènne... ik weet niet meer.”
 „Jawel, d’r zijn er nog meer. Vooruit,” moedigde de vader aan.
 „Eene, eene... ik weet niet...”
 „Nou, een piere... piere...”
 „Een pierepot?... ”
 „Nee, een piereversch...”
 „O ja, een piereverschrikker, een boeveverklikker ènne, ènne... nou weet ik niet meer.”
 „Nou, ’t is al genoeg hoor. Dat kind is een mirakel.”
 „Ja, ’t zal d’r eentje worden.”
 „Net als z’n vader...”
 „Nou neme jelui me in de maling.”
 „Nou, bin jij dan ook geen flink ventje?”
 „Waarachtigschot ben ik dàt. ’k Wou nog is zien, wie opgehaald heit wat ik van de week heb.”
 „Hoeveel?”
 „Een kleine zeve gulden.”
 „Dat lieg je...”
 „Nee, ’t is waar. Hij hèt ’t eerlijk van de week opgehaald.”
 „’k Wou dat ik je ’t na kon zeggen. Ik heb amper drie vijftig. En ’k heb mij lam geloopt.”
 „Dan ben jij nog gelukkig tegen mij man. Ik heb de drie gulden niet gehaald van de week. ’t Is zóó slecht van de winter, zooals ’t nog niet is geweest. Dat heb je altijd, as ’t zoo kwakkelt.”
 „De winter is nog niet begónne. As ’t vriest, heeft een mensch een boel ongemak. Maar toch zeg ik, laat ’t maar vriezen. Je hebt kouw, maar je hebt geen arremoei. Ze geve je nog is wat...”
 „Ja, jij ken mooi praten. Maar ik ken ’r dan honderden, die God danken, as de kou wegblijft. Want zoo as wij mense, wij hebben niet veel, maar wij hebben toch altijd nog een warme hap in onze pense en je kan in je logement kruipen of op je kamer en je bent onder dak. En as je geen vuur heb, koop je een kool in een test...”
 „Of je pof ’m...”
 „Mijn ook goed, of jij pof ’m, zeit ’r een. Maar as je pof, mot je ’m toch betalen en dat is ’tzelfde. Ik kom er maar op neer, dat wij, we magge al is klage, d’r nog niet ’t ergste an toe zijn. Maar neem nou Markens is. Die slaapt soms in de open lucht, as-ie onderweg is en as ’t dan vriest, dan kennen ze je ’s morgens as een blauw lijkke vinden...”

„O zoo!” zei Markens, een klein, mismaakt mannetje, die onder, dicht tegen de trap, bezig was aan 't vlechten van eieren-netjes.

„En d'r zijn d'r honderden, die op straat loopen en geen kot hebben, waar ze in kenne kruipen en geen stuk goed aan d'r lijf...”

„Nou, die kenne naar 't Toevlucht gaan...”

„Of naar meneertje!”

„Jelui kletse goed, maar jelui vrete nog beter. Bij meneertje kan je drie dagen slapen en dan mot je maar weer voor 'n week weg. Waarheen, zegge ze niet. En bij 't Leger maken ze vooveel kompelekratse eer je er in bent en daar mot je werken man tegen de klippe an.”

„Nou, dan mag je je gelukkig rekenen. Mot je dan te vreten krijzen zonder werken? Wij motte 'r toch ook op uit. Mijn poote vallen minste af van 't loopen en 'k heb net genoeg om hier de baas te betalen en mijn vrouw twee gulde te sturen voor d'r huur.”

„Hou jij je klep. Jij hebt niet te klagen. Jij hebt pensioen.”

„Klaag ik dan? Welzeker heb ik mijn pensioen. Dat hebben ze mij waarachtig niet geschonke hoor. Daar ben ik voor in doodsgevaar geweest en daar heb ik 't gal door,” zei de man met de gele, als uit hout gekerfde gelaatstrekken.

„En jij hebt je land en koningin in Indië gediend,” zei Piet.

't Was schemerig geworden. Buiten begon het te motregen. De venters en de eetklanten kwamen in 't donker binnen. Ieder had zijn vaste plaats, zoowel aan de tafeltjes als aan de groote tafel, die 's middags werd gevormd door eenige kleine tegen elkaar te schuiven.

De lamp werd opgestoken. Het gesprek was gestaakt en allen wachtten op het middagmaal.

„Mot de man ook soep?”

Ik schudde het hoofd ontkennend.

„'k Heb maagpijn,” zeide ik weer.

„Wel man, je zult nog eens van honger sterven, als je niks eet. Kijk die soep is. 't Is medicijn voor een zieke. Wil ik je dan zoo'n beentje geven?”

Ik schudde mismoedig 't hoofd.

„'t Zou er toch weer uitkomen.”

„Zal ik dan eens wat wittebroodspap voor je maken...?”

„Kom, schep op. As de man niet eet, dan eet die niet. 'k Heb trek!” riep een der mannen.

De waardin en vrouw Verbrugge brachten diepe blikken bakken met de bruine boonensoep uit de keuken en zetten ze voor de gasten neer, die dadelijk begonnen te eten.

Er werd evenals de vorige middagen veel en flink gegeten en terwijl ze aten, roemden de mannen voortdurend de soep. Ieder at zooveel hij maar kon. Na de soep werden borden met aardappelen en vet rondgedeeld. Zelfs Piet kreeg genoeg, want toen ik hem mijn bord toeschoof, dat mij, ondanks mijn protest, was voorgezet, bedankte hij en schoof het terug. En toen de vrouwen afnamen, waren er veel borden, waarop wat overgelaten was.

Na den eten gingen de menschen weder naar de plaatsen aan de kleine tafeltjes terug en sommigen vielen op den stoel in slaap.

Ik verliet het logement nu om mij, zooals elken dag, eenige uren aan dezen kring te onttrekken.

Toen ik tegen negen uur 's avonds terug kwam, was het overvol. Er was zelfs ruzie over de schikking der bedden, want er waren dien avond drie rondtrekkende kooplieden uit Amsterdam gekomen. Eén had den afstand geheel te voet afgelegd, onderweg zijn mars met kramerijen aan de boerenwoningen toonend en daaruit wat te koop biedend. Hij was Vrijdagmorgen uit Amsterdam vertrokken en had den nacht bij een weldadigen boer doorgebracht, die hem had toegestaan in een schuurtje te slapen. De tweede, Dirk genaamd, was met de boot gekomen. De drie nieuwe gasten in huis vormden een gebeurtenis. In dezen kring is het reizen binnenslands nog niet het snel en onbeduidend verplaatsen geworden, dat het bij den meer gegoeden stand is. Een reis is voor deze arme menschen een gebeurtenis. Het provinciaal en het stedelijk leven, ééns zoo sterk bij alle standen, kwijnt hier nog voort, een stuk schier verdwenen leven, dat in zijn laatste stadium is. Een venter, die te Utrecht is geboren, een bedelaar uit Groningen, blijft levenslang de man uit Utrecht of de man uit Groningen. Hij heeft een anderen landaard, een anderen zetel en hij staat bekend als „de Uutersche” of de „Greuninger.” Komen zij „van de reis”, dan zijn zij in het logement, waar zij de vaste gasten zijn bij hun reizen en doorreizen, voor éénige uren de menschen om wie alles draait. Daar in deze kringen geen of zoo goed als geen kranten worden gelezen en door het vrij groot aantal analphabeten onder dit ras van langzamerhand verdwijnende venters en zuivere beroepsbedelaars, zijn deze reizende en rondtrekkende kleine kooplieden voor elkaar de bronnen van nieuws. En in hun beperkten kring van het straatje of de buurt hunner „vaste” woning, die ook vaak hun geboorteplaats is geweest, leven zij het leven van huns gelijken zeer sterk mede. Niet alleen is hun horizont vrij beperkt, ook het bekrompen wonen, het steeds bij elkaar hokken, het zien opgroeien van elkaar, het elkaar noodig hebben door gestadige armoede en ziekte, het onder elkaar trouwen en hun gemeenschappelijke moraal, — want zij hebben een moraal, een vrij streng belijnde moraal en zij verfoeien wat daarvan afwijkt — vormt hen tot één groote familie, waarin zij allen belang stellen, ondanks een zeer sterk ontwikkeld individualisme.

De venters vormen een gilde, een gilde zonder geschreven reglementen, doch een, dat eenigszins een beeld geeft van het gilde-wezen in vroegere eeuwen. Op dezen Zaterdagavond, toen de vijftien menschen hier, na een week werken, tobben, zwoegen, zorg, kommer, twisten en pijn bij elkaar zaten, met het gelukkig vooruitzicht morgen één dag rust te hebben, één dag niet voortgezweept te worden door den altijd opnieuw dreigenden o n m i d d e l l i j k e n h o n g e r en zij elkaar hun ervaringen van de week, hun ontvangsten, berichten uit de plaatsen, vanwaar zij kwamen of waar zij gevent hadden, vertelden, moest ik telkens denken aan de herbergen uit de middel-

eeuwen, waar 't reizend volk zich ophield en de reizigers de brengers en verspreiders waren van 't wereldnieuws daarbuiten. In de melodrama's speelt de marskramer een groote rol en hier ervoer ik, hoe men daartoe gekomen is. Uit de gesprekken maakte ik op, dat, zoo ik al weinig succes met mijn bedelen en venten had, de lieden, die dit als beroep beschouwden, niet zoo heel veel gelukkiger waren. Een verdienste van vier gulden 's weeks voor een venter wordt als vrij hoog beschouwd. Muzikanten verdienen meer. Een harmonica-speler, die elken dag van 's morgens half tien tot 's middags drie uur op straat speelt, kan rekenen op een verdienste van f 1 à f 1.25 's daags, behalve Zondags. Hij moet dan vergezeld zijn van een tweeden persoon, liefst een vrouw, die liedjes verkoopt. 1000 liedjes kosten f 1. Elk liedje wordt voor twee cent verkocht. Vooral als 't liedje nieuw is, een actualiteit behandelt — de harmonica-spe'er, dien ik bijwoonde, verkocht het Transvaalsche Volkslied — wordt het in de achterbuurten gretig gekocht.

Dirk, de marskramer uit Amsterdam, een groote grofgebouwde man met een langen baard, knap en zindelijk gekleed, maar lijdende aan een oogziekte, was in dit huis de meest gerespecteerde gast. Men eerbiedigde hem, omdat hij, met zijn twee dichtgevulde kisten met manufacturen, als de rijke man werd beschouwd in dezen kring van armen. Hij verhaalde van Amsterdam en de anderen zaten met belangstelling toe te luisteren. Voor hen was Amsterdam als een ver, moeilijk bereikbaar gebied. De afstand is nog niet bij deze lieden vernietigd, die zooveel mogelijk alles te voet doen, een enkele maal per boot reizen, doch voor wie het reizen in een spoor een weelde is, waar zij niet spoedig toe overgaan.

„Enne vrouw Saarlouis, hoe gaat het die nou?” vroeg de waardin.

„Die heeft nou d'r tweede kind, wéér een meissie. Nou, Arie was 'r niet mee in de wolken. Tegen haar zei-die niks, maar op de trap komt-ie mij tegen en zegt: „Och heerejee, alweer een meid. Wat heb ik dáár an? Asse ze groot binne, hei je d'r maar verdriet van. En asse ze in een dienst gaan, worre ze grootsch en schame d'r lui voor d'r eigen vaêr en moêr.”

„Nou, dat mot je niet zeggen, allemaal binne ze zoo niet hoor. 'k Heb verleje week van me dochter nog een rijksdaalder gehad en een hand sigaren, die ze van d'r volk had...”

„Zeg ik het dan? 'k Heb ook niks te klagen over me dochter. Maar Saarlouis zee dat tegen me, toen z'n vrouw bevallen was, zóó meen ik het maar. En heb je de ouwe Sillevs gekend? Nou, die heeft het afgeleege. 'k Most nog drie stuivers van 'm hebben...”

„Hè je die nog teruggekregen?”

„Ach man, geen cent. En nou motte ze nog wel geld bij 'm gevonden hebben. Want het was zoo'n stille. Maar toen ik tot z'n zoon zee, dat ik drie stuivers most hebben, zei die, je kent wel zooveel motte hebben. Ik mot de honderdduizend hebbe, maar ik krijg 'm niet.”

„Dan had ik 'm er toch een vlak op zijn bazuin gegeven.”

„Wat heb je dáár aan? Dan heb je ruzie op de trap en je gooit je

fatsoenlijke naam voor de bureu te grabbel. Laat-ie zich voor die drie stuivers aan gort doodvreten."

"'t Is zoo'n gierige salamander. As ik 'm met mijn kind op m'n arm tegenkwam, had-ie altijd een lief smoessie, maar hij zou 't kind nooit maar 'n cent cadeau geven..."

.....
Zoodanig en op deze wijze spraken de lieden tot twaalf uur. De waardin schonk nu en dan de kopjes met koffie vol en vóór 't naar bed gaan werden een paar sneden brood met margarine gegeten. Jenever werd er zoo goed als niet gedronken. Ik heb mij in dit huis verbaasd, zoowel over de matigheid als over den afkeer, dien men hier van jenever drinken had. De voorgangster in dezen was de waardin.

Tegen half elf kwam een jong, frisch vrouwtje binnen. Zij stond in den ingang van de gelagkamer.

"Is me man ook hier?" vroeg ze lodderig.

"Nee mens, wie mot je hebben?"

"Me man... ik zoek me man. Hij heeft me boeltje verkocht en 's d'r van door. Me man..."

"Dat wijf is dronken," zei Dirk.

"Je man is niet hier hoor. En maak maar dat je wegkomt."

"Geef mij een glaassie klare."

"As je niet van mijn deur afd... zal ik je d'r afd..., leelijke, dronken kwal. Mot jij zuipe... D'r uit!"

En de waardin nam het dronken wijfje bij den arm en drong haar 't gangetje uit.

"Die smeerlappe," zei de waardin. „Drinke en zuipe en de boel opmake, dat kenne ze. En d'r mannen ongelukkig make, dat kenne ze ook. Maar dan zijn ze hier niet terecht hoor. Dan mot ik ze hier niet hebbe. 'k Wou liever dat me poote afbrändde, dan dat 'k zoo'n wangedrocht nog schonk. As je dáárvan vrete wil, zit 'r toch geen zegen op. En wat zeg jij nou Dirk?"

"Petent hoor, petent."

"Hij zeit maar altijd petent!" schertste de waardin welvoldaan.

"D'r moste d'r meer weze zoo as jij, dan zouwe d'r wat minder huishouens ongelukkig zijn. Zoo'n wèf brengt d'r heele gezin op straat."

"Kè je d'r Dirk?"

"Of ik die ken! Wat vraag je me nou! Van haver tot gort hoor. 't Is een beest en een vuilik, dat zeg ik alleen maar."

"Ze ziet 'r knap genoeg uit," zei er een.

"Knap, zeg maar gerust, dat ze d'r uitziet om mee te nemen. Maar i k dank voor zulke knapheid. Geef mij 'r dan maar een, die niet knap is, maar die voor d'r huishouden vecht. En jij Dries?"

"Ik zeg, dat een vrouw, die voor d'r huishouwe is, alles is. En asse ze van de flesch zijn, dan magge ze met mekaar hardstikke dood achterover uit het raam vallen. En nou jij?.....

IX.

Zondag 26 November. „Koffie voor den man,” riep de baas uit het voorkamertje, toen hij mij naar mijn stoel bij de kachel zag gaan.

De waardin zette weer 't kleine blauwe keteltje van de kachel op het tafeltje voor mij, maar daarnevens een kommetje met een goud randje.

„Voor je Zondag. Zondag bè je hier bij de rijke lui. Je mot nou ook maar is goed eten. Want je eet niet man. Je zult nog d'r bij gaan leggen.”

„Kè je wel, pot-sakker.....”

„Wat is er?” riep de baas, toen hij haar opeens hoorde vloeken.

„Die kerels make me heele plaassie nat. Eerst heb je je boel geredderd en zoodra komme ze niet uit d'r nest of ze make de boel weer van eieren.”

„Wie is er dan?”

„Piet staat zich te wasschen en Dirk en Dries en ze overstroomen de boel met d'r larie-drukte.”

De baas stond op en hinkte de gelagkamer door, het keukentje door naar 't plaatsje, waar vier mannen zich om één emmer met water stonden te wasschen. Eén had zijn hoofd en zijn gezicht geheel wit-ingezeept.

De baas nam den emmer weg en toen de man zich bukte om zijn gezicht af te spoelen, zijn oogen dichtgeknepen, opdat er geen zeep-sop in zou komen, vond hij den emmer niet.

„Waar is nou die emmer!” riep hij.

„Zoek zelf, weet ik dat!” zei er een.

„Dat weet je (vloek) wel. Geef op of ik gooi de bijl naar je test.”

„Ik heb de emmer en as je d'r an komt, trap ik jou en de emmer in mekaar. Mot jij hier de plaats nat maken, 'as me vrouw d'r asem uitgewerkt hèt om 'm schoon te maken. Jelui zijn mooie klanten, om me huis te bevuilen.”

„Geef toch de emmer. Me gezicht bijt uit mekaar.”

„Geen emmer en niks krijg je. 'k Zal 't je wel afleeren.”

De ingezepte man opende even de oogen op een kier en deed een stap naar den emmer.

De baas wierp 'm terug.

„Geef me nou toch de emmer, baas. 'k Zal 't straks zelf wel schoon maken.”

„Geef 'm de emmer maar baas,” zei nu zijn vrouw.

„Nou, veeg je dan maar af. Maar je maakt het hier weer schoon. Je hebt je voor den d...nder hier in mijn huis niet zoo in te zeepen. 't Is hier zuiver hoor. Je staat daar net in de witte saus of je hier „kienem” opdoet. Wie in mijn huis of in mijn bedden dat vindt, heeft het zelf meegebracht. Mijn huis is zuiver, hoor.”

Dit was de toorn van de vrouw en den baas geweest, merkte ik. Dit volgens hen overdadig wasschen geleeke op een beleediging der zindelijkheid van 't logement aangedaan. Want zoodra was Dries gewasschen of de baas ging naar 't hondenhoek, haalde den hond er uit, een grooten, jongen dog, en gooide het dier den inhoud van den emmer over 't lijf.

Dries trok op de plaats over een frisch blauw-baaien borstrok een kiezjak van paars-wit gestreept katoen aan. Hij haalde zijn broek hoog op, deed een riem om 't middel en trok zijn schoenen aan, die glimmend op de vensterbank stonden. Zijn rooden zakdoek had hij er over gelegd, dat ze niet nat zouden spatten.

„Voor d'r eigen spul zorgen ze we', maar mijn goed laten ze verrotten. Ze denken op een hoog huis hoort een hoog kruis,” morde de waardin.

Dries antwoordde niet, maar het paar schoenen met één hand aan de lussen voorzichtig omhoog tillend en met welgevallen naar 't glimmen van 't leer ziend, zeide hij:

„Nou moeder, as een spiegeltje hè!”

Hij ging met de schoenen in zijn hand naar de gelagkamer en toonde ze daar nog eens.

De anderen keken nu ook naar den glans.

„Geen kunst,” zei de bedelbriefschrijver. „'t Ken ik ook. Een beetje vitriool in je smeer...”

„Vitriool,” minachte Dries, „vitriool! Vitriool in je oogen, as ik dat met vitriool gedaan heb.”

„Nou, wat anders?”

„Zuiver poessen, uitpoessen zie je en met je asem d'r over heen. Dat is de kunst. As je ze vraagt, ken de heele wereld schoene poessen, maar late ze me dat nou is na flikken. En nou gaat Dries zijn schoentjes is aandoen en zoo per voet-diligencie naar de kerk hoor. En nou ben ik een burgerkoopman, maar nou mag je mij heelemaal omkeeren en alles is frisch an me lijf. Ik zeg maar een mensch, die de zindelijkheid in z'n lijf het, hoeft niet vuil te zijn. En jij wijf!”

„Dat mot 'k van Dries zeggen hoor. Zindelijk is-ie. Hij is nog een goeie vrouw waard.”

„Die mot-ie maar in de kerk opdoen,” zei de orgeldraaier, die bezig was op tafel een helkleurigen half-zijden halsdoek te vouwen.

„Nou, heb je wat van de kerk te zeggen?” vroeg Dries geërgerd.

„Jij en je kerk kenne me samen...”

„Nou wat?”

„Ach, blikke domenee, wou je met mij ruzie zoeken? Late de rijke naar de kerk gaan. Geef de kerk je te vreten?”

„Daar is de kerk niet voor. Wie niet werkt, zal niet eten.”

„Daar ken ik je op terug zeggen: „Aanschouw de leliën des velds, zij sappelen (vloek) niet en ze make d'r eigen geen moeielijkheid om an 'n hap te komme.”

„Hoor hem is. Die wil ook over de bijbel prate.”

„Man, hou je mond. As je niet weet te spreke, heb dan geen groot woord over de kerk.”

„En ik zeg je,” zei de orgeldraaier, zich opwindend, „dat ik liever naar 't schavot dan naar de kerk ga. Als je daar uit komt, heb je nog honger.”

De baas kwam uit het voorkamertje.

„Dries, ga jij maar naar je kerk hoor. Ieder in z'n geloof en vrijheid voor ons allemaal.”

Dries ging de deur uit. De anderen bleven in de gelagkamer zitten, in de warme, dompe broeierigheid van het nog donkere binnenhuis, ieder op zijn plaats aan het tafeltje. Een der venters, die Zaterdagavond gekomen was, zat met een stuk keper op zijn schoot en was aan 't naaien. De waardin was naar 't voorkamertje gegaan.

„Mot ik dubbel omzoomen?” riep de venter naar voren.

„Als je de maat niet kent. Maak 'm anders maar net als de vorige.”

De venter was vroeger regiments-kleermaker geweest naar hij, al naaiende, vertelde. Een klein mannetje, dicht tegen den onderkant van de trap gezeten, was aan twee anderen bezig een verhaal te doen. Hij sprak langzaam, met tusschenpoozen, elk woord afmakend en alleen latend staan in de zinreeks. Ik luisterde toe.

... Zie je, de ouwe was zelf maar een arme boerenjongen geweest, door zijn patroon opgeraapt van de straat. En nou had-ie acht huizen. Eén op de Leliegracht, twee op het Damrak en één op 't Rokin, een hoekhuis zie je, waar meissies in zaten en drie in de Westersstraat en dan 't huis waar-ie in woonde. Maar zoo rijk as-ie was, zoo gierig was-ie ook. Want 't was 's dat mijn moeder ziek was en toen ging ik wat laat van huis. Om half acht most ik 'r 's morgens zijn; en ik was op de Dam, en ja, daar had je ze met z'n achten en 't was een kwartier over acht, toen ik bij 'm aankwam. Toen hoor ik den ouwe roepen: Gasman, roept-ie. „Present,” zeg ik. „Present, dat hoef je zoo hard niet te roepen. Want je bent drie kwartier over je tijd.” „Ja zeg ik, dat komt omdat mijn moeder ziek was.” „As je moeder doodgaat, hoef jij nog niet over je tijd te komme,” zegt-ie. Toen zeg ik: „Ik hoop, dat het ouwe mensch nog lang zal blijven leven en uwe d'r bij.” „As 't weer gebeurt, ga je d'r uit,” zegt-ie. Dat was alles, maar ik had voor dien dag genoeg en ik ben in de één-en-twintig jaren, dat ik bij hem geweest ben, niet meer te laat gekomme. Maar hij kon je zoo néérzette. Ik poetste alle morgens zijn schoene en de schoene van de juffrouw en de schoene van het dochtertje en de schoene van de zoon. Nou, daar kreeg ik niks voor. Maar met nieuwjaar kom ik bij de ouwe en zeg: „Veel heil en zegen, patroon.” Toen zeit-ie terug: „Dank-je Gasman en hier is een gulden voor 't

schoene-poetse." Most-ie dat 'r nou bij zegge, voor 't schoene-poetse? En terug wenschen deed die niet eens. Dat was 'm te veel. En toen-ie zijn vijf-en-twintigjarige zilveren bruiloft had gevierd, roept-ie mij op 't kantoor en hij zegt: „Gasman, d'r is gisteren een flesch wijn en d'r zijn ook wat druive overgebleven, ga naar de keuken en vraag of jij d'r een tros van mag hebben...”

„Heb jij toen druiven gegeten?”

„Ja en één glas wijn. Dat was alles wat ik van z'n zilveren huwelijksfeest had. En daar had ik mij voor kapot geloopt, vier weken lang.”

„En hoe smaakte die druive? Ik heb nog nooit druive gegete.”

„Smake? Wel, hoe zal ik je dat nou ereis precies uitduie. As een pruim, maar fijner, of as een hand krenten. Ik heb liever een goeie pruim dan druive. Nou, druive, wat was dat nou om dat mijn te geven. En d'r stonden nog schalen met vleesch. Maar hij kon iemand zien doodvallen van honger en zou-ie 'm nog afnemen wat-ie had.”

„En hoe lang ben je daar nou geweest?”

„Zooals ik je zeg, één-en-twintig jaar loontrekkende dienstknacht. En toen ik er één-en-twintig jaar geweest was, ging-ie stil leven en zijn zoon kwam 'r in en zee: „Nou mot je maar naar wat anders omzien, want ik mot frissche krachten hebben.” Nou, toen heb ik eerst wat gezocht, maar ze woue me nergens hebben, dät begrijp je. As je, zooals ik, onder de maat ben en je bent oud geworden, dan ben je achterop. Ik had een dertig gulden overgespaard, want veel kan je niet over houden van vijf gulden tien in de week en toen kocht ik wat boekjes en wat papier en ik ben aan 't colportereen gegaan. Maar nou denk ik dikwijls, dat ik mij bezondigd heb, as ik brutaal tegen den ouwe was of morde en murmureerde. Want nou ik mijn vaste betrekking kwijt ben en bijwijlen an de weg mot slapen — ja, wat zal je doen, as je eerlijk wil blijve en je hebt geen cent op zak — dan denk ik: Dat is nou je straf, omdat je gemurmureerd hebt, toen je het goed had. Want g o e d had ik het, dat besef ik nou. De ouwe was lastig, maar je was den heelen dag warm onderdak binnenshuis en je dee je werk en as je boeken wegbracht, kreeg je wel eens een stuiver en wel is een dubbeltje of een sigaar en nou ben je al blij, as je een blaadje achter je kiezen krijgt.”

De waardin kwam uit het voorkamertje. Ze had een nieuwe zwarte japon aan. Onder de kin droeg ze een groote goudomrande camée van bruinen steen en een snoer groote rozijnkleurige agaten kralen met een gouden slot hing om haar hals.

„Wat zee zij wel, Gasman, toen je bij d'r kwam?”

„Zij was een best mensch, maar ze dorst niet voor hem. As ik je nou maar alleen vertel, dat hij 's middags alleen at en dat zij dan nà-at in de keuken van wat hij had overgelaten, dan weet je genogt. En na zijn bruiloft werd het wat anders en toen riep-ie mij bij zich en zeit tegen mij: „Gasman, as je mijn echtgenoot aanspreekt, wat zeg je dan?” Nou, wat most ik op zoo'n vraag antwoorden? Ik zeg tegen de ouwe: „Wel, ik spreek 'r niet an. Zij spreekt mij an.” Toen zeit-ie: „Ik zal het je duidelijker maken. Noem je haar juffrouw of

mevrouw?" Nou antwoordde ik: „Natuurlijk juffrouw." Toen hij weer: „Zoo Gasman, is dat natuurlijk? Maar ik zeg je, dat je nou voortaan natuurlijk mevrouw tegen d'r zegt of anders ga jij d'r natuurlijk uit. Versta je dat Gasman?" „Jawel," zeg ik, „dat versta ik," zeg ik net zoo.

„Dat had ik lekker verd... Tegen zoo'n mins had ik geen mevrouw gezegd!" meende de waardin. „'k Zou ze mevrouwen!"

De deur van 't gangetje ging open en een man met een hoogrood gezicht en waterige, blauwe oogjes kwam binnen.

„Daar hè je waarachtig Starkie ook. Zoo Stark."

„Dag mannen. Hoe gaat 't?"

„Eerst me gemak nemen. En wat zal het zijn?"

„Geef mij maar 'n droppie klare."

„'k Heb je in lange niet gezien," zei de baas.

„Neen, 'k kwam de wijk niet uit. Maar nou dacht ik, laat 'k is zien gaan, hoe 't met ze staat. 't Is anders een beroerde tijd."

„Beroerd?" vroeg een venter.

„Ja, de kleine man mot 'r hier onder. Ze motte de kleine man d'r onder hebben hier. We magge ons stuk brood niet meer verdienen hoor. We magge niet — en meer... Geef mij nog zoo'n droppie. Zoo, Stompie, zit je ook de meide weer an te halen? Mot je ook je lippe 'r niet eens aan nat maken?"

„Nou, niet kwaad hoor, 'n Zondags slokkie. 'k Drink ze anders nooit."

„Geef 'm 'r ook een, Bet."

De waardin bracht weer twee glaasjes. De koetsier dronk het glas in één teug uit.

„Nog een Bet. 't Ken mij niks meer schelen. Ik ga d'r een zuip op zetten. Motte we naar de haaien, dan motte we naar de haaien. De kleine man mag niet meer vrete."

„Maar wat heb je toch op je lijf, man. 'k Heb je nog nooit zoo gezien."

„'k Zal 't je zegge. 't Binne beroerlingen in de gemeenteraad, 't binne verd...mmelingen onder de koetsiers en 't binnen overal in de wereld verd...mmelinge. De goeie tijen binnen weg. Alles mot groot-scheeps. Nou motte wij, Haagsche koetsiers, ophoepelen voor een maatschappij. D'r komt een maatschappij van Labeilje en met nieuwe koesiers en pracht van beesten, een maatschappij met zat cente van de aandeelhouders en nieuwe bulletjes en die kommen ons concurrentie andoen. Wij motte weg van onder de kap van 't station en wij motte weg van de standplaatse en wij motte van de wereld weg. Maar 't zal niet lang meer duren of ze kunne me krijgen voor alles. Dàt zeg ik je, as ik één week niet te vreten heb en ik heb geen vreten voor mijn huisgezin en voor mijn beest en ik mot mijn beest verkoope, dan doen ik een moord, zoo waarachtig as hier dat glaassie voor mij staat. Laten ze dan uit me weg blijve! Bet, schenk mij nog is in..."

„Nee, je hebt nou genoeg van die stinkende jenever in je lijf. As je wacht, za'k je een lekker kommetje koffie geven, maar sterken drank krijg je niet meer..."

„Nou Bet, dan maar van leb-leb. Zie je — hij richtte zich tot den baas — dat mag ik nou in jou wèf. Altijd zindelijk en ze haalt je van 't drinken af. As jij d'r onder leit, wil ik 'r nog wel als weduwvrouw hebben...”

„Dat zeg je ook, als je te veel op hebt,” hunkerde de waardin.

„Nee Bet, waarachtig niet hoor. Jij bent een knap wijf. De heele buurt zegt het van je. D'r zijn 'r bij de aristocraasie niet zooveel als jij d'r één bent hoor. Want bij de aristocraasie heb je d'r stelletjes.”

„Nou, schiet is los,” zei Dirk. „As jè praat, hou ik met plezier me eigen sm...l, want daar wordt een mensch nog is wijzer op...”

„Gisteren is de ouwe graaf Linthorst naar de pieren gegaan.”

„Dat was een beste man, een goeie man,” zei de vrouw van den bedelbriefschrijver. „'k Heb menig rijksdaaldertje bij 'm weggehaald. En altijd zoo nederig met z'n minderen. Maar toen is 'r opeens een heereknecht gekomme en die kerel most opgehangen worden, want die hoorde je niet eens an en gooide je op straat en liet je niet meer bij 'm toe.”

„Dat zal 'm wel verordineerd zijn,” meende de koetsier. „Zoo heer, zoo knecht. Hij is opeens as een blad an een boom veranderd, na 't ongeluk met zijn zoon.”

„Is zijn zoon dood, die lange, zwarte jongen?”

„Dood — o jé, hij staat al haast weer op. Die is met stukjes en brokkies de kist ingegaan in Brussel. Hij had 't niet verdiend hoor, want 't was een beste jongen, een echt goed rijke-lui's hart. 'k Heb wat met 'm rondgereee hier in 't Haagje. Die had an elke straat-hoek z'n vriendinnetjes. Soms reej ik hem van de een naar de ander en 's nachts droeg ik 'm lazarus van de trap en dan maar mijn bakkie in en dan ik de sleutel uit zijn zak gehaald en 'm naar huis gereje en de deur open en 'm naar zijn kamer gedragen en z'n goedje een beetje los gemaakt en dan weg. En dan de volgende dag ik naar 'm toe.

„Mijnheer, u bent gisteren weer een beetje slappies geweest op de beene.”

„Was ik?” zei-ie dan. „Nou, maar je zal zelf 'm een beetje om hebben gehad, want ik ben toch maar netjes op mijn bed gekomme.”

„Nou mijnheer, netjes, dat spreekt, u bent altijd netjes.”

„En hoeveel kost mij dat ritje nou?”

De prijs zei ik 'm nooit. „'k Rij u voor mijn plezier,” zei ik altijd maar. En dan ging hij over zijn zak en dan gaf-ie wat 'm maar in z'n hand kwam, een tientje, een bankje, een paar riksen. Hij keek er niet eens na. Daar was de ouwe goed voor. De dag vóór dat-ie naar Brussel gaat, zei-ie tegen mij: „Nou mot ik ze nog is allemaal rond voor een afscheidje.” En hij laat mij een portefeuille zien, zóo hoog van 't bankpapier. „Nou,” zeg ik tegen 'm, „zou u nou niet eerst de helft er af doen? Anders heeft u geen reisgeld.” „Waarachtig, jij bent nog zoo'n groote stommerd niet,” zegt-ie en haalt 'r een hand papier uit en gooit die zoo in een laatje. Toen zei-ie „en nou, vooruit, alles af hoor en geen één overslaan.” „Uitstekend,” zeg ik. En ik de zweep er over. Eerst naar de Primeur. En daar deden wij inslag. Paling, armdik en busjes en potjes, en stukken vleesch en toen

naar de Bodega en wijn ingeslagen en champagne en toen oesters besteld en daarna naar de adressies. Vijf adressies waren we al langs geweest en toen kommen wij aan één huis en ik wacht, ik wacht en het wordt nacht en ik val haast in slaap en toen denk ik, laat ik 'm maar is nágaan. En ik schel an en hij trekt zelf open. „O ben jij het. Kom boven, kom boven,” roept-ie. Ik kom boven in een kamer, alles van zij en een lamp met rooie zij 'r om en een tafel gedekt met zilveren stukken en bloemen 'r in en daar droop de wijn af op het karpet en op twee stoelen lag één van de dames en op een kanapée lag een andere en op een andere kanapée lag nog zoo'n model, jonge meiden, die zoo ver weg waren, dat ze voor dood lagge. En toen neemt-ie een glas, maar dat laat-ie vallen. Hij kijkt 'r niet eens na en neemt toen zoo'n soort melkkan, die er stond, en gooit die vol met champagne en giet 'r nog rooie wijn bij. „Zuip op kerel! in één teug.”

Nou, ik wou wel, maar ik kon niet, want champagne is branderig op je tong. „Ben jij een koetsier,” zeit-ie, „kijk hier.” En hij doet de eigenste kan weer vol en drinkt die voor mijn oogen leeg in één teug. „Zoo mot je drinken, koetsiertje,” zeit-ie. „En wat zeg je er nou wel van?”

Nou, ik zei maar niks en lachte. En toen zeit-ie: „Denk je nou, dat je alles gezien hebt? Kom mee, jij mot je Haagje leeren kennen, dan kan je d'r over mee spreken.” En daar doet-ie twee gordijne open van de voorkamer en daar lagge d'r nog zoo'n paar, maar.....

De koetsier ging door met verhalen, nà verhalen, die niet verder zijn weer te geven. De venters en bedelaars, de armen, elken dag strijdende voor hun beetje sober eten, zaten met aandacht toe te luisteren.

„Maar,” ging de koetsier voort. „Toen ik dan dat stelletje zoo bij mekaar zag, zei ik: „Nou baron, zal ik nou maar die boel hier afnemen?”

„Ga je gooi,” zeit-ie. En ik neem het tafellaken bij de vier punten en flesschen en glazen en d'r stond nog een schotel met paling en potjes en taarten en vleesch in korsies, alles bij mekaar en ik naar beneden de trap af en boven op de imperiaal. Het tafellaken heb ik nog thuis. Mensch, dat is damast van een vinger dikte en as je 't tegen het licht ziet, staat 'r een bosch op en herten en honden, de heele rommel is daar in gewezen...”

„En heb je 'm nog thuis gebracht?”

„Waarachtig. Ik weer naar boven en toen lag-ie zoo'n beetje te rollen op den grond. Maar dat kon ik al van 'm en ik gooi 'm wat wijn tegen zijn slapen en ik haal 'm op en hij slaat z'n oogen weer op en 't eerste wat-ie zeit is: „Geef ze nog allemaal champie. Wie bè-jij?”

Dat kon ik van 'm. Ik kon 'm op een prik. As-ie zoover was, kon je met 'm doen as met 'n kind. Dan was-ie 'n lam, zoo driftig en tam-peneerig as-ie anders was. Ik rolde 'm in m'n armen de trappen af en 't koetsie in en 'r van door naar z'n huis. Maar toen ik aan de deur stilhou en de bak opendoe, daar leit-ie in zijn braaksel as een zwijn

en toen ik 'm anpak, zijn mijn handen zoo koud nat en ik kijk in 't licht van mijn lantaren en daar schrok ik mij, dat ik docht meteen in mekaar te zinken, want hij had bloed gespogen. En ik draag 'm naar zijn kamer, terwijl-ie kreunt en zijn hoofd over mijn schouder legt en boven zet ik 'm in een groote luie stoel. „Koetsiertje,” zegt-ie tegen mij, „dat is de laatste keer geweest. Ik voel het wel, ik mot 't opgeven, maar het hindert niet, geef de champie nog is.”

Nou, ik had geen kijk 'r op om mijn champie weg te geven en ik zeg: „'t is er niet.”

„Is het 'r niet,” kreunt-ie. „Nou, neem dan de sleutel en ga naar de kelder en haal d'r uit wat 'r is.” Maar dat verdraaide ik, want as je andere wakker maakte in een vreemd huis, zouwen ze je voor een dief aanzien en al wàs 't niet zoo, ik zeg, doe wat je wilt, maar blijf uit handen van de pelisie, want dan trek je toch altijd an 't kortste end. Maar hij lag maar te schreeuwe: „Champie (vloek), champie (vloek)” en meteen kwam 'r weer zoo'n golf braaksel en bloed tegelijk en toen ben ik midden in den nacht naar dokter D... gegaan en heb die uit z'n nest gepord en die in mijn bak — 't stonk d'r schrikkelijk in — en die naar boven en toen die 'r was, ik naar beneden en ik weg...”

„Heb je nog wat van 'm gehoord?”

„Nou, zooals ik je zeg, hij is te Brussel in stukkies z'n kist ingegaan. Een éénige zoon hoor en hij kon z'n rente niet alleen an...”

„Ja, ja, wij menschen hebben veel, maar de rijkdom heit ook d'r portie,” zei de Stomp.

„Dat 's d'r weer één van Stomp. As die niet most meespreken. Motte ze dan zóó met het geld gooien, terwijl wij crepeeren?”

„Waarachtig motte ze,” zei een der venters. „D'r most meer van zulke rijkdom zijn. Die brengen de centen nog is onder de menschen. Wat heb je an die rakkers, die an d'r centen vastgebonden zitten? Daar heeft niemand plezier van.”

„Jij hebt gelijk,” zei de koetsier. „Want 't was een beste jongen. Hij kon geen armoei zien. As ik bij 'm kwam en ik zei: „Baron, d'r is een vrouw bevallen in mijn buurt, dan had ik een achterwiel óók. En ik liet ze maar bevallen, heb je 'm ook in de lamp? Nou of ik. En op z'n laatst zegt-ie, „ik geloof, dat ze bij jou daar allemaal in de kraam motte” en toen zeg ik: „Ze kenne d'r bij ons niet zooas de baron vriendinnetjes op na houwe” en toen begon-ie te lachen en gaf mij nog een gulden erbij. Zóó was-tie...”

Het was buiten een prachtige herfstdag. Voor 't eerst, zoolang ik in dit huis was, zag ik een dun zonnestraaltje van 't plaatsje in de kamer vallen. En de menschen in de gelagkamer, allen met helder ondergoed aan, behalve Piet en ik, rustig zittend aan de tafeltjes, ietwat opgevroolijkt door 't rumoerige verhaal van den koetsier, schenen minder somber in den lichter en dag. Maar géén ging uit. Zij bleven bij elkaar hokken in de warme kamer.

De deur ging open en twee groote, lange, magere kerels kwamen binnen.

„Een flessie bier voor mijn en een glaasje bier voor me broertje!” bestelde 'r een.

„Geen herrie, anders ga je meteen er maar weer uit...”

„En nog één klare,” schreeuwde een der lange kerels.

Zij namen het fleschje bier, zetten den hals van de flesch aan den mond en dronken een paar slokken. Doch de één was te dronken en hield, toen hij de flesch van den mond bracht, den hals naar beneden, zoodat het bier langs zijn broek liep.

„Breng 'm naar boven, je broer; mot je 'm nog voeren!” zei de waardin.

„As ik 'm voeren wil, gaat dat niemand an. 'k Betaal 'r toch voor. Wij hebben de centen. We hoeve d'r geen vrouw en kinderen van te onderhouwe.”

„Geef mijn dan maar wat, als je te veel centen hebt.”

„Geven? Ik geef geen rooie cent. Wie geeft er mijn wat? 'k Mot 'r ook hard voor werken.”

De andere dronk onderwijl bier en jenever door elkaar en zwabberde het gore, bleeke hoofd lusteloos en ellendig heen en weer.

„Breng 'm naar bed.”

„'k Wil nog niet naar mijn nest. We binnen gistermiddag om vier uur aan de gang gegaan en wij hebben doorgelold tot nou en wij motte 'r nog meer van hebben. Morgen verdraai ik 't ook. Ik ga niet aan de gang. 'k Ben een vrije jongen hoor. Wij zijne vrije jongens. De heele week ben je een loonslaaf, licht dat je d'r is eens je lol van neemt. Als je geen centen heb, geen lol — en as je wel centen heb, dan wel lol. Kom, schele hond, speel is wat op je harmonica...”

De harmonica-speler gaf een vloek en een scheldwoord terug. Een van 't beschonken tweetal wilde op hem toegaggelen, maar de harmonica-speler nam een broodmes van een tafeltje.

„As je nou op wil komme, vooruit dan. Ik ben voor geen honderd uitgedroogde borstelmakers bang. Gemeene kwajongen. Kom op...”

De baas kwam tusschenbeide.

„Hoor is, laten wij nou gemoedelijke jongens onder mekaar blijve. Hein is een fatsoendelijke jongen en jelui zijn fatsoendelijke jongens.

„Doch je, dat ik die schele beroerling niet stond, omdat-ie dat mes in zijn poote heeft? Wie heeft lèf? Ik heb lèf. Laten ze maar opkomme...”

„Dat weten we nou allemaal wel, maar jij hèt wat op en hij hèt wat op...”

„Dat lieg je. 'k Ben zoo nuchter as een pasgeboren kind.”

De baas drong de twee borstelmakers naar 't gangetje. Zij bolderden de trap op, boven hoorde ik vloeken, stommelen, daarna een slag, die door 't huisje dreunde. Toen was 't stil.

De baas kwam weer naar beneden.

„Is 'r wat gebeurd?”

„Nou, hij is op 'n bed gevallen en 't bed viel in mekaar en hij met z'n harsens op de grond, maar nou is 't alweer all right. Laat 'm z'n roes maar uitslapen. Vanavond is-ie weer goed.”

„Die verd...de drank!” zuchtte de waardin. „O, as mijn man an

de drank was, waarachtig as ik me niet in 't Zieken verzoop. Ze moste ze ophange, die de drank brouwen..."

„Nou, dat zee je eerste man ook niet.”

„Juistement daarom. Die het me ook de kanker wat angedaan met z'n zuipe. Dat was 'n lam, die eerste man van me. En uit z'n eigen zou-ie geen glas hebben angeraakt. Maar zoodra was 'r een ander bij of hij kwam in de verleiding en dan kwam-ie thuis as een varken uit zijn drek. 'k Heb wat met 'm te rakkere gehad.”

Ik stond op, nam mijn kruk en ging naar buiten. O, de heerlijke, frissche lucht op straat en de blauwe lucht en de stilte van den Zondag. En toen ik 't straatje uit was en op de gracht de groote kerk zag, die daar stond en het rustig-provinciale van het Zondagsche Den Haag en de wind langs mij streek, voelde ik een benauwenis van mij wegwaaien. Het was, nu ik uit de rumoerige, bedompte gelagkamer kwam, of ik een andere wereld zag. Ik liep de kerkgangers tegemoet, hopen op giften. Maar niemand gaf mij wat. Wat jongens, die met centen en hazelnoten speelden, kregen mij in 't oog. Eén gooide mij een uitgekouwde tabakspruim na. En een ander riep: „Die vent kan wel zonder kruk lopen. Sla 'm zijn harsens in.”

„Trap 'm in mekaar!” riep de pruim-gooier.

Ik liep door. De menschen in Zondagskleeren weken voor mij uit. Zij waren bang voor hun Zondagsche goed. Bij een straathoek kwam ik een oud vrouwtje tegen met een Perzische shawl om. Zij leunde op een stokje, hield dat met de kruk naar boven even op, beduidde mij om stil te houden.

„Mannetje,” zei ze met een krakend stemmetje, „mannetje, je mot niet zoo hard loopen. De menschen kenne je niet bijhouwe, die je wat wille geve. Ben je een Jood?”

Ik knikte stumperig toestemmend.

„Nou wacht, dan zal ik je wat geve. Maar kom een beetje tegen de huize an, want ik ben bang voor de wagens midden op de straat. Je bent met die drukte tegenwoordig overreeje voor je 't weet...”

Pratende was zij met haar hand in haar rokzak gegaan, haalde er een knipje uit van haakwerk met een dun zilveren beugeltje.

„Dat's van de kindere van mijn dochter. Dat heeft de oudste meid van mijn dochter voor me gemaakt. Dat is toch zoo'n bijdehand kind. Dat kan alles met d'r handen watte d'r ooge maar zien.”

Ze deed het knipje voorzichtigjes open, voelde met haar dunne, dorre rimpelige vingers in 't paars zijden zakje binnen in 't knipje, haalde er eerst een dubbeltje, toen een cent, toen een twee-en-halve centstuk uit. Dat laatste gaf ze mij.

„Zie je, vandaag ben jij nou de gelukkige, mannetje. Ik ben goed voor alle geloove. Ik zeg maar, alle menschen moeten eten en een ieder mensch in zijn eigen geloof. Zie je mannetje, dat geef ik k nou alle Zondagge weg. Vier duiten in 't zakje en vier duiten op straat an 'n arm mensch. d'Eene Zondag an een Protestantsche en de tweede Zondag an een Katholieke en vandaag is het de Zondag voor de Jodeman...”

De jongens, die aan 't dobbelen waren, kwamen toelopen, toen zij mij zoolang met het vrouwtje in gesprek zagen.

„Hij het 'n meid an de hand,” zei er een.

Het ouwe vrouwtje keek op.

„Pas op. Laat je niet bedriegen. Hij heit geen kruk nodig, die sneerlap.”

„k Heb 'm gisteren as hardlooper gezien...”

De vier jongens drongen dicht op en een, opeens rochelend, spooog een kwak op de handen van 't vrouwtje, dat het beursje omklemd hield.

Voor 't eerst sedert 't begin van mijn reis was 't mij onmogelijk om in mijn rol te blijven. Haast instinctmatig nam ik mijn kruk op en gaf plotseling den jongen, die gespuwd had, met mijn kruk op zijn schouder. Zoodra ik den slag had toegebracht, ontzette ik. Want de slag was hard aangekomen en de jongen had met een luiden gil naar zijn schouder gegrepen.

„En jij ook,” zei ik, inwendig al weer geheel kalm, maar met mijn kruk een beweging makend, alsof ik den ander ook wilde slaan, tegelijk een stap vooruit doend. De tweede jongen week terug, zett: het op een loopen en de drie anderen liepen ook mee. Ik deed nog een paar stappen voorwaarts en ging toen weer naar 't vrouwtje terug. Zij veegde met een grooten witten zakdoek haar hand af. Maar haar oude oogen, toen ze mij zag, waren driftig en fêl van licht.

„Smerige Jood, je kent wel loopen. Ze hadde gelijk.”

De jongens, nu versterkt, kwamen al weer den hoek om, nu echter moediger.

„Daar is-ie, daar is-ie,” zeiden ze tegen een paar opgeschoten krels, één er van in witte hemdsmouwen.

Ik liet ze stil naderen.

„Juffrouw,” zei ik tegen het oude vrouwtje, „hier heeft u uw geld terug, as je meent, dat ik loopen kan. Loopen kan ik niet, maar de drift gaf me vleugels.”

Zij keek wat milder, maar nog altijd ongeloovig. Een der slungels stond nu heel dicht bij ons en de anderen nog wat angstig op een afstand.

„Sla nou die jongen nog is.”

„Jij bent een fatsoendelijk man,” zei ik opeens met mijn vinger naar den slungel wijzend. „Zeg is op, wat zou jij doen, as zoo'n jongen jou molesteerde. Zou jij je laten hinderen. Daarvoor zie ik j o u niet an.”

„Nee,” zei de slungel, wat in de war, „ze motte mèn niet an me lèf komme.”

„Dat geloof ik, je zou ze d'r één geven. Daar zie ik jou wel voor an.

„k Zou ze een trap verkoopen, dat ze voor lazarus leijen,” zei hij opsnijgend.

„Je zou wat doen, magere looddief!” riep de pruim-gooier.

Mijn diplomatisch talent had mij gered. Want de slungel liep op den jongen, die 'm voor „looddief” had uitgescholden, toe, pakte 'm in zijn nek.

„Wat zee je?”

„Niks, niks, la-me los, la-me los. Ik zee niks.”

„Je zee wel wat, vuile..... wat lèt me of ik geef je een.....”

Het vrouwtje, ontdaan het middenpunt van een troep straatjongens te zijn, ging weg. Ik bleef, om haar gelegenheid te geven weg te komen, bij de jongens en zei op den jongen, die looddief had gezegd, wijzend: „Die heit me met een pruim gegooïd!”

„Nou,” zei de tweede slungel in witte hemdsmouwen, „hij doet je nou toch niks meer. Donder nou maar gauw op...”

„As ik wil!” zei ’k onwillig, maar meteen den welkomen raad volgend.

Het vrouwtje was den hoek al om en een eindje verder op de brug. Ik volgde haar op een afstand en een eindje over de brug liep ik wat sneller en haalde haar in.

„Ben je daar al weer?” zei ze, nog altijd ontdaan.

„Ja juffrouw. Je hebt je geld nog niet teruggenomen.”

„Mot ik dat terugnemen? Is ’t soms niet genoeg, brutale vent?”

„’t Is te veel juffrouw. Ik ben maar een arme schooier, maar ik laat mij niet in me eer tasten. U zegt, dat ik goed loopen ken en ik ken niet goed loopen. As u gelooft, dat ik goed loopen ken, moet u uw geld maar houden.”

„Zoo’n vreemde bedelaar as jij ben heb ik van mijn leven nog niet gezien; zoo oud als je wordt, leer je altijd nog wat. Maar je liep toch die jongens achterna...”

„Zooals ik u zei, omdat ik in drift was. Dan kan een mensch alles. U zou, omdat ik u scheen te bedriegen, voortaan niets meer weggeve...”

„O neen, dan had ik al dadelijk moeten ophouden. ’k Zeg maar: Een aalmoes dwaalt niet! Maar hou nou maar dat vierduitstuk en ga nou maar heen mannetje. Als je ’t zoo astrant zegt, zal ’t wel waar zijn.”

Ik sloeg aan aan mijn hoedrand en ging terzijde. Zij keek mij nog even aan, riep mij weer terug.

„Kom hier. Wacht nog eens.” Zij haalde weer haar knipje voor den dag en haalde er nu een dubbeltje uit.

„Hier heb je nog wat. Ik weet niet wat ik an je heb. As ik mijn bril ophad, zou ik je beter kunnen zien. Zoo’n rare bedelaar heb ik nog nooit ontmoet. En je spreekt, mannetje, as een schoolmeester. Je bent toch geen schoolmeester geweest?”

„’k Zal u liever niets zeggen van wat ik geweest ben. Maar hier heeft u een pakje postpapier en hier nog een pakje enveloppen. „Ik ben koopman, maar ’t gaat slecht met de negotie...”

Ik liet haar met mijn kleine gave in de hand staan en hompelde, telkens met mijn kruk bonzend op de steenen, weg. Ik geloof, dat zij mij weer nariiep, maar ’t kan ook wel zijn, dat dit het nasuizen was in ’t oor van de eerste maal, dat zij mij riep. Doch ondanks den humor, die er in mijn toestand lag, hinderde mij dit tooneelspel tegen dit goede mensch terdege. Zoo ook de omstandigheden de middelen heilighden, er was ditmaal in ’t gebruik dier middelen iets, dat mij

stuitte. Maar ik kon niet anders. Voor een volledige, ware onthulling zou deze vrouw waarschijnlijk niet toegankelijk zijn geweest. En ik mocht haar ook niet in den waan laten, bedrogen te zijn geworden. Ik koester een stille hoop, dat zij dit zal lezen of hooren voorlezen en zoo alles zal begrijpen en vergeven. Ik doe een beroep op de Haag-sche families, die weldadige grootmoeders hebben!

Het ongewoon snelle loopen had mij vermoeid. Ik liep daarom langzaam naar een gracht, waar 't nogal druk was en ging op een stoep zitten, zóó, dat 't publiek mij kon zien. De Zondagsche menschen in Zondagsche kleeren liepen mij voorbij. Een enkele maal kreeg ik een medelijdenden blik. Dikwerf keerden — en dit deden vooral jonge dames — de menschen hun hoofd af. Zij wilden mij liever niet zien. Dit is wel de eenvoudigste manier om van arme menschen af te komen, niet naar hen zien. Driemaal kreeg ik in de twee uur, dat ik stil zat, een gift. Eéns van een deftig gekleed jongmensch, die plotseling stilstond, zijn portemonnaie voor den dag haalde en mij, zonder iets te zeggen, één cent gaf en weer stijf-deftig doorliep. Het had in een pantomime niet anders kunnen geschieden.

De tweede barmhartige was een werkman in een zwarte kamgaren gekleede jas, die met zijn vrouw aan zijn arm liep.

„Geef 'm wat,” zei de vrouw.

„Zeur toch niet,” zei de man gram.

„Jij altijd met je stopwoorden. Geef liever wat.”

„Nou, daar dan en ver...k,” zei hij en wierp, na driftig in zijn zak te zijn gegaan, mij één cent toe.

Zij gingen weer door. Het vrouwtje — zij was tenger, klein en heel jong, keek nog eens om met een meêwaren in haar oogen.

De derde gave kreeg ik v. t. drie kindertjes, twee meisjes en een jongetje in kleine burgerstandsche Zondagskleeren. De twee meisjes droegen helder witte gestreken boezelaars met geborduurde strooken over 't borstje. De kleeding van den jongen staat mij niet meer voor den geest. Alléén weet ik nog, dat hij een dun wandelstokje in de hand had.

De drie kinderen bleven op een rijtje voor mij staan.

„Een bedelaar,” zei het jongetje.

„Geef 'm je cent,” zei een meisje.

„Dank je hoor. Geef jij je cent maar.”

„Nou, dat zal ik ook wel. Hier heb je een cent, bedelaar.”

Ze reikte mij den cent over, maar hield het handje wat angstig op een afstand.

„Dankje kindje, maar 'k heb geen cent nodig van je. Ik heb een goeien dag gehad en rust maar wat uit. Hier hebben jelui van oom een dubbeltje.”

„O,” zei 't meisje verwonderd-verheugd, maar 't geld niet aannemend.

„Neem 't maar,” zei ik.

„'k Mag van me moe geen geld aanneme,” zei 't kind verlegen.

„Maar jij toch wel?” vroeg ik aan 't andere meisje.

„Nee, ik ook niet.”

„Ik wel,” zei de jongen. „Geef mij 't maar.”

„En wat zal je er dan voor koopen?” vroeg ik den jongen.

„Stik vent,” zei de jongen. „Ga mee, laat die kerel maar zitten,” zei de jongen opeens. „Koop liever een hoed en laat je jas maken, dan dat je dubbeltjes weggeeft.”

En met de twee meisjes ging hij heen.

Ik stapte op. Het werd namiddag. De lucht was diep-opaal en wolken van donker-paars dreven ver boven het donzige getakte der boomtoppen van 't nabijzijnde Haagsche bosch. Ik hield rechts en liep de deftige dwarsstraten in, terzijde van den weg. Achter de ramen der voorkamers zaten de menschen met de Zondagswisite. Op de vensterbanken stonden de glaasjes advocaat; op tafeltjes zag ik de mooie kleurtinten in kristallen drank-karafjes. Telkens opnieuw als ik voorbij zoo'n venster aan de straat ging, liep ik langzaam, in de hoop, dat de een of ander spontaan zich mijner zou aantrekken.

Waarover liepen de gesprekken daarbinnen? Indien ik eens werkelijk een bedelaar was? Welk gevoel zoude ik hebben, daarbinnen al die schijnbaar rustige, genoegelijke, koutende, welgekleede, welgevoede, welbehuisde, welverzorgde, wel-geprotectioneerde menschen te zien zitten? Zoude ik niet, ten einde raad, mijn kruk nemen en plotseling een ruit inslaan? Wij hooren steeds van honger, ellende, uiterste armoede en maar zoo zelden van het verzet dier armen. Wat weerhoudt hun het ondraaglijk leven voort te slepen? Hoe vinden zij de kracht om deze „vrijheid” te blijven verkiezen boven de gevangenis? Zouden niet, indien de armoede werkelijk zoo nijpend was, als zij ons, van buiten gezien, lijkt, meer geweld, meer misdaden geschieden?

Gij kent de ellende slecht, die zóó spreken. Weet, dat reeds uw kleeding alleen u verlamt, vernedert, gedweë maakt. Gij weet, dat een militaire uniform b.v. u een gevoel van kracht, van opgewektheid, van fierheid geeft. Denkt gij, dat lompen op hun beurt geen uniform zijn?

En de armoede komt niet opeens. Armoede is als een slepende kwaal. Zij mat af, zij verdooft, zij versuft. De armoede besluit u. Met het derven van lichamelijke behoeften wordt uw verlangen naar lichamelijke genietingen grooter. Het geestelijk wezen krimpt weg in u. Trots, fierheid, eerlijkheid, fairheid, karakter, dat alles hangt niet altijd, maar doorgaans samen met lichamelijke welvaart, 't zij persoonlijk van u zelf, 't zij van uw voorgeslacht. Gij beklaagt u, als bedelaars en andere armen zich zelf verwaarloozen, hun kinderen exploiteeren, u bedriegen, huichelen, vlieën, kruipen, drinken, brassen. Armbezoekers van meer weldadigen dan wel ruim-geestigen aanleg zullen u dadelijk tal van verhalen kunnen doen, van de velerlei wijzen, waarop zij, naar zij meenen, bedrogen zijn. Het zijn alleen de sterksten, de diepst-voelenden, die

zich op den duur niet met walging en wanhopig afwenden van de armen, het „tuig”, het „schorremorrie”, het „zoodje luiards en bedriegers”, waaraan alle moeite verspild is.

Maar zij allen hebben de groote verontschuldiging, de alles uitwisschende verontschuldiging van de maatschappelijke epidemie, die „armoede” heet. Armoede sloopt, niet alléén het lichaam, maar ook, maar allereerst de geestelijke eigenschappen.

Beschouw den bedelaar, zooals gij thans den krankzinnige beschouwt. Hij is een slachtoffer en zoomin als gij een zieke verwijt, dat hij niet beter wordt, zoomin moogt gij toornig zijn of u afkeeren van de ellendigen, die lijden aan die groote degenereerende ziekte: „Gebrek aan welstand.”

De deftige Haagsche families zaten gezellig te keuvelen met het Zondagsbezoek. En het bedelaartje sleepte zich langs de ramen en hij wist, dat in elk huis genoeg op zolder en vliering lag, om hem te voorzien van schoenen, kleeven, een nieuwen hoed, maar dat niemand er naar taalde hem te helpen, omdat men eensdeels te laksch is en anderdeels het liever geeft langs een meer gereglementeerden weg, door middel van commissies, armbesturen, het Leger des Heils...

Waarom zoo eenzijdig?

Het is waar, dat gij vaak aan onwaardigen zult geven.

Maar het is evenzeer waar, dat gij door uw volkomen reglementeering op weg zijt, onmiddellijk het contact te verbreken tusschen den bezitter en den bezitlooze.

“De jonge dames wenden het hoofd af, als ze een arm man op straat zien. Ze kunnen het doen, het geweten, het plichtsgevoel, en den angst, zelf eens zoo arm te zijn, sussend met de gedachte: „Er wordt voor hen gezorgd door Armenzorg of door 't Leger.”

Laat ons niet alle reglementeering, alle orde verwerpen. Maar laat ons in 's Hemels naam verhoeden, dat wij niet geven en niet te geven hebben met reden om ons te schamen.

Laat toch zooveel mogelijk elk goeide in verbinding blijven met de armen. Dat ieder voor zich, op eigen verantwoording en volgens eigen inzicht, iets weggeve.

Een aalmoes dwaalt niet.

Gij moet uw hart niet geheel en al onder wetten en wetjes laten brengen.

De daad van iets geven op straat aan een schooier, die u voorbij komt, moet niet worden iets, waarvoor gij u schaamt, omdat 't zoo aanstellerig staat!

Wordt maar eens, als gij twee dubbeltjes in de week aan centen weggeeft, voor drie stuivers bedrogen.

Eén stuiver kan zijn plicht doen.

Vreest gij daardoor de bedelarij aan te moedigen, het kwaad te stijven?

Ik deel uw vrees, maar zij mag geen excuus zijn om de hand op den zak te houden.

Geef aan degenen, die nù lijden.

En werk naar beste krachten mede tot het tot stand komen van wetten, die in de toekomst het kwaad verminderen.

Van een dame, die met een net gekleed meisje van tien jaar een deftige woning binnen ging, kreeg ik drie-en-halve cent. En dien Zondag tot den avond ontving ik niets meer. Ik zag de mooie lucht, nu hel orange met weeke slierten van smeltend wolk-pensée. Ik zag de droomende grachtjes met de teere verschieten. Ja, Den Haag was mooi, was warm, was innig op dien heerlijken herfst-dag. Maar ik had gebedeld van elf uur tot vier uur en zou zonder dat op buitengewone wijze verkregen dubbeltje der oude juffrouw, geen geld gehad hebben voor middagmaal en onderdak.

Maar ik werkte niet!

Konden Piet de zeventigjarige, de Stomp, 't oude bedelvrouwtje, de bedelbriefschrijver met zijn verlamde hand en de twee andere lichamelijk ongeschikte lieden werken?

En de drie bedelkinderen, die opgroeiden zonder vak te leeren, zonder lezen en schrijven te leeren, zouden zij later voor iets bruikbaar zijn?

Een wet op den leerplicht had deze kinderen gered, ten minste kunnen redden.

En een wet op den ambachtsplicht.

Drie kinderen, opgroeiende zonder onderwijs, geëxploiteerd door ouders, die door armoede daartoe gedwongen worden, zijn drie stamhouders van generaties ongelukkigen.

Zij zaten nog allen thuis. Geen van allen was uit geweest. Den heelen Zondag bleven zij hokken in de gelagkamer, zittend op hun stoelen en rustend. Zij hadden genoeg van de buitenlucht. Niet de straat op moeten was een genot voor deze menschen, die op straat en aan de huisdeuren hun levensstrijd streden.

Toen ik binnen kwam, nam niemand van mij notitie. Want er was gekibbel. Het binnenshuis zitten den ganschen dag maakte de menschen kribbig.

„Jij hebt makkelijk kletsen. Jij ken je elken dag opkikkeren met karremelk. Jij bent een man zonder vrouw of kinderen. As jij met je kast er op uit gaat en je hebt je schelling verdiend, dan zeg je stik maar, 'k ben binnen. Maar wij hebben huishouwen, wij zitten op dubbele huren asse we er op uitgaan. Dàt mot je niet afvegen.”

„Nou, beter dat ik karremelk gebruik dan klare.”

„Dat zeg ik niet. Maar ik zeg as je centen voor karremelk hebt, mag je niet spreke as een ander zich mag beklagen. Jij bent 'r maar goed an toe.”

„Nou, je zal mij niet hoore klagen.”

Het bleek mij, dat het middagmaal reeds afgeloopen was. Zondags werd er vroeger gegeten. En de lamp werd ook vroeger opgestoken.

Een van de mannen had uit zijn jaszak een courant gehaald. Het

was de eerste maal, dat ik in dezen kring zag lezen. Het was een blad met anecdotes.

De harmonica-speler kwam met zijn harmonica.

„Ja, een fijn stukkie meziek. Dat mag ik hooren.”

De harmonica-speler hield zijn instrument tegen het licht.

„Dat's een mooi stuk werk!” zei hij, het toonend aan Dries.

„Een prachtig instrument. Daar zit waarde in.”

„Laat je dat gezegd zijn. Dat verdien jij in geen maand.”

„'t Zal wel waar zijn.”

„Zeker is dat waar. Kijk die registertjes eris. En dat beslag. En afgewerkt, fijn. 'k Heb er nog een te Amsterdam, die is grooter en die is voor de staatsie op bruilofte. Maar ik voor mij heb deze nog liever. Want 't geluid, dat er in zit, zie je, 't geluid...”

Hij begon te spelen, eerst zachtjes, dan met meer animo. En de anderen zaten stil te luisteren.

„Nou eris een mazoerekaatje,” zei de Stomp.

„Mot je dansen, Stompie?”

„Dacht je da'k niet meer kon?”

En Stompie, opstaande, met zijn hoofd schuin op zijn vergroeiden nek en zijn eenen arm, ging naar 't midden van de kamer en begon een paar komieke danspassen uit te voeren op de maat van de harmonica-muziek.

„Nou, vrouw Verbrugge, mot uwe niet ereis?”

„Nou, hoor 'm is. Vandaag danse en morrege niet te vrete,” lachte de oude vrouw.

„Vooruit, vandaag en zeit morrege niet. Traldera-de-traldera-de-tra-la-la en me moeder, die mot.....

En de éénarmige met den gedrochtelijken romp danste zoo zingend alleen rond, terwijl de anderen lachend zaten toe te kijken.

De vrouw stond op en ging naar den bedelaar toe en, met haar beide handen haar rok optillend, wilde ze meedansen.

Doch haar man, de leverzieke bedelbriefschrijver, liet dat niet toe.

„Mensch, hou je fatsoen.”

„Nou, dans jij dan.”

De leverzieke stond op, met zijn verschrompeld bovenlijf, dat voorover gescharnierd stond op zijn heupen. Maar hij ging weer gauw zitten.

„'k Heb te veel last van de rimmetiek vandaag. Ik ken niet. Late me liever geen meziek meer maken. Asse jelui je m...l houwe, zal ik wat voordragen...”

„Geef mij maar meziek,” zei Dries.

„Ga je nou zitten of ga je niet zitten!” dreigde de leverzieke.

De vrouw, prettig gestemd door de jaloerschheid van den man, maakte nog een paar passen en ging dan bij haar man zitten.

„'t Is zoo'n kribbebijter,” zei ze, hem vleierend in zijn dun rimpelnekje pakkend.

„Blijf maar met je poote van me lijf,” nurkste de man.

„Nou lieverd, zeg nou is wat anders.”

„Hou toch je gemak. Je hebt het weer te goed. Je bent weer te

weelderig. Jij mot (vloek) geen vleesch vreten. Toen je vanmiddag vrat, wist ik al weer dat het komme zou."

De harmonica-speler hield op.

„Nou de voordracht," zei de harmonica-speler.

„Nou, vooruit dan. Kenne jelui Joele?"

„Ikke niet."

„Ken jij het?"

De harmonica-speler moduleerde.

„Nee, dat is 't niet."

„Nou, dan zal ik 'r maar wat bij spelen."

De gele man ging wat rechter in zijn stoel zitten en begon, met een stem, diep in de keel:

„Mijn Joele was zoo schoon
En waarlijk uitgelezen,
Als zij niet leelijk was,
Had ze schoon kunnen wezen.

Toch Joele was zoo coquet,
Daar valt niet tegen te praten,
Haar haren kamde ze nooit,
In haar kousen had ze gaten.

„Ha, ha, zoo'n smerig wèf!" lachte de vrouw van den voordrager.

„Hou je gezicht, val 'm niet in zijn redeneering."

En Joele kwam mij voor,
Als helder bronnenwater,
Doch toen ik haar bekeek,
Leek ze op een oude kater.

„S...k. 't Mos toch een kat zijn...!"

„Asse jelui je gezicht niet houwe, schei ik d'r meteen uit. Met die verd...mde klets d'r tusschen."

„Ja, jelui brengen 'm maar van de wijs..."

„Mot jij d'r ook je darm weer doorspoele..."

En Joele kon ook inderdaad
Met hare oogen prijzen.
Het eene was van glas,
Uit het andere kon ze niet kijken.

En Joele kon ook, als zij sliep,
Ook heel aardig ronken,
Ze dronk 's morgens maar een halve kan,
Dus was ze doorlopend dronken.

En Joele had inderdaad
Ook een paar mooie beenen,
Haar eene voet was krom,
Aan de andere had ze geen teenen.

„Hou nou je sm...l maar,” zei de baas, die zelf gebrekkig liep.
„Zoo'n ongeluk kan een elkeen overkomme.”

„Nee, 't aardige komt nou pas,” zei Dries, die de voordracht kende.

En Joele was zoo dik,
Stel u daarmee tevreden,
Als zij uit kuieren ging,
Dan rammelden al haar leden.

En Joele had een stem,
Die had je moeten hooren,
De muziekmeester kwam er bij,
Die wou haar maar gaan smoren.

En ook op Joele haar neus,
Daar mag ik wel in treden,
Als er een vlieg op kwam,
Viel hij dronken naar beneden.

„Nou, dat wèl zal 'm ook gelust hebben!”
„Hou dan toch je sm...l!”

En Joele kon inderdaad
Een groote eetlust toonen,
Als zij aan tafel zat,
At ze vijf kop bruine boonen.

„As 't niet anders is...”

En mocht mijn Joele eens,
In dit tranendal bezwijken,
Met zee gras opgevuld
Zal ze in de diergaard prijken.

En nu, geacht publiek,

„Gossie, wat een deftigheid. 't Lijkt wel offe we op 'n bruiloft benne.”

En nu, geacht publiek,
Zal ik over mijn Joele zwijgen,
Maar als u 't hebben wilt,
Kan u 'n portretje van haar krijgen.”

„Dat's verd... aardig. Waar heb-ie dat vandaan?”
„Dat gaat je geen m...r an. Ik ken 't. Wille jelui d'r nog een?”
„Hij schudt ze maar uit z'n mouw.”
„Ja, je mot bij hem maar weze. As-ie begint, dan hoor je wat!”

„We moste een samenspraak hebbe. Wie ken een samenspraak?”
 „Ik ken de samenspraak van Urbanus en Isabella...”
 „... Die, nadat ze van mekander af waren geraakt, op eene zonderlinge wijze weer tot elkander hereenigd kwamme...”

„O, ken jij 't ook?”

„Ja, da's al zoo'n ouwe.”

„Nou, wille jelui dan hebbe de echte geschiedenis van Genoveva of de echtgenoot van Siegfried...”

„Hou je mond van Genoveva. Dat droeg me overleeeje man ook altijd voor en dan mot ik an 'm denke.”

„Nou, houwe jelui je bakkesse. Nou komt d'r wat origineel moois. Wat fijns. Ik zal jelui nou wat voordrage met meziek,” zei de harmonica-speler en plotseling hard roepend begon hij:

„De vondeling of de pleegzoon rechter over zijn moeder. Getrokken uit de boekhouding van een tot levenslange tuchthuisstraf en in eenzaamheid opgesloten gevangene in zijn kerker cel onder de zinspreuk: „Het bloed kruipt, waar het niet gaan kan. Dat wijst ons deze geschiedenis rein an.”

„Je lijkt wel een locomotief, zoo sta je te spreken.”

Wijze: „Hij, die als man zijn plicht betracht...”

„Die wijs ken ik niet.”

„D...ndert niet. Jelui hoeve 'm niet te kenne. Ik zal 'm zinge.”

En met een hooge, in de keel genepen tenor begon de harmonica-speler, de voeten hoogopgetrokken op de stoelsport en zich zelf zachtjes met de harmonica-muziek begeleidend:

„'t Was op een zomer-avondstond,
 Dat een rijk heer met zijn gade
 Op hun landgoed wandelen rond.
 Wat vonden zij, wie kan het raden?
 Een witte doek lag aan een boom,
 Wie kan dit hebben toch verloren!

Mevrouw bekeek het zonder schroom,
 En vond een kindje, pas geboren.

En vond een pasgeboren kind, dat droeg één hempie met borreduursel van echte kant en een gravekroontje gemerkt W. 'k Hou er zestien en luiers twee en wat vonde ze er in...”

Hij bleef een oogenblik stil en keek rond, vragend met zijn oogen.

„Nou, ik vraag jelui: „En luiers twee en wat vonde ze er in?”

„Motte we mee zinge?”

„Binne jelui nou zoo stom? Wat vonde ze er in?”

„Nou, hoe zal ik dat weten!”

„Maar (vloek) wat zit er nou in een liuer... Ik zeg: Dat droeg één hempie met borreduursel van echte kant en een gravekroontje gemerkt W. 'k hou er zestien en luiers twee en wat vonde ze er in?”

„Piet, zeg jij 't is!” zei de waardin.

„Ikke niet. Ik weet 't.”

„Nou, dan zal ik 't zeggen...”

En ze zei iets zeer ongeurigs.

„Je n...s er in!” rijmde de harmonica-speler. Er ging een flauw lachen op. De waardin was kwaad.

„Laat jij je eigen soort 'r in loope, maar mij niet, hoor. Die lamme hond hèt nou altijd z'n mond vol dr...k.”

„Nou, hij is toch goed. Of is-ie niet!”

„Waarachtig zeker is-ie goed,” meende Dries.

„Jullie kenne me met mekaar...”

De waardin maakte een beweging met de heup.

„Jij verstaat nou ook nooit een pretje.”

„Mot 't dan altijd op s..... uitdraaie? Jelui hebben net maniere als weggeloope boeve, die d'r vaâr en d'r moer vermoord hebbe...”

De pret was gedaan. De harmonica-speler knipte zijn instrument toe en knoopte het in een zakdoek.

„Wie speelt er een pandoertje mee?”

„Ikke!”

„En ikke...”

De baas bracht twee spellen kaarten. Men ging om de groote tafel onder de trap zitten en 't spel begon.

Ik stond op en ging de straat op, om mij eenige uren in anderen kring op te houden.

Het was half elf, toen ik de gastvrije woning verliet en opnieuw mij naar het logementje begaf. Het was een mooie, stille Zondagavond en 't was nog druk op straat. Vooral waren er veel vrijende paartjes.

Op mijn weg naar huis moest ik langs een nogal stille gracht. De Zondagavond-bezoekers verlieten de huizen na gezellige avondjes binnen. Tweemaal gebeurde het, dat juist, terwijl ik voorbij liep, een groepje gasten afscheid nam. Men keerde zich van mij af, wilde mij niet zien. De afscheidsgroet werd wat verhaast en de deur ging dadelijk dicht, men vreesde, dat ik met een vraag zou komen of wellicht, dat ik stelen zou. De lafheid en de angst van gezeten menschen voor den schooier heeft iets onaangenaams. En ik begrijp nu nog maar ten deele de onderworpenheid en de gedweeheid der echte bedelaars. Want de angst der menschen lokt bijna uit, dreigender op te treden dan de bedelaars in de stad gewoonlijk doen.

Dezen avond besloot ik te onderzoeken, hoe 't een arm mensch gaat, die, 's avonds laat zonder geld voor een nachtverblijf rondzwervend, een beroep doet op het spontaan medegevoel van meerbedelenden.

Ik begon met bij een brug vier keer achtereen verschillende paartjes, die er goed gekleed uitzagen, om geld voor een nachtverblijf te vragen, in ruil voor enveloppen en postpapier. Want mij dacht, dat wanneer er van goedhartigheid sprake is, men vooral bij verliefde lieden moet aankloppen. Zij verkeeren in een tijdperk van welvaart, van geluk, van idealen, van vertrouwen op eigen toekomst, en daar de gelukkige mensch gul is, rekende ik ditmaal op resultaten. Buitendien, er zit voor een vrijer zekere crânerie in,

voor de oogen van zijn meisje een weldaad, zij 't ook een ondoordachte en bescheidene te verrichten.

Doch hoe bleek ik mij vergist te hebben. Het liefdesgeluk is een zeer egoïstisch genot, naar 't mij nu toeschijnt. Verliefde lieden zijn als kinderen, zij denken alleen aan zich zelf, vragen alles voor zich.

Het eerste paartje was deftig gekleed.

„Mijnheer,” zeide ik naderend, „koopt u wat papier van mij. 'k Heb nog geen geld voor een nachtverblijf.”

Hij drukte haar steviger en liep sneller door, wendde het hoofd, deed alsof hij mij niet hoorde.

Van het tweede paartje, dat ik op dezelfde wijze aansprak, bleef het jongmensch even treuzelen.

„Loop dóór asjeblijft,” zei 't meisje, hem meetrekkend.

De derde ~~maal~~ ~~scheen~~ het, dat ik meer succes zou hebben.

„En hoeveel mot je dan hebben?” vroeg de man.

„Een dubbeltje mijnheer, alsjeblijft.”

„Dat lieg je smeerlap. Je kent voor 'n stuiver slapen. Omdat je liegt, krijg je niks. Vooruit, d...nder op!”

Tien menschen hield ik dien avond aan, hun smeekend iets van mij te willen koopen. Alle tien weigerden. Ben ik dien avond bijzonder ongelukkig geweest? Is de Zondagavond weinig geschikt voor liefdadigheid? Het is moeilijk aan te nemen, dat de menschen over 't algemeen zoo hardvochtig zijn. Ik wil liever aannemen, dat zij den laten-avond-schooier per se voor een bedrieger houden. Maar als zij meenen, dat hij ook zonder bedelen een goed onderdak kan krijgen en dit hen weerhoudt, laat ik hun dan zeggen, dat zij zich vergissen. Doch ik mag niet op mijn verhaal vooruitloopen.

Toen ik in de gelagkamer terugkam, men nam van mij geen notitie meer, bemoeide zich niet met mij. was 't ondanks het vrij late uur nog vol.

De besteller zat drie kinderen, Jantje, zijn zusje en nog een meisje, verhalen te doen en de mannen luisterden mede.

„... En dan heb je de drupkamer, daar zat je onder een lek in den zolder en dan pats, daar viel een druppel op je test en dan pats, daar had je de tweede te pakken en zoo maar door.”

„Enne kon je dan niet van je stoel?”

„Daar zat je aan vast getakeld met touwen ter dikte van een mansarm en kettingen om je beene en kettinge om je polse, zoodat je je niet verroeren kon. En dan wer je krankzinnig, want op zijn laatst was het met elke druppel of je een slag met een hamer op je hersenkas kreeg en ze hebben d'r kerels gevonden, die hadden van de drop-pels een gat in d'r hoofd, door het been heen..... Nou, gaan jelui nou naar bed.”

„Hè nee, nee, vertel nog wat. Nog één ding.”

„Nou, en dan had je de hongerkamer en daar werd je in opgesloten en dat was net bij de keuken en dan kreeg je de reuk in je neus van alles watte ze daar braaiden en jij kreeg niks. En de eerste dag ging het, maar de tweede dag begonnen ze al te piepen en de derde dag hoorde je ze brullen als wilde dieren van de honger en de vierde

dag waren d'r nog enkele, die een beetje kreunden, maar de vijfde dag hoorde je niks meer. Dan was 't uit. En ze hebben d'r wel gevonden, die hadden d'r vingers opgegeten..."

"En wat hadde ze dan gedaan?"

"Ja, dat weet ik niet hoor. D'r waren d'r, die onschuldig waren en d'r waren d'r, die hadden moorden gedaan. Ze wisten toen wel weg met je..."

De drie kinderen, schuw van angst, gingen naar bed.

De mannen zetten het gesprek voort. Ze kwamen over de werkeloosheid te Amsterdam ~~aan~~ 't spreken.

"Zijn dat dan ook kerels, die ~~diamantslijpers~~," zei een van de venters. "Ze legde 't veels te fatsoendelijk ~~an~~. Toen ze vroeger in troepen liepen en herrie maakten, toen werd de ~~rijkdom~~ bang en toen gaffe ze. Maar as jij je stil houdt, zal'e ze niet naar jou ~~toekomme~~ en vrage offe we wat blieve."

"'t Is niks gedaan met veel leven ook. Wát heb je dááran? Ze pakke je op, je gaat achter de schuif en je ken stikke."

"Zoo is 't nou net. De fout van Domla Nieuwenhuis is geweest, dat-ie de koning beleedigd heeft, want daarmee het-ie het voor 'm zelfs bedorven. Toen ik nog goed met 'm was, ben ik naar 'm toegestaan. „Burger,” zei ik, „neem nou een wijze raad an; je zoon is te Bonn in Zwitserland als student en ga jij nou ook naar 'm toe en jij hebt centen, leef daar nou van en schrijf wat je wil schrijven.” „Nee, Doris,” zeit-ie tegen me, „ik mot strijen. „Nou,” zeg ik, „burger, as ik jou centen had, dan zou ik wel weten, waar ik strijen ging. Maar as jij zoo voortgaat, loopt het kwaad met je af.”

Nou, 'k geef 'm nog de hand en 'k zeg, „dag burger, mijn raad heb je.” „Dag Doris,” zeit-ie tegen me terug, „ik mot strije.”

Veertien dagen later kwam 't uit, wat ik voorspeld had en hij most voor de rechters komme, omdat-ie de koning beleedigd had."

Ze waren allen een tijdlang stil, zaten lusteloos en gedrukt door den-heelen-Zondag-niets-doen bijeen. Het was mij somtijds of deze menschen bijeen waren in afwachting van een groote angstige gebeurtenis. Ze zaten dan zwijgend en haast bewegingloos, mokkend en somber en het eenige woord, dat een enkele maal gehoord werd, was een vloek tot een kind, dat wat rumoerig was.

De Zondag was om. Ze zagen op tegen de nieuwe week. Zuchtend gingen zij het leven door, het leven, dat voor hen een ontzaglijk zwaar, een geducht ding was, dat daar buiten de warme gelagkamer gestreden moest worden. Zij waren den heelen Zondag niet uit die bedompte kamer geweest. Want dát was hun als een veilige vesting, waar zij een dag met elkaar vereenigd waren gebleven tegen de dreigende onheilen buiten, als zeelieden tegen stormweer in een bedompt vooronder.

X.

Maandag 27 November. „Nou kom ik nog net drie centen te kort, dan heb ik genoeg voor de boot,” zei een vrouw, die met een kind nog later dan ik naar bed was gedaan, Zondagavond was gekomen.

„Dan ben je gelukkiger dan ik,” zei kleine Doris. „Want ik zal de reis maar weer op mijn schoenzolen doen.”

„Gelukkig, as je nog zulke gezonde beenen hebt.”

„Ja, gezond zijn ze,” zei kleine Doris trotsch. „Ze zijn van ijzer. Maar 'k heb last van rimmetiek. Dat komt van dat verr...kte slapen an de weg. 'k Mot nou ook maar hopen, dat 'k weer een goeie boer onderweg tref. Ze zalle Doris nog wel is 's morgens dood an de weg vinden en dan is-ie er geweest. En alles eigen schuld. 'k Had mijn verstand motte gebruiken, toen ik bij den ouwe was. Eén-en-twintig jaren één patroon ijverig en trouw en eerlijk as goud gediend en toen op straat gezet. Dat heb je van de consistentie. 'k Had motte veranderen. Dan d'r is dit, dan d'r is dat probeere... Dan loop je 't geluk nog is tegen 't lijf... Nou, ik ga. As 't maar droog blijf. Want mijn schoene zijn slecht. De zool is door van de linksche. En as ik natte voete krijg, ben ik de volgende dag kapot van de kramp..... Nou dag saam...”

„Dag Doris!”

Doris had zijn leeren hangtasch met boekjes en colportage-roman-aflleveringen om zijn hals gegoooid, boog het bovenlijfje wat voorover en stapte naar buiten.

„Nou juffrouw, die drie cente krijgje we dan wel hoor. Hou die dan maar en ga met de boot.”

De moeder met 't kind nam drie centen terug van 't slaapgeld, dat ze uitgeteld had op de tafel in 't voorkamertje en ging nu ook weg.

In 't voorkamertje hoorde ik spoedig daarna ruzie tusschen den baas en zijn vrouw.

„'k Heb nooit geen frontje om mijn strot gehad en nou heb ik het ook niet noodig. Met die kouwe Haagsche drukte.”

„Maar 't staat je toch goed, man. En as je nou je das toch heb, mot je 'm niet in de kast laten beschimmelen.”

„'k Zal me strot in mekaar schroeven met zoo'n wit lor, om me

door de andere te laten uitlachen. As de huisbaas kómt en z'n cente ligge klaar, dan is 't toch goed."

"Als je van de duivel spreekt, staat-ie voor je. Daar heb je de Sinterklaas."

"Mòge," zei de huisbaas, even aanslaand aan de klep van zijn zijden pet. "Koud weertje."

"Daar legge de centen. 'k Heb ze al maar uitgeteld."

De huisbaas, een ex-timmerman, want zijn lichaam stond schuin naar de schaaftank, hield zijn linkerhand geschulpt tegen den tafeland en schoof met zijn rechterhand het geld bijeen.

"Dat binne negen guldens op een kwartje," zei hij. "In orde. Mòche!"

En terwijl hij de guldens haastig in zijn broekzak liet glijden, ging hij weer weg a's een, die een naar zaakje spoedig had afgedaan.

"Mògge, mògge," echode de baas na. "'k Hoop, ouwe kraaksalamander, dat je rechtuit 't water in wandelt. Loop rond met mòche."

De moeder van de drie bedelkinderen kwam uit de keuken.

"Nou maar," zei ze tot den bedelbriefschrijver, "'k zal maar is naar dat wèf toegaan. Misschien schuif ze wat af!"

"'t Mag wel," zei de schrijver. "'k Mot 'r uit om papier te koopen. 'k Heb al vijf stuiver papier verschreve en nog geen cent antwoord. Ze leze je brieve niet meer. As ik geld had, stuurde ik ze over de post met een postzegel d'r op. Dan zalle ze ze wel openmake."

"Ga je ook uit, man?"

"Ja, 'k mot papier hebbe. Ai, ai... ik kan bijna niet meer vooruit met m'n karkas."

"Nou, je ziet 'r anders nogal goed uit," zei de vrouw, hem opfleurend.

"O, 'k ben niet doodop. 'k Zal nog wel wat meekenne," zei 't verschrompelde mannetje.

"Volhouwe, altijd maar volhouwe. 'k Heb 't goed."

"Zeker heb je 't nog goed!" zei de vrouw.

"Je eten en je drinken op tijd en je warme kachel en je goed bed met kippeveeren en asse we het de winter zoo door houwe, dan ben ik al op me knieën dankbaar. D'r zijn d'r zat, die het nog veel minder hebben."

"Ja, maar mijn romp doet me zoo'n pijn. 't Is me alsof alle leeje aan mijn lijf wegteren van de kramp."

"Ja," gaf Piet hoop, "krakende wagentjes duren 't langst."

"Gepofte wagentjes!" riep de baas uit 't voorkamertje. "Piet, heb je de huisbaas gezien?"

"Waarachtig wel."

"Die geeft m i j n geen crediet. As die z'n centen Maandagmorgens niet vindt, is die anders dan wij tegen jou."

"Jelui bent brave menschen. Als ik het geluk heb, dat Hare Majesteit, onze geëerbiedigde Koningin....."

"Je mot 'r zelf op afgaan, Piet!"

"As ik maar betere kleeren om mijn lichaam had, dan zou je is zien, wat ik dee."

Opeens kwam de baas, die nog zooveen aan 't gekscheren was geweest, woest vloekend uit 't voorkamertje. Hij hield een stukgescheurd frontje in zijn hand.

„Die verd... wève met 'r Haagsche drokte. Wat doe ik met zoo'n strop van blik om mijn keel. Mijn vaâr het 'r ook nooit een gedragen en mijn grootvaâr niet en mijn heele familie niet. En mot ik nou met zoo'n ding om mijn nek opgescheept zitte? Die wève met d'r trots. Ze kenne me met d'r nieuwerwetsigheid met mekaar verz...pen worde! Me jas... zoo en nou mee...”

De groote vrouw, nu met een breedten mantel met gitten om en een opzichtig, maar te klein hoedje op, volgde haar man.

„Nou, we gane even naar de markt hoor. U kijkt wel is naar de rooie kool,” zei ze tot de vrouw van den harmonica-speler, die sokken zat te stoppen.

Ze gingen beiden naar de markt; de eerste maal, dat ik het echtpaar uit zag gaan, sedert mijn komst, nu een week geleden (*).

Ik had het leventje hier nu zoo wat afgezien en besloot een anderen kring ter observatie te gaan opzoeken.

Ik ging naar buiten, wandelde naar de markt. Op de markt stond een man, die papieren paljassen verkocht. Daar het tegen Sint-Nicolaas liep en op dit oogenblik vele kleine straatkooplieden vangballen van celluloid, speelgoed met mechaniek, prenteboekjes, kinderhorloges trachtten te verkoopen, besloot ik mij bij hen te voegen.

Ik ging naar den eigenaar van de paljassenkraam en vroeg hoeveel de papieren poppen voor mij, als koopman, zouden kosten.

„'k Verkoop vandaag niks. Je ken ze krijgen voor mijn inkoop. 'k Weet niet, hoe ik er afkom.”

Ik kreeg twee dozijn paljassen en één grooten als reclame toe voor vijf-en-zeventig cent. De koopman gaf mij een haak, zoodat ik de paljassen voor mijn borst kon dragen.

Dadelijk begon ik moeite te doen om de paljassen te verkoopen tegen vijf cent het stuk. Ik had echter geen succes. Juist gingen de scholen uit. En in een oogenblik was ik door een heelen stoet kinderen omringd, die gelukkig lachend voor mij uit liepen.

„O piassen, o piassen. Baas, mag ik is an het touwtje trekken...”

Ik merkte nu ook, dat ik, door mijn bonte, duidelijk zichtbare koopwaar dadelijk in de achting van 't publiek gestegen was. De bedelaar heeft schier altijd een vijandige menigte om zich heen. Men haat hem, men veracht hem en de enkele persoon, die hem wat geeft, doet het meestal eigenlijk tegen zijn zin. Doch de paljassen, die ik zoo zichtbaar droeg, toonden, dat ik een koopman was.

De eerste paljas verkocht ik aan een slagersknecht, die uit een winkel kwam.

„'t Is voor mijn kleine meid. Ik kan ze ook zelf maken, maar 't is zoo'n werk. 'k Begrijp niet, hoe jelui 't er voor kunnen maken.”

(*) De welwillende lezer zal zeker reeds voor zichzelf den datum van den dag mijner komst, die ten onrechte in het begin van dit boekje staat vermeld als 14 November, hebben veranderd in 21 November. De daarna volgende data zijn juist.

De slagersknecht had gelijk. Ik had de papieren poppen zelf nog niet goed bekeken.

„Maak je die allemaal alleen, koopman?“

„Mijn heele familie!“ antwoordde ik.

„Want eerst knippen, dan plakken, je touwtjes knoopen, je hebt een groot uur werk an zoo'n pop...”

Hij nam de gekochte pop in zijn hand en trok aan het touwtje, zoodat de harlekijn armen en beenen optrok.

„Voor vijf cent! 't Is een mirakel, dat je 'm er voor geven kunt...”

Dien heelen dag liep ik met mijn kleurige koopwaar door Den Haag, voornamelijk de drukke straten kiezend. Tegen den avond had ik zes poppen verkocht voor 35 cent, vijf voor één stuiver, één voor een dubbeltje. De dame, die deze pop kocht, wilde geen stuiver terug hebben. Mijn winst bedroeg dus zeventien cent.

Het is zeer waarschijnlijk, dat een vak-koopman, zijn waar uitschreeuwend en ze aan 't publiek opdringend, er meer zou verkocht hebben. In de drukke Haagsche winkelstraten waren vijftallen kooplieden druk aan 't venten van hun waren. Vooral gekleurde vangballen van celluloid werden druk aanangeprezen. Hoeveel hadden die menschen ontvangen, hoeveel verdiend op één dag? Ik besloot een poging tot onderzoek te wagen.

Een nog jonge man, ik schat hem op zes- of acht-en-twintig jaar, was heesch van 't uitroepen. Ik strompelde naar hem toe en zeide:

„'k Heb een goeden dag gehad. 'k Heb een daalder gemaakt.”

„Een daalder, met die poppen?”

„Ja, een daalder, hier kijk maar. 'k Heb er drie verkocht voor een kwartje 't stuk.”

Hij nam de poppen op, die voor mijn borst hingen, bevoelde ze en zei:

„'t Is een mooie negotie. D'r zit kleur in; d'r zit antrekkingskracht in. Maar een daalder! Ik schreeuw mijn keel droog van vanmorgen tien uur en 'k heb twee-en-twintig stuiver. Daar kan ik geen huis van laten zetten, vader. En 't mot nou de beste tijd zijn.”

„Dan ben jij ongelukkig. Dan heb je geen stand,” mompelde ik.

„Stand, stand, wat is stand? Vraag al die menschen hier, wat stand is. We hebben allemaal stand en wij verdiene allemaal geen zout in de pap. Twee centen op een bal. Ik zal God danke, als de sinaasappelen los komme. Jij hebt vandaag nou, ten minste zoo as je zeg, een daalder ontvangen en je zal een gulden verdiend hebben. Nou reken ik eens heel hoog. Maar wat heb je morgen? Vind morgen weer drie gekken, die je een kwartje geven voor zoo'n pop...”

„Rook een sigaar van me,” zei 'k, hem een sigaar gevend en mij verwijderend.

Hij nam met een grage beweging de sigaar aan, liep met mij mee.

„Je bent zeker niet in de Haag bekend?”

„Nee,” zei ik.

„Dan zal ik je een raad geven. Ga met je poppen naar de Indische buurt, hier rechtuit en dan rechtsom. Daar zit „moos!”

En zijn bundel gekleurde ballen voor zich uit houdend, begon hij weer te roepen: „Allo ballè, ballè, een cadeau voor Sint-Nicolaas...”

XI.

Dinsdag 28 November. Ik besloot heden avond een anderen kring van venters en bedelaars op te zoeken, dan dien waarin ik tot nu toe verkeerd had. Uit de gesprekken van de venters had ik een adres opgevangen en hierheen begaf ik mij tegen den laten avond.

Het was een breed huis van twee verdiepingen.

Toen ik de deur had opengedaan, kwam ik eerst in een kleine kamer en daarna in een groote, holle ruimte, vrij hoog van verdieping. Dadelijk werd ik verwelkomd door een groote, flinkgebouwde vrouw van een vijf-en-dertig jaar met een frisch gezicht, doch die, wijl ze geen corset aan had en een donkerrooden, katoenen peignoir slobberig over 't lichaam droeg, een onaangename indruk maakte.

„Daar heb je mijn stumperdje, daar heb je mijn jochie. Ach, stakkerd, heb-ie wat gedaan vandaag? Nou, kom nou maar hier zitten, bij de kachel en warm je voete, want die zullen wel nat zijn. En wat mot 't zijn? Mot je geen druppie hebben om 'm droog te krijgen...”

Zij had mijn, nogal onzindelijk uitziend, persoontje met haar rechterarm omvat en leidde mij naar een stoel dicht bij een groot kachel-fornuis, dat op de scheiding der groote gelagkamer en kleinere voorkamer stond te branden.

„Zoo stumper, zit nou maar is neer bij de potten van Egypte. Mot je een droppie?”

„Ich trinke nicht. Magenkrank...!” stotterde ik.

„Ach, stumper, nou, dan zal ik je een lekker koppie koffie geven. Moeder, geef me hartelap is een bakkie troost...”

Uit de keuken achter de gelagkamer kwam een bestje. Zij was walgelijk vies gekleed en had twee zeere oogen. Maar zij trok het ingevallen mummelmondje tot een lach en zei:

„We hebbe je al een paar dagen zien voorbijgaan en ik dacht al, zeker een Duiser. Waarom komt die niet hier? Duisers kommen altijd hier, omdat ze 't zoo goed bij ons hebben.”

Het bestje droogde met de punt van haar grauwe, vette voorschoot een kopje schoon, zette dat voor mij neer en schonk toen uit een klein keteltje, dat ze van 't fornuis haalde, de kom vol koffie.

Het kopje en de koffie stonk. Het was mij niet mogelijk, toen ik

't kopje naar 't gelaat bracht en den stank rook, van 't vocht te drinken. Daarom trok ik een pijnlijk gezicht, zette het kopje neer en zei: „'k Kan nicht trinken. Magenkrank...”

„Nou stakker, warm je maar hoor,” zei de groote, jonge vrouw, naar 't voorkamertje gaande.

Ik was geheel alleen in de gelagkamer, een holle, vierkante ruimte met wanden van grauw, van vochtaderen doorloopen behang. Ik wachtte nog een poosje.

„Zit je daar nog, mannetje? Wil je niet gaan slapen?”

Ik knikte toestemmend.

„Nou, dan zal ik je wel naar bed brengen, hoor. Hier de trap op, dan de tweede trap en daar wacht je me maar, dan zal ik je wel komen helpen.”

Ik liep de trap op, die zich bevond in 't gangetje naast de voorkamer en kwam boven aan de tweede trap op een grooten, ruimen zolder, waar, naar mijn schatting, een dertigtal bedden stonden. De zolder werd verlicht door een klein petroleumlampje bij het trapgat op den grond staande, maar door een raam aan de voorzijde en één raam aan de achterzijde kwam eenig licht binnen van de straat.

Ik wachtte bij het trapgat en keek rond naar een leeg bed. Maar alle waren bezet, naar 't mij toescheen.

De jonge vrouw kwam nu boven en zacht ook.

„Kijk is, stumpertje, daar heb je een lekker warm vlooiemandje. Kruip 'r maar goed onder hoor. Wil je nou betalen of morgen ochtend? D'r is anders geen haast bij.”

„Hoeveel?” vroeg ik.

„Nou, dat weet je toch wèl. Een kwartje...”

„Een kwartje!” zei ik, schijnbaar verontrust en verbaasd.

„Ja mannetje, één kwartje. En morgenochtend krijg je weer een kannetje koffie of anders een kannetje thee, as je pijn in je maag heb. Nou, dank je. Goeien nacht.”

Zij had het kwartje aangenomen en mij een bed aangewezen. In de schemering kon ik niet zien of 't zindelijk was. Ik sloeg de dekens op, stak een lucifer aan en bekeek het bed. De lakens waren schoon, voorzoover ik bij 't zwakke houtvlammetje zien kon en toen ik mij, half ontkleed, te bed had gelegd, vond ik het bed naar den prijs niet kwaad. Er lagen twee dekens op. 'k Had een goed hoofdkussen en 't ligbed was met zee gras gevuld.

Kalm en rustig liggend, hoorde ik de ademhalingen van de andere slapers. De zolder was hoog, het dak liep driehoekig toe, doch de pannen waren met hout beschoten. Er stond een raam aan de achterzijde een eindje open en ik voelde de frissche nachtlucht langs mijn gelaat tochten. De lucht was vrij frisch. Alleen verwonderde 't mij, dat hier niet, zooals in 't vorige logement, gordijnen om de bedden hingen. Er was evenwel een stoel, om mijn kleeren op te leggen.

Ik lag stil en hoopte in slaap te vallen. Doch op het bed naast mij, een stoelruimte verder, lag iemand zich om en om te woelen. Hij richtte zich overeind en, zich tot mij wendend, zeide hij:

„Heb je ook een blaadje voor mij, meester?”

„'k Heb nog wel een eindje sigaar,” zei ik.

Ik rookte nu en dan een sigaar. Maar om te voorkomen, dat deze weelde verdacht zou worden, droeg ik altijd een paar sigaren, even aangestoken en weer uitgedoofd, in een zakje bij mij en een van deze sigaren haalde ik uit den binnenzak van mijn jas en gaf hem die.

„Geef me nou ook nog een vlammetje, dan ben jij de beste.”

Ik gaf hem een lucifer. Hij deed een paar trekjes, ging op den rand van 't bed zitten met de dekens over zijn beenen.

„Zit ook is op meester. Je leit 'r zoo vroeg bij.”

„Ik ben moe,” zei ik.

„Nou, hou je even stil.”

Hij liep zachtjes over den vloer en 'k zag hem langs de bedden sluipen tot 'k hem in 't donker niet meer kon onderscheiden.

Na eenige oogenblikken kwam hij terug.

„Sjuut,” fluisterde hij. „'k Heb de knaap.” Hij toonde mij een apothekersfleschje met een bruinen drank.

Hij ontkurkte 't fleschje, nam er een slok uit.

„Nou jij, maar tot hier.”

„Ik kan 't niet drinken. 'k Heb een maagziekte.”

„Even goeie vrinden. Dan ik nog maar een slokkie. Hè, dat warmt.”

Hij sloop weer weg met 't fleschje en kwam spoedig weer terug.

„Waar had je dat vandaan?” vroeg ik.

„Dat gaat je geen verd...s an. Jij hebt daar een mooie broek an je pooten. Zeker een krijgje?”

„Ja,” zei ik, haastig mijn beenen onder de dekens trekkend. „Van een mevrouw.....”

„Hou je maar niet zoo fijn, mevrouw.”

Hij vloekte eenige malen en zei dan:

„Doe die broek is uit. Dan zal 'k is kèke of-ie mijn past...”

„Dan hou ik zelf niks.”

„Doe 'm nou maar eerst uit,” zei hij dreigend.

Ik nam mijn kruk, die rechts van mij tegen den stoel stond en liet hem die zien.

„'n Mooi krukkie,” zei 'k tegen hem. „Wil je wel geloove, dat as ik den boer op ben, ik daarmee een hond met één slag naar de verd...s help...”

Hij keek mij met harde, scherpe, blauwe oogen aan. Ik keek hem ook dreigend aan.

„Nou, hoeveel mot je voor die broek hebbe?” vroeg hij, minder moedig.

„Dit krukkie,” ging ik voort, „is nou net acht jaar oud. Maar kijk nou is, ik wil d'r geen nieuwe voor hebbe. Dat 's echt hout, zie je en dat 's een wapentje, waar je een man met een mes mee staat.”

Hij wilde de kruk vastpakken.

„Afblijven,” zei ik. „'k Heb 'm altijd bij me. Ik heb een bevroren poot en daarom kan ik met mijn handen niet veel. Maar as ik dat krukkie maar heb, heb ik lef genoeg om twee kerels te staan...”

Ik lei de kruk naast mij in 't bed.

„Maar waarom wou je mijn broek koopen? 't Is beste stof.”

„'k Ben een vrije jongen zonder werk,” zei hij. „En nou wou 'k morgen 't is met hardloopen probeeren. Van een wollen dweiltje maak ik hardloopers-pantoffels en dan een stokkie in je hand en dan zoo'n tricot-broek an, as jij daar heb. 'k Heb nou geen centen, maar as 'k één dag loop, heb ik genoeg. En dan zal ik 't niet onder me laten.”

„'t Is mijn eenigste broek,” beweerde ik. „Maar 'k zal morgen is op de schooi gaan en as ik een andere heb, zal 'k je deze poffe.”

Hij keek mij nog eens onderzoekend aan, doch ziende, dat ik vast-besloten en niet bang was, drong hij niet verder aan, doch rookte op den rand van zijn bed gezeten de sigaar op.

„'k Ga slapen,” zei ik. „Slaap wel.”

„Morgen krijg ik dus de broek?”

„Ja, morgen. Ik ben een man van mijn woord.”

Ik legde mij neder, doodmoe als ik was en deed de oogen schijnbaar dicht, mijn bril ophoudend en zoo hem beglurend.

Hij bleef stil starend zitten rooken, veegde ten laatste het vuur van 't eindje af, brak het eindje open en stak het in zijn mond bij wijze van pruim. Toen ging hij weer in bed liggen, trok de dekens over zijn schouders en ging slapen.

Ik bleef wakker liggen. Na een kwartier begonnen twee mannen in de bedden over mij zacht te spreken in 't bargoensch. Ik spitste mijn ooren, hoorde wel de woorden, waarvan ik er, daar ik een honderdtal woorden bargoensch ken, enkele ook verstond. Zij spraken later in 't Nederlandsch, met bargoensch doorspekt. (*)

„'t Is,” zei de één, „zoo'n gelegenheidje als er nooit terug komt. Jij bent een g a m m e r en een g a z z a r (botterik en varken) as je nou niet meedoet.”

„Om in 't g o d e l b a j e s (gevangenis) te komme.”

„Dat hoeft niet. 'k Heb 't nou drie dagen uitgespionneerd. As jij maar op wacht wil staan. Dáár is toch geen lèf voor noodig. D'r is met jou ook niks te beginne.”

„Ik zeg je dat 'r niks mee is an te vangen. Ze zitte je te dicht op je n e f i s c h (lichaam).

„Man, man, 't is zoo'n gelegenheidje, 't is zoo'n zonde. Hè, as ik toch maar een kameraad had, die net zooveel lèf had as ik.”

„Nou, ik heb lèf genoeg. Maar ik wil niet achter de schuif.”

„Ja, dàt mot je er op wagen. Achter de schuif of m o o s (geld) genoeg voor de heele winter.”

„Jij zou d'r wel wat van maken. Nou, dat ken ik. Heb je wel is wat gedaan?”

„Nee, nog niet. Maar nou mot k wel. Ze poffen mij niet langer. 'k Mot wat verdiene.”

„Nou, met geweld is 't niks begonne. D'r is hier in Den Haag te

(*) De schrijver laat hier slechts enkele woorden in 't bargoensch vertaald volgen, daar de woorden in de dieventaal, telkens vertaald, te storend bij 't lezen zouden werken. Het enkele meer algemeen bekende bargoensche woord is ter wille van het teekenachtige behouden.

veel koper op de weg. Nee, as je nou wou, dan mos je 't goed anlegge."

"Nou, zeg dan op, wat jij voor verstand heb."

"Je mot de dienstmeid mée hebben. As jij een Zondagavond met 'r aan 't dansen bint geweest en jij brengt 'r naar binnen en je ziet 'r achter te blijve en dan as je je slag geslagen hebt 'r uit..."

Door de kier van mijn oogleden zag ik de twee gestalten, in den flauw-rossen schemer van 't lampje bij de trap, donker in hun bedden opzitten. De gelaatstrekken kon ik niet onderscheiden.

"Pij houwe. Onraad!" zei er een.

Ze waren stil. De trap kraakte en de jonge waardin kwam boven, nam het lampje weg, liet den zolder in donker.

Toen ze weer weg was, spraken de twee langen tijd half fluisterend in dieventaal en ik verstond slechts enkele woorden. Telkens hoorde ik 't woord m o o s (geld) en l è f (moed). De één wilde opstaan en zijn plan gaan volvoeren. De ander durfde of wilde niet medegaan.

"Nou, as je niet wilt, kan ik je niet meenemen. Maar nou mot je ook nooit geen pij meer over je l è f opzetten as ik 'r bij ben, want dan zal ik je bekend maken. Hè," zei hij, "k heb juist vannacht nou zoo'n zin om wat te ondernemen. Asse we nou is opstonden en wat konijnen gingen strikken. Heb jii strikken?"

"Nou, daarop zeg ik geen nietes. Heb je touw?"

"Nee, een klein touwtje, anders niks."

"Jij hebt ook nooit wat. Nou, 't is ook geen doodwond. Dan maak ik ze maar van mijn bullen."

"Ken je dat?"

"Je weet niet wat ik nog ken. Heb je nou nog niet een ouwe borstrok van wol?"

"Ja, 'k heb er een an."

"Nou, geef op die."

"Maar dan sta ik heelemaal bloot!"

"Je hebt toch je jas."

"Ja, maar 't is zoo koud buiten."

"Jij bent een mooi stuk om wat te gaan ondernemen, as je bang ben voor een beetje kou. Geef op je borstrok."

Ik hoorde het geschuifel van goed. Daarna zachtjes scheuren van tornend sajete. Een poosje later gingen de twee gedaanten voorbij 't voeteneind van mijn bed en 'k hoorde de treden kraken.

Toen was alles weer stil. Dien nacht bleef het stil.

Om half vijf werd ik wakker. Het was nog altijd donker op den zolder.

"Vooruit moeder, ga mee. Anders kom je weer te laat."

"'k Klee me al an. Je bent zoo haastig. Wat is het kil. 'k Zou er nog wel onder willen blijven."

"Kom nou maar. Vooruit. De koffie staat klaar."

In 't donker kleedde een dikke vrouw zich aan en ging, door een man gevolgd, naar de trap. Ik viel na korten tijd weer in slaap. Toen

ik te half acht wakker werd, was de zolder zoo goed als verlaten. Ik kleeedde mij aan, ging naar beneden.

„O, ben je daar. Kom hier, stakkerdje, hier is je thee.”

De jonge waardin zette een spoelkom met bruin vocht voor me.

Ik knikte dankbaar en bleef apathisch zitten en nam de gasten eens op.

Over mij aan een tafel zat een jonge vrouw, netjes burgerlijk gekleed met in een kindewagentje een kind, dat zij door den wagen op en neer te trekken in slaap poogde te sussen. Een klein meisje van zes jaar stond, met een sneê brood in de hand, tegen haar aangeleund. Het kind zag er blozend en gezond uit en had een helder bont boezelaartje voor. Dichter bij de kachel stond een jongetje van tien jaar, mager, geelbleek.

„Kromme, geef mij mijn breikous eens an,” zei de moeder.

De jongen liep naar 't voorkamertje. Ik zag nu, dat hij een ver-groeid been had en een beugelschoen met een dikke zool droeg.

De jongen kwam met een breikous en een bal sajete terug, doch toen hij mij zag en de paljassen, die ik op mijn borst had hangen, vergat hij zijn boodschap, liet den bal sajete vallen, die in een bruinaarden spuugbakje terecht kwam, dat bij den poot van de tafel stond en idioterig naar de gekleurde poppen ziende, zeide hij:

„O, piasse, o piasse!”

„Kom hier, kromme. Zie je niet, dat je de kluwen in de derrie laat valle...”

„O, piasse!” zei 't knaapje nog altijd verrukt.

Ik nam een der poppen en gaf haar 't knaapje. 't Kind pakte de pop niet aan, maar scheeloorde schuw naar zijn moeder.

„Kom hier, manke rekel, mot je me altijd sarren. Geef òp de kous.”

Het knaapje nam de pop aan en ging met pop en kous naar zijn moeder. Het kluwen sajete rolde af in 't vieze spuugbakje.

„Kijk zoo'n smeerkanis me kluwen late legge. Geef hier je pop. Zoo, hier, an je zussie. Ga maar spele hoor. En jij leelijke gemeene lummel, breng de kluwen hier.”

Zij gaf het kind een vuistslag op 't magere hooge schoudertje, stompte hem in den rug. De jongen liep traag naar den bal sajete, haalde dezen uit 't bakje, bleef besluiteloos staan.

Het meisje kwam met de pop in de hand naar mij toe loopen. Zij zag ook de andere poppen, die op mijn borst hingen.

„O, wat prachtig. Hè moe, wat prachtig,” zei 't kind verrukt. „Kijk is moe, kijk is.”

„Ja engel, dadelijk hoor. Smerige mankpoot, mot je mij nou zoo dat kluwen geven? Dáár, dáár... nou kom hier, je mot 'r nog een hebben... Hier, zeg ik je, manke.....”

Vloekend sloeg ze het kind met de vuist op de schouders, den rug, de borst, haar drift om den besmeurden bal sajete koelend op 't weerlooze kind, dat de slagen dof verdroeg.

„En nou dáár op die stoel en as je je nog is beweegt, zal 'k je een doodslag geven. Wat ben je...?”

„Hu, hu, hu... moeder!”

„Wat ben je?”
 „Mank, hu, hu, hu, mank...!”
 „Dáár, die heb je toe en nou op die stoel. En wee je gebeente, as ik je vanmorgen een spier zie vertrekken...”
 Het jongetje hinkte gedwee naar een stoel en ging er op zitten.
 Op zijn wezenloos vaal gezichtje lag stom, berustend lijden.
 De moeder richtte zich nu tot het meisje.
 „Heb je oome al bedankt?”
 „Ja moe. Dankie-oome. Krijg ik er nog één?”
 „Wel kind, 't is de man z'n negotie. Je mag 'm niet alles afnemen. Je hebt nou genoeg.”
 Het jongetje begon te huilen.
 „Waarom huil je weer, gedrocht...”
 „Ikke, ikke heb niet gege...geten.”
 „Nou, spreek dan..... Lus je nog, Betje?”
 „Nee moetje,” zei 't meisje, haar de afgebroken broodkorst gevend.
 Zij nam de broodkorst en gooide die naar den jongen toe. „Vreet, mankpoot!”
 „Ja, moe!” hilde 't jongetje, de broodkorst opnemend en daarna als een eekhoorn er aan gaande knagen.
 „Je hebt wat te stellen met kinderen,” zei de waardin tot de moeder.
 „Ja, vooral met zoo'n manke, juffrouw. Wat mot je met zoo'n misbaksel beginnen. Hij groeit op voor je schande. Waarom neemt God 'm niet tot zich?”
 Dicht bij mij kwam een groote, jonge vrouw zitten. Zij droeg een fluweel jaquette, een zwart lustren rok op breede heupen. Zij was mooi, had het bruine haar in krulletjes om de slapen.
 Zij zat lui en onverschillig op den stoel, ging met de hand in haar zak terzijde, haalde de hand gevuld terug en legde, wat ze uit den zak gehaald had, op tafel. Het was iets vettigs in een papiertje, wat Curaçaosche mangelen en een paar bruine stroopballen.
 Zij pelde een paar mangelen, at die op met groote bewegingen van den mond. Het onbeschaafde eten maakte haar opeens leelijk en de open mond was vol stukjes vieze zwarte tandbrokkeltjes.
 Zij at een stroopbal op, rolde het plakkende papiertje open. Er zaten twee vies-bruine gerookte bokkinkjes in.
 Ze at lui en zwijgend, hing tegen de tafel.
 Een andere groote vrouw, blond, knap, rijzig, kwam met een klein kind op haar arm bij haar.
 „Da, hou jij 't wurm nou is een beetje. Mijn arm valt me af.”
 „Gooi 't maar in de wieg. 'k Heb geen lust.”
 „Jij laat mij maar met dat kind sappelen.”
 „Niemand, die je 't zegt. Maak 'r dan niet zoo'n drukte mee.”
 „As jij maar ken snaaie!”
 „Raakt 't jou wat? 'k Zal vreten, wat 'k wil. 't Zijn jou centen toch niet.”
 „Je heb je dag weer.”
 Een forsche man kwam uit de keuken. Hij had zich pas gewas-

schen en droogde zijn nek met een klein, bont handdoekje ná.

Hij had een dikke, zwarte snor, prachtige, levendige donkere oogen en zwaar dik haar, den kop van een Hongaarschen stalmeester uit een circus.

„Da, geef mij de kam is en een brok spiegel.”

„Laat Leen 'm maar geve. Je ziet toch wel, dat ik vreet.”

„Jij altijd met je snaaien. Geef de kam, luie.....”

Er volgde een reeks vloeken.

De jonge meid, 'k schat haar op negentien jaar, stond traag op, ging naar een kist, die onder een tafel bij 't raam stond, haalde er een stuk kam uit, gaf het aan den vrager.

„Wat is die kam weer smerig. D'r zit een bos haar in.”

„Die's van Leen.”

„Dat lieg je, die's van jou, 'k zie 't an de kleur. As je te lui ben om je pooten op te lichten, laat ik daar, maar gooi de schuld niet altijd op een ander.”

Da, weer lui neergevallen op den stoel, ging opnieuw aan 't snoepen. Zij ging weer in haar zijzak en haalde nog een handvol Curaçaosche amandelen en suikerballetjes te voorschijn.

Het zesjarig meisje kwam met den paljas naar haar toe.

„Kijk is tante, dat heb ik van die daar gekrege enne krijg ik nou van u een nootje?”

„Ga weg,” zei de meid, het kind wegduwend en daarna lui omziend, keek ze mij aan met een lodderigen, luien blik.

„Wat zalle me nou hebbe!” zei ze.

Meteen schokte een hik door haar borst.

„Bah,” zei ze, „je krijgt van die rotte dingen 't zuur. Hier, eet maar op.”

Het kleine meisje nam het overschot van de mangelen in 't handje met de graat der bokkinkjes.

Zij liep langs den wagen en ging naar 't manke jongetje, dat nog altijd wezenloos op den stoel zat. Dat greep de graat het eerst en bracht die naar den mond.

„Gooi weg, sm...rlap. Mot je opvrete wat 'n ander uitspuugt. Gooi weg of ik zal je.....”

De jongen liet de graat vallen.

„Geef mij een nootje,” bedelde hij bij zijn zusje.

De moeder stond op, ging naar den jongen, pakte hem bij den schouder, sleurde hem mee naar de deur.

„D'r uit en niet voor vanavond er in. En pas op, as je smerig thuis komt.”

Ze kwam weer terug, ging bij den kinderwagen zitten. Het kind, dat er in lag, was in slaap gevallen. De vrouw begon te breien.

De man met de donkere oogen had zijn haar opgemaakt, knoopte een blauw-zijden doek om den hals, deed een blauw duffelschen jekker aan, zette een muts van martervel op. Hij bekeek zijn gelaat ijdel in een stuk spiegelglas.

„Vooruit met de berzie!” zei hij. Hij nam een harmonica op, Leen volgde hem.

„Da, kom, vooruit!”

„k Heb geen zin vandaag.”

Uit de keuken kwam een schrale, lange man, met ros, sluijk haar en kleine nijp-oogjes onder kriegele wenkbrauwen. Hij droeg een harmonica onder den arm en volgde de twee, die weggingen.

„Da, kom, vooruit,” zei de magere man.

De meid stond traag op. Hij gaf haar een stomp in den rug.

„Jij zou wel willen, dat 'n ander zich schor schreeuwde, as jij maar in 't hok kon blijven.”

„k Ben zoo lekker lui,” zei ze geeuwend met een grooten geeuw en langzaam de deur uitgaande.

„t Is me een gedoetje, die vier,” zeide een magere jongen, die met den rug naar mij toe aan een klein tafeltje zat. Hij had een rol rood koperdraad bij zich liggen en boog daar met een tangetje rotnval-len van.

„Die Da is me d'r een,” lachte de jonge waardin. „Maar ze weet, dat ze d'r noodig hebben. 't Is een knap stuk vrouwmensch.”

„Dat is ze vast, maar ze weet het ook. Ze is te lui om d'r eigen beweging te dragen.”

„Ze halen een hoop geld op met d'r vieren. Je mot is zien, as ze daar straks thuis komme. Ze deelden gistermiddag vijf gulden met mekaar.”

„Zoo mot je 't anlegge. Asse ze in de straat komme met z'n vieren, is 't compleet kermis. En ze hebben goeie stemmen ook.”

„t Zijn comedie-zangers as je ze hoort.”

De jongen ging sprekend voort met het buigen van 't koperdraad. Het was toen een kwartiertje stil.

„Mie,” zei de jongen, zich tot de jonge waardin richtend, „wa's dat voor een Duiser, die met z'n vrouw hier is gekomme?”

„Nou, die hebben cente zat. Je mot is zien, hoe hij d'r uit ziet. Tof hoor. Met een groen broekkie en lange zwarte kousen en lage schoenen en een groen hoedje op met een haneveer, tof hoor. Gisteravond heeft-ie in een moffencafé gespeeld en hij kwam met een zak zilver thuis. Toen-ie me betaalde, had-ie een handvol kwartjes en dubbeltjes, bepaald een groote vier gulden. Nou, en dat op één avond.”

„As je 't maar an weet te pakke.”

„En zij is te fijn om hier bij ons te eten. Ik most drie cente witte suiker voor d'r halen en een dubbeltje worst en een kwartje boter en fijntjes. Een tof boeltje hoor. Daar heb je 'm...”

„Mójen,” zei een jonge blonde man, in een tyroler costuum van groen laken met een gordel om 't midden, waarop zijn initialen waren geborduurd.

Hij legde een cither vlak bij mij op tafel, ging een eindje van mij af zitten.

Hem volgde een jonge vrouw, verlept, vuil, leelijk. Zij droeg een rieten spoormandje, zette het naast de cither, deed het krakende dek-seltje open en haalde er een paar broodjes, een paar eieren, een pa-piertje met kaas, een papiertje met ham en een stukje spek uit.

De twee gingen samen zitten ontbijten. Zij bediende hem, maakte

zijn broodjes klaar, pelde de twee, reeds gekookte, eieren, verwende hem. Maar 't ging zwijgend.

„Das ist auch ein Landsmann,” zei de jonge waardin, op mij wijzend.

De jonge Duitsche vrouw keek mij wantrouwend aan. De citherspeler richtte het woord tot mij:

„Woher kommen Sie denn? Sind Sie Berliner?”

„Nein, ich komme aus Warschau.”

„Sind Sie schon lange hier?”

„Acht Tage, aber ich verreise wieder bald, schlechtes Geschäft hier.”

„Aber schweige doch, Wilhelm...”

„Weshalb denn?”

„Ein Schnorrer...” zei ze verachtelijk zich van mij afkeerend.

Ik stond op, nam mijn kruk, ging de straat op.

„Eet je hier mannetje-lief?” vroeg de waardin.

„Wieviel?” vroeg ik.

„Drei stuivers,” zei de jonge waardin.

„Gut,” zei ik, heengaand.

XII.

Woensdag, 29 November. Ditmaal besloot ik mijn geluk met de harlekijnen eens in de buurten te gaan beproeven, waar de kleine burgerstand woonde en strompelde daarom langzaam naar de Jacob Catsstraat en aangrenzende wijken. Doch ik verkocht in de twee eerste uren geen enkele pop. Wel kwamen de kinderen verheugd op mij toelopen, waren dol-gelukkig, als ze eens aan een touwtje mochten trekken. De moeders, goede burgervrouwtjes, waren mij dankbaar als ik haar kinderen dat kleine vermaak gunde. Maar zoodra ik een pop te koop bood, trokken ze zich schichtig terug. Het was haar te duur! Vijf cent was een te groote weelde!

Zouden ze voor zich zelve de uitgave wel over hebben? vroeg ik mij zelf af. Hoe dat te onderzoeken?

Peinzend over een middel, hinkte ik zachtjes voort, toen de uitstalling van een uitdrager mijn aandacht trok. Daar lagen een stapeltje broodbakjes van blik, zwart gelakt met figuurtjes van rood en goud als versiering, en kleine presenteerblaadjes met gouden sterretjes. Die zou ik koopen.

'k Ging binnen. Een oud mannetje kwam naar voren. 'k Gaf mijn verlangen te kennen om de bakjes en blaadjes te koopen.

Terwijl hij ze uit de kast haalde, kwam een man binnen met een étui in zijn hand.

„Baas, 'k heb hier een zilveren horloge, zou je dat van mij willen koopen?”

„Laat zien!” zei het oude mannetje.

Hij nam het étui aan, haalde het horloge er uit, deed de kast open.

„Hoeveel vraag je?”

„'t Heeft mij twintig gulden gekost.”

Het mannetje deed het horloge weer in 't étui, gaf het weer terug aan den verkooper.

„Hou het dan voor twintig gulden.”

„Dat's malligheid. 'k Heb geld noodig voor me huur. 'k Ben vier weken achter. 'k Kon er in de lommerd vijf gulden op krijgen.”

„Ga jij dan naar de lommerd. 't Zilver is niks waard tegenwoordig.”

„'t Is een best werk.”

„Wat is 't werk. 'k Heb daar een kist vol werken en je kunt ze door mekaar krijgen voor een kwartje.”

„Nou, hoeveel is 't je waard?”

„Drie vijftig.”

„'k Heb zes gulden noodig. Wat mot ik beginnen? 'k Ben radeloos.”

„Kan ik dat helpen? Drie vijftig... Geen cent kan ik je meer geven...”

„Dat helpt mij toch niks. Goeie morgen...”

De man ging weer weg met 't horloge.

„Horloges benne niks waard,” zei 't oude mannetje tot mij. „Niemand koopt een oud horloge. Menschen, die geld hebben om een horloge te koopen, koopen een nieuw. En 't zilver is niks waard. Hier heb je de blaadjes, dat zijn er elf en hier de broodbakjes, dat zijn er tien, dat's voor jou bij mekaar elf stuivers en twintig stuivers en geef nou maar een daaldertje en wij zijn 't eens.”

't Was werkelijk een spotprijs en 'k betaalde dadelijk.

„'k Zal je nog een zeiltje geven om 't in te pakken. En als je nog is wat koopen wil, kom je maar bij mij. 'k Heb altijd wát.”

Terwijl hij inpakte, keek ik in 't winkeltje rond. De pijnlijke kleine-burgersnooddrift lag hier tastbaar. Daar stonden een oud penduletje, een paar kandelaartjes van geolied glas met bloemetjes van rood er op, daar lagen een paar zilveren vingerhoeden, een petroleumstel, wollen dekens, pakjes ondergoed, een verweerde spiegel in mahoniehouten lijst, een scheepje van hout in een flesch geknutseld, een broche met een dun gouden randje en onder glas een versiering van haarwerk.....

De uitdrager in wereldsteden, de brocanteur te Parijs b.v., is gedeeltelijk antiquair, gedeeltelijk goud- en zilversmid. Men vindt bij hem in den winkel de overblijfselen van weelde. Bij den Hollandschen uitdrager vindt men de nooddrift, de grijnzende ellende van hen, die 't noodzakelijke verkoopen of beleenen om 't allernoodzakelijkste te kunnen koopen.

Ik pakte mijn blikken broodbakjes en presenteerblaadjes in en liep weer de straat op. Dien dag trachtte ik mijn waarlijk aanlokkelijke waar beneden den inkoopprijs te verkoopen. Maar nu kreeg ik een blik op de stille, de slepende armoede van het schijnbaar zoo rijke Den Haag. Onze residentie verloochent ook in den bouwtrant harer nieuwe arme buurten geenszins den naam van leven voor den schijn, dien zij in het land heeft. Den Haag is gebouwd in overeenstemming met het boven den stand leven, waarvoor het berucht is. Het is geniepig-gebouwd, het heeft de armoede verstoken, weggeduwd, verborgen. De ongerdenkende vreemdeling meent langs een Singel te loopen met burgerswoningen. Maar loop de smalle gangetjes door en gij vindt het „hofje”. Om een bleekje zijn twintig, veertig, tachtig kleine huisjes gebouwd, huisjes van twee kamers en een zoldertje voor groote gezinnen. Ik heb zelfs een heel stadje van dergelijke hofjes-woningen gezien, met straatjes, steegjes, verbindingswegjes.

Het is een wereldje van armoede in het kleine, van saaie, bekrompen armoede, armoede zonder romantiek, zonder avontuur, zonder uitredding, hopelooze armoede, omdat zij het voortleven net even mogelijk maakt.

En zodra ik op de hofjes kwam, stroomden de kinderen in hoopjes naar mij toe. Want deze hofjes zijn kinderrijk, het zijn de konijnenhollen van 't proletariaat.

En zij liepen juichend om mij heen. „O piassen, piassen, o moetje, piassen!” Ik was een gebeurtenis in dit hofjes-leven van ommuurd kleinkeutelig hofjes-bestaan.

De moeders kwamen naar buiten, meest van de waschtobbe met nog dampende armen en keken naar mijn dansende papieren pop. Dan gingen de kinderen naar de moeders en de moeders zeiden ze mij te vragen, hoeveel de poppen kostten.

„Vijf cent...” zeide ik.

De kinderen vroegen hun moeders niet meer. „Vijf centen!” herhaalden zij terneergeslagen. Dat was te duur. Zoo'n som was onbereikbaar. De moeders keken ook nog eens.

„'k Begrijp niet, hoe je 't er voor geven kan, koopman. Want d'r is een werk aan, aan die dingen, hoor. Maar 't is mijn nog te duur. Ik ken geen stuiver missen.”

Dit is de quintessens harer opmerkingen. Tegen Sint-Nicolaas was vijf cent een te groote uitgave voor een pop voor de kinderen. Er is op het budget van hofjes-menschen geen post voor de weelde van een goedkoop kinderspeelgoed.

En nooit voelde ik bitterder de ellende van ons steeds armer wordend land, dan hier, bij deze weggestopte proletariërs.

Was het gebrek aan liefde der moeders, die haar de kinderen het zoo vurig begeerde speelgoed weigeren deed?

Ik bood haar de blikken broodbakjes en de presenteer-blaadjes aan.

Zij namen ze in de handen, bekeken ze met begeerte in de oogen en gaven ze dan aarzelend terug.

„'t Is goedkoop genoeg man. Maar 'k heb geen dubbeltje in huis”, of

„Hoe maak je het er voor man. 'k Zou 't graag koopen, maar me man is zonder werk”, of

„As mijn dochters ziekte mij niet zooveel kostte, dan kocht ik je wat af...” of

„Nee koopman. Verkoop je er nogal wat van?”

„Niets, juffrouw.”

„Ja man, 't is overal zoo slecht. Er is niets te verdienen...”

Het gelukte mij dien dag twee blaadjes, één broodbakje en één pop te verkoopen. Ik was hinkend afgedwaald tot het Paleis der Koningin en daar ik hongerig was geworden, kocht ik bij een bakker een paar broodjes. Doch hoe deze op te eten? Op straat ging moeilijk. Ik liep dus nog wat verder en meldde mij aan bij het tehuis van het Leger des Heils.

„Mijnheer,” vroeg ik den portier, „mag ik hier mijn brood opeten?”

„Welzeker. Ga maar daar binnen in de zaal en eet je brood maar op.”

Ik liep een plaatsje over, ging de aangewezen deur door, kwam in een klein zaaltje met het bonte, smakeloze decoratief, dat het

Leger des Heils in al zijn vergaderplaatsen ten toon spreidt. Ik zat er alleen, at mijn brood op en begaf mij toen naar een deur in de nabijheid, die ik openstiet. Ik kwam nu in een groote holle zaal met lange houten banken en houten tafels. Er waren wat mannen en een paar jongens. De wind en de regen hadden de papieren poppen wat gehavend en verward en ik begon ze te rangschikken.

De portier kwam binnen en maakte mij een standje. Ik had het recht niet een zaal binnen te gaan, zonder dat ik het gevraagd had.

„Mijnheer,” zei ik nederig, „ik zocht een plaatsje om mijn koopwaar een beetje in orde te brengen,” en ik ging rustig door met het op elkaar leggen der paljassen.

„Vooruit, gauw wat en maak dat je weg komt.”

Welnu, ik maakte dat ik weg kwam. Het was onvoorzichtig van mij tegen de orde in gehandeld te hebben. In dergelijke inrichtingen is stipte orde de eerste vereischte.

En toch zeg ik, dat de toon van dezen portier niet die was, welke paste tegenover een arm koopman, die een oogenblik beschutting zocht in een inrichting, welker doel is liefdadigheid en zachtheid van zeden te bevorderen.

Hij volgde mij op den voet, toen ik de zaal verliet, het plaatsje overstak, mij op straat begaf. Nog even vroeg ik hem :

„Kan ik hier vannacht ook slapen, mijnheer?”

„Dat kost je een kwartje, anders niet ; maar je kunt beter terecht in het Hofje van Sas, waar je voor een stuiver kunt slapen met brood en koffie toe.”

Ik liep terug, de drukke winkelstraten van den Haag door. De straten waren licht, opgewekt, bont de uitstallingen der winkels. Op mij lette niemand, ten minste niemand kocht wat van mij. Ik merkte, dat ook de andere kooplui met celluloid-ballen en mechaniek-wagentjes slechte zaken maakten. En toch, hoe deden zij hun best. Uren achtereen schreeuwden ze denzelfden zin uit. Zij waren moe, schor, riepen machinaal, maar zij riepen nog altijd.

Er was vooral één knaapje, dat mijn belangstelling gaande maakte. Het was een jongen van dertien jaar, mager als een geraamte, met vergoord, geel vel en fletse oogen, waarvan een niet een wrat.

„Heb je wat verdiend?” vroeg ik hem.

Hij keek mij schuw aan, bang voor een vreemde en ging wat terzij.

„Ik heb een gelukkie gehad. 'k Heb een gulden verdiend.”

„Dat lieg je. Laat zien.”

Ik liet een gulden zien.

„Die heb je zeker gestolen.”

„Nee, van een dame gekregen.”

„Je vern...k mij, denk je dat ik dat niet zie. En je hoeft niet met zoo'n fijne sm...l te spreken.”

„Nou, zet jij ook maar zoo'n mond niet op...” En ik zei een paar krachtige vloeken in het onvervalschte dialect. Dat brak meteen het ijs.

„Wat heb jij vandaag opgesnord?” vroeg ik.

„'t Zal ik jou aan je sn...tbel hangen.”

„Nou, hier heb je van mijn een fijne sigaar en als je met me mee-gaat, krijg je een bokking. Ik ga bokkings koopen.”

Hij liep met mij mede, wees mij in een zijstraatje een winkeltje aan, waar bokkings verkocht werden. Voor een dubbeltje had ik er elf en ik gaf hem er vijf.

Hij at ze met twee te gelijk op, met echten honger en likte zijn vies-zwarte vingers, glimmend van 't vet, af. Wij werden nu vertrouwelijk.

„'k Had vandaag nog niks gehad dan een stuk oud brood van een dienstmeid. 'k Mot twaalf stuivers thuis brengen, anders laten ze me er niet in.”

„Jij bent nog gelukkig, dat je thuis hebt,” zei ik. „Als ik dat gelukkie vandaag niet had, zou 'k niet genoeg gehad hebben om mijn logement te betalen.”

„Noem jij 't maar gelukkig. Mijn moeder is een kreng en mijn vaer zien ik niet dan Zaterdag.”

„Wat doet-ie dan?”

„Ja, nou vraag je zooveel tegelijk, wat-ie doet? Hij staat aan de bruggen en loopt langs de kaai om te zien of er een vracchie is. Hij is vroeger jagertje geweest op Klåring, maar hij is gaan zuipen en toen is me moer met een smid gaan hokken en die is weer d'r van door gegaan, smids zijn altijd d...nderhonden en nou mot ik wat verdienen en mijn zussie gaat er op uit en mijn òste broer is kloniaal geworre en toen het-ie mijn moeder veertien gulden gegeve.”

„Nou, toen wasse jelui boven Jan,” zei ik, groote oogen opzettend.

„Dan mot je net me moer hebben en die lekkere vader van mij. Wij hebbe schapevleesch gevreten — dat's lekker, schapevleesch, dat heb je zeker ook wel is gevreten?”

„Ik, nee. Ik vind paardevleesch veel lekkerder.”

„Nou, dan heb jij goddorie geen smaak.”

„Zoo, 't is lekker, dat zeg ik je. En as jij 't niet aanneemt, dan ken je een oplawaai van me krijgen...”

Hij keek schuw naar mijn kruk, waarmede ik een dreigende beweging had gemaakt.

„Je mot niet zoo driftig zijn. Ik zee het niet om je te pesten. Schapevleesch is lekker en paardevleesch is ook lekker, dat's waar... Krijg ik nog een bokking?” zei hij vleierig.

Ik gaf hem de zes overige bokkings. Hij at er twee van op... bewaarde de andere.

„Lus je niet meer?”

„'k Ben zoo kotserig. Laat me hier even zitten gaan...” Hij begon te kreunen, werd benauwd, begon opeens te braken. Daarna rilde hij koortsig, stond weer op.

„Zal 'k een glas water voor je vragen?”

„Durf je dat?” vroeg hij.

„Ik durf alles.”

Ik schelde aan een huis aan; het dienstmeisje deed open.

„Juffrouw, heeft u ook een glas water voor mij...”

Het dienstmeisje sloeg de deur dadelijk dicht, zonder iets te zeggen.
„Zie je wel, ze geven je 't niet. Dat wist ik wel. Maar 't is er uit, nou ben 'k weer veel lekkerder. 'k Wou maar, dat 'k naar huis kon.”

„Nou, hoeveel heb je nog nodig?”

„Twaalf stuivers mot 'k hebben. En ik heb zeven stuivers en drie centen.”

„Dan zal ik je de rest geven en as je dan een goeien dag heb, mot je 't me teruggeven.”

Zijn oogen loensden. Ik zag, dat hij vast van plan was zich mij niet meer te laten zien. Maar van het kind, dat zijn dun jasje droeg op een vuilen lap en daaronder het naakte, verwaarloosde lichaam, levende in 't milieu, dat zijn paar woorden mij volkomen geschilderd hadden, verwachtte ik niets anders. Ik gaf hem het geld en liet hem zijns wegs gaan en slenterde weer terug door de winkelstraten. Ik was te moe om nog veel op te merken. Doch dicht bij een kiosk zag ik een dame van middelbaren leeftijd en een officier van denzelfden leeftijd, die naar mij keken. De dame zei wat tot den officier, die daarna naar de klok op de kiosk keek, en toen ik voorbij hem liep, zijn hand in een witten handschoen achter zijn rug hield en deze hand op en neer bewoog.

„Neem dan,” zei hij kort.

Ik merkte nu, dat hij mij bedoelde en nam het dubbeltje aan, dat mij zoo tersluiks, als ware het iets ongeoorloofds, werd toegestopt.

Zoover hebben de menschen, die de liefdadigheid meenen geheel te moeten reglementeeren, het gebracht. Goedhartige menschen „schamen” zich om een arm mensch op straat wat te geven. Dat is „te koop loopen met zijn goedhartigheid”, dat is „aanstellerij”, dat is „'t in de hand werken van de bedelarij”.

Maar vergeten wordt, dat men een der beste en schoonste menschelijke eigenschappen, het toegeven aan de ingeving van het hart zoo doodt. Dat men van een warm, echt gevoel maakt de automatische verrichting van het koel wegzenden van een vaste som aan een instelling.

Ik zeg u, dat ik levenslang dezen officier en zijn hooggeschatte echtgenoot niet zal vergeten. Ik zie nog die witgehandschoende hand voor mij, zooals zij wenkend op den rug mij met zulk een wel-sprekend gebaar riep.

Ik had dien dag wellicht vier duizend menschen ontmoet, die in staat waren geweest mij iets te geven. Doch ik had geloopt als in een woestijn. Een hond tusschen honden ondervindt van zijns gelijken dezelfde behandeling. Dit echtpaar was het eerste, dat mij bewees, dat ik tusschen voelende mede-menschen liep — ik, arm, gebrekkig, mensch, door de piassen op mijn borst aantoonend, dat ik ten minste mijn best deed om iets te verkoopen.

XIII.

Donderdag, 30 November. Ik besloot vanavond in 't Hofje van Sas te gaan slapen. Nadat ik gemiddagmaald had bij de familie, waar ik dat alle dagen gewoon was, ging ik tegen zeven uur naar het Hofje van Sas, een gebouw in een steegje op een der grachten. Ik belde aan en een heer in 't zwart met een kaalgeschoren gelaat deed mij open en bracht mij in een groot, hoog, ruim vertrek. Mid-denin stond een groote houten tafel en aan de zijden waren banken. Er waren reeds een twintigtal lieden aanwezig, meest zindelijk gekleede werklieden.

Twee schikten er dadelijk wat op en zoo kreeg ik een plaatsje aan de tafel nabij de deur in den hoek.

De heer, die mij open had gedaan, kwam naar mij toe en vroeg mijn naam. Ik gaf mijn naam op, mijn valschen naam en gaf als plaats van herkomst Warschau op.

„U spreekt goed Hollandsch voor een vreemdeling,” zeide de heer, die bleek de directeur dezer instelling te zijn.

„Mijn vader was een Hollander,” antwoordde ik.

De directeur verwijderde zich.

Er werd weinig gesproken tusschen de menschen. Een man lag met het hoofd voorover op tafel, moe en slaperig. Daarnaast zat een oude man.

„Wat is het hier koud,” zeide hij huiverend.

Het was koud, koud ook in de beteekenis van kil, gebrek aan gezelligheid. De kale grijze wanden met alleen hier en daar een stukje papier met een bijbelspreuk, de makke, gedwongen stilte, het verbod om te rooken, het aanzitten aan de groote tafel maakten het lokaal kil en onhuiselijk.

De directeur kwam weer naar mij toe.

„Heeft u die groote kruk nu bepaald noodig? Zou u 't niet met een klein stokje kunnen doen?” vroeg hij wantrouwig.

„Nee,” zeide ik, „mijn been is bevroren geweest.”

„Bent u al lang hier in den Haag?”

„Een paar dagen.”

„En waar bent u dan zoolang 's nachts geweest?”

„Ik heb bij..... en bij..... gelogeed. Maar dat kost een kwartje en dat kan ik niet verdienen. 't Gaat slecht met mijn handel.”

„Hier kunt u drie nachten achtereens slapen. U krijgt goede koffie en goed brood toe. Maar na den derden nacht moet u zich van een ander dak voorzien. Want deze inrichting is maar tijdelijk. Wij krijgen hier gewoonlijk arbeiders uit andere steden, die hier werk zoeken of voor een paar dagen werk hebben en dan hier een onderkomen vinden. Maar nooit langer dan drie nachten.”

„En als ik nu eens na drie nachten geen geld genoeg heb om in een duur logement te betalen en ik meld mij bij u aan, zoudt u mij dan wegzenden?”

„Wellicht bij hooge uitzondering voor een enkele maal niet, doch ik kan er geen regel van maken. Ik ben voor strenge orde. Ik heb wel menschen hier aan de deur gehad, die smeekten om binnen te komen, maar er was geen veldbed meer beschikbaar. „Mijnheer, als ik maar op een bank of op den grond mag liggen, dan ben ik al tevreden,” zeiden zij. „Als ik maar van de straat ben.” Doch ik moest ze weigeren, omdat de orde dat gebiedt.”

„Mijnheer,” zeide ik, wijzend op een bijbelspreuk tegen den muur, „ik zie daar staan, dat de Heiland steeds in ons midden is. Zou nu de Heiland, indien 's avonds een arm, verkleumd mensch om onderdak smeekte, dezen van zijn deur wijzen?”

De directeur keek mij onderzoekend aan. Hij dacht even na en zeide dan:

„Voorzeker. Want de Heere Jezus zou zeggen, dat God een God van orde is en dat dus zijn wil geëerbiedigd diende te worden. En daar de orde voorschrijft, dat wij slechts een bepaald getal personen kunnen opnemen en dat men drie achtereenvolgende dagen recht op onderdak heeft tegen vijf cent per nacht, zou ik dus zondig handelen door tegen de orde in te gaan...”

„Ik moet nu weer weg. De knecht is ziek en daarom moet ik vanavond voor alles zelf zorgen.”

De directeur ging heen. Het bleef stil in 't vertrek.

„Wat is 't vanavond hier weer vervelend,” zei een man naast mij.

„'k Wou dat de koffie al maar klaar was,” zei een ander.

„Is er hier niets te lezen?” vroeg ik.

„Ja, de bijbel en daar is ook nog een boek...”

Men bracht mij een boek. Het was een bloemlezing van Engelsche en Fransche dichters, vertaald door Van Lennep, nu juist geen lectuur voor de gewone gasten van dit asyl, maar ditmaal mij welkom.

Tegen half negen was de koffie klaar. Wij kregen ieder een kom koffie, v r i j g o e d e koffie en twee sneden versch bruin brood, dat ook uitstekend smaakte. Doch vóór dat er gedronken of gegeten werd, sprak de directeur een gebed uit, waarin hij ook voor het herstel van de gezondheid van den knecht bad. Na 't gebed kreeg men verlof om te eten en te drinken en onderwijl las de directeur een hoofdstuk uit den bijbel en knoopte daaraan eenige opmerkingen vast. Ik heb onthouden, dat hij zeide, dat 't hem bevreemde, dat de naam van den Zaligmaker zooveel van zijn invloed scheen te verliezen en dat hij in al de berichten omtrent den oorlog in Zuid-Afrika wel telkens den naam van God, maar niet éénmaal dien van

Jezus had gehoord. Na het avondmaal werd weder gebeden en toen zat men weer een poosje stil.

Tegen half tien opende de directeur twee deuren en wij gingen naar een groote zaal, verlicht door een gasgloeilicht. De grond was besprenkeld en het rook naar carbol.

Het was koud in de zaal, hoewel een calorifère in 't midden stond te branden. Er stonden een veertigtal (voor zoover ik het mij herinner) ijzeren veldbedden. Mij werd een veldbed in den hoek aangewezen. Deze veldbedden bestonden uit een langwerpige raam van ijzer op vier lange pootjes, waartusschen een stuk grof linnen gespannen was, dat met ijzeren ringen aan de spanten was bevestigd. Een klein hoofdkussen en een grof linnen ter bedekking waren het geheele toebehooren.

Mijn kussentje was vies, zwart, onzindelijk. De man naast mij legde zijn rooden zakdoek op zijn kussentje en ik volgde dit vernuftige voorbeeld, door mijn halsdoek op mijn kussentje te leggen.

Ik ontkleedde mij gedeeltelijk. Er was echter geen stoel om op te zitten, noch om de bovenkleederen neer te leggen en ik volgde weer 't voorbeeld van mijn buurman, die zijn jas op zijn zeildoek legde.

Na tien minuten kwam de directeur binnen, liet nog eens den blik over de mannen gaan, die op hun veldbedden lagen uitgestrekt.

„Goeden nacht mannen,” zeide hij, het licht laag draaiend.

Een gemurmur tot antwoord.

Ik kon niet slapen. Het was koud en het bed was slecht. Waarschijnlijk was ik verwend door de bedden in de kwartjes-logementen, die tegenover dit bed waarlijk koninklijke slaappleatsen waren. Maar ik was toch niet de eenige. Want telkens hoorde ik het rinkelen van de ijzeren ringen, als de mannen op de andere bedden zich omkeerden en ik dacht met medelijden aan den armen, ouden man, die in de eetzaal reeds zoo gehuiverd had.

Den ganschen nacht lag ik wakker en als ik indruilde, werd ik weer gewekt door het gerinkel der bedrinen.

Tegen half vijf hoorde ik opeens mijn naam, mijn valschen naam roepen.

„Present!” riep ik.

„Komt u eens hier,” zei de directeur. „Kleed je maar kalm aan. Er is hier een agent, die uw papieren komt inzien.”

Ik was niet ontsteld, juichte in mijn hart dit avontuur toe, dat mij een goede gelegenheid aanbood om de houding van de Haagsche politie tegenover een vreemdeling zonder middel van bestaan te controleeren.

Ik stond op, liep op mijn kruk de slaapzaal door en kwam in de gang. De directeur was reeds gekleed bij de hand. Enkele mannen waren zich aan 't wasschen.

„Wees maar niet ongerust,” zei de directeur, „drink maar eerst rustig een kop koffie en eet een boterham, daar hebben alle gasten hier recht op en ga dan maar met dezen mijnheer mede.” En hij wees op een agent in uniform, die ook heel gemoedelijk zei: „Haast je maar niet, drink je koffie maar op. En heb je papieren?”

„Neen, ik heb geen papieren.”

„En heb je middelen van bestaan?”

„Ja, mijn poppen hier, dit is mijn handel en dan een partijtje presenteerblaadjes en broodbakjes.”

„En geld?”

„Vijf en veertig centen.”

„Dat's niet genoeg. Ga maar met mij mee. Moet je je niet eerst wasschen?”

Ik waschte mijn handen en ging met den agent mede. Vóór ik wegging, wilde ik echter een herinnering achter laten bij den directeur, opdat hij later, mijn beschrijving lezend, zich onze ontmoeting zou herinneren. Ik nam een broodbakje en bood het hem ten geschenke aan.

„Is dat voor mij?” vroeg hij verwonderd.

„Ja,” zeide ik, „uit erkentelijkheid voor uw goede zorgen.”

„Dank je — ik zal het aan den knecht geven.”

En ik ging het donkere steegje in en strompelde naast den agent voort langs de donkere gracht in den killen December-morgen.

Ik heb hier, zoo getrouw als mijn geheugen mij dat veroorlooft, mijn ervaring in het christelijk asyl op 't Hofje van Sas weergegeven. Ik kan deze inrichting niet van geheel harte prijzen, maar evenmin zou ik kwaad durven spreken van een instelling, die zoo blijkbaar met de beste bedoelingen is opgericht en gedreven wordt. De opmerkingen, die ik hier doe volgen, zijn geen critiek, maar ik hoop, dat men ze wil opvatten als de raadgeving van iemand, die de juiste methode gevolgd heeft, om zich van het practisch nut der inrichting op 't eigen lichaam te overtuigen. Indien het mogelijk is, indien ons weldadig Nederland een keer te meer den goeden wil toonde en de inrichting geld gaf, om mijn wenschen te volvoeren, zou ik vragen:

Een gezelliger eetzaal. De ongelukkige, die den ganschen dag werk gezocht heeft of die, om iets van zijn dagloon over te sparen, hier voor vijf cent onderkomen zoekt, kan het leven aangenamer gemaakt worden, door de eetzaal tot een huiselijk verblijf te maken. Behang de muren. Hang er een paar oleographieën op. Zet er wat leunstoelen neer. Sta toe, dat de mannen een pijpje rooken en tracht hen er door een bezadigd woord toe te krijgen, dat zoo zindelijk mogelijk te doen. Leg er wat kranten neer, ook al zijn ze van den vorigen dag. Gij hebt den plicht om in hen het goede aan te kweeken, het betere en zachtere op te wekken en takt en kleinigheden vermogen zooveel.

Ik laat de quaestie van den godsdienst er buiten, hoewel ik persoonlijk meen, dat men, door den armen, hongerigen asyl-slaper te dwingen een preek aan te hooren en een gebed mede te bidden, een ons allen heilig gevoel, dat der persoonlijke vrijheid van denken aanrandt. Maar dit zijn pijnlijk-moeilijke quaesties, goed voor debat-avonden en voor filosofen. Voorloopig is de vraag: „Hoe helpen wij menschen zonder onderdak, aan een

onderdak, dat zoo goed mogelijk is?" Niet het principe, maar hulp verleen staat op den voorgrond.

De veldbedden zijn ondoelmatig in alle opzichten. Een zeegrasmatras met een overtrek, dat gewasschen kan worden en een wollen deken eveneens in een waschbaar overtrek, dat de deken geheel insluit, zouden beter aan het doel beantwoorden. En een bankje of stoel bij elk bed.

Dit zijn geen aanmerkingen. Ik waardeer het vele, dat hier reeds is bereikt. Maar wij moeten er wel van overtuigd zijn, dat wij den armen wat meer schuldig zijn dan het strikt noodzakelijke. Zonder ze te vervennen kan men ze in dezen meer te gemoet komen. Er is een andere, hoogere orde, dan die van het reglement. Het hart heeft redenen, zei Pascal, die het verstand niet begrijpt. En zoo kent het hart ook een orde en een reglement.

Ik strompelde naast den agent voort.

„Nu moest u mij toch eens wat verklaren,” zeide ik tot hem. „Gisteravond heeft de directeur ons in zijn preek gezegd, dat wij de gastvrijheid moeten betrachten jegens den vreemdeling, die binnen onze poorten komt. En nu ben ik een vreemdeling en ik kom binnen de poorten van den Haag, ik vraag de gastvrijheid, ik heb vijf cent betaald en nu word ik 's morgens vroeg gewekt en de politie leidt mij weg.”

De agent gaf mij een antwoord, dat in al zijn eenvoudigheid gezond en verstandig was.

„Ja, ziet u, de wetten van den Heer en de wetten van de Haag-sche politie kunnen niet altijd samengaan, want we leven onder andere tijdsomstandigheden. 't Is zeker ongelukkig, als iemand zonder geld in den vreemde staat, maar als wij alle arme vreemdelingen maar hier hielden, dan konden wij wel aan den gang blijven. Er is hier al armoede genoeg van ons eigen.”

Wij liepen langzaam naar het politiebureau.

Het begon zachtjes aan dag te worden. Juist kwamen er eenige agenten uit het bureau en toen ze mij zagen, met de kleurige piassen op mijn borst, kon één zich niet weerhouden te zeggen: „Dat's nou de eene pias die de andere draagt.” Ik kon mij niet weerhouden te lachen en een ander zei: „Je hebt nog schik in je leven, naar 't schijnt. Ga daar maar zoo lang op de bank zitten.”

Ik ging in de gang op een bank zitten en werd spoedig daarna binnengeroepen in het bureau aan de straatzijde gelegen. De agent, die mij gehaald had, bleef aan mijn zijde.

„Uw naam?” vroeg een heer in burgerkleeding.

Ik noemde mijn naam.

„Geboren?”

„Te Warschau 1873.”

„Beroep.”

„Koopman.”

„Welke middelen van bestaan?”

„Hier,” zeide ik, wijzend op de paljassen en het pakje met presenteerblaadjes.

„Heeft u geld bij u?”

„Veertig cent,” antwoordde ik.

„Niet meer?”

„Neen mijnheer.”

„Heeft u papieren?”

„Neen mijnheer.”

„Geen enkel papier. Geen geboorte-bewijs, niets?”

„Niets mijnheer.”

„Draagt u ook wapenen bij u?”

„Neen,” zeide ik.

„Agent, fouilleer den man.”

De agent fouilleerde mij. Hij vond niets bij mij dan de veertig cent, een paar stukjes couranten-papier, wat postpapier en een potlood.

„Godsdienst?”

„Vrijdenker.”

„Jawel, jawel. Maar welke godsdienst?”

„Vrijdenker,” antwoordde ik koppig.

De ondervrager keek mij wat doordringender aan.

„Mijn negotie is mijn godsdienst,” zei ik op mijn poppen wijzend.

„Nou, als je het eerlijk meent, dan kun je als vrijdenker net zoo respectabel zijn als een geloovige,” zeide mijn ondervrager.

Indien ik niet met den hoed in de hand was binnengekomen, zou ik hem na deze heusche opmerking zeker nu uit respect hebben afgenomen. Welk een verbazende vooruitgang sedert Hamlet over „The insolence of office” klaagde. De heer in burgerkleederen keek een ander in uniform vragend aan.

„t Is wat voor Op den Berg?” vroeg hij.

„Ja, ik denk het ook.”

„Ziet u,” zeide hij zich weer tot mij richtend, „wanneer wij hier Israëlietische vreemdelingen krijgen, worden ze gewoonlijk naar een heer hier verwezen, die voor een genootschap handelt, dat geloofsgenooten aan reisgeld helpt. Wij zullen hem dus maar eens hier verzoeken.”

Daar ik vreesde, zoo mijn plan, de behandeling van een vreemdeling zonder middelen van bestaan na te gaan, in duigen te zien vallen, zeide ik nogmaals:

„Mijnheer, ik ben vrijdenker. Ik wil geen ondersteuning van de kerk ontvangen. Zet u mij dan maar liever over de grenzen. Ik wil niets met de kerk te doen hebben.”

Doch deze woorden wekten de achterdocht. Een havelooze man zonder geld, die weigerde ondersteuning aan te nemen, van welke zijde ze ook zou komen, was een te zeldzaam geval.

„Laat u mij vrij. Ik haal met mijn koopwaar vandaag wel mijn kost op.”

„Wij zullen in elk geval eerst u aan mijnheer Op den Berg voorstellen. Agent, breng hem zoolang in de wachtkamer... Neen, uw

poppen en uw pakje blijven hier. Dat krijgt u weer mee, als u weggaat."

Ik verliet de kamer, uiterst tevreden over de hoffelijke behandeling, volgde den agent door de gang en werd op een bank in de wachtkamer der agenten geplaatst.

De agenten zaten aan een tafel in de kamer, zindelijk, nieuw, maar ongezeellig.

Eén las een brochure, naar 't mij toescheen. Het was stil en daar 'k mij verveelde, vroeg ik of men voor mij wat te lezen had.

„Neen, wij hebben hier geen boeken."

„Ook niet voor u?"

„Neen, wie lezen wil, moet zelf zijn boeken meebrengen. Hier aan dit," zei de agent, die aan 't lezen was, „heb je niks. 't Is een aflevering en 't is midden in."

Doch niet lang zou 'k mij vervelen. Want ik hoorde loopen in de gang en daar kwam zoo waarlijk de cither-speler in zijn groen Tiroler pakje binnen. De jongen, die zoo „tof" was, naar de dikke waardin had gezegd.

Hij zag er bedremmeld en neergeslagen uit, doch toen hij mij ontwaarde, was zijn blijdschap, een bekend gezicht te ontmoeten, duidelijk merkbaar. Hij gaf mij de hand.

„Wie geht's?"

„So ziemlich," antwoordde ik.

„Aha, dat schoren kent mekaar toch allemaal," zei een der agenten lachend tot een ander. Ik moest den man gelijk geven.

De cither-speler kwam naast m' zitten. Hij vertelde mij, dat hij 's morgens opstaande, door een politieagent was opgewacht en dat het hem juist als mij gegaan was.

„Het is niet erg voor mij, maar wel voor mijn vrouw. Wij zijn zonder een cent."

„Maar je hebt toch in een café gespeeld. Vraag of die café-houder hier komt."

„Die komt toch niet. Maar 'k zal het toch probeeren."

„Heb je geen cent?"

„Neen, alles is aan de reiskosten opgegaan. Als ik maar een week hier „arbeiten" kon, dan was ik er door. Want ze betalen mij goed."

Wij zaten een poosje stil. De agenten schonken koffie in en begonnen hun ontbijt. Dit bracht mij op 't denkbeeld om ook een ontbijt te vragen.

„Mijnheer," zei ik tot een agent, „ik heb vanmorgen niets gegeten. Ik heb honger. Kan ik wat te eten krijgen?"

„'k Zal eens gaan hooren."

De agent stond na een poosje op, ging naar de gang, kwam een tien minuten later terug. Hij had een versch half wittebrood onder den arm, legde het voor mij op den hoek der tafel neer en zei:

„Daar mannetje, als je er dat in hebt, zul je geen trek meer hebben. En als je drinken wil, daar is de waterleiding."

Ik bedankte den agent. Deze sneed het brood overdwars door en ik begon mijn ontbijt op stadskosten.

„Wil je niet een stuk hebben?" vroeg ik aan den cither-speler.

Deze kreeg een kleur. „Tanke schön," zeide hij. De man schaamde zich hier te zijn.

„De belastingbetalers zijn er goed voor," zei ik aanmoedigend.

Hij lachte flauwtjes en bleef bedrukt zitten.

Terwijl ik at, kwam een agent binnen, gevolgd door vier schamel gekleede jongens onder de twaalf jaar. Zij waren, naar ik vernam, uit Rotterdam naar den Haag geloopt, hadden straatschenderij gepleegd, waren opgepakt en hadden den nacht in de cellen doorgebracht.

„Wil je een stuk brood?" vroeg ik er een. Want ik had slechts honger geveinsd en was al meer dan voldaan.

„Nee, hou jij je brood maar," zei een der jongens brutaal.

„Mein Mann, mein Mann!" riep een vrouwenstem in de gang. En dadelijk daarna kwam de vrouw van den cither-speler de kamer binnen, de oogen opgezet van 't weenen en bleek van opwindning. Zij droeg een spoormandje aan den arm en kuste haar man, toen de agent haar naar hem had toegeleid.

Zij spraken zacht tot elkaar. De vrouw keek mij wantrouwend aan.

Zij ging naast hem zitten, opende het spoormandje. Zij haalde er een klein, roeterig gebarsten trekpotje uit, een kommetje, een paar sneden brood met kaas en een stukje worst.

Zij schonk hem een kommetje koffie in. Hij dronk het half leeg, liet het kommetje door haar weer vullen en bood het toen mij aan. Ik bedankte, zeide dat mijn maag slecht was.

Hij deelde daarna broederlijk de boterhammen tusschen haar en mij. Hij zelf kon niet eten, hij was te vol, zei hij. Maar zij drong aan en spoedig zaten wij drieën vrij gemoedelijk te ontbijten.

„Ein fideles Gefängniß!" schertste ik.

De cither-speler begon te lachen.

„Jij bent een vroolijke kameraad. Als wij vrij komen, moeten wij samen gaan reizen. Je moet een ander pakje hebben en dan zal ik je leeren. Zou ik vrij komen?" vroeg hij mij.

„Ik weet niet. Als je dien restauratiehouder hier kunt laten komen en als die borg voor je wou staan."

„Dat zal hij niet doen."

„Je vrouw kan het probeeren."

Zij stond op. Zij zou naar hem toegaan en 't hem gaan vragen.

De agenten namen van ons al dien tijd weinig notitie. Wij spraken zacht in 't Duitsch en de vrouw beweerde, dat ze duidelijk kon hooren, dat ik een Poolsch accent had.

Zij ging heen. Wij bleven achter. De cither-speler was weder terneergeslagen.

„Als zij mij over de grenzen zetten, is het niet zoo erg. Zoodra ik in Deutschland ben, verdien ik dadelijk genoeg om mijn mond open te houden. Maar mijn arme vrouw."

„Maar die zetten ze tegelijk met jou over de grenzen."

„Nee," zeide hij dof.

„Maar zij heeft geen middel van bestaan."

„Nee... ze is mijn vrouw niet. Zij heeft haar man verlaten om met mij mee te gaan...”

„O, dan heb ik geen hoop.”

De vrouw kwam terug. De restaurateur had geweigerd mee te gaan. Hij wou niets met de politie te maken hebben.

Zij bleef naast hem zitten en schreide. Zij had geen geld om onder dak te komen vannacht, had het laatste uitgegeven om brood en koffie te koopen.”

„Laat ze je cither verkopen.”

„Dan ben ik heelemaal ten einde raad. Die heeft vijftig mark gekost. Heb je mij wel eens hooren spelen?”

„Nee,” zeide ik.

„As wij vrij komen, zal ik voor je spelen. Dan zul je eens wat hooren. Ik ben geen gewoon speler. Nee hoor, ik speel cither, dat durf ik zeggen.”

Op dit oogenblik kwam een klein heertje binnen, slordig gekleed, te vroeg weggeroepen uit zijn slaapkamer.

„Daar is onze man,” zei een agent op mij wijzend.

De heer Opdenberg, want deze heer was het, kwam dicht bij mij staan, nam mij op en vroeg:

„Heb je geen ouders?”

„Een vader en een moeder.”

„Welnu dan?”

„Maar die zijn in Warschau.”

„Je spreekt goed Hollandsch,” zei hij argwanend.

„Mijn vader was een Hollander.”

„En wat is je vak?”

„Ik heb negotie bij mij.”

„Nu en wat wil je dan?”

„Ik wil niets. Ik ben vanmorgen door een agent uit mijn hotel gehaald...”

„Zijn hotel!” lachte een agent ironisch. Ik had mij versproken, maar men nam het lachend op.

„Als de man vanmorgen vroeg als een fatsoenlijk man in de kerk was gekomen en mee had gebeden, zou ik een collecte voor hem gedaan hebben en dan zou ik nu al een paar gulden of een paar rijksdaalders, dat ligt er aan, voor hem bij elkaar hebben.”

„Ik wil niets van de kerk hebben. Ik ben vrijdenker,” zei ik.

„Vrijdenker, vrijdenker!” herhaalde de heer Opdenberg. Je bent toch van Israëlietische ouders.”

„Ja, maar ik ben vrijdenker.”

„Heb je geen gebedenboeken bij je?”

„Niets,” zei ik. „Mijn leven is mijn gebed.”

De heer Opdenberg keek mij verwonderd aan. Hij haalde de schouders op tegenover de agenten en zeide:

„Ja, als hij zoo spreekt, weet ik niet wat ik met hem moet aanvangen. 't Eenige wat er opzit is, dat ik naar 't Genootschap ga en vraag wat men voor hem wil doen.”

Hoofdschuddend ging hij heen, geheel verbluft over deze eerste

ontmoeting met een man zonder cent, die niet door de kerk wenschte ondersteund te worden.

„Jelui geloofsgenooten doen meer voor elkaar dan mijn geloofsgenooten,” zei de cither-speler. „’k Wou, dat er iemand kwam, die mij een paar thaler aanbood. Waarom kon die herbergier niet komen. ’k Ben toch een fatsoenlijk man en ’k heb toch een vak.”

Wij bleven wachten tot half tien. Toen werden de vier jongens door een agent gehaald.

„Mee jongens, naar ’t Alexanderplein.” De vier jongens volgden den agent. Vijf minuten later was er rumoer in de gang. Een huilende jongensstem zei: „Ik heb het niet gedaan, mijnheer. Ikke niet, huhuhu...”

De jongen kwam binnen. De agent vertelde, dat de vier jongens bij den hoek van een straat plotseling, als bij afspraak uit elkaar waren gestoven en hard waren weggelopen. Eén had hij er slechts kunnen pakken; de drie anderen waren ontkomen.

De andere agenten meesmuilden. Ik kon mijn lachen ook niet bedwingen.

„Dat hebben jelui vannacht afgesproken, smeerlap. En jij zei nog wel, dat je zoo blij was, dat je van de straat af was en dat je naar je ouders toeging.”

„Hu, hu, hu, ik heb het niet gedaan,” huilde de jongen.

„Daar heb je sinjeur No. 2.” De tweede jongen werd door een agent binnen gebracht. De twee anderen waren niet meer te achterhalen geweest.

„Nou zal ’k jelui weer wegbrengen. Ik moest jelui eigenlijk met kettingen aan mekaar binden. Pas op nou hoor, want als ik ook maar iets merk, krijen jelui de boeien aan.”

En de agent bracht zijn twee geredde schaapjes weer weg.

Ik werd opgeroepen om voor den commissaris boven geleid te worden. ’k Strompelde de trap op en werd door een zeer barschen brigadier, een figuur voor een operette, de kamer van den commissaris binnengebracht. Daar stond reeds de heer Opdenberg.

„U heeft geen middelen van bestaan?” vroeg de commissaris.

„Mijn koopwaar, mijnheer.”

„Hoeveel is zijn koopwaar waard, mijnheer Opdenberg?”

„Een kleine twaalf duizend gulden,” schertste deze en liet er dadelijk op volgen: „Een groote twaalf cent, alles bij elkaar.”

„En heeft u geen contanten?”

„Veertig cent, mijnheer. Maar als ik vandaag kan handelen, kan ik vanavond wel een gulden hebben.”

• „En wat kunt u voor hem doen, mijnheer Opdenberg?”

„Ja, de man wil geen geld aannemen. Hij zegt, dat hij vrijdenker is.”

De commissaris keek mij aan met een zweem van een glimlach om den mond.

„Vrijdenker? Wat bent u dan? Misschien materialist?”

„Mijnheer de commissaris, het is hier nu niet de geschikte plaats om filosofische vertoogen te houden. Maar als men, zooals ik,

langs velden en wegen zwerft met de blauwe lucht boven, dan heeft men tijd om te peinzen, te denken, te droomen en....."

„Wat kunt u voor hem doen, mijnheer Opdenberg,” vroeg de commissaris kort, om mijn woordenstroom af te breken.

„Ja, ik kan hem een gulden geven. En als hij vanavond bij mij thuis komt, zal hij aanzitten aan mijn tafel en... en... en... daar ik zal zorgen, dat hij reisgeld krijgt ook...”

De goedhartige man zag mij haast smeekend aan, om mij toch tot de aanneming van zijn aanbod over te halen. Hij scheen te vermoeden, dat ik toch niet een bedelaar van de gewone soort was. Maar ik bleef onverbiddelijk.

„Ik accepteer niets van de kerk...”

„Nu, dan maar naar den hoofd-commissaris.”

En de barsche brigadier geleidde mij weer naar beneden.

De citherspeler werd opgeroepen. Hij kwam kort daarna terug.

„Nu?” vroeg ik hem.

„k Moet naar den hoofd-commissaris.”

„Ik ook. Dan gaan wij samen.”

„Maar mijn vrouw?”

„Die moet ook maar meegaan. Misschien wordt zij binnen gelaten.”

„Zou er geen mogelijkheid zijn, dat ik een agent in burgerkleeren meekreeg. Want als ze mij naast een agent zien loopen, zullen zij denken, dat ik een misdaad heb begaan en als ik nog eens vrij kom, zou ik hier geen Stelle meer vinden. Ik schaam mij zoo.”

„k Zal 't eens voor je vragen.”

„Mijnheer,” zei ik tot een agent, „zou er geen mogelijkheid zijn, dat deze man iemand in burgerkleederen naast zich kreeg? Hij is bang, dat de menschen zullen denken, dat hij een misdaad heeft gedaan. En wij hebben toch niets anders op ons geweten, dan dat wij arme drommels zijn.”

„Zoo,” zei een agent barsch, „dus achten jelui je nog hooger dan een agent, dat jelui niet met ons willen loopen...”

„Neen, zoo moet u 't niet opvatten. Maar de menschen zouden denken...”

„U moet dat vóór maar vragen,” zei een ander agent welwillend.

De barsche brigadier kwam ons halen, beval ons, zijn vervaarlijke snor optrekkend met de lip, hem te volgen, bracht ons weer naar de inspecteurskamer.

„Ik kreeg mijn paljassen weer en mijn pakje koopwaar, mijn geld, mijn postpapier, mijn potlood en mijn stukjes krantenpapier.

„Mijnheer,” zeide ik tot een der inspecteurs, „deze man kan zich moeilijk uitdrukken, hij is Duitscher. Maar hij verzoekt mij u te vragen of hij, om opzien te vermijden, ook een agent in burgerkleederen naast zich kan krij.....”

„Pak nou maar gauw je boeltje bij elkaar en vooruit. Wij verstaan hier ook Duitsch en als die man wat te vragen heeft, kan hij 't zelf doen...”

Ik ging de kamer uit, in 't geheel niet vertoornd over het norsche

bescheid. Want eenige waarheid stak er in en een politie-bureau kan nu eenmaal geen conversatie-salon zijn, hoewel ik toch de vraag van den Duitschen muzikant billijk vond. Wij leven wel-is-waar niet in het land van kokanje, vooral nie tin de politie-wereld, maar toch moet als principe op den voorgrond staan, dat zooveel mogelijk de gevoelens gerespecteerd worden van den arme, vooral van den arme, die immers weerloos is. Maar ik wil dit Haagsche politie-bureau niet met een klacht verlaten. Integendeel, ik bied nederig mijn vriendelijke dank en mijn bewondering aan voor de heusche en welwillende behandeling, daar van meerderen zoowel als ondergeschikten onder-vonden.

En indien vermogende of invloedrijke lezers dit met mij eens zijn, hoop ik, dat zij er het bewijs van zullen leveren door er voor te zorgen, dat de agenten in de uren, dat zij in hun kamer moeten wachten, eenige opvoedende lectuur ter beschikking hebben. Dit mijn boekje heb ik als eerste nummer voor hun bibliotheek aangeboden.

Wij stonden aan de deur. Ieder onzer met een agent naast zich.

„Muziek voorop,” zei ik tot den cither-speler, hem met beleefd gebaar uitnoodigende vooruit te gaan.

Doch de agent nam mij bij den arm en gebod mij voort te gaan.

En zoo, op een prachtigen winterdag, trokken wij vijven, twee agenten, de cither-speler en mijn hinkende mysterieuse persoonlijkheid dwars door Den Haag naar het Alexanderplein, en verder achteraan de weenende vrouw.

Wij hadden nogal bekijks en een enkele jongen zei gemoedelijk leuk: „Daar gaat Paljassie.”

In het groote politie-bureau op het Alexanderplein liet men de vrouw niet toe.

Wij beiden werden eerst naar een zaal geleid, waar voor een balie opnieuw onze naam, beroep, leeftijd en plaats van herkomst werden gevraagd. Daarna werd ik afzonderlijk in een kamer gebracht, waar een heer mij weder dezelfde vragen deed.

Ik meende, dat de grap nu lang genoeg geduurd had.

„Ik heb hier iemand, die mij helpen wil,” zeide ik.

„Wie is die persoon?” vroeg mij de ondervrager.

„Ik kan u zijn naam wel opschrijven,” zeide ik, „als u mij maar papier geeft.”

Men gaf mij een blaadje papier. Ik schreef er op:

„Geachte Heer. Mijn naam is niet....., zooals ik opgaf en evenmin ben ik zonder middel van bestaan. Mijn naam is B. Canter, ik ben medewerker aan het Dagblad „De Telegraaf” en heb mij vermomd om studiën van het bedelaars-leven te kunnen maken. Een onderhoud onder vier oogen zal u alles ophelderen.”

Ik reikte het papier aan mijn ondervrager over. Hij las het, keek mij even aan en gaf toen kalm bevel hem met mij alleen te laten.

Ik stond dadelijk rechttop, zonder mijn kruk en lichtte mijn briefje toe.

„Welnu, gaat u dan zoolang in de wachtkamer der agenten bene-den; ik zal den hoofd-commissaris omtrent u inlichten.”

De agent werd weer binnengeroepen en ik werd naar de wachtkamer der agenten gebracht, een groot, ruim lokaal, waar een veertigtal agenten aan twee lange tafels zaten. Eenigen speelden kaart, anderen waren aan 't spreken. Men wees mij een bankje aan, staande bij een houten brits en daar wachtte ik. Spoedig kwam mijn lotgenoot, de jonge Deutsche muzikant, daar bij mij. Hij was bleek.

„k Zal wel weg moeten,” zei hij. „Misschien kom jij wel vrij. Als je vrij komt, ga dan naar mijn vrouw, zeg dat ze in het logement blijft en dat ik haar, zoodra ik kan, reisgeld zal sturen. Ik heb een oom, die mij misschien wat leenen wil.”

Hij bleef moedeloos en terneergeslagen zitten, tusschen hoop en vrees. Ik gevoelde medelijden met hem.

„Waar ben je geboren?” vroeg ik hem.

„k Ben uit Weimar,” zei hij.

„Waarom bleef je niet in Deutschland. Daar is met de cither toch meer te verdienen dan hier.”

„k Dacht, dat je hier in Holland veel kon verdienen, omdat ze hier rijk zijn. En dan, mijn vrouw wou naar Holland. Als ik alleen was, kon 't mij niets schelen. Maar wat moet zij beginnen?”

„Nu, als ik vrij kom, zal ik haar voor vannacht wel helpen.”

„Tanke schön. Ik zal dan zeggen, dat zij 't je dadelijk teruggeeft, als ik haar geld stuur...”

Ik werl geroepen en voor den hoofd-commissaris geleid. Mijn verhaal kan hier kort zijn. Ik deelde hem in korte woorden mede, met welk doel ik mijn vermommen had aangetrokken en welke ervaringen ik tot nu toe had gehad.

De heer Dietz achtte het echter noodig, dat ik, daar ik geen papieren bij mij had, eerst naar Amsterdam telegrafeerde, opdat hij niet alleen als mensch, maar ook als politie-ambtenaar overtuigd was en zoolang moest ik in de kamer der agenten wachten.

Ik keerde naar het lokaal terug. De cither-speler was er niet meer en ik heb hem niet meer gezien. Het antwoord op mijn telegram bleef lang uit en ik kreeg verlof om huiswaarts te gaan met verzoek om tegen vier uur nog even mijn opwachting te komen maken.

Ik begaf mij op straat. Dadelijk kwam de vrouw van den muzikant naar mij toe.

„Is hij ook vrij?”

Ik vertelde haar, dat ik hem niet meer gezien had en dat hij mij gezegd had, dat hij haar geld zou zenden.

Zij was radeloos en had veel wroeging haar man verlaten te hebben. Zij beschouwde hetgeen haar en hem overkomen was als een straf. Ik ging naar het logement, waar ik den cither-speler 't eerst had aangetroffen.

„Ben je daar stumperd!” zeide de dikke waardin. Ik werd bemedeelijd, beklaagd en bewonderd. Want de vrouw van den muzikant had niet verzuimd mede te deelen, hoe heldhaftig ik mij op 't bureau had betoond.

De twee harmonica-spelers en de twee groote vrouwen kwamen binnen. Het geld werd verdeeld. Zij hadden dien dag elk één gul-

den. Vier gulden aan centen hadden zij opgehaald, met z'n vieren spelend en zingend, steeds uitkijkend of de politie hen niet zou verschalken, tijdens een werkdag van zes uur. Het lijkt veel, doch wanneer zij daarvan hun kostgeld en slaapgeld betaald hadden, bleef er niet zoo heel veel over. En dan de dagen dat het slechte weer hun verhinderde op straat te zingen en te spelen!

Een van de mannen ging een aflevering van een colportage-roman lezen. Doch hij wierp het boek weer spoedig neer.

„Bevalt het niet, stumperdje?” vroeg de waardin.

„Hou toch op met je weezinwekkend geklets van stumperdje. 'k Ben geen stumperd. 'k Verdien genoeg om mijn buik te vullen, dan ben je geen stumperd, dan ben je in deze tijden nog een uitverkorene.”

Hij sprak zijn grove taal vermengd met eenige woorden, die hij uit zijn boek had onthouden.

„'t Boek is niet slecht,” ging hij kalmer voort, „maar 't is weer zoo schrikkelijk onwaar. Ze gooien er in met millioenen of ze ze voor 't grijpen hebben. Allemaal leugens. Die de centen hebben, houwen ze vast en als je arm geboren wordt, blijf je arm of er mot een mirakel gebeuren. Mijn vader heeft goed zijn verstand, hij is ook maar net als ik een gewone zwerveling, maar daarom kan jij toch je verstand wel hebben. Hij zegt, al' ik oneerlijk had willen zijn, zou ik nou eigen huizen gehad hebben. En omdat ik eerlijk ben geweest, ga ik als een l...s mijn graf in.

't Is op 't oogenblik nou weer een beetje goed, omdat we met zijn vieren zijn. Maar 't is toch een zuur stuk brood, 't onze.” Hij ging naar 't voorkamertje, waar de twee vrouwen en de andere harmonica-speler al aan tafel zaten.

„Geef die man ook een kwak. Hij zal vandaag ook geen ommelet met uiesaus hebben gehad.”

De waardin zette den potlepel in den pot en kwakte op een scho-teltje een hoopje zwart-paarse rooie kool en bracht dat mij.

„Dank u,” zei ik, het meteen achter mij neerzettend.

„Vreet-ie niet?”

„'t Is mij nog te warm,” zei ik.

Het oude vrouwtje met de zeere oogen bracht mij tusschen haar vingers een stukje vettig vleesch en lei dat op 't kwakje roode kool. De vrouw van den Duitschen muzikant kwam binnen. Ook zij kreeg een kwak roode kool uit medelijden van de harmonica-spelers.

De donkere man met zijn Limburgsch accent was aan de tafel bezig aan 't vertellen. Ik kon weinig verstaan, daar hij te ver van mij zat. Het was een verhaal van avonturen in een kermiswagen... „En toen bond ik de honden los en opeens sloeg de wagen op zijn twee wielen naar achteren en alles zoo er uit, zij door mekaar en de stoelen en de ketel en een kacheltje. En toen zij me te lijf, maar ik had mijn mes klaar en dat zagen ze en toen dorsten ze niks, maar ze begonnen te lamenteeren, waarom as ik dat gedaan had en ze deden mij toch ook niks en die flauwe kul meer. Maar ik zei, als dat heb je nou van mij en as je je beesten nou nog is zoo temteert,

dan zal je nog is wat anders zien gebeuren. Ze spanden de honden er weer voor en 't rommeltje weer in de kar en allo jongens. Maar of die lange pooier er nou uit bleef en met zijn lijf naast de beesten liep en ze hielp meetrekken."

"Wat konnen jou die honden schelen?" vroeg een der vrouwen onverschillig.

"Ik kan geen beest zien mishandelen. Menschen kenne zich zelf helpen, daar hebben ze d'r bek voor om te klagen en te schreeuwen, maar een beest kan zich niet verweren."

"Nou, ik ken een hond levend zien villen, dan verroer ik nog geen vin," zei een lange, magere, jonge kerel.

"Ja, jij bent te lui om je pooten uit te steken. Dat weet iedereen."

"Daar ben ik logementsbaas voor. D'r is geen een logementsbaas, die werkt. Nie waar Mie?"

Hij sloeg de dikke waardin op den rug.

"Zeker ben je een luie s.....," zei ze, maar zichtbaar blij met het bewijs van vriendschap van den baas.

"En ik zou me schamen om de boel op te vreten en niks uit te voeren, als ik een jonge kerel wás."

"t Is toch jou boel niet!"

"t Kan mij niet verd....., 'k wil het je maar zeggen."

"Hoor is Nico," zei de waardin bemiddelend, "hoor is, zolang ik het goed vind, heb jij je slurf er niet in te steken. Ieder zijn meug."

"Nou, jij houdt er een meug op na," zei de harmonica-speler, verachtelijk kijkend naar den „kerel" van de waardin, die lui op een stoel was gevallen en te lusteloos of te laf was om ruzie te maken.

Ik stond op en strompelde naar 't politie-bureau op 't Alexanderplein. Daar aangekomen, zeide men mij, dat de hoofd-commissaris nog niet aanwezig was, doch dat ik maar in de agentenkamer om inlichtingen moest gaan vragen. Ik ging naar de agentenkamer, vroeg daar of er ook bericht voor mij was.

"Er is geen bericht voor zoover ik weet. Moest u terugkomen?"

"Ja, de hoofd-commissaris heeft mij gezegd om vier uur hier terug te komen. Maar nu hij er niet is, ga 'k maar weer heen."

"Neen man, dat gaat zoo maar niet. Je moet hier wachten."

"Maar ik ben vrij man, ik kom hier uit eigen beweging."

"t Doet er niet toe. Hier blijven..."

Er zat niets anders op. Ik ging naar 't bankje en moest daar wachten, langer dan een uur.

Het bankje stond vlak voor een cel. En ik keek eens door het luikje en zag de cel — een vierkant hok met een klein raampje. Het was voor 't eerst van mijn leven, dat ik het hokje zag, dat wij gebruiken om misdadigers op te sluiten, die verbeterd moeten worden. Ik rilde. Ik dacht aan de velen, die lange maanden in een dergelijk hok in eenzaamheid hun leven slijten. En ik dacht aan de moderne theorieën omtrent misdaad en praedispositie, misdaad en omstandigheden, misdaad en krankzinnigheid. Ik dacht aan de vreeselijke verantwoordelijkheid onzer rechters, die door één woord te beschikken hebben over het levensgeluk van zoovelen en trachtte mij voor te

stellen, hoe over een paar eeuwen de menschen zullen denken over ons stelsel van straf en correctie. Zullen ze er niet op neerzien, zooals wij nu op de straffen der middeleeuwen?

Waar is de grens tusschen ziekte en misdaad? Welke mensch durft hoovaardig zijn op zijn niet-misdadig zijn, die moedig een blik in zijn eigen innerlijk heeft geslagen en zijn instincten heeft verkend?

Mijn naam werd geroepen. De hoofd-commissaris liet mij ontbieden. Het antwoord-telegram was door een samenloop van omstandigheden zeer lang uitgebleven. Maar het was dan toch gearriveerd en thans werd ik officieel in vrijheid gesteld. Ik werd daarna voorgesteld aan de leden der afdeeling recherche, die mij complimenteerden wegens mijn uitstekende vermomming, een compliment dat ik van deze deskundigen gaarne aannam en het kort verhaal van mijn ervaringen wekte hier natuurlijk evenveel belangstelling als bewondering. Men was zoo beleefd mij eenige adressen op te geven van logementen in Den Haag, waar ik bedelaars zou kunnen aantreffen.

Toen ik vertrok, begaf ik mij eerst nog even naar de wachtzaal der agenten, waar ik mijn paljassen had gedeponneerd. De agenten wisten, dat ik in vrijheid gesteld was, doch zij waren nog steeds onkundig van mijn waren toestand. En toen ik met de paljassen op mijn borst de zaal verliet, vroeg een agent mij gemoedelijk, of ik nogal zaakjes deed met die poppen.

„t Gaat wel, 't gaat wel,” zeide ik.

„Hoeveel kost die groote pop; 'k moet wat koopen voor mijn kleinen jongen.”

„Een dubbeltje, omdat hij een beetje beschadigd is.”

„Geef dan maar op.”

En ziedaar mij triomfantelijk het politie-bureau verlaten na een dag vol wederwaardigheden, eindigend met den verkoop van een paljas aan een agent!

Er lag eenige humor in 't geval. Maar toen ik dacht aan mijn vriend, den Duitschen muzikant, die naar de gevangenis was overgebracht en daar moest verblijven tot hij den volgenden morgen over de grenzen zou gebracht worden, deze man, hoopvol naar Holland gekomen, om daar met zijn arbeid iets te verdienen, hij, arme bohémien, die niets, niets anders misdaan had, dan dat hij arm was, hij, voor wien dat alles geen spel, maar wreede waarheid was en ik dacht aan die vrouw, die haar kwakje gekregen roode kool schreiend zat op te eten, toen verging mij de lust tot lachen en ik vond, dat mijn avontuurlijke dag een luguberen kant had.

Ik weet wel, dat de politie in dezen moeilijk anders handelen kon. Want zij moet de misdaad zooveel mogelijk voorkomen en indien de vreemdeling zonder geld een dag, twee dagen zonder verdienste blijft, en dit kan immers gemakkelijk gebeuren, blijft hem weinig anders dan een misdrijf over.

En toch, toch..... de mieren zijn wellicht nuttig, het is toch een pijnlijk oogenblik, als zij den krekel weggagen, krekel, hij, luchthartige zangvogel uit Thüringen, die zich zoo bedroog in de milddadigheid en gastvrijheid van steinreich Holland...

XIV.

Vrijdag 1 December. Hedenavond besloot ik in 't Leger des Heils te gaan slapen. Het was regenachtig weer en toen ik weder de inrichting nabij het Koninklijk Paleis binnenging, herkende de portier mij dadelijk.

„Kan ik hier slapen, mijnheer?”

„Jawel, maar dat kost een kwartje.”

„Is 't niet goedkoop?”

„Neen, een kwartje.”

Ik betaalde het kwartje.

„Mijnheer,” zeide ik, „ik heb een portemonnaie met een gulden, kan ik die hier laten?”

„Neen, dat kan niet. Maar er zijn hier gewoonlijk geen dieven.”

„En mijn poppen, die wekken maar opzien.”

„Die zal ik hier voor je bewaren.”

Ik ging het plaatsje over en de zaal binnen, waar een dienst werd gehouden. De rumoerige godsdienstoefeningen van het Leger des Heils zijn genoeg bekend, dan dat ik ze hier behoef te beschrijven. Het zaaltje was vol met een honderdtal personen en op het podium stond een heilssoldaat te betoogen. Er waren veel vrouwen in 't zaaltje, dienstmeisjes, die hier haar avond doorbrachten met het zingen der heilsliederen en het luisteren naar de toespraken. Er liepen ook verscheidene vrouwelijke soldaten rond. Het stonk benauwd in 't overvolle zaaltje, waar de natte mantels in de warmte aan 't drogen waren. Men schikte vriendschappelijk voor mij in en niemand sloeg bijzonder acht op mij.

Dit viel mij tegen. Ik had verwacht, dat een der zusters mij zou aangeboden hebben, mijn zoo deerlijk gescheurde jas een beetje te verstellen. Dat zou een harmonischer accompagnement van de liederen zijn geweest, dan de turksche trom en de cornet à pistons benevens het handgeklap.

Te tien uur was de dienst geëindigd en wij gingen naar de groote eetzaal. Ik schat, dat er zoowat een tweehonderd mannen in de zaal aan de houten tafels zaten. Ik nam hen op. Behalve de gewone typen van arme werklui zag ik er verscheidene, aan wie men kon zien, dat zij beter dagen gekend hebben.

Nadat allen gezeten waren, kregen wij een kom koffie, zeer slechte,

voor mij ondrinkbare koffie en twee sneden grof, maar goed brood met margarine. De man naast mij nam met graagte de twee sneden aan, die ik hem schonk. Er werd een kort gebed gedaan en een der mannen aan mijn tafel las een stuk uit den Bijbel voor.

Daarna begon men te eten. Na dit avondmaal, waarbij ik getroffen werd door den kalmen, maar gedrukten toon, die er heerschte, kwam een majoor naar de tafels en vroeg, wie van de aanwezigen wat te vragen had. Verscheidenen vroegen eenig geld, één dubbeltje, twee dubbeltjes, een kwartje, anderen vroegen een paar schoenen, een jas, een wintervest.

Een vroeg een boordje.

„Heb je vroeger wel eens een boordje gedragen?”

„Neen,” zeide hij kleurend.

„Welnu, dan behoef je het hier toch ook niet te hebben.”

Een jongen over mij scheen ook wat te willen vragen, maar niet te durven.

„Nu, heb je wat op je hart?” vroeg de majoor.

„Ja, 'k wou graag een paar schoenen hebben, maar ik zal ze toch wel niet krijgen.”

„Laat je in elk geval op 't lijstje zetten. Als ze er zijn en je hebt ze nodig, zal je ze hebben.”

„Mijnheer!” riep ik.

„Wel, vriend?”

„Mijnheer, ik heb een kwartje betaald voor mijn logies. Maar dat is wat erg veel voor mij. Kan ik 't niet wat goedkoper krijgen?”

„Neen, een kwartje is de prijs.”

„Maar betaalt ieder hier dan zooveel?”

„De menschen hier werken op den dag en verdienen zoo kost en inwoning.”

„Maar als ik nu eens in 't geheel geen geld had en ik meldde mij hier aan om te slapen?”

„Dan zou ik zien of ik zelf nog niet een kwartje over had en dat voor je aan 't Leger betalen...”

Toen de majoor met zijn lijst gereed was, gingen wij naar de slaapzaal. Het was een bedompt, klein zaaltje, laag van verdieping, met twee petroleumlampen. En stonden veldbedden stonden zoo dicht tegen elkaar, dat men over het eene bed in het andere moest stappen. En de soldaat-beambte had de domheid om na een laatste inspectie de petroleumlamp laag te draaien, zoodat deze ging stinken en hij had haar in schommelende beweging gebracht, zoodat de schaduw van haar kap op en neder langs mijn gelaat streek; het

hielp niet of ik mijn oogen sloot. Telkens streek er een schaduw langs mijn oogen — licht — donker — licht — donker. Een der mannen stond plotseling op en hield de lamp met de hand stil. Ik was hem in stilte dankbaar.

Den ganschen nacht bleef ik wakker en ik was blij, toen ik eindelijk tegen half vijf buiten geschoffel hoorde en op kon staan. Buiten waren al mannen uit de andere slaapzaal zich aan 't wasschen aan een soort langen gootsteen.

Ik zag, dat zij zich afdroogden aan een vies lapje en enkelen aan hun boezeroen of met hun jas.

Daar ik meende, als iemand die een kwartje betaald had voor deze ellendige slaapplaats, recht te hebben op een handdoek, ging ik naar den portier en vroeg of hij een handdoek voor mij had.

„Handdoeken hebben wij hier niet.”

„Maar ik wil er u desnoods extra voor betalen.”

„Kom, wasch je maar zoo. Een gesjochte jongen mot zich weten te helpen.”

De gesjochte jongen waschte zich niet, liet de twee sneden brood en de slechte koffie in de ontbijtzaal onaangeroerd en begaf zich weer naar buiten, in den vroegen, frisschen wintermorgen.

Het Leger des Heils is een zonderlinge liefdadigheidsinstelling. Het is ieders recht liefdadigheid uit te oefenen en het is prijzenswaard zich het lot der verstootelingen en zwakken in de maatschappij aan te trekken. Doch het Leger des Heils, hoe goed ook bedoeld, heeft groote fouten.

Ten eerste: Waar is de rekening en verantwoording van de gelden en goederen, die het Leger des Heils ontvangt?

Van welk geld worden de lokalen gehuurd, de beambten betaald en gekleed (die hier den naam van soldaat, cadet, etc. ontvangen). Van welk geld worden de muziekinstrumenten gekocht? Wordt er geld uit Nederland gezonden naar afdeelingen van het Leger in andere landen? Of omgekeerd, wordt uit andere landen geld naar Nederland gezonden?

Hoe groot is de som gelds, die het Leger 's jaars in Nederland ontvangt? Hoe wordt ze besteed? Hoe groot zijn de salarissen van hogere en lagere beambten?

Wij hebben hier te doen met een groot lichaam. Welk toezicht bestaat op dat lichaam?

Het Leger is zeer actief. Maar die activiteit kon het in Den Haag toch niet zoover brengen, dat den ongelukkigen (waarvan er sommigen hier al langer dan vier maanden waren) een eenigszins voldoende slaapplaats werd verschaft.

Het Leger beweert, dat niemand er tot den godsdienst wordt gedwongen. Maar mijn ondervinding is, dat de godsdienst en de liefdadigheid bij het Leger zeer verknocht zijn. En dit zou volkomen gerechtvaardigd zijn, indien het een inrichting was, gelijk bijv. het Roomsche-Katholieke weeshuis te Amsterdam, waar alleen katholieke weezen toegang hebben. Maar bij 't Leger komen armen van alle

gezindten. Zij zijn door hun groote armoede afhankelijk, gedrukt en voor een snee brood en een onderdak op een stuk gespannen zeil zijn zij gaarne geneigd mede te doen aan gebed enz. Dit is misbruik maken van de armoede der menschen om op de vrijheid van geweten inbreuk te maken.

Het Leger des Heils krijgt geld en goederen van menschen met allerlei overtuigingen. Ja, en dit is weder een schaduwzijde van het Leger, men meent dat, nu het Leger zorgt voor de verworpingen, men zich hun lot niet behoeft aan te trekken, anders dan door het L. d. H. nu en dan wat te schenken. Mij dunk, dat een instelling zonder bepaald godsdienstige richting, met welwillendheid, takt en ethische principes als leidende kracht, behoorlijk gecontroleerd van gemeente- of staatswege, zoo niet het L. d. H. zou verdringen, dan toch naast het L. d. H. in een richting zou kunnen werken, waarbij meer de persoonlijke overtuigingen en gevoelens, ook van den bezitlooze, zouden worden gehuldigd.

De „Toevlucht voor Onbehuisden” te Amsterdam schijnt mij de eerste stap op een beieren, gezunderen weg te zijn. Maar deze en dergelijke inrichtingen zouden van stadswege (en daar zij immers ook voor niet-Amsterdammers openstaan) van Rijkswegen subsidie moeten ontvangen, waarvoor Stad en Staat zich 't recht verwierven stem te hebben in den Raad van Beheer.

Zoolang Stad en Staat zelve niet kunnen zorgen voor hunne arme burgers, echter mede-bezitters van 's lands- en stads-rijdommen, publieke gebouwen, musea en fondsen, mede-erfgenamen van wat Stad en Staat ontvangen, mede-betalenden in de kosten van 's lands- en stads-werken, straks zoo noodig, Z.-Afrika geeft ons 't voorbeeld, mede-strijders voor 's lands onafhankelijkheid en verdedigers van de rijkdommen van allen, die bezitten, mede-nakomelingen van ons voorgeslacht, dat niet zijn bloed gestort heeft en zijn rijkdommen vergaard heeft voor een deel, maar voor de geheele nakomelingschap, zoolang men ik heeft elk Nederlander recht op brood, onderdak en arbeid.

En het mag niet, het kan niet goed zijn, dat wij musea bouwen voor schilderijen, schouwburgen subsidiëren voor vermaak, terwijl nog altijd het dak ontbreekt voor degenen, die gebrek hebben aan 't allernoodigste en dat slechts kunnen verkrijgen ten koste van de volkomen individueele vrijheid, in ons schoon Nederland het aller-allerhoogste.

XV.

Zaterdag, 2 December. Dezen dag besloot ik te gaan slapen in een der logementen, mij door een der chercheurs genoemd.

Het was een klein huisje, gelegen aan een smal grachtje, met aan de overzijde aan 't eind een ijzerfabriek. Ik ging er 's morgens heen, om eens poolshoogte te nemen.

Voor was een soort slijterijtje met een vijftal houten tafeltjes en een kleine tapbank, achter was een grooter lokaal, dat tevens tot keuken diende.

Het was acht uur in den morgen, toen ik aankwam. Hoog op zijn klompen stond in 't achterste lokaal een man borden te wasschen. Vóór zaten een paar arme vrouwen, een pluisde een stuk brood uit. Er waren ook een jonge vrouw en twee kinderen, een jongen en een meisje. De jongen kreeg juist van de moeder slaag, omdat hij al naar school wilde, terwijl 't nog te vroeg was.

„Je staat wat uit met kinderen,” zei de moeder.

„Ja mensch en toch wil je ze niet missen.”

„God bewaar mij, zei de moeder. En zij haalde een cent uit haar zak, gaf hem het schreiende jongetje en zei verteederd: „Waarom mot je het je moeder toch altijd zoo lastig maken? Nou naar school, marsch.”

Het kind ging snikkend met zijn cent weg.

„O, daar heb je hem. Mensch, maak dat je naar boven komt.”

Een der arme vrouwen vluchtte door een zijdeurtje en liep een trap op.

Een groote, stoere kerel met een hoogrood gezicht kwam binnen.

„Waar is dat canaille? Waar is dat smerige wijf, dat vuile.....”

Hij liep het deurtje door en kort daarna hoorde ik het doffe bonzen van slagen en het kreunen en gillen van een vrouw.

De man kwam weer beneden.

„'k Heb 'r d'r vet gegeven. Mot dat kr...ng mij dat aandoen? Zui-pen kan ze en..... Maar 't zal mij niet meer gebeuren of ik sla d'r harsens in...”

Hij liep naar 't achterhuis, ging een plaatsje op.

„Ja, 't is d'r eigen schuld,” zei de andere vrouw tot de jonge-waardin. „Waarom temteert ze d'r man ook. Mot zoo'n wijf met groote kinderen nou zoo leven.....”

Zij spraken een poosje met elkaar en ik vernam in dat korte oogeblik genoeg om een schandaalroman vol te schrijven. Kort daarop kwam een jonge werkmans binnen, steunend, pijnlijk loopend.

„Wat heb jij?” vroeg de waardin, toen hij zich op een stoel had laten vallen.

Hij trok pijnlijk zijn ouden, versleten schoen uit. Zijn voet was bloederig, ontveld, met schrijnende open wonden.

„k Ben van Delft komen lopen. k Heb geen werk. k Heb in een stuk glas getrapt, dat door mijn rotte schoen heen ging.”

De man, die zijn vrouw zooveel geslagen had, kwam er bij.

„Zoo Dirk, wat heb jij?”

„Wat k jou niet wensch. Mijn poot kapot getrapt. k Heb vannacht in de lucht geslapen en geen vreten gehad sedert gistermorgen, toen k een stuk krentebrood heb gehad. k Verrek van de honger.”

„Geef hem een boterham en een kop koffie voor mijn centen,” zei de man met het roode gelaat.

De waardin ging het binnen voor hem klaar maken.

Ik haalde een sigaar uit mijn zak, bood hem die aan.

„Dank je,” zei hij verheugd en verwonderd tegelijk.

„k Verkoop nogal wat poppen,” zei ik tot de waardin, die binnen was gekomen met drie sneden wittebrood en een kom, om mijn gulheid te verduidelijken.

„t Water is nog niet heet.”

„Zoo gaat t ook wel,” zei de gewonde. En hij begon dadelijk te eten.

Toen hij zijn brood op had, begon hij met zijn zakdoek zijn voet te omwikkelen.

„k Zal je wel een stuk linnen geven,” zei de waardin. En ze ging naar achteren om het te halen.

De baas kwam nu ook naar voren.

„Weet jij soms wat voor mij te verdienen?” vroeg de gewonde.

„Nee. t is slecht. D'r is niks.”

De gekwetste bleef stil en dof zitten, pijnlijk zijn gewonden voet op de stoelsport houdend.

„Baas,” zei ik, „ik wil wat met je ondernemen. k Verkoop nogal wat van deze poppen. Ze kosten mij drie cent inkoop en ik verkoop ze voor vijf cent en een dubbeltje, al naar de menschen, die ze mij vragen. Nou zal ik jou de helft overdoen.”

„Jij bent ook goochem. Dan ben jij d'r af. Maar k heb toch geen centen.”

„Dat hoeft niet. Ik geef jou vijftien poppen. Vanavond kom je hier en geeft mij terug, wat je er van over houdt. En wij deelen samen wat je verdiend hebt.”

„Nou, mooier kan hij je waarachtig niet aanbieden,” zei de waardin.

„Maar,” zei ik, „vern...k mij nou niet. Ik ben ook een gesjochte jongen en ik kan niks missen. Ik zal je vertrouwen.”

„Nou, informeer maar naar mij, waar je wil... Ik ben vanavond present.”

Ik begon de poppen te verdeelen. Er was van boven een oude man

gekomen, met een grijzen baard, een pet op 't hoofd en een versleten leeren tasch met een groven, koperen beugel, die aan een riem over den schouder hing, op de heup.

„Ik ga maar weer eens me stem schuren. Hum, hu, huhum,” schraapte hij hard met zijn keel. „Vooruit met de geit. Geef mij eerst eens zoo'n heel klein schuurpapiertje van je.”

De baas schonk hem een glas klare in. Hij dronk het in één teug leeg.

„Zoo, dat doet dit brooze lichaam goed. Daar hou je je mee òp. En nou op de schrobbersjacht... Zoo, wat heb jij aan je been? Door-geloopt... Schande, zoo'n jonge knul als jij. Kijk mijn eris aan. 'k Ben nou in de zeventig. Maar nog sterk hoor, 'k sta je nog. En mijn stem is nog als van een jonge kerel. Hoor hier...”

Hij haalde uit de leeren tasch een bundel liedjes, nam er een van in de hand en begon met een zware stem te zingen :

De vierkleur van ons dierbaar land,
Die waait weer in Transvaal,
En wee die Godvergeten hand,
Die hem weer neer wil haal.....

„Wat zeg je daar nou van? Dat's een stemgeluid, is 't niet? Van ijzer hoor, van ijzer... Zoo, geef jij je poppen weg. Dat's braaf van je. We zijn allemaal tobbers onder malkaar in dit ondermaansche tranendal. En jij nou ouwe, is 't niet? Zijn we geen tobbers?”

Hij sloeg een der arme vrouwen op den schouder.

„Schei uit, ouwe gek,” zei de vrouw.

„Nou, 'k ben toch nog mooier dan je jongen. Ben ik niet...?”

„Ga maar door hoor, ouwe roestige spijker!”

„Hang je daar an op. Goeie morges saam...”

Hij ging met kleine schuifelstapjes de straat op, voelde met zijn stokje eerst naar het drempeltje, vóór hij 't afstapte. Ik zag hem voorbij het raam schuiven, zijn oud, goedig hoofd wat voorover.

„Nou geluk met je negotie. Vanavond dus weer hier. Hoe laat eet u juffrouw?” vroeg ik.

„Om vijf uur.”

„Dank u. Dag juffrouw.”

„Dag man.”

Ik liep de straat op. Daar mijn voorraad poppen zeer gedund was — 'k had ze op een paar na aan den gekwetsten werkmán gegeven — besloot ik een nieuwen voorraad te gaan inslaan. De koopman op de markt had mij 't adres van den fabrikant gegeven. Dat was in een afgelegen straat in een nauw gangetje. Ik klopte aan een smal verve-loos deurtje, kwam dadelijk in een kamer. Daar was een man van in de veertig jaar, een meisje van zeventien en een jongen van twaalf jaar. Het was er warm, de kachel brandde stevig.

Ik vroeg poppen te koop.

„Dat's jammer. De koopman heeft ze alle op de kar. Neen, 'k heb er toch nog wat over. Kan je deze gebruiken?”

„Best,” zei ik. „Maar hoe duur?”

„Vier cent.”

„'k Heb ze voor drie cent gehad.”

„'t Kan niet. 'k Verdien er geen zout in 't eten aan. Wij zitten ze tot 's nachts drie uur te maken. Ik, mijn dochter en de kinderen. Weet je wel, wat voor 'n werk aan die poppen is? Eerst knippen, dan plakken, dan de touwtjes er door knoopen. En dat luistert alles nauw. 't Bordpapier, de poppen, de stijfjes, het touw en dan de petroleum, die wij verbranden, want 't is zoo vroeg donker en de kinderen moeten eerst naar school. En dan de kachel 's nachts, want 't is een koud werk, je zit er stil bij. Gisterennacht waren we allemaal misse-lijk. En wat wij overhouden is geen cent waard, want van die paar dagen voor St.-Nicolaas moeten wij 't hebben. En wij motte, wat verdienen en de koopman wat. Verkoop je er nogal wat van? 't Is een heel stuk zoo'n pop en 't is nogal oogelijk goed.”

Hij nam een kleurigen, grooten harlekijn en aan het touwtje trekkend, liet hij hem dansen.

Ik keek rond in 't kleine armoedige kamertje. Ik zag de handen van de kinderen, rood van de kleurstof der poppen, die bij 't plakken afgegeven had.

Hoe steunt ons eenvoudigst en kinderlijkst vermaak op wreedheid! Deze dansende, lachende papieren pop, zij zou nooit verhalen aan 't kind, dat er zich mee vermaakte, hoeveel inspanning, zorg en uren van nachtrust het een armer broertje had gekost, die tot diep in den nacht zat te knippen, te knoopen, te plakken.

De vader telde een paar dozijn poppen voor mij.

„'k Heb, Goddank nog niet te klagen. De kachel brandt, zooals je ziet en wij hebben geen cent van iemand noodig. Maar 't is tegenwoordig werken man, als je niet van honger wilt omkomen met je gezin..... Hier, die heb jij toe, dat's een besteller, die zijn mond ook open doet, als je aan 't touwtje trekt. Daar krijg je een kwartje voor, als je een gek treft...”

'k Betaalde mijn poppen, liep de straat op, trachtte te verkoopen. Maar alle moeite was vergeefs. Om twaalf uur had ik er nog geen enkele verkocht. 'k Gaf het toen maar op. Mijn hand was moede van 't aanbellen, het trekken aan het touwtje van de poppen en dan ook ik begon te walgen van het werkje. Ik werd moede, mijn energie raakte op. Deze nacht, besloot ik, zou mijn laatste van mijn bedelaarsreis zijn. Men zegt zoo vaak: Waarom gaat zoo'n arme man niet met negotie loopen. Maar niet ieder kan werken, niet ieder kan handeldrijven als venter. Ook venten, ook op straat verkoopen eischt energie, eischt lichaamskracht, eischt gaven van radbespraaktheid, van doorzettingskracht, eischt menschenkennis.

Een juffrouw zat voor een raam met een viertal kinderen te spelen. Ik schelde aan. Men deed niet open. Ik ging nu voor 't raam staan. liet een pop dansen voor de kinderen. De juffrouw wees mij om heen te gaan. Maar ik bleef volhouden. Zij ging toen met de kinderen van 't raam weg. Doch een jongetje wilde niet en begon te huilen.

Toen ging ik weg, tevreden met mijn kleine wraak. Maar nog was

ik geen twee huizen verder of een dienstmeisje kwam mij hard naloopen.

„Gauw een pop. Je hebt alle kinderen aan 't huilen gemaakt. Hoeveel kosten ze?”

„Een dubbeltje.”

Zij gaf mij het dubbeltje.

Zoo had ik na drie uren werkens zes cent verdiend en dat nog alleen doordat ik onbewust een der grepen van het vak had in praktijk gebracht.

Moede en hongerig vroeg ik een agent naar een gaarkeuken en hij wees mij een lokaal aan in een straat nabij de markt. Het was een hoog, ruim gebouw met zes ramen. Het was er zindelijk en er zat een publiek uit den kleinen burgerstand. Ik kreeg voor zes cent een kom erwtensoep, die uitstekend van smaak was.

Deze inrichting mist alleen gezelligheid. Het schijnt principe te zijn, om, zoodra er iets voor den minder **gegoeden** stand gedaan wordt, daaraan iets kils, iets gesticht-achtigs te geven, als moest toch vooral in herinnering gebracht worden, dat hier slechts weinig geld verdiend wordt. Waarom toch steeds dat gebrek aan toewijding, hart, begrip, praktijk? De eerste de beste kroeg kan u leeren, wat de werkmans zoekt, gezelligheid, iets huiselijks, iets eigens.

Na uitgerust te zijn, ging ik naar een kroegje dicht bij de markt, waar, naar men mij gezegd had, dikwerf de venters bijeenkwamen.

Ik zat er nog nauwelijks voor de toonbank op een bankje tegen het venster, toen ietwat verder in het lokaaltje de grijze liedjeszanger mij wenkte.

„Heb je wat verdiend?”

„Weinig,” zeide ik.

„Nou, ik heb mijn veertien stuivers bij elkaar en nou steun ik mijn brooze lichaam. Geef mij nog maar eens een brandewien met suiker, zocals ze in 't boerenland zeggen. Hier de baas heeft mij wat anders gekend, hè baas? Maar daarom niet getreurd. 'k Heb nog altijd genoeg om de keel te smeren. Als ik aan de deuren kom, geven ze me nog altijd wel een schrobber (cent) en een schrobber voor 't liedje maakt item twee schrobbers. Baas, mot je nou ook niet ééns een liedje van mij koopen?”

„Ikke niet,” zei de tapper.

„Dan zal ik je 't maar geschenk doen, uit ouwe kameraadschap. Pak aan, en nou zal ik je 't ook eens voorzingen.

En hij begon weer, maar nu schor en vermoeid:

„De vierkleur van ons dierbaar land,
Die waait weer in Transvaal,
En wee die Godvergeten hand,
Die hem weer neer wil haal...”

Wat zeggen jelui van mijn stem? En nou ben ik verlejen week met God en met eere twee-en-zeventig jaar geworden. Hier de baas heeft mij anders gekend, heb je niet? Maar 'k ben toch tevreje. En nou

moet je mijn zoon zien. Mijn zoon, wachtmeester bij de huzaren van Hare Majesteit. Zegt u wat. Wachtmeester van de Koninklijke huzaren hoor. En hier, deze tabaksdoos, echt, massief Berlijnsch zilver, heit-ie mij cadeau gemaakt op mijn jaardag... 't Is een pracht van 'n jongen, zoo hoog van den grond af. Zijn moers aard heit-ie. Want dat was een goed wijf... Als zij niet gestorven was... Baas, nog zoo'n klein splintertje om mijn brooze lijf te vernagelen. Geen suiker, 't wordt mij te zoet. Je mot het voelen, anders heb je d'r geen kracht van. As mijn wijf was blijven leven, zou je mij nou anders zien. 'k Heb een eigen turfschip gehad hoor, „De vrouw Catharina, op hoop van zegen.” 't Heette naar een moei van mijn vaâr, die d'r centen d'r in had gestoken en toen dit aardsche tranendal hajuussies had gezegd. En as mijn wijf had blijven leven, dan had ik niet aan de zuip gegaan. 'k Heb alles d'r door ged...nderd — ik wil het wel weten. Maar dit brooze lichaam is van ijzer. Nooit ziek geweest. En mijn stem :

„De vierkleur van ons dierbaar land,
Die waait weer in Transvaal...”

Er waren meer bezoekers gekomen, een paar boeren, een venter. Een slager kwam binnen. Hij had in een blikken bakje een paar stukken zwartig vleesch.

„'k Heb nog een lekker kluiffie over. 'k Wil sluiten. Wie biedt er voor?”

De boeren keken eens en trokken den neus op.

„Je hoeft je neus niet op te trekken,” zei de slager. „'t Is goed vleesch hoor.”

„'t Ziet er wantrouwig uit,” zei een der boeren.

„Bie is wat.”

„Wat zou 'k biejen? 'k Heb 't niet nodig.”

„Nou, 't is acht ons, je kunt het nawegen. Vier stuiver... ben ik te duur?”

„Nee, duur is 't niet. Maar 'k heb 't niet nodig. 'k Heb zelf een slachtbeest.”

„Even goeie vrienden.”

„Nou, laat eens zien,” zei de oude liedjeszanger.

Hij nam het schaalte vleesch aan, woog het in zijn hand, gooide met zijn vingers het vleesch om, rook er aan.

„'t Is goed hoor, 't is best.”

„Nou, hoeveel...?”

„Ik koop geen vleesch. Waar zou ik 't moeten braaien. 'k Ben net als de kraaien in den snoei — de tuinman heit mijn nest verstoord.”

„Nou, dan ga 'k maar naar huis en maak er zelf een soepje van.”

De slager ging weg.

„Gelukkige sterveling. Die heeft nog een thuis. Maar wij arme bliksems. Wát?” zei de liedjeszanger, zich tot mij richtend.

„Maar ik klaag niet. 'k Heb mijn vrijheid hoor. En 'k heb vandaag mijn schrobbers weer bij mekaar. 'k Kon er vanmiddag ook nog wel op uit gaan, maar 't wordt mij te koud. 't Is een leelijke, venijnige

noordwestenwind. Die 's goed voor de doodgravers. Maar mijn krijgen ze nog niet. Ga je mee?"

„Wij gingen weg. Hij betaalde vier brandewijntjes, twintig cent.

„Heb je nogal wat verkocht?" vroeg hij mij, toen wij samen op straat liepen.

„'t Gaat wel — twee kwartjes."

„Nou, dan heb je genoeg om je maag vol te vreten. Beter een volle maag dan een volle broek. Jij bevalt mij. Jij bent niet als dat andere schorem. Dat heb ik vanmorgen al gezien. Maar stom ben je. Denk jij, dat die schobbert je je poppen terugbrengt of je centen brengt?"

„Welzeker," zei ik overtuigd.

„Nou, 'k mag het voor je lijen. Maar de jenever is te lekker. Hij zal 't er wel dóór gooien. Loop een beetje dichters naast mij. Mijn stem is nog best en mijn karkas is van ijzer, maar mijn oogen willen niet meer. Je mot de kijkers van mijn jongen zien, wachtmeester van de Koninklijke huzaren. Daar sta je recht voor, as hij je aanziet. Maar mijn oogen zijn óp. Daaraan voel je dat je oud wordt. Zie je, 'k most iemand hebben, die mij zoo'n beetje leidde en oppaste. As wij nou samen eens een honderd van die poppen insloegen en dan de boer op. Ik ben bekend in Zuid-Holland en Noord-Holland. Wij verdienen samen een winterduit as we dat doen. Ik weet de weg. Je zal geen dag onder de bloote hemel slapen. Ik ken mijn boeren. En as ze je niet in de hooiberg laten, dan zeg je maar, dat jij nog lucifers heb. Dan doen ze wat van angst in d'r broek en ze geven je brood, kaas en melk toe. Een boer is as een beest — je mot 'm àndurven. Hoeveel wil je omleggen. Ik geef een daalder, kom nou ook is uit de hoek..."

„'k Heb geen daalder te verliezen," zei ik. „Maar 'k zal 'm zien te krijgen. Kan u nou niet in een Oude-Mannenhuis komen? Mij dunkt, op uw leeftijd nog te moeten zingen..."

„Zeg maar schooiën. In 't Besjeshuis. Waarachtig kan ik daar komen. 'k Ben lidmaat van de Groote Kerk hoor. Ze motte mij er in late, als ik wil. Maar 'k wil niet. Wat denk je. Dat kenne wij. Opstaan op klokkie en slapen gaan op klokkie. En werken zooveel als je werken kunt. En voor niks. Voor een paar centen, niet genoeg voor tabak. En geen druppel stevigheid in je kraag. En je vrijheid kwijt. Vader, mag ik uit? Vader, mag ik dit? Vader, mag ik dat? Dan liever schooiën. Ze geven mij mijn schrobber as ik zing en ik heb mijn vrijheid en die mot 'k hebben. As ik morgen mijn vrijheid kwijt ben, ken je me overmorgen zien wegstoppen. Dan is 't uit met dit ouwe turfschip, dat mijn brooze karkas is. 't Besjeshuis. Ik doe 't niet. Zie jij een daalder te krijgen, dan gaan wij samen de boer op. Dat's wat anders. De frissche locht die je longen binnenwaait. En Gods vrije natuur. Dat mot 'k hebben. En mijn vrijheid..."

Hij stond midden op straat stil en begon weer te zingen :

„De vierkleur van ons dierbaar land..."

„Nou, ga nou zien je daaldertje te halen. Ik wacht je hoor, in 't logement. 't Is d'r niks pluis hoor, in dat krot. Je hebt er van dat... (Hij maakte een knippende beweging met zijn nagels) Maar wij mogen zoo kieskeurig niet zijn. Ofschoon, ik ben d'r as de dood zoo bang van. 'k Zal je wachten. Je hebt meer kans mij te zien, dan die d...nderh...nd, die je vanmorgen... Hoe kom je zoo stom. As wij samen zijn, zullen we 't wel anders inpikken. Laat dat maar an mij over. Mij zijn ze niet te glad. Ik ken van alles. As 't zingen niet wil, loop ik nog wel met turf. Maar daar word je zoo smerig van. En dan zoo'n kar de heele dag opduwen en te sjouwen met de turf. Maar ik vern...k met het tellen. Hou je gezicht, dan za'k je 't leeren. As je turven telt, neem je d'r eerst vijf bij mekaar, dan zeg je „vier.” Dan houwen de lui d'r smoel, al zien ze 't. Dan neem je d'r vier en je zegt vier. Dan neem je d'r weer vijf en je zegt vijf. Dan houwen ze weer d'r smoel. Want zij zouwen een arme turfboer zijn laatste cent afzetten. Maar dan neem je d'r drie en zegt vier. Dan merken ze het half, maar ze durven geen smoel open te doen, want ze zijn bang, dat je gaat overtuellen en zoo lap je het ze door mekaar en dan zorg je natuurlijk, dat jij hen aan 't eind belaaftafeld heb. Nou, ga je daalder halen. Ik wacht je. 'k Zal je nog heel wat leeren, want jij bent vanmorgen, i eimitteer me zonde, een criedubbelgedwardsboomde ezel geweest...”

Hij liep van mij af met kleine, voorzichtige stapjes. Ik ging de stad weer in en plaatste mij dicht bij de hoofdstraten, waar de St.-Nicolaas-straatdrukte weer was begonnen in 't goudgeschemer der hel-lichte winkels, in een kerkportiek, mijn kruk naast mij, mijn paljassen op mijn borst, mijn hoed op m'n knieën.

De menschen keken op; velen verschrikten. Velen ook lachten, zeiden: „Daar heb je hem nou ook” of „Daar is Paljassie” of „Dat is mijn vrijer” of „Daar heb je nou de echte Sinterklaas.”

Na twee-en-half uur, toen de koude mij drong op te staan, had ik zeven cent ontvangen, éénmaal drie cent van een paar naaistertjes, naar ik vermoed.

Maar spotternijen en grove woorden had het geregend.

Ik ging nu naar het logement terug. Men was al aan 't eten.

„O, daar is-ie.”

Er zaten een twaalfstal lieden te eten. Er waren zeven vrouwen bij, waarvan één jong, de anderen mager, vervallen, afgebeeld, zooals werkmansvrouwen op vijf-en-dertig à veertigjarigen leeftijd dat kunnen zijn.

„Is de man met mijn poppen al terug?” vroeg ik.

Er ging een gelach op.

„Die zal je nog wel is hiernamaals ontmoeten,” lachte een jonge kerel, mager, lang, met een sluw gelaat en loerende oogjes, klein-ronde zwarte balletjes als pillen.

„Hij vraagt of-ie zijn poppen terugkrijgt,” lachte een man met een grijs naar een vrouw, die ook schik in 't bedrog had.

Daarwardin bracht mij een nap bruine boonen in een bruine saus.

„Ik heb een kiekje gehad op straat. 'k Lus niet meer.”

„Ja man, je hebt het besteld en ik heb d'r op gekookt.”

„Nou, 'k zal het wel betalen. Hoeveel is het?”

„Een dubbeltje.”

Ik betaalde een dubbeltje. „Is er misschien iemand, die 't lust. 't Is zonde als 't koud wordt,” zei ik.

„Of iemand 't lust — dat zal wel waar zijn. Vrouw Verstruwe, hij vraagt of jij 't lust?”

Een gore vrouw, mager, hoekrig, al grijzend haar, met een zwartten, gerafelden omslagdoek om de schrompel-schouders, kwam toeschieten, zette zich aan mijn tafeltje.

„Dank je wel hoor!” zei ze en ze begon gulzig te eten. Zij keek telkens op van haar nap, keek mij aan, met koolzwarte glinsteroogjes

..... Ik ging niet op haar voorstellen in. Maar ik geloof, dat nooit billijker een „liefde” gekocht werd, dan voor één dubbeltje bruine boonen in meelsaus!

Ik stond hier aan den rand van den afgrond der sociale misstanden. Hier zaten een hongerige, afgetobde vrouw op leeftijd en een kreupele, verwaarloosde bedelaar, (diën ik immers voorstelde) twee gedegenereerden bij elkaar. Wee het arme kind, uit zulk een tweetal geboren. Wie zal het verwijten, als het later misdadiger wordt of als 't later den grooten hoop van die proletariërs zal vermeerderen, armen en ellendigen, die niet arm zijn, doordat zij arm aan stof ter wereld kwamen, maar wijl de strijd des levens voor hen te zwaar is, van de wieg tot het graf. Zij zijn de zwakken, die in deze maatschappij ondergaan en noodzakelijk zullen blijven kwijnen. Men kan hen niet afdoend helpen, nooit hen er toe brengen, voor zich zelf te zorgen. Zij zijn in de maatschappij, wat die vruchten aan den boom zijn, welker kern reeds bij 't ontbloeien door een insect is aangestoken.

Na het middagmaal woonde ik een walgelijk tooneel bij. Een vrouw van een veertig jaren, die met een groot glas jenever voor zich zat, ging vrijen met een jongen van negentien jaar, aangetast door lupus of een andere ziekte, die reeds een gedeelte van 't gelaat had aangetast. En de gesprekken van 't gezelschap liepen over niets anders dan over de intiemste bijzonderheden van man en vrouw, geïlustreerd door vloeken, verwenschingen en bedreigingen.

Ik verliet het huis, ging dineeren en tegen half elf kwam ik terug. Het slaapgeld bedroeg 15 cent. Ik betaalde, ging naar boven. Er waren twee kamers, elk met een achttal bedden. De kamers waren vroeger door een dubbele deur gescheiden geweest, doch deze deuren waren weggenomen. In de achterkamer sliepen de vrouwen, in de voorkamer de mannen. Ik hoorde het aan de stemmen, want 't was donker; alleen in de voorkamer was eenig schijnsel van een straatlantaarn.

Ik streek een lucifer af, bekeek mijn bed. Het was een smal, ijzer ledikante, met een bed van haverdoppen, twee lakens, twee dekens en een hoofdkussen, niet weelderig, maar in elk geval een koninklijk bed tegenover dat van 't Leger des Heils.

Voor 't bed stond een stoel. Ik ontkleedde mij half en legde mij ter ruste.

Maar van nachtrust kwam niet veel. Want in de vrouwenkamer hoorde ik een vrouw vreeselijk vloeken. Zij vloekte als een krankzinnige.

„Hou je sm...l. Wat heb je er aan, spiritus te drinken...” zei een andere vrouw norsch.

„Jij, vuilik, jij.....”

En de vrouw vloekte weer, steeds dezelfde vloeken achter elkaar herhalend.

Ik vertel niet, welke scènes dien nacht voorvielen. Toen ik 's morgens het huis verliet, na mijn vriend den liedjeszanger meegedeeld te hebben, dat ik liever op eigen handje zaken dreef, besloot ik mijn bedeltocht te staken.

Ik had wel niet genoeg ervaren, doch mijn energie was uitgeput en mijn been begon door 't kreupel loopen pijn te doen, zóó, dat het mij moeite ging kosten, gewoon te loopen. Ik had de bitterste armoede van nabij beschouwd. Nu, op dit oogenblik, terwijl ik rustig in mijn studeerkamer zit, welverwarmd, welgevoed, welgekleed, welbehuisd, met mijn boeken rondom mij en al de vele kleinigheden, die een tehuis aangenaam maken, lijken mij die veertien dagen als een angstige droom, dien ik heb doorleefd. Maar het is geen droom helaas. Dat alles was werkelijk léven. Die menschen, elken dag opnieuw worstelend voor de allernoodzakelijkste levensbehoeften, zijn menschen, zijn menschen, zooals ik, zooals gij, en wie zegt u, dat uw liefste kind, dat ginds lachende in 't wiegje ligt, niet later zóó zal worden als zij. Het rad van fortuin draait rond en niemand is zeker van zijn toekomst. Daarom, zoo medelijden u al geen sterke drijfkracht genoeg is, laat dan zelfbehoud u aanzetten, mede te helpen, dat de toestanden, zooals ik ze hier schetste, verbeterd worden.

Ik heb beloofd, in 't begin van dit werkje, dat ik aan 't slot eenige lapmiddelen zou aan de hand doen. Nu en dan vond ik reeds gelegenheid, hier en daar een opmerking te maken. Zoo alleen kon ik voorkomen, dat gij mijn verhaal zoudt lezen om 't interessante en het doel van dit, mijn onderneming, zoudt voorbijzien.

Mijn middelen zijn voorloopige. Duurzame verbetering verwacht ik alleen van den wetgever, die geleid wordt door den socio-loog, den oeconoom, den statisticus. Wij hebben wetten noodig, die de ouders dwingen, hun kinderen tot twaalf jaar ter school te laten gaan, en andere wetten, die den Staat dwingen, te zorgen, dat die kinderen, zoo noodig op school, voorzien worden van kleeding, voedsel en huisvesting. Dat zal niet dadelijk helpen. Maar na jaren, laat ons zeggen een halve eeuw, zal dan de algemeene ontwikkeling zoover zijn voortgeschreden, dat de ouders voor ethische beginselen vatbaar zijn geworden. Wij hebben wetten noodig, die elkeen dwingen, een beroep of ambacht te leeren. Verplicht ambachtsonderwijs, zoo goed als verplicht lager onderwijs. Wij hebben noodig Staats-bibliotheken

en Staats-leeszalen, waar ook de allerarmsten boeken en couranten kunnen lezen. De Staat, die zorgt voor bibliotheken en universiteiten, ten gebruike van de ontwikkelden, heeft denzelfden plicht ten opzichte van de onontwikkelden.

Maar dit terrein laat ik gaarne over aan hen, die hiervan diepgaande studiën kunnen maken, zoo diepgaand, dat zij de praktijk en de wetten, door het eenvoudig verstand en het goede hart ingegeven, kunnen doen samengaan. Mijn lapmiddelen zijn andere.

Ten eerste dan: Meen niet, dat gij, door een som of sommetje aan een liefdadigheidsinstelling te geven, aan uw plicht hebt voldaan. Gij moet zelf geven. Gij moogt niet het persoonlijk contact tusschen u zelf en den arme verloren doen gaan. En als gij bedrogen wordt, tracht dan een volgende maal beter toe te zien. Bedenk steeds, dat de armoede degenereert, ontzenuwt, het zedelijke in den mensch doodt. Geef geen groote giften. Geef iets en geef dikwijls. Zoo hebt gij kans, nu en dan hun te geven, die 't werkelijk noodig hebben en het bedelen als beroep blijft altijd van den bedelaar moeite, inspanning eischen.

Als gij een paar schoenen, een jas, een broek, een japon, een rok, een vest over hebt, dat voor u onbruikbaar geworden is, maar voor een ander nog dienen kan, zie dan eens rond u, op straat, en geef het weg, als gij den man, de vrouw of het kind gevonden hebt, die het blijkbaar noodig heeft. Het kan wel zijn, dat gij 't een persoon geeft, die 't verkoopen gaat voor een glas jenever.

Maar dikwerf zult gij een weldaad doen. En in elk geval hebt gij meer kans, zoo een weldaad te doen, dan wanneer gij het in uw kast laat hangen, ten prooi aan vocht, schimmel en mot.

Richt in elke stad een inrichting op, waar de daklooze een bed, voedsel, warmte en wat gezelligheid vindt. En mochten de kosten te groot zijn, welnu, richt dan een gedeelte van een kerk daarvoor in. Er zijn veel godsdiensten, maar er is er geen, die verbiedt den arme te helpen.

In oorlogstijd werden de kerken gebruikt als lazareth. Geloofst gij, dat de man zonder onderdak ook niet in een oorlogstijd leeft, een vreeselijken strijd voert met ziekte en dood? Zeg niet, dat gij zoo uw kerken ontheiligt. Niet de arme, die in uw kerk onderdak vindt, maar degene, die daarbuiten dakloos zwerft, ontheiligt uw kerk.

Op koude dagen behoort een verwarmd gebouw, zoo er geen ander beschikbaar is, dan een verwarmd kerkgebouw, voor de dakloozen open te staan, om zich te kunnen verwarmen.

Ik wijs op de kerken, omdat men in Nederland van deze gebouwen te weinig praktisch voordeel trekt. Zij zijn zes dagen gesloten of dienen slechts enkele uren en dan voor een klein gedeelte. En vele dezer kerken zijn erfstukken van 't voorgeslacht aan 't nageslacht. Er zou veel over te twisten zijn, of de kerken niet behoorden Staatseigendom te zijn en na stemming door het Parlement moesten worden toegewezen aan de gemeenten, die daarop de meeste aanspraak konden doen gelden wegens getalssterkte.

Niemand weet, of niet duizenden van onze voorouders, die deze

kerkgebouwen opbouwden, deze kerken thans aan andere gemeenten zouden toewijzen, dan waarvoor ze na den bouw bestemd waren.

Doch ik zeg, er zou veel over te twisten zijn en dit boek wil hulp verspreiden en geen twist zaaien. Alleen moest ik dit punt aanroeren, om er op te wijzen, dat de daklooze Nederlander in elk geval een kind is van de Nederlandsche familie en dus recht heeft, op wat zijn voorvaderen aan de familie nalieten. De Staatsburger kan er mag niet onterfd worden.

Dat kerken wel degelijk practisch kunnen gebruikt worden, bleek mij een vijftal jaren geleden te Lubeck, een stad met een zeer vruchte bevolking. Daar heeft men kerken te veel. En nu in een kerk, de Maria-Kirche, die leeg stond, had men een schilderijentoonstelling georganiseerd en niemand, die er aanstoot aan nam.

Is het niet in strijd met ons goed gevoel, dat tachtig menschen slapen in een benauwd, stinkend lokaal van 't Leger des Heils, terwijl in dienzelfden nacht kerkgebouwen als paleizen doelloos leeg staan, die met weinig kosten gedeeltelijk tot toevlucht voor de armen zouden ingericht kunnen worden en zoo volkomen aan hun doel, de verspreiding van barmhartigheid, zouden beantwoorden?

Ongetwijfeld, indien er kerkgenootschappen waren, die gemoedsbezwaren koesterden, zou men ze niet mogen dwingen. De vrijheid van geweten boven alles. Men zou ze in staat behooren te stellen, voor een nader te bepalen som, hun aandeel in de zorg voor onbehuisden af te koopen. Doch ik meen, dat één kerk reeds ruim voldoende zou zijn, om doorgaans in de behoeften aan onderdak te voorzien. Welk een heerlijk gevoel voor geloovigen aller gezindten, te weten, dat niemand in Nederland bezorgd behoeft te zijn, waar zijn hoofd 's nachts veilig, welbeschut en welverwarmd neder te leggen. En welk een glorie voor de rechtzinnigen, dat hun kerk daartoe het middel bood!

Beschouw den bedelaar als een gedegeneerde, een man op den rand van krankzinnigheid. Veracht hem niet, maar hebt medelijden met hem.

Jaag de venters en kleine kooplieden niet van uw deur, koop eens wat van hen, ook al hebt gij 't niet strikt noodig. Hij werkt, hij heeft een hard, moeilijk bestaan. Help hem een beetje. En de man, die op straat u een kramerij aanbiedt voor een geringen prijs, begunstig hem eens. Loop hem niet al tijd voorbij.

De beroeps-bedelaressen, die met kinderen op bruggen of hoeken van straten staan, die een vasten post aanbieden, zijn misdadigsters. Hier moet de politie ingrijpen. De politie verspreide haar portret en signalement en daarbij een mededeeling omtrent haar maatschappelijke toestand. Zoodra de bedelares post vat, stelle de agent zich naast haar en deele een stroobiljet uit, waarop portret en omstandigheden der bedelares zijn aangegeven. Zóó dwinge men haar tot ander leven en make haar dat mogelijk door haar naar de armenzorg te verwijzen.

Beroeps-bedelaars met houten beenen, valsche kruken, met eigen huisjes etc., moeten op dergelijke wijze worden behandeld. De politie trede hier op als beschermster van 't publiek. Binnen één maand zal de valsche bedelaar naar andere hulpmiddelen omzien en zijn bedriegerijen staken.

Voorbeeld van een vliegend blaadje, door de politie te verspreiden :

Wering van bedelarij.

B. CANTER.

De Hoofdcommissaris van Politie te Amsterdam deelt mede, dat hiernaevens het portret staat van B. CANTER, zich noemend, die het medelijden der burgers opwekt door een kruk, een sleependen gang en een gebogen houding. Als koopman biedt hij postpapier aan.

Deze persoon is in staat te werken. Hem wordt arbeid en verzorging aangeboden door het genootschap „Liefdadigheid naar Vermogen." Zijn lichaamsgebreken zijn voorgewend.

Ter bestrijding van de bedelarij en van het bedrog, meent ondergeteekende U te moeten aanraden, dezen persoon geen giften te schenken.

*De Hoofdcommissaris
vooruoemd,*

AMSTERDAM,
18 Maart 1900.

En thans neem ik afscheid van mijn lezer. Indien mijn verhaal er moge toe bijdragen u tot milddadigheid en zachtheid van oordeel jegens den arme te hebben opgewekt, zal dit besef mij troosten voor de vele onaangename uren, die ik gedurende mijn avontuurlijke reis doorbracht.

Amsterdam—Parijs, 1900.

